GEORGIJ SZEMJONOV

SORJÁZÓ NAPOK

EURÓPA · ZSEBKÖNYVEK

EURÓPA ZSEBKÖNYVEK

FORDÍTOTTA

KATONA ERZSÉBET

NAGY ELEK

NYÍRI ÉVA

EURÓPA ZSEBKÖNYVEK

GEORGIJ SZEMJONOV

SORJÁZÓ NAPOK

ELBESZÉLÉSEK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST 1982

VÁLOGATTA
NYÍRI ÉVA

HU ISSN 0324-2722

Első fejezet

Eső rég esett, de a föld azért nem száradt ki, a fagyos reggeli ködök, a szél kavarta, láthatatlan, ónos őszi permeteg nedvessége gumiszerűen rugalmas anyaggá változtatta. A lépteket nem kísérte kopogás, a város minden nesze, a zsúfolt út zaja az őszi párába fúlt; mintha az ember füle vattával volna bedugva. Csupán valamilyen furcsa, állhatatos, bár nagyon halk sziszegés hallatszott: talán a sárga falevelek zizegtek a szélben, amelyek ebben az évben szokatlanul fényesre, tisztára hervadtak, talán a nyirkos föld szívta magába nagyokat nyeldekelve a láthatatlan, parányi vízcseppeket, vagy tán maga a nedvesség párolgott, szállt zizegve a szelek szárnyán fel a levegőbe.

A város házainak tetői úgy sorakoztak egymás mellett a hegy aljában, mint színes macskakősorok. A vas keménységére és tartósságára emlékeztető, a szem számára megszokott, lágy ívű tetőláncok fölött a szélbe szórták elhalt leveleiket a fák.

A szél a hegyekről galambszürkének látszó tó felől fújt. Rizsov akár álmából ébredve is meg tudta mondani a tó színéről, hogy merről fúj a szél. Hol galambszürke volt a tó, mint most, hol földszínű, amikor a város felől fújt a szél, máskor a gomolyfelhők alatt sötétkéknek, majdnem feketének látszott.

A nyirkos, hideg szél most a tó felől jött; a parttalan, galambszürke háttér előtt az utcák világosnak, színesnek látszottak.

Ilyen őszi napokon Rizsovot mindig furcsa érzés fogta el: úgy tűnt neki, mintha azelőtt sosem látott volna maga

korul ilyen sárga világot, sosem tapasztalt volna ilyen mély csendet, sosem lett volna ilyen levélszagú íze a szélnek, sosem lettek volna ilyen csábítoak az osvények és az utak, amelyek az onszínű tohoz, a bokros toparthoz, fel az erdőhoz vezettek, ahol most nincsenek gombaszedők, nincsenek kirándulók, ahol nincs egy teremtett lélek sem. A levélszőnyeggel borított utakat elhagyatottnak, századok óta elfelejtettnek látta Rizsov.

A borús ég nem jelzett rossz időt. A varos mogotti mezőkon károgtak, a szelek szárnyán kavarogtak a távozni keszulődő varjak Nézték a magasbol, hova azelőtt sosem emelkedtek, elsárgult birodalmukat, lanyhán orvénylettek, fekete lavinaként alázúdultak, sebes áradatként elhúztak a fold kozelében, szerteszóródva újbol felszokkentek a magasba, hogy ott egymás útját keresztezve lebegjenek; a levegő reszketett búcsúkárogásuktól.

Hogy mikor szokta Rizsov a várost elhagyni, hova ment, nem tudta soha senki Egyik napról a másikra nem találkoznak vele az utcan, nem hallják hangjat, csizmája kopogását a meredek falépcső fokain. Volt ember, nincs ember, nyoma veszett... De soha senki nem nyugtalankodott, soha senkinek nem jutott eszébe, hogy keresse, bármilyen hosszú ideig maradt is el.

A városban szintén ilyen varatlanul szokott felbukkanni Gombát árult, nyírfa seprűt, tolgyvesszőből kotott virgácsot a szaunázoknak, csutakot, vesszőkosarat, portékáit olyan szúrós szemmel árulta, hogy alkudozni senki sem mert vele. Rizsov amúgy sem engedett soha a kimondott árból.

A keruleti rendőrség nyilvántartásában úgy szerepelt, mint meghatározott foglalkozas nélkuli személy. Behtyin, a korzeti rendőrmegbízott szemmel tartotta, s néhanapján barátságos hangon elbeszélgetett Rizsovval.

Rizsov tisztelettudo figyelemmel hallgatta a megbízottat, nem félt tőle, kedvére voltak ezek a beszélgetések, szeretett tréfálkozni a rendőrrel; becsulte, ugyanakkor titokban kinevette a már nem éppen fiatal főhadnagyot, aki túlságosan

elfoglalt, sokat dolgozó embernek hitte magát, őt pedig amolyan mihaszna munkakerülőnek.

A piacon szolgálatot teljesítő rendőrt hol furdőbe való virgáccsal, hol hántolatlan zold vesszőfonatú szegéllyel díszített kosárral ajándékozta meg. Ezt nem érdekből, teljesen onzetlenul tette. Készítményeire buszke volt, egyik kezéből a másikba dobálta a kosarakat, gyömoszolte, az aszfalthoz veregette őket, hogy csak úgy nyikorogtak, s amikor átadta, fogadkozott, hogy jobb kosár a világon sehol sem kapható. És senkinek eszébe sem jutott, hogy vitába szálljon vele: portékája kitűnő volt, akár kosarakat vagy az olvasztott vaj sárga színére emlékeztető, illatos vesszőkötegeket, akár friss vagy szárított gombát, erdei gyumolcsot árult...

A körzeti megbízott gyakran emlegette a múló éveket. Hogy lehet az, mondogatta, hogy mindig csak ezekkel a vén emberekhez, oreg asszonyokhoz illő dolgokkal foglalkozik, amelyekből a társadalomnak semmi haszna sincs... Baráti alapon fel akarta ébreszteni benne a szégyenérzetet.

Rizsov azonban a magáét hajtogatta: távolról sem vénemberes dolgok ezek, ha ő nem csinálná, akkor ki kotne kosarat? „Te ugyebár nem értesz hozzá! De más sem! Én meg, én, Rizsov, tudom, hogyan kell kosarat kötni. Tudta a nagyapám, tudta az apám is. És én szeretem ezt a munkát, a vesszőkosár, a seprű, a fonnyadó gomba erdő illatától illatos."

A korzeti megbízott arról is beszélt, hogy a kosarakkal csak apropénzt lehet keresni. Erre Rizsov: „Autóra nincs szukségem. Egye csak a rozsda a te Moszkvicsodat, nekem anélkul is jó."

A rendőrrel megfontoltan, nyugodtan beszélt, tisztában volt a maga értékével, de megértően tudomásul vette, hogy a rendőrségnél a szolgálat nem kényelmes, hanem fáradságos dolog, és a korzeti „főnok" éppen amiatt jár a nyakára és akarja rávenni, hogy a gyárban vállaljon munkát, mert kellemetlen neki, hogy a korzetében „meghatározott foglalkozás nélkuli" emberek élnek.

„Te csak ne aggódj miattam – mondta a korzeti megbí-

zottnak. – Én tisztességesen élek. A fiam is, mert tudja jól, ha félrelép, az apja nem irgalmaz. A Rizsovok mindig tisztességben éltek. És ha netán valakihez gorombán szólok – kivel nem esik ez meg? Ha valakit gyűlölök, nem kényszeríthetsz arra, hogy szeressem. Miféle szeretet volna az, ami kérésből, parancsból születik? Te igazságszerető ember vagy, tehát meg kell értened engem. Sok éve ismersz: jó emberrel szemben voltam én valaha is rossz?"

A körzeti megbízott vegyes, ellentmondásos érzésekkel hagyta magára Rizsovot; nem értette ezt az embert, s az ilyen beszélgetések után sem barátságot, sem ellenszenvet nem érzett iránta.

Az életben Rizsov sok mindennel próbálkozott, belevágott ebbe is, abba is, de legtöbbjével felhagyott. Még vakondokkal is kísérletezett, de azt is abbahagyta. Az emberek fejében viszont megmaradt, és még ma is úgy emlegetik, hogy a vakondokvadász...

Második fejezet

Ezen a napon Rizsov könnyű, szolid ruhába öltözött: viseltes, de még erős, steppelt vattanadrág, tűzött „kufajka" volt rajta, a fejébe nyomott öreg füles sapkát mahorkaszínű prém borította. Nyakában a kényelmes, megszokott tarisznya lógott.

A gyaloglás nem izzasztotta, könnyű szívvel lépkedett. A tóparton ment, a szedetlen káposztafejekkel teli tábla alsó vége mentén. Sorra átugrotta az apró árkokat, kerülgette a buján benőtt vizesgödröket... Balról a tó sustorgott, felszínét felborzolták a szél verte, habos hullámok, amelyekben nem volt annyi lendület, hogy kigördüljenek a zátonyokig, a zegzugos part közelében iszapból felrakott, kagylóhéjtól fehérlő, lapos szigetecskékig. Szalonkához hasonló, morzsányi, szürke madárkák futkostak a sárban, szél borzolta tollal, fürgén, mintha fázna a lábuk a hideg iszapban, s most azért kapkodják, hogy felmelegedjék. A csipetnyi szalonkák, vékony hangon sipítozva, hirtelen felreb-

bentek, füstfelhőként lebegtek a zátonyok fölött, majd gyorsan megfordultak, visszatértek, miközben előttük más didergő madárkák nyüzsögtek a szigeteken, hogy füttyögve azok is felriadjanak, tovarepüljenek, visszatérjenek, jelezvén, hogy nem bíznak az emberben...

Rizsov csak úgy menet közben beleugrott egy káposztafejbe, az lebillent a földre, ő meg, nem is lassítva, felkapta a kemény fejet, késével kivágta magának a torzsát, majd, félredobva a többi részt, ropogtatni kezdte. A torzsa hideg volt, mint a föld, lédús; Rizsov a torzsától hirtelen éhes lett, valami meleget kívánt, ami elűzi a csípős, édes-keserű ízt.

Időközben az ösvény nehezebbé vált, beért a hegybe, a tótól távoli sárga erdőbe. Rizsov a berkenyével benőtt szakadékban felkapaszkodott a tetőre, ott hátrafordult, arcát a szélnek tartva megpillantotta lent a baromfifarmot, a kacsák fehér tömegét, hallgatta lármájukat, elgyönyörködött ebben a fehér terítőben, amely ott lent lengedezett a keményre taposott földön.

Felette levelüket vesztett berkenyebokrok hajladoztak. A gyümölcsfürtökkel megrakott bokrok nagy, piros virágokra emlékeztették.

Egészen kivilágosodott már, az erdőt belülről szinte kivilágították az ősz fanyar, tarka színei. A barnába öltözött krumpliföldről szürke juhok bámulták Rizsovot, bégetve megindultak utána, és Rizsov, vissza sem pillantva, sokáig hallotta maga mögött lihegésüket, szapora, sietős, kemény lépteiket.

A tavat elfedte a hegy. Ónos szürkesége, az egész teret kitöltő nagysága eltűnt, és a faluig lenyúló erdő sárga világa egyszeriben otthonosabb, melegebb lett. Égő kóró és kapor szaga érződött.

Egy szempár meredt Rizsovra.

A dorongkerítés mögött egy öregasszony fokhagymát ültetett; felegyenesedve kitartóan nézett Rizsovra.

– Fokhagymát duggatsz? – kérdezte elhaladtában Rizsov.

– Itt az ideje – felelte az öregasszony.

Egy menyecske, a benti melegben rózsaszínűvé gőzölődött kézzel, kékítővel fehérített ruhát teregetett a kötélre; ágaskodott, hogy felérje a kötelet, a szél fellibbentette szoknyáját, s látni lehetett kifeszült, sárcipős halinába bújtatott lábát; lengedeztek a kötélen a kikékített fehérneműk: ingek, alsónadrágok, vánkoscihák.

Rizsov most sem állhatta meg szó nélkül.

– Te, megkékül az urad... Sok kékítőt raktál. Megfogja az uradat. Kék lesz az urad, te!

A szél elkapta szavait és nevetését. De ő válasz nélkül is elégedett volt, nem hiányzott neki ennek az útjába akadt menyecskének a válasza; egyszerűen nem tudott szó nélkül elmenni amellett, akivel találkozott.

Egy kis kutya ugatni kezdett rá, annak is odaszólt:

– Hangosabban, te!

És amikor elfogytak a viskók, s az út a falun túl ismét bekanyarodott a bokrokkal benőtt szakadékba, odament az utolsó előtti házhoz, megzörgette a tornác deszkaajtaját, majd anélkül, hogy válaszra várt volna, benyitott. A pitvar sötétjében kitapogatta a filccel borított belső ajtót, rajta a vaskampót, és bement az illatos melegbe, a csendességbe.

Harmadik fejezet

A ház régtől fogva gazda nélkül állott, de azért szilárd volt, falai belülről mintha lakkozottak lettek volna, ragyogtak a szárazságtól, a fa kacskaringós erezetének aranyló színétől; az ablakokban a fehér függönyök mögött lila virágok virítottak.

A kemencéből főtt étel illata áradt. Az asztalon tiszta abrosz volt; díszes, színes terítő, zöld levelekkel, piros virágokkal, szélét szorosan összefonódó indák szegélyezték.

A falon antik óra, üvege alatt rézingával, csipkés mutatókkal; az egész és a fél órákat kellemes, tapintatos ütésekkel jelezte, ezek még álmában is bekúsztak az ember tudatába, gyengéden ébresztgették, emlékeztették az éjfélre, az alvó világra, a csend lomhaságára és az örökkévalóságra. Az

óra lassan, lágyan járt: ha figyel rá az ember, ketyeg, ha nem figyel, néma, mintha nem is ott függene a feje fölött a falon. A lélek megnyugszik, nem gyötri semmi sem ez alatt az óra alatt, az óra tétova ingája alatt, amelyen rajta van az órásmester cikornyás monogramja.

A ház gazdasszonya a háborús években, amikor a városiak falura jártak élelmet szerezni, egy pud krumpliért cserélte ezt az órát. Attól kezdve egyszer sem állt meg. De az ütése késik.

A nehéz éjszaka után váratlanul rátört a fáradtság, és Rizsov ásítozva, az álom előtti boldog kábulatban arra gondolt, hogy Natasa bizonyára nem jön egyhamar, s az alatt az idő alatt, amíg az újságokat elviszi a szomszéd faluba, jól kialussza magát, újra pihent lesz, amikor találkoznak.

Már beesteledett, amikor felébredt; a feje tiszta volt, izzadt arcán boldog, szinte részeg mosoly.

A kemencénél csipogott a szamovár, az ajtónyílásban ott állt Natasa, egyenesen, nyugodtan, s csúfondárosan nézte, mintha rég várná már, hogy mikor ébred fel a vendége.

– Szép jó estét – mondta Natasa. – A terítőt azért igazán levehetted volna az ágyról, te kóbor lélek...

Rizsov erre nem válaszolt; kéjesen ásítozva másról kezdett beszélni.

– Vajon szépet álmodtam? Vagy rosszat? Kiment a fejemből... Te is úgy vagy ezzel, hogy amikor rosszat álmodsz, öröm felébredni, mert a rossz csak álom volt? Úgy vagy te is ezzel? Nyilván... De miért nem ébresztettél fel?

– Mivel vagyok úgy? – adta vissza a kérdést Natasa.

– Te is megnyugodsz, ha rájössz, hogy csak álmodtad a rosszat?

– Ühüm... Akár szépet, akár rosszat álmodom, nyugodtan ébredek... De az életben a rossz nyugtalanít, a jótól meg félek.

– Félsz? – kérdezte Rizsov. – Hogyhogy? Miért félsz?

– Nem tudom, miért, de félek – felelte Natasa. Szemhéja

máris megduzzadt, szeme fényleni kezdett, könnybe lábadt. – Megint ellopta Genkát.

Gyorsan letörölte könnyeit, matatni kezdett a kemence körül, levette a szamovár csövét, forró vizet öntött a teáskannába.

– Éhes vagy, ugye? Ebédelsz? – kérdezte Natasa.

Rizsov képtelen volt azonnal átváltani, jóformán meg sem értette, mit mondott Natasa.

– Ahogy gondolod... – felelte bizonytalanul. – Most hol van Genka?

– Kint a lépcsőn üldögél – válaszolt Natasa.

– Megint a sógor? Úgy látszik, elment a józan esze.

– Ma hoztam vissza, amikor nem volt otthon. Remegtem, amikor odamentem, akár a nyúl, féltem, elver, ha találkozom vele. Az egy részeg bolond.

Rizsov leengedte lábát a rongyszőnyegre, homloka ráncokba szaladt, pusmogott, köhécselt, s mély, az alvástól rekedt hangon mondta:

– Nem mer az hozzád nyúlni... Ezt megbeszéltem vele. Régen volt ugyan, de Rizsovra emlékszik... Tudja, kivel van dolga.

Ezek a fenyegetéssel tele szavak egészen megnyugtatták Natasát; ő nem fenyegetést hallott ki belőlük, hanem számára kedves, férfias védelmet. Félrefordult, az örömtől és a keserűségtől sírva fakadt...

A rákövetkező nap reggelén Natasa és vele együtt Rizsov is már pirkadat előtt felkelt. Az udvaron sötét volt, az ablaküveg visszatükrözte arcuk sárga mását, az asztalon álló hideg szamovárt, az ágy nikkelezett vázát. Hideg volt a lakásban.

A piros takaró alatt megfordult, majd hirtelen felült a szemét dörzsölő, buksi fejű, borzas Genka, és nagy hangon, buzgón kérdezte:

– Natasa néni! Szeltél az este kolompért az állatoknak?

– Nem, Genka – felelte Natasa.

– Hát mér' nem? – kérdezte Genka. Ezt már álomittas só-

hajjal, csak úgy mellékesen dünnyögte, de vézna hangjában volt valami felnőttes szemrehányás.

Megpillantotta az ablak mögött a sötétet, meghallotta a meggyulladt fahasábok ropogását a kályhában, meglátta a lángok visszfényét a barna mennyezeten, és ekkor fázósan összehúzódott, sóhajtott egy nagyot, fejét lehajtotta a tarka párnára, s a tűz libegő fényét bámulva elaludt megint.

„Hát mér' nem?" – utánozta a fiút Rizsov, és Natasával együtt nevettek rajta. „No nézzed csak! Gondja van az állatokra. Nagyszerű gazdára akadtunk! A kis Hüvelyk Matyi..."

Minden nagyszerű volt ezen a reggelen. Zúgott a felizzott kályha, lyukacsossá égett ajtaján át fénylett a tűz. Natasa minden pillantását mosoly szépítette meg, szinte megzavarodott a boldogságtól, mintha egész életüket így élték volna végig Rizsovval, mintha mindketten fiatalok volnának, és nem unokaöcs, hanem saját fiuk aludnék a piros takaró alatt.

Rizsov megérezte és meg is értette Natasa lelkiállapotát, s félt, hogy megzavarja.

– Natalja – szólította halkan.

Natasa hozzálépett, kipirultan a kályha melegétől, sima, sugárzó, égő arccal, sugárzó, meleg szemmel, s hangtalanul kérdezte: „Mit akarsz, te kóbor lélek?" – s mosolyogva nézett a szemébe.

– Hol a puska? Ide tudnád adni? Vadásznék... – mondta Rizsov.

A kérés váratlan volt, Natasa meghökkent. Pillantásának fénye a szorongástól kialudt, kezét kötényébe törölgetve, riadt arccal mondta:

– A ládában... Csakhogy... tudod, töltények! Egy darab sincs... Volt itt mindenféle, de nem tudtam, mibe valók, s mivel féltem, kidobtam valamennyit...

Rizsov azonnal válaszolt:

– Ilyen puskához van nekem hüvelyem meg mindenféle fojtásom elég. Vagyis... már szereztem patront.

– Akkor vidd – mondta Natasa. – Ott a láda.

– Hogyhogy én? – kérdezte Rizsov. – Add ide te...

Olyan holmit, ami emlék, egy idegen nem vehet el csak úgy. Az ilyent bizalommal... őszinte szívvel kell átadni jó kezekbe. Add ide, de csak ha bízol bennem...

Jól tudta, mennyire vigyázott Natasa erre a szívének drága, egyébként számára felesleges holmira, amit a férje zsírozott be még annak idején a halála előtt.

És most, amikor megkérte Natasát, nem a puskát kérte tőle, amivel vadászni mehet, hanem arra kérte az asszonyt, aki réges-rég elvesztette férjét, hogy feledje el a meghaltat, és bízzék meg egy másikban... Bonyolult, nehéz érzés lett úrrá rajta.

Natasa nem tudta leküzdeni zavarát, letörten, szomorúan nézett Rizsovra. Arca, ajka remegett, mosolyogni akart, de mosolya szomorúra sikerült.

– Ha csak ennyi volna – mondta Natasa. – Odaadtam mindent neked.

Negyedik fejezet

Rizsov nem tudott különbséget tenni a föld és az ég sötétsége között, érzékeire támaszkodva ment, úgy hallotta az utat léptei neszéből; aztán sejtelmesen, észrevétlen enyhült a feketeség menny felőli része, szinte megsápadt, és a szürke bizonytalanságban sorra feltünedeztek a szétfolyó árnyak.

Ez még nem világosság volt, csak az éjszaka és a reggel derengő találkozása, egy szegély, amely kezdte az eget a föld fölé emelni, a még távoli fény előhírnöke, az ember számára megfoghatatlan pillanat, amely gyöngéden megborzolja a vadonban élő madarakat és állatokat; az utat azonban már homályosan látni lehetett, előbukkant a sötétből a mező és a távoli erdő. Hideg árasztotta el a földet.

Rizsov, amikor látni kezdte az ösvényt, nekilendült; a súlyos patronok kotyogtak a zsebében, puskájának bőrszíja lecsúszott a válláról. Mint valaha réges-rég, a vadászatot megelőző órában most is ideges remegés fogta el.

Hajnalra kiért a tó öblébez, a sással borított lapos partra.

A tó világosabb volt, mint az ég, és csendes; parttalannak, zúzmarásnak látszott az alacsony felhők alatt, a rőtbarna sás a tó partján, amely mintha tüzet vészelt volna át, gubancos, összevissza göndörödött, élettelen volt...

Egy lélek sem járt arra, mocsárszag érződött, a sás zizegett a talpa alatt.

Amikor teljesen kivilágosodott, amikor a víz fodrosodni kezdett, közepe megsötétült, felszállt róla a ködös félhomály, Rizsov népes kacsagyülekezetet pillantott meg a vízen. Messze bent, biztonságos helyen úszkáltak a kacsák, s mintha megbűvölte volna őket a félelem, meredten figyelték Rizsovot.

A csupasz partot varjak szállták meg, eleven kagylóra vadásztak...

Semmi sem akadt Rizsov útjába egész Csepciig, a nagy halászfaluig, amelyben már csak néhányan folytatták a régi mesterséget, a férfiak zöme a városba, Uljujszkba járt dolgozni. Dühösen nézegette a kacsafalkát, amely már kitűnően látszott a könnyű, időközben teljesen megvilágosodott vízen. A vizet borzoló reggeli szél elült, s a kacsákat semmi sem nyugtalanította: sem a hullámok, sem a vadászok.

A falu kihalt házai, mint vén malmok álltak némán, szorosan a vízhez lapulva, tükörképük élesen kirajzolódott a vízben, mintha a házak fekete tetőzetükkel, fészereikkel, színjeikkel, padlóikkal, mohos fedeleikkel egyetemben belebuktak volna hanyatt a vízbe; a part közelében kátrányos halászladikjaikban tutajozó emberek elszenesedett tönkök-nek hatottak a világos vízen.

Régi falu volt, a háború kikerülte; magas, tágas gerendaházainak teteje bársonyosan zöldellt a nedvességtől, s a szélső házaival egészen a csendes tóig lenyúló, szürke, kihalt település hatalmas, mohlepte sziklahalmazra emlékeztetett, amelyet régen, ki tudja, honnan, óriások hengergettek a tó menti halom csupasz oldalára.

Rizsov felülről megkerülte az ismerős falut, ahol Natasa sógora, azaz húgának a férje lakott, és ahova maga Rizsov is gyakran betért, hol tejet inni, hol megpihenni, lerakni a nehéz kéregkötegeket, gombával, málnával megtöltött ko-

sarakat, vörösfűzkévéket; a falut Rizsov mindig olyan kihaltnak találta, mint most.

A falu mögött nyárfaerdő – kitűnő gombászóhely – volt; földjét összevissza taposták a tehenek és a nehéz jávorszarvasok patái...

Rizsovot nagyon érdekelték a gombák, képtelen volt békén elmenni mellettük; sorra letörte őket, szemügyre vette, megszagolgatta, kettétörte, majd a lába elé dobta. Zsengék voltak a gombák, főleg az érdes nyelű tinóruk, amelyek a kéz érintésétől megpuhulnak, kékre színeződnek. Akadt vargánya is, de ebben ez az erdő nem volt valami gazdag...

A nyárfás leggyakoribb gombája a kitűnő hullámos gomba volt, ahogy errefelé a galócára emlékeztető szőrgombát nevezik; amikor Rizsov erre gondolt, bánta, hogy nem hozott magával kosarat.

Ez volt a városban a legkedveltebb gomba, bár csak sózásra való, de sózottan az íze valami páratlan, semmihez sem hasonlítható.

A szőrgomba napja a háború ínséges éveiben jött fel, korábban, akárcsak a galóca, csak nőtt és elkorhadt a szárán, de akkor valaki vette magának a bátorságot, éhségében megette az ember foga alatt ropogó szőrgombát. Még ma is sokan gyanakodva fogadják a hullámos gombát, amikor ott fehérlik a piaci árusítóasztalon, nem veszik meg, galócának vélik. „Mi az, te galócát árulsz? Meg akarsz mérgezni bennünket?"

De akadnak elegen Uljujszkban, akik kedvelik, akik Rizsovtól szőrgombát szoktak kérni, megállapodva eleve az árban. Rizsov mindig házhoz vitte a szőrgombát, s jó pénzt vágott zsebre értük. Persze mindig nagyon megválogatta az árut, hogy szép legyen.

Lehet, hogy csak Uljujszkban eszik az emberek ezt a gombát? Ki tudja... Lehet, hogy más vidéken nem akadt olyan bátor ember, aki elsőként vállalta volna az evésével járó kockázatot. Vagy talán a szokások mások másfelé... Az ördög sem tudja; minden lehetséges.

A következő nap, úgy estefelé, Rizsov tele kosár gombával tért vissza a városba. Éppen vasárnap volt. Szergyukov kockás ingben aprította a nyírfahasábokat az udvaron.

Rizsov jókedvűen érkezett haza. Amikor belépett az udvarba, első pillantásra úgy látta, hogy Szergyukov valahogy nagyon szépen aprítja a fát, a fa a baltacsapásokra szépen csendül, rideg, csilingelő hangon pattan kétfelé.

Azonnal kedve támadt a favágásra, érezni akarta a fa illatát. És nagyon bánta, hogy ő már régen végzett saját tűzifájával, egyenletes rakatokba máglyázva benn van a kamrájában.

Szergyukov mintha megérezte volna, hogy Rizsovnak jókedve van, ledobta a baltát a földre, éspedig olyan mozdulattal, mintha nem balta, hanem fegyver lett volna a kezében, s most fegyverszünetet akar javasolni, homlokát fáradtan összeráncolva, barátságosan bökött Rizsov felé a fejével.

– Na, lehiggadtál az erdőben, vagy mi van? Mi van a tarsolyodban?

– Gomba – felelte Rizsov. De az arca azon nyomban elkomorodott, megbánta a hangot, ahogy Szergyukovnak válaszolt: túl gyors, túl készséges volt. Szergyukov a verejtéket törölgette az arcáról s felnevetett.

– Látom, hogy nem gomb – mondta tréfálkozva. – Hajlandó vagy végre beszélgetni? Vagy tán verekedni akarsz?

Rizsov már a lábát törölgette a küszöb előtt a vesszőseprűn, majd benyitott. Szergyukovot válaszra sem méltatta. Amikor kosarát letette odabent a padlóra, a falon függő elszürkült tükörben megpillantotta saját képét; Szergyukovra gondolva megvetően félrehúzta a száját, s nem tudta megállni, hogy el ne mosolyodjék mérges, de fölényes mosollyal.

– Micsoda szemét alak! – tört ki belőle rekedt hangon, váratlanul megkönnyebbülést, elégedettséget, sőt büszkeséget érezve. – Közeledni akart...

„Meghajtod te még a fejed énelőttem – mondta magá-

ban, miközben hosszú, finta orrát nézegette, ami mosolyának fanyar jelleget kölcsönzött. – Fogsz te még rimánkodni is nekem..."

Persze most, hogy fáradtan hazaért, jobb volna ezzel az emberrel jó szomszéd módjára elpoharazgatni. Csakhogy amint megpillantja, amint a hangját meghallja, abban a pillanatban visszahull a múltba, agyát megszállják a vele kapcsolatos rossz emlékek, amelyek jobban gyötrik, kínozzák, mint a rémálmok. Teljesen képtelen volt ez ellen bármit is tenni, mintha átok ülne rajta, mintha sorsa nem véletlenül, céltalanul hozta volna össze ezzel a Szergyukovval, akitől most már gondolatban sem tud megszabadulni. Nem a jelenlegi Szergyukovtól, aki az imént fát hasogatott az udvaron és mosolygott, hanem a régitől, akit már talán maga Szergyukov is rég elfelejtett, de akit ő, Rizsov, képtelen elfelejteni...

A nagy ádámcsutkájú, rézbőrű férfi, akivel Rizsov úgy tizenegy éve találkozott először, az „a" betűt csak hebegve tudta kiejteni. Akkoriban előszeretettel mondogatta: „A-az a-atomkorba-an szégyen, hogy csak va-aca-ak pálinkát tudnak főzni."

Dadogni azután kezdett, hogy légnyomást kapott; a háborút egy utászszázlóaljnál vészelte át, a háború után hosszú ideig fúrómesterként dolgozott a feltáró fúrósoknál, nem olaj vagy szén és nem is érc után kutattak, hanem ivóvizet kerestek a sztyeppéken és sivatagokban, Szibéria kisebb-nagyobb építkezéseinek körzetében.

„Egész életemben utász és feltáró fúrós volta-am" – ismételgette ezt is, szélesre tárt, görcsös szájjal birkózva a számára nehéz hanggal.

Ma már mindennek csak az emléke él Szergyukovban. Most lakatos a gépgyárban, régóta Uljujszkban él, joggal tekintik a város régi, alapító polgárának, aki réges-rég költözött be a Valovaja utca egyik házának földszinti szobáiba, ahol előtte hosszú éveken át egy magányos öreg éldegélt, aki fiait elvesztette a háborúban, s rég eltemette asztmás feleségét is. Az öreg nem otthon halt meg, Rizsov nem is látta holtan, csak másod- vagy harmadnapjára tudta meg,

hogy meghalt, és hogy az állam költségén temették el; lakását lepecsételték, holmiját ellicitálták: rokonai nem voltak...

Akkoriban Rizsov még nagyon fiatal és nagyon boldog ember volt. Volt felesége, egy kétéves kisfia...

Jól emlékszik rá, hogy azon a nyáron kivételesen nagy volt a forróság, a gyümölcsök idő előtt beértek, a lankák, dombhátak, a réten át vezető utak és ösvények kiégtek, olyan volt a határ, mintha nemezposztóval takarták volna be. Azokban a rekkenő napokban a feldühödött legyek soha nem tapasztalt vad zümmögéssel szaggatták ronggyá a csendet, a madarak félhangon énekeltek, de így is csak kora hajnalban. Rizsovnak most úgy rémlik, hogy pontosan azon a nyáron látott hasznot a vakondokból, viszont gomba akkor nem volt, még mérges gomba sem... Az erdőben a fű között csak szamóca termett, szemei zománcszerű, lángoló piros színben csillogtak.

Vagy talán nem is azon a nyáron történtek ezek a dolgok? A hőség, a szamóca, a kisfia, aki első fogaival megharapdálta Varja mellét, és tette meg az első lépéseket az anyjától az apjáig, s mondta az első szavakat...

Ki tudja már azt, hogyan is volt! Akkoriban az udvar is más volt: virult a kiskert, virult a kis fenyő a kerítés mellett. A fenyő mellett ott állt egy pad és egy tönk, egy vén fa tönkje; Varja gyakran üldögélt rajta a kisfiával. A ház is takarosabb, a lakás illata is jobb volt... A kerítés tövében zsenge fű sarjadt, ott az árnyékban szokott aludni a kisfia a babakocsiban.

Hová lett mindez? Hová? Hol a fű, a kiskert, a fenyő?... Mintha nem is lett volna sosem. Az udvar kopár föld, akár egy baromfiudvar, fű egy szál sem. A fűzlevelű napraforgó őszönként még mindig sárgállik a szomszéd kertjében. Itt már a tönk sincs meg, sem a vén fa, sem a kis fenyő tönkje; a kis fenyőt Szergyukov törte ki részegségében. A meggyfák egy kegyetlen télen fagytak ki, hírmondójuk sem maradt. A pad elkorhadt, pudvás deszkáit maga Rizsov vagdalta össze és tüzelte fel valamelyik télen...

Az évek végezték el a magukét, vagy a véletlenek hozták

így magukkal? Ugyan, véletlenek! Talán mindenre mégiscsak ez a magyarázat? Talán az egész élet egy véletlen? Ha akkoriban nem Szergyukov és családja költözik be a földszintre, ha nem romlott volna el az a villanyvasaló, aminek javításától Szergyukov elzárkózott... Ki tudja, hogyan alakultak volna a dolgok, ha nincsenek ezek a véletlenek! A véletlenek az okai mindennek.

Mostanában Rizsovnak, valahányszor az életről elmélkedik, mindig a véletlenen jár az esze; véletlennek tekinti az alkalmat, hogy pénzt kereshessen, véletlennek, hogy tartós, erős holmit vásárolhasson magának, hogy eladhassa egyszerű termékeit. Sőt gyakran magáról is úgy vélekedik, hogy merő véletlenségből került ebbe a tóparti városba, ahol bizonyára egy újabb véletlen vár rá, ami majd elragadja innen, elviszi egy másik, egy szebb városba, talán a tenger, talán egy nagy folyó mellé, ahol majd vége szakad a véletlen kereseti lehetőségekben, a véletlen örömökben, a véletlen életről véletlenül született gondolatokban megnyilvánuló véletlenszerűségnek.

Hatodik fejezet

Nemrégiben történt – nincs egy hónapja sem –, hogy Szergyukov elbúcsúzott a katonának bevonuló idősebbik fiától. Azóta valahányszor eszébe jut az ő Tolikja, apró szemének haragos pillantása megenyhül, szeme sarkában szánakozó könnyek fakadnak, homloka ezernyi ráncba gyűrődik, az egész ember ellágyul, félrefordulva törölgeti hüvelykjével a könnyeit, szinte kikanalazza szeméből a szégyent okozó cseppeket, majd nevetgélve mondja:

– Hát, Istenkém, elment az én Tolikom. – S motyogva hozzáteszi: – Nekünk is van okunk bánkódásra...

Idősebbik fiukat, a jóképű, szálas legényt Szergyukov is, felesége is úgy szerette, mintha az még mindig olyan kis butuska lett volna, dédelgették, ahogy csak tudták; mielőtt bevonult, vettek neki egy cseh motorkerékpárt, de a fiúnak

már nem maradt arra ideje, hogy az ismerős lánykákat sorra megmotoroztassa...

– Én már kinőttem ebből-e – hajtogatta Szergyukov. – Kiszökkenne a-alóla-am, mint a ha-al. Nemhogy menni vele, mégcsa-ak ráülni sem merek. Olyan, mint egy sárkány!

És a szép, élénk cseresznyepiros, a krómozástól csillogó motort Szergyukov vastagon bezsírozta és elzárta a kamrába.

Sura, Szergyukov felesége, vagy tíz évvel fiatalabb volt a férjénél. A széles vállú, gömbölyded, szép alakú, szelíd mosolyú asszonyra Szergyukov istentelenül féltékenykedett, s ha Sura valami miatt megkésett, mindig elébe ment, magával cipelve annak poros, ócska kerékpárját, aztán se vége, se hossza nem volt a szemrehányásnak, durván, nyersen csipkelődött, acsarkodott, kitalált magának egy vetélytársat, valami tábornokot a katonatelepről, akivel, ne adja meg az Úr, rajtakapja majd „egy szép este"...

Ami a testi erőt illeti, Sura felvehette volna a versenyt a férjével. Szergyukov ezzel tisztában volt, s vigyázott, nehogy átlépje az elviselhetőség határát; kérkedett feleségével, annak erejével, gyakran elmesélte, miképpen szedték ők ketten a nyírfatuskót Szibériában az új telephelyen a ház körül, amelybe beköltöztek, milyen fáradhatatlan volt Sura ebben a nehéz, egyáltalán nem nőnek való munkában. Sura mellesleg most is az öntödében dolgozik, annak a gépgyárnak az öntödéjében, amelyben férje lakatos, és most sem könnyű a munkája.

Sura már közel járt a negyvenhez, de az arcán nem volt egyetlen ránc sem, szemét sosem fátyolozta bánat; panaszszót sosem hallott tőle senki sem. Csak a meleget viselte el nehezen, csak a tűrhetetlen melegre panaszkodott ez az asszony, aki a forró levegőjű öntödében dolgozott, aléltan epekedett kiadós esők, az eget elborító felhők után, felhánytorgatta a férjének, hogy mindeddig képtelen volt valamilyen árnyékot teremteni az udvaron.

Mindennap, amikor estefelé fáradtan, lankadtan hazatért, felvette ócska, foszladozó szarafánját, és sokáig mosa-

kodott az udvaron. Szergyukov ott állt mellette, boldog odaadással öntögette rá egy kannából a vizet, és Rizsov az ablakon át látta, hogyan csillog Sura vizes háta, és érezte, mennyire kellemes az asszonynak is, Szergyukovnak is a pillanatnyi együttlét és az, hogy szavak nélkül is értik egymást.

Akkoriban minden nagyon szép, minden nagyszerű volt ebben a házban.

Kellemesek voltak az esték, amikor Sura megjött a munkából, Koljája pedig, azaz Nyikolaj Nyikolajevics, békésen sündörgött körülötte, hordta a vizet, megöntözte a kis meggyfákat, azokat, amelyek aztán kifagytak, majd amikor már egészen besötétedett, feleségével megvacsorázott, minden dolgát bevégezte, felment Rizsovhoz, Sura tudta nélkül kért egy „ciga-arettát". Szergyukovnak ugyanis fekélye volt, és Sura eltiltotta a cigarettától.

Szergyukov kibővítette a sufniját, és rövid idő alatt megtöltötte mindenféle szerszámmal, huzallal, szeggel, csővel, felszerelt egy satut, egy villanymotoros köszörűt is, és már az első hónapban a fejébe vette, hogy csinál egy párolóüstöt, amelyben titokban pálinkát főz.

Nyíltan, félelem nélkül beszélt erről, részletesen elmondta Rizsovnak a pálinkafőzés minden csínját-bínját, így azt is, hogy a hűtőt, amit feltétlenül megcsinál, nem a vakvilágba csinálja, hanem azért, hogy a főző a legnagyobb kánikulában is használható legyen.

„Tudod, kondenzálódás hideg nélkül nincs – fejtegette. – A gőzlecsa-apa-ató na-agyszerű ta-alálmány, na-agy dolog. Enélkül a cefre pocsékba megy."

Nagy hévvel rajzolgatta irkalapokra vázlatait, magyarázgatta szomszédjának, hogyan és hova kell beiktatni a gőzlecsapatót, mint aki elhatározta, hogy ha nem ma, akkor holnap minden bizonnyal elkészíti a zugfőzdét.

Határtalan bizalmával megnyerte magának, maga mellé állította Rizsovot.

„Furcsa egy ember – gondolta Rizsov. – De alapjában véve jó gyerek, belevaló..."

Ha mindent ilyen részletesen és tüzetesen felidéz magá-

ban, ha emlékezetében újra életre kelnek a szürke nemezhez hasonló, kiégett mezők, az elsekélyesedett tóba torkolló elsekélyesedett folyók, ha felidézi a régi forró nyár napjait és mindazt, ami volt, ami ma már valahogy valószerűtlennek tűnik, akkor bizony a valóságban nagyon közelre kerül az, ami távoli, és úgy érzi, hogy ezek a dolgok nem évekkel ezelőtt, hanem a legutóbbi, az imént elmúlt évben történtek.

Hetedik fejezet

Az éjszaka korán beköszöntött, sötét lett, de az ég sötétsége valahogy elnyüvődött, megvékonyodott, hirtelen előfurakodtak a messzi csillagok, és amikor feljött, télies fénnyel felragyogott a hold, egyszeriben láthatóvá váltak az alacsonyan elhúzó repülőgépek gyorsaságával suhanó, szakadozott, komor fellegek, amelyeket megvilágítottak a város fényei.

Amikor a hold ki-kigördült a felhők mögül, a föld hirtelen megvilágosodott, a hosszú árnyékok megsűrűsödtek, majd szinte azon nyomban minden beleveszett a vaksötétbe. Rizsov, aki kosárral a kezében lépkedett a sötét utcán, azt figyelte, hogy hosszú lábú árnyéka váltakozva hol előrevetődik, hol megszűnik előtte a macskaköveken. A hold a háta mögött volt, és úgy látszott, nem is az világítja meg az utcát, hanem valaki egyre jelzőrakétákat lődöz az égre, ezek sápadt fénye villan a magasban és huny ki néhány pillanat múlva. Erősen fújt a szél...

A büfé melletti ház ablakainak vadonatúj spalettái be voltak csukva, a réseken narancssárga fény szűrődött ki.

Rizsov záróra után érkezett, de a büfé sörözőnek berendezett kicsi, zsúfolt helyiségében, a döngölt földpadlón, az alacsony mennyezet alatt, a dohányfüsttől sűrű levegőben ittas férfiak nyüzsögtek, rekedten, emelt hangon zsivajogtak, mindent elnyomott a bűzös, áporodott sörszag.

Senki sem készülődött kifele, bár sört a csaposnő már nem adott.

Nyáron, a forró napokban sör itt nem szokott lenni, vodkát árusítani nem volt szabad, a hűsítők is ritkaságnak számítottak; ilyenkor csak olcsó portói borral teli, pecsétviasszal lezárt, fémkupakos söröspalackok díszítették a polcokat. Az ital mellé állottságtól megzöldült, ömlesztett sajtot lehetett venni, a vendégek csiszolt üvegpoharakból iszogatták a portóit, dicsérgették a bor színét, ahogy a törzsvendégek szokták mondani: „böjtöltek". Elvégre a vodkára is rá lehet unni! A szívet is kikészítheti! Dicsérték tehát a portóit, ivás közben tették a megjegyzéseket. Vodkát ilyen melegben! Az nem megy! Hanem egy kis sör... De sört nyáron a „Kék Duna" nem kapott, mert a város főutcájában, a forgalmas út mellett nem akarták a sofőröket kísértésbe hozni.

Csak bíznák rá, gondolta magában Rizsov, ő egyszerűen megtiltaná a bor és a vodka árusítását, egész Oroszországra kiterjedő, szigorú szesztilalmi törvényt léptetne életbe, a zugpálinkafőzést pedig a lehető legszigorúbb büntetéssel sújtaná. Morognának, morognának, aztán elhallgatnának... Az idült alkoholistákat bezárná egy szögesdróttal kerített lágerba, olyanba, mint a bélpoklosokat, s a csapba víz helyett vodkát vezetne: igyanak, amíg bele nem gebednek... Nélkülük az emberiség tisztább és egészségesebb lenne, lélekben gazdagabb. Azt pedig, aki leleplez egy zugfőzdét, pénzzel vagy valami más díjjal gazdagon megjutalmazná.

Így gondolkodott az iszákosságról, az ellene való harcról, s lelki szemei előtt megjelent egy ember, aki – Rizsov legnagyobb örömére – az ilyen törvény alkalmazásakor sokkal jobban lakolna, mint mások. Szergyukov nem is sejtette, milyen szigorú büntetést agyal ki számára az ő szomszédja azokban a pillanatokban, amikor úgy véli, hogy a helyi hatóság túlságosan lanyhán harcol az iszákosság ellen.

Rizsov senkinek sem árulta el titkos ellenszenvét, kivéve Natasát, akivel már majd három éve élt együtt, és néha a rendőrökre tett szemrehányó megjegyzéseket, amiért nem elég eréllyel lépnek fel a részegeskedők ellen.

Másnak soha és sehol sem beszélt Rizsov titkos, bosszú-

vágyó érzéseiről. Amikor részeget látott, idegei pattanásig feszültek, tombolt benne a düh, s arról álmodozott, hogy szerez magának egy borjúnyi farkaskutyát, megtanítja mindenre, amire csak lehet, és azzal fog járkálni a városban. Ha akkor útjába kerül majd egy részeg, aki nyitott késsel rá akar támadni, ő csak ennyit mond: „Kapd el!" – mire a kutya máris a torkának ugrik. Ellene nem tehetnek semmit: önvédelem!

Ilyen feszült, páni félelemhez hasonló állapotban lépett be az italboltba, s dühösen furakodott kosarával előre a pulthoz.

A kosarat rátette a felhajtható asztalra, ami pult is, egyben ajtó is volt, minthogy elzárta az utat a bolt legtitkosabb rejtekéhez, azt a zugot, ahol a félhomályban fadugókkal lezárt, megfeketedett söröshordók tornyosultak, a mennyezetig értek a cigarettával, konzervekkel tele ládák, dobozok.

Duszja, a már nem fiatal, izzadt, puffadt arcú, meghökkentően szúrós, haragos pillantású csaposnő (mindig furcsa ilyet látni: szétfolyó, kövér arc, petyhüdt fül, amit ritka haj szorít le, hozzá ez a gyűlölködő szem a homlok szemöldök nélküli dudora alatt, haragos, fürkész pillantások) dühösen mérte végig a kosarat.

– Ezt aztán jól kiötölted... Hogy viszem én haza ezt a nehéz batyut?! – majd az erőlködéstől kivörösödött arccal visította: – Kinél van még korsó?

A söröző̈ben, főleg esténként, a közelben lakó férfiak szoktak összeverődni, és Rizsov, aki maga is széttekintett, mintha ő is arról akarna meggyőződni, kinél van még korsó, hirtelen megpillantotta az egyik sarokban a szomszédját. Világoskék esőköpeny, nyakánál nyitott, sárga kockás ing volt rajta.

„Micsoda hosszú nyaka van – gondolta magában Rizsov. – Talán a hebegéstől? Amikor hebeg, olyan a nyaka, mint a gúnárnak, csak éppen nem sziszeg."

Szergyukov szintén meglátta szomszédját, valamit mondott a társának, Lomovnak, aki felemelte álmos szemét, és Rizsovra meredt. Rizsov úgy tett, mintha nem vette volna

észre őket, szórakozottan nézett a sarok felé, ahol Szergyukov és Lomov álldigált, majd türelmetlenül az elégedetlenkedő Duszja felé fordult, aki az utolsó korsókat törölgette... Keze a víztől vörös és ráncos volt.

– Na, mi lesz? – kérdezte Rizsov. – Soká kell még várnom?

– Várj... Látod, nem érek rá!

Az asszony régóta dolgozott ebben a büfében, megszokta a részeg férfiakat, meggyűlölte őket egyszer s mindenkorra, és már egyetlen szót sem tudott békésen kimondani, a mondanivaló szinte úgy robbant ki belőle mindig; amikor a pult mögött állt, képtelen volt más hangnemben beszélni. Durvaságát itt nem is kifogásolták, hozzászoktak. Tisztelték és féltek tőle, nem azért, mert Behtyin, a körzeti rendőrmegbízott történetesen Duszja testvére volt, bár ezt is nagyon jól tudták azok, akik esténként rendre felkeresték a „Kék Duná"-t. Éles kiáltásaival, parancsoló modorával el tudta ő maga is hallgattatni az izgágákat, ha a szükség úgy hozta, kilökdöste őket az ajtón; lenyűgöző, egyetlen pillanatra meg nem torpanó bátorság jellemezte, mintha nem ittas férfiakkal, hanem óvodás gyermekekkel volna dolga. Rizsov csak akkor jött ide, ha az üzlet úgy kívánta. Amikor Duszja elmosta az összes korsót, leszámolt öt nedves, gyűrött, kifakult egyrubelest, odavágta elé a pultra. Rizsov nagy gonddal kisimogatta a rubeleseket, sorra kiegyengette sarkaikat, szépen egymásra rakva, gondosan beletette elnyűtt pénztárcájába.

– A kosárért holnap jövök – mondta. – A gombák felől légy nyugodt, nincs köztük mérges egy szem sem. Becsület dolga ez...

Duszja könnyedén felkapta a kosarat, és szó nélkül bevitte a raktárba, oda, ahol a rozsdás abroncsú, hasas, nagy hordók feketéllettek.

Rizsov, amikor a pénzt zsebre tette, hirtelen úgy érezte, valaki a háta mögött közeledik hozzá, s furcsa ösztönével, ami inkább az állatokra jellemző, anélkül hogy hátrafordult volna, azt is felfogta, hogy Szergyukov áll mögötte. Nem tévedett.

Szergyukov a dohányfüsttől, a fojtogató levegőtől kivörösödött, könnyező szemmel nézett rá, és zavartan, kissé öntelten mosolygott. Kezében két piszkos korsót tartott, durva ujjaival szorítva a korsók fülét, szájszéle alá valami ételdarab tapadt, olyan, mint a nyers máj; valószínű, heringet evett az imént.

Rizsov menni akart, de a szomszédja kitárt karral elzárta előtte az utat.

– Mit akarsz?...

– Várj egy picit – mondta Szergyukov kérő hangon. – Mit nya-aka-askodsz mindig? Beszédem volna veled... Érdekelni fog... Várj egy picit, lera-akom a korsóka-at... Duszja! – kiáltott fel. – Idetettem a korsókat... Ne ha-ara-agudj!

– A te mondanivalóddal eddig vagyok – ütött a nyakára Rizsov. – Semmi kedvem veled beszélgetni. Éppen eleget beszélgettünk már a dologról. Mindent megbeszéltünk. Elegem van.

– Ne ha-ara-agudj... Hiszen ismered az én Surámat! Na-a. Ő ilyen. De én másmilyen va-agyok! Én, ha va-ala-ami lenne... Azt hiszed, perlekednék? Ne-em... Ha va-ala-ami lenne, ma-aga-am intézném el. Érted? Ez a helyzet! Ide süss! – Felemelte súlyos öklét, fölényesen, kajánul vigyorgott. – Érted? De csak ha muszáj. A legvégső esetben! Ami volt, az más... Én nem neheztelek rád. Ami a mostani dolgot illeti, va-an egy ajánla-atom számodra. Na, menjünk oda a sa-arokba és beszéljük meg. Gyere, gyere... Mit butáskodsz örökké? Na? Gyere már, na. Ne ta-arts te éntőlem...

– Vidd innen a kezed! – mondta ingerülten Rizsov, s szája dühös mosolyra húzódott.

De nem ellenkezett; fintorogva, nyugtalanságát leplezve megindult a sarok felé a részeg Lomovhoz, aki addigra már elaludt.

Rizsovnak nem volt ínyére az egész.

Lomov mogorván meredt Rizsovra, időnként nagyokat csuklott, de rá se rántott, mintha nem is hallaná, nem is érezné csuklásait.

De amikor Rizsov a munkadíjról, a pénz felől érdeklődött Szergyukovnál, mint hogy fogalma sem volt, mennyit lehet kérni az ilyen munkáért, majd utána rögtön az anyaggal kapcsolatban tett fel kérdéseket, hogy hol lehet beszerezni, Lomov felocsúdott, magához tért a szendergés kábulatából, és azt mondta a feszülten figyelő Rizsovnak:

– Megmondja neked, de te érts belőle...

Szergyukov leintette, aztán magyarázni kezdett.

– Hát kérlek szépen, legalább kétszáz rubel, ha beszámítjuk, hogy az anyagot te adod. Maga az anyag úgy száz rubelbe kerül, lehet, annyiba se, de a fuvarral együtt mindenképpen rámegy egy százas. Érted? Ott minden munka a tied. Tied a fuvar is. Minden a tied. Odamész, elkezded, hogy így meg úgy meg amúgy, megállapodtok, megveszed, odaviszed, összeütöd, bera-akod az ajtót, a küszöböt, és ka-apsz kétszáz rubelt.

– És azok? Mármint a tulajdonosok? – kérdezte Rizsov.

– Mi va-an a-azokka-al?

– Miféle emberek?

– Ugyan már! Gazdag ház az. Lomovval fúrtunk az asszonynak egy kutat, felszereltünk rá egy udva-ari szi-vaattyút. Elkészültünk vele, a pénz már a markunkban is volt, minden rendben, isten áldja... Egy özvegyasszony. A férje Uljujszkban dolgozott a gyárban, ő meg látszólag kolhoztag. Talpraesett egy asszony az! Tud élni. A nyaralóvendégektől többet bezsebel, mint amennyit a kolhozban keres. Tudod, mi dívik mostanában! Uljujszk olyan műemlékváros. Templomok vannak, kolostorok... Nyaranként nemcsak Uljujszkból mennek hozzá, hanem a moszkvaiak és más városbeliek is. Azt hiszed, az öregasszony a verandát talán csak a maga gyönyörűségére építteti? Ugyan! Ügyes egy fehérnép az! A házát szobákra osztatta, a falakat kitapétáztatta. De ő maga egész nyáron át a tyúkólban la-

kik. A telkén most szivattyús kutat csináltatott, kell neki a veranda is, tudod, csak azért, hogy a nyaralók oda kiülhessenek, ott teázgassanak, beszélgessenek, meg így, meg úgy... Hogy ott poha-ara-azga-assa-ana-ak. Kulturáltan... Ő meg, hidd el nekem, ezért újabb százasokat zsebel be a nyáron, mert hogy lesz terasza is... Hát mit hittél? Máskülönben rendes asszony! Behív ebédre, a scsí, amit ad, az tényleg scsí. Zsíros! Disznóhússal... Efelől légy te nyugodt. Biztos üzlet ez. Engem kért meg, hogy csináljam meg a verandát, de hát a fának én nem vagyok mestere. Én vassal dolgozom. Meg aztán, tudod, sok a megrendelésem...

Rizsov húzkodta az orrát, végiggondolta a munkát, a vesződséget, máskülönben az ilyen munka ínyére volt, tudott és szeretett is fával dolgozni. Ha iparkodik, ha kivágja a rezet, nyilván lesz ott több megrendelés is. Pokrovkában nyaranként valóban sok idegen üdül, még Uljujszkból is sok család nyaral ebben a szép, hegyaljai faluban. Az a falu is közvetlenül a tó partján van, akárcsak Csenci, csakhogy Pokrovkánál a tó medre enyhe lejtésű, talaja bársonyos homok, a meleg, sekély vízben nagyszerű homokszigetek, strandolásra kitűnő partszakaszok vannak, ahol szívesen éjszakáznak a sirályok is. Igen... Az ajánlat csábító. Csakhogy honnan szerez majd faanyagot? Ez itt a bökkenő!

– És hol szerezzek fát hozzá? – kérdezte Rizsov változatlanul azon a hangon, amely szerinte megingathatatlan üzleti komolyságot fejezett ki.

– Ismerős vagy a fűrésztelepen?

– Aztán?

– Mi az, hogy „aztán"? Fél liter vodkát a zsebedbe... Vaszka Dudakovot ismered?

– Nem.

Lomov imbolyogni kezdett, ujját maga elé emelte, vontatottan, alig forgó nyelvvel megszólalt:

– Megmondják neked, te meg érts a szóból...

Rizsov megvetően elmosolyodott, Szergyukov is vigyorogni kezdett Lomovra, s hadarva rászólt:

– Megyünk má', megyünk má', de most elhallgass. Nem ismered Vaszka Dudakovot? – kérdezte csodálkozva. – Gya-ak-ra-an megfordult már nálam. A Volodarszkaján lakik. Na, mindegy. Odamész hozzá, megmondod, üdvözlöm. A-aztán elkezded, hogy így meg úgy, erre meg amarra, a-aztán rátérsz a lényegre, a félliterest közben beledugod a zsebébe, a-aztán meghívod ebédre. Rendes fickó, a ha-asznodra-a lesz, ha összeismerkedsz vele. Van ott a fűrésztelepen kétcolos, colos palló meg minden... De te széldeszkát írass. Érted? Mi?

– Mért?

– Mert a széldeszka olcsó! Akkor váltod ki, amikor Vaszka áll a gépnél. A többi nem rád tartozik. Ő majd felrakja az autóra a colost meg mindazt, ami kell, a tetejére meg rá a széldeszkát. Az is jó anyag, jó az zsindelynek, rácsnak. Válogatott széldeszkát kapsz tőle... Mennyit is kell ott fizetned? Na, mondjuk úgy huszonötöt, mondjuk harmincat... Nem, nem! Kevesebbet! Odalöksz neki tizenöt rubelt, és alászolgája. Hát így. Számolj azzal, hogy ami a munkát illeti, megvan a megállapodás. A vénasszony rimánkodott, hogy küldjek neki egy mesterembert. Te meg igyekezz ám! Nehogy pácban maradjak. Mondtam neki, ismerek egy jó mestert, azt mondtam, műbútorasztalos. Mondtam neki, bármit kifarag az fából, még gyermekjátékot is, ha kell, bábut is. Csakhogy, mondtam neki, nehéz elkapni, ismeri a saját értékét. Az öregasszony persze fukar. Olyan parasztvér. Alkudj meg vele. Ne kérj túl sokat, de tudd, mennyit ér a munkád... Hát ez volna az én ajánlatom...

Rizsov feje lekókadt, arca keserves ráncokba gyűrődött, mintha fogfájás gyötörné. Váratlanul izgalom fogta el, elöntötte a forróság, a füle izzadni kezdett, amikor Szergyukov a gyermekjátékokról és a báburól beszélt. Hirtelen melege lett, mintha megint abba a távoli nyárba, abba a rekkenő hőségbe került volna, amire nemrég gondolt vissza, felidézve régi keservét.

– Megyünk má', megyünk má' – csitítgatta Szergyukov a barátját. – Megyünk má'...

Rizsov összeszedte magát, megkérdezte, hogyan találja meg Pokrovkában azt a házat, mire Szergyukov hosszadalmasan, részletesen elmagyarázta, sőt vasportól fekete ujjával le is rajzolta a falra, hogy hol van Pokrovkában a kérdéses ház.

Az asszony neve nem hangzott valami jól: Harecskina Polina Jegorovna.

– Öreg?

– Persze – mondta sajnálkozva Szergyukov. – De hát... amilyen, olyan. Egyébként ügyes egy asszony. Az arca nem sikerült valami jól, az biztos, egyszóval olyan, amilyen a neve: Harecskina, azaz rút pofa. De mindenesetre rendes nőszemély... És még valamit, Rizsov! Majd elfelejtettem... Egyelőre Surkának egy szót sem arról, amit most megbeszéltünk.

– Mért szólnék? Hiszen még nem is döntöttem – felelte Rizsov. – Meg kell még ezt gondolnom... Nem tudom, egyáltalán lesz-e valami az egészből. Nem tetszik nekem ez a fűrésztelepi dolog.

– Mi nem tetszik?

– Ez az egész ügy... a fél liter meg a többi...

Szergyukov a lehető legnagyobb megdöbbenéssel nézett rá, szája tátva maradt, mintha a számára nehéz hang, amely miatt hebegett, képtelen lett volna elhagyni az ajkát.

– Te nem ismered Vaszka Dudakovot! Ő a mi emberünk! Aranyat ér! Azt a fél liter vodkát úgy veszi át tőled, mintha ciga-arettáva-al kínálnád. Érted? Hozzászokott már ehhez. Az egész nem jelent semmit... Hogy is magyarázzam meg neked?... Tegyük fel, találkozik egymással két ember. Érted? Kezet ráznak, adjon isten, a másik is adjon isten, az egyik előveszi a zsebéből a pakli cigarettát, a másik nem kérdi, vehet-e, nem vehet-e belőle, nem mondja, kínálj meg engem is, egyszerűen kivesz egyet, még csak meg sem köszöni. Na? Érted? Itt is ilyen semmiségről van szó, csakhogy itt a ciga-aretta nem ciga-aretta! Itt a ciga-aretta minden esetben fél liter. Olyan jelképféle. Azt fejezi ki, hogy nesze, itt van, barátocskám, de én is akarok valamit tőled. Átadod neki a fél litert, mire ő azonnal felteszi a

kérdést... Nem szaporítja a szót, egyenesen megkérdezi: milyen fára van szükséged? Te meg megmondod neki... Nem értem, mi nem tetszik ebben? Az egész anyag, fuvarral együtt, legfeljebb ötven rubeledbe kerül! De neked ez nem tetszik! Egyszerűen csodálkozom. Persze, ahogy akarod. Ez számvetés dolga. Lomovnak igaza van: ha a-akarod, értesz belőle. De én a te helyedben nem utasítanám vissza. Arra is gondolnod kell, ez a munka hozná a többi megrendelést is. Akárcsak nekem. Mert én annyi kútfúrást elvállaltam ott, hogy az isten se győzné. Talán akkor sem tudnám befejezni a hó leeste előtt, ha hirtelen otthagynám a gyárat. Úgy bizony! Tolka meg bevonult... – Szergyukov szeme kivörösödött, az ellágyulástól, no meg a részegségtől megtelt könnyel, elnémult, zavartan mosolygott, az ajka remegett, majd kisvártatva halkan folytatta: – Sokáig odalesz a legény, a tengerészekhez került. De majd csak eltelik valahogy az az idő... Megyünk má', megyünk má' – mondta Lomovnak, aki némán, akár egy nyűgös pólyás baba, torz fintorokkal fejezte ki türelmetlenségét. – Megyünk má'... Az a motor is, az a Jáva, amit Toliknak vettünk, ötszáz rubelba került... Mit gondolsz, miből tellett rá? Az ilyen munkákból. Megy ez, csak csinálni kell. Neked is azt ajánlom, vállald el, meglásd, lesz utána megrendelés elég. Meg azt is ajánlom, ne akadj fenn minden kis semmiségen.

Lomov a fogát csikorgatta.

– Te meg... érts belőle – mondta immár dühösen, majd úgy összezárta erős állkapcsát, hogy foga belecsikordult.

Szergyukov a hóna alatt átkarolva támogatta kifelé Lomovot. Amikor mindannyian kimentek a büféből, Duszja férje, aki mindennap eljött zárórakor, hogy segítsen a feleségének, bezárta utánuk az ajtót. A férj jelentéktelen, satnya férfi volt, kopasz feje búbja fénylett, hatalmas, parasztosan széles tenyere vértelenül fehérlett. Mindig jólelkű, szinte bárgyú mosollyal kísérte ki a részeg vendégeket, sokat névről ismert közülük.

– Jó éjszakát, Nyikolaj Nyikolajevics... Neked pedig, Rizsov, köszönet a gombáért. Magad is tudod, én nem na-

gyon érek rá, bent annyi a dolgom, majd belefulladok. Te viszont szabad ember vagy.

Duszja férje az építőiparban dolgozott mint normás. Nemcsak a sörözőben segített a feleségének, ő írta meg az összes jelentést, kimutatást, szóval ott segített, ahol tudott, amiben erős volt. Duszja mindig csendesen, kedvesen beszélt hozzá, meghitt mosollyal, anyai gondoskodással kérdezgette, nem éhes-e, hogy érzi magát; néha gyanakodva vizsgálgatta: „Valahogy nem tetszel te ma nekem. Fáj a fejed? Meghűltél valahol? Megint a szellőző alatt ülsz odabent, ugye?" Ő meg csak mosolyog, együgyű, halk kacarászással válaszol: „Kicsit elfáradtam, magad is tudod, annyi a dolgom odabent, majd belefulladok!"

Hármasban léptek ki az utcára. A levegő üde volt, enyhe szél fújt, a hold a zeniten állt. A felhők megritkultak, elhúzódtak a tetők fölül, szabaddá vált az ég.

Rizsov felhajtotta a kabátja gallérját, összehúzta magát, kezét vaktában előrenyújtotta, így, némán köszönt el Szergyukovéktól, s örült, hogy nem velük kell hazamennie.

Kilencedik fejezet

A Szergyukovval folytatott beszélgetés és az azt követő hosszú töprengés után Rizsov végre felszállt a buszra, és megváltotta a jegyet Pokrovkáig.

Az út durván kövezett, régi út volt, de az utazás mégsem volt kellemetlen; délfelé járt, utas alig volt; új, finoman illatozó, puha járású, a gyárból alighogy kikerült busz vitte, ablakai a gödrös úton sem zörögtek. A lvovi gyár remeke volt ez a busz.

Sütött a nap, a tó fölötti fehér monostor homályos tükörképe sokáig látszott a komor víz tükrében.

Rizsov igyekezett nem gondolni a közeli találkozásra az ismeretlen Harecskinával, de az út rövid volt, akarva-akaratlan le kellett szállnia.

„A nyavalya se törődik vele – gondolta. – Ha nem tu-

dunk megegyezni, az sem baj. Eddig is megvoltam, ezután is megleszek nélküle."

– Merre lakik itt maguknál Harecskina? – kérdezte egy asszonytól, aki lemaradt a buszról, s most lihegve fújta ki magát a hiábavaló rohanás után.

Amint az asszony a fejét arra fordította, Rizsov egyszeriben kiismerte magát, meglátta a boltot, a festett kerítést, a vöröslő, csupasz bokrokat, a házat, amelynek horganyzott lemezzel fedett teteje a kék ég alatt kéken, jegesen csillogott, mintha dér lepte volna be.

„Gazdag porta" – gondolta elismerően.

Pokrovka mindig gazdag falunak számított, nem úgy, mint azok a távoli, félreeső falvak, amelyek a tó másik oldalán, a mocsaras partok melletti, úttalan vidéken voltak. A föld is jobban termett itt, bár gazdagságát nem egyedül a földnek köszönhette Pokrovka: a városi munkásság pénzén gazdagodott. A pokrovkai asszonyok külön soron árulták tejtermékeiket, megvolt a saját helyük, oda idegeneket nem engedtek. Tejen kívül teavajat, zsíros túrót és tejfölt is árultak... Vajuk színe akár a brinzáé, és kemény volt, mintha abban a pillanatban szedték volna ki a hűtőből. És mindannyian becsavarták patyolatfehér tüllbe, amitől a nagy, vastag vajlepények szinte vakítottak. A barátságos, szívélyes asszonyok csinosan kiöltözködve álldogáltak, talpig fehérben, mintha nem piacozni, hanem ünnepelni jöttek volna a városba.

Valójában tényleg ünnep is ez! Rizsov maga is tapasztalta ezt az ünnepi érzést, amikor portékáit kirakta maga elé az asztalra, és várta a vevőket. Nem, nem a vevőt várta! Nem kofa, nem kereskedő ő! Ő arra az emberre várt, aki az ő áruját tartotta legjobbnak az összes között, aki szóval, netán csak puszta nézéssel elismerte munkájának, fáradozásának sikerét. Ismerte jól ezt az ünnepi érzést!

Mert milyen ünnepe van, tegyük fel, Duszjának? Gürcölés, örökké csak gürcölés...

Az utcaajtó mögött csaholni kezdett egy loboncos farkú, rőt szőrű kutya, felugrott ólja tetejére, s onnan ugatta Rizsovot.

A gazdasszony kilépett a házból, fekete bársony rövidkabát, fehér kendő volt rajta, menni készült valahova; Rizsov csak véletlenül találta otthon.

A kutyaház mögött, a deszkából készült nyári konyha mellett, ami tyúkólra emlékeztetett, sárgállott a föld. Rizsov megpillantotta a rozsdás, hosszú karú szivattyús kutat.

– Ez az – mondta Rizsov. – Igen, igen... Szóval ez Harecskina. Értem.

Az asszony szótlanul, gyanakodva nézte az idegen férfit.

– Hát megjöttem – szólalt meg újból Rizsov, aki nem szánta rá magát, hogy a kiskaputól a ház felé induljon. – Az az ember, aki a kutat csinálta, Szergyukov, az küldött.

Harecskina szigorúan kérdezte:

– Minek?

Arca nagy volt, csúnya; ilyen arcot csak öreg korban lehet elviselni.

– Nem te kerestél egy mesterembert, aki hajlandó megcsinálni a verandát? – kérdezte Rizsov az asszonyra bámulva, akinek puffadt arcán nem látott sem örömöt, sem csodálkozást, de még érdeklődést sem. – Részemről ez az egész persze... hogy is mondjam, nem fontos. Szóltak, hát jöttem.

– Aha – mondta az asszony. – Aha, tényleg említettem... De mit állsz itt? Gyere be. Talán félsz a kutyától?

Rizsov elmosolyodott, és szó nélkül megindult az asszony után a ház felé.

A pitvarban száraz fa és széna illata fogadta. Tágas volt a pitvar, a gerendázat fölött, fent a magas fedél alatt, valahol a homályban panaszosan nyivákolt egy macska. A szobák falát valóban égszínkék és zölddel pöttyözött sárga tapéta fedte, az okkerral festett padlót háziszőttes szőnyegek borították.

– Én már öreg vagyok – kezdte vontatottan a gazdasszony, miután leült egy székre –, meglennék én veranda nélkül is, az egész életem anélkül éltem le, és már nem sok van nekem hátra. Verandára nem nekem van szükségem. Ebben a házban harmincnyolc évet éltem megboldogult

férjemmel veranda nélkül, most pedig csak úgy magányosan, Isten nyugtassa szegényt... De vannak gyermekeim! A gyermekeimnél unokáim. Idejárnak nyaralni a mamához, nagyanyóhoz. Az egyik ebbe a szobába, a másik a másikba... Én meg ebben lakom. De hogyan ebédeljünk, vacsorázzunk, hogyan üljük körül a szamovárt, ennyi embernek nem elég ez a hely. Szűken vagyunk. Hát ezért határoztam el, hogy összeszedem maradék erőmet és építtetek egy verandát. Üvegezettet. Tudom, nem nagy dolog ez, de úgy gondoltam, mégis jó mesterembert hívatok. A jó szakember tanácsot is tud adni, és nem csinál nagy rendetlenséget... Merthogy itt vannak a ház mellett a meggyfáim, ribiszke- és köszmétebokraim: az építkezéshez alig van hely.

Rizsovot pillanatok alatt kiverte a veríték, merő víz lett a lakás száraz melegétől; a legördülő izzadságcseppek csiklandozták a hátát, valahogy rosszul érezte magát ebben a házban, szinte elsötétült előtte a világ. Némán hallgatta az öregasszonyt, megérezte, hogy az tart tőle, mellébeszél, ezért hozakodik elő a fiaival és az unokáival. Rizsov úgy tett, mintha mindezt nem vette volna észre, elhatározta, hallgat mindaddig, amíg az asszony maga elő nem hozakodik a munkával. De az még soká beszélt mellékes, lényegtelen dolgokról: betegségéről, szomjúságérzetéről, ami éjszakánként gyötri, újból és újból előhozta néhai férjét, de egyetlen kérdést sem tett fel Rizsovnak. Végül aztán megkérdezte, hol lakik.

– A Valovaja utcában? Tudom, hol van, tudom... Aha, ott, ahol az a vízszerelő lakik! Szomszédok?! Nocsak... Szomszédi szívességből ajánlotta neked ezt a munkát?

– Nem szorulok én senki szívességére sem – felelte Rizsov mogorván. – A dolgom elvégzem, szívesség ide, szívesség oda, nekem ez a munkában egyre megy. Megcsinálom úgy, ahogy tudom, sem jobban, sem rosszabbul. – Közben rájött, hogy az asszony most már valójában kételkedik, a szomszédság ténye motoszkál a fejében, fél, hogy becsapják, hogy nem tisztességesek, nem igazi szakember van ott nála, hanem egy szomszéd, aki nem ért semmihez. – Az én dolgom egyszerű – mondta felállva. – Ha

mesteremberre van szükséged, rajta, egyezzünk meg. Legfontosabb a bizalom. Nem kell nekem potyán a pénzed.

– Ez így igaz – mondta az öregasszony, aki szintén felállt. – A bizalom a legeslegfontosabb. Na, akkor mennyit kérsz a munkáért? Tudd be azt is, hogy sem faanyagom, sem üvegem, egyszóval semmim sincs.

Rizsov türelmetlenül körülnézett, s homlokát ráncolva megkérdezte:

– Van itt kéznél egy kis ivóvíz? Nagyon meleg van itt nálad...

Ivott a korsó lágy, hideg, vasízű vizéből, kifújta magát, s egyből kivágta:

– Háromszázötven rubel.

Az asszony döbbenten összecsapta a kezét, és gúnyosan felnevetett.

Ezután sokáig alkudoztak, kimentek a szobából, vitatkoztak. Rizsov elővette a zsebéből a sárga colstokot, az öregasszonnyal veszekedve lemérte a leendő veranda magasságát, hosszát, fel-fellökte sapkáját a feje búbjára, hogy nyomban lerántsa a homlokára, két ízben is megindult, hogy otthagyja az egészet, kijelentvén:

– Ahogy gondolod! Eredj, keress másvalakit, én nem dolgozom neked...

Ilyenkor mindig várta Rizsov, hogy az asszony marasztalja, várta, hogy enged, egyezkedik. De az hajthatatlan maradt, akárcsak Rizsov.

Végül vagy Rizsov fáradt bele az alkudozásba, vagy az asszony unta meg a makacskodást, váratlanul mindketten engedtek, s megegyeztek abban, hogy az üvegezett, faoszlopos veranda ára háromszázhuszonöt rubel.

Rizsov elégedett volt, bár nem mutatta, estig felvette a méreteket, s mindent gondosan beírt egy kettéhajtott iskolairkába. Amikor mindezzel végzett, Harecskina behívta, s kirakott eléje az asztalra egy üveg vodkát. Az asztalon már ott volt a savanyított káposzta, a kenyér és a meleg szalonnás tojás.

– Ne-em – mondta Rizsov. – Köszönöm, de nem élek vele. Nem iszom.

Az asszony keresztet vetett, úgy elámult a visszautasítás hallatán.

- Bezzeg a szomszédod megszokta az italt – jegyezte meg. – Hát akkor hogy jöttök ki egymással?

– Szergyukov a szomszédomban lakik. Ez az egész... Semmi dolgom nincs vele! A rántottát köszönettel elfogadom, megeszem. Vagy inkább szelj le két szelet kenyeret, s rakd közibe a tojást. Útközben majd megeszem.

Az asszony nem erőltette, csinált egy vastag szendvicset, papírba tekerte, Rizsov pedig betette a csomagot viharkabátja zsebébe.

Aztán újból összekülönböztek, de ezúttal az előlegen. De most maga Rizsov fújt takarodót, beleegyezve, hogy az előlegről majd akkor tárgyalnak, ha az anyagot ideszállítja a házhoz.

Már alkonyodott (nagyon rövidek a nappalok), amikor Rizsov kiment a megállóhoz, ahol hátát a telefonpóznának vetette, így várta a buszt.

Egy régi, rozoga busz vitte a város felé a kimerült Rizsovot, aki nem gondolt semmire, szokatlan fáradtságot érzett tagjaiban, mintha álló nap liszteszsákokat cipelt volna: egyszer ez is megtörtént már vele.

Még a rántottáról is megfeledkezett. Csak odahaza jutott az eszébe, ekkor unottan, minden étvágy nélkül enni kezdte az asszony hideg rántottáját.

Tizedik fejezet

Még messze járt a város mögötti széles völgyben működő fűrészteleptől, de már érezte a friss fenyődeszkák szagát, és hallotta a villanymotoros fűrész visítását.

A nap alaposan felmelegítette a földet, a mozdulatlan levegő telítve volt a rügyfakasztó tavasz illatával.

Rizsov már a dombtetőről megpillantotta a fehér deszkák halmait a szürke kerítés mögött. A deszkák egymás hegyén-hátán tornyosultak, a fűrészgép melletti szűztiszta fűrészporhalmok fölött kavargott a fa illatozó pora.

Negyven rubelt hozott magával, de a vodkát illetően nem fogadta meg Szergyukov tanácsát. Az első percekben még csak szót sem tudott váltani Vaszja Dudakovval, aki kissé fölényesen egyre csak mosolygott, s alig pillantva Rizsovra, azt hajtogatta: „Persze, persze..." Szeme eközben pimaszul, izgatottan csillogott.

Gyantafoltoktól pecsétes munkaruha volt rajta, vastagon belepte a fűrészpor. Messze áradt belőle a nyirkos fenyőszag.

– Széldeszkára egyáltalán nincs szükségem – magyarázta Rizsov. – Colos deszka kellene.

Vaszja mosolyogva felelt:

– Természetesen...

– Szergyukov biztatott, azt mondta, Dudakov segít... Hát így kerültem ide.

– Természetesen, persze... Azért mondom, írass ki egy kocsi széldeszkát, aztán gyere ide öt órára. Érted?

– Értem, értem, csak azt nem tudom, mit kezdjek a széldeszkával.

– Természetesen! Nehéz felfogású vagy...

Rizsov félszegen nevetgélt, szégyellte magát, úgy tett, mintha valóban nehézfejű, ártatlan lélek volna, aki nem tudja, miről van szó, és nem bízik meg ilyen fontos dologban egy idegenben.

– És aztán mennyibe kerül az anyag? – kérdezte. – Mi az ára?

– Mennyi fa kell?

Rizsov átadta neki a jegyzéket, amire mindent felírt odahaza. Vaszja Dudakov, ajkát hangtalanul mozgatva, elolvasta, aztán ráütött ujjával a papírra, s kijelentette:

– Harminc rubel! De csak azért, mert Szergyukov küldött. Egyébként... Még valami... Hol a fél liter vodka?... Vagy adj egy háromrubelest. Így bizony! Ez egészen természetes.

Rizsov átnyújtotta neki a háromrubelest, amit előre elkészített.

– Megkopasztasz egészen – mondta nevetve, az ellensé-

geskedés legkisebb jele nélkül, majd hozzátette: – Harmincat nem adok, az sok.

– Ejha! – kiáltott fel Vaszja, markában tartva a háromrubelest.

– Adok huszonötöt.

– Rendben van – egyezett bele azonnal Dudakov. – Ha egyszer huszonöt, akkor huszonöt. Nem bánom! Mellesleg: fukar egy ember vagy te!

– Aztán mért essen meg rajtad a szívem? – mondta Rizsov. – Még ha a tiéd volna a fa...

Egész bealkonyult, amikor Rizsov megérkezett a teherautó fával Harecskina házához. Adott a sofőrnek a segítségért három rubelt, elbúcsúzott tőle, s izzadva, dühösen rakta össze a fát; pallót a pallóhoz, széldeszkát a széldeszkához.

A háziasszony nem volt otthon. Ez már önmagában is feldühítette Rizsovot, bár tisztában volt vele, hogy az nem vétkes ebben, hiszen váratlanul érkezett, nem értesítette előre Harecskinát, úgy is lehet mondani, se szó, se beszéd, csak berontott a fával. De elvégre nem látogatóba jött ide! Ezt is figyelembe kell venni. Legalább a szomszédoknak szólt volna. De azok csak a vállukat vonogatták, amikor a gazdasszony után érdeklődött. A szomszédok csak néztek, amikor meglátták az autót a fával, megszólták Harecskinát, de azért segítettek Rizsovnak megkeresni az utcaajtó és a kapu kulcsát. Ezért is köszönet jár nekik.

Persze megvárhatta volna Harecskinát, de egész nap lótott-futott, idegeskedett. Alighogy végzett a rámolással, lekapta fejéről a sapkát, amiből ömlött a pára, kabátja ujjával megtörölte a haját és a homlokát, kitörölgette az izzadságot a sapkájából, aztán a kellemetlenül hideg, nyirkos sapkát újból visszatette a fejére. Elfáradt. Bezárta az ajtót és a kaput, a kulcsot bedugta a kerítés belső oldalára szegezett gumilap alá, aztán hazautazott, megkérve előbb a szomszédokat, mondják meg Harecskinának, holnap jön dolgozni, mert az idő sürget, itt a tél a nyakukban.

Otthon erőt vett rajta a nyugtalanság, és sehogy sem tudott megszabadulni szorongató gyanújától. Végül már hajlandó volt kis híján arra is, hogy a sötétben újból elmenjen Harecskinához, kikövetelje az előleget, de ekkor váratlanul kopogtattak az ajtón. Rizsov némán fülelt (vajon ki lehet?), aztán barátságtalanul kiszólt:

„Ki az? Tessék!"

Kinyílt az ajtó, s megpillantott egy szép, fekete női kabátot, nyestprém gallérral, nyestprém kézelővel...

...Amikor kinyílt az ajtó, megpillantott egy szép nőt, napszítta hajjal, déliesen lebarnult arccal.

...Amikor kinyílt a festetlen, ütött-kopott, a kilincse körül maszatos, mocskos ajtó, megütötte a parfüm illata... És megpillantotta...

Amikor kinyílt az ajtó, gyorsan lehunyta a szemét, nem akart látni semmit sem. De aztán mégis felnézett, megpillantotta, ebben a kabátban, ebben a bronzvörösre barnult arcban felismerte volt feleségét.

Nyomban elviselhetetlen szégyen fogta el meztelen, retkes lába, s ahol ült, a rendetlen ágy, a rongyos párnahuzat miatt. A döbbenetből felocsúdva maga alá húzta a lábát, de még mindig dermedt aggyal nem tudott másra gondolni, csak arra, hogy nagyon szégyelli magát, mert mosatlan a lába, szégyelli magát, mert az ajtó festetlen és ócska, mert ő maga sem különb az ajtónál. Alig-alig tudta visszatartani azt a nehéz sóhajt, ami a soha nem tapasztalt szégyen vagy netán a félelem miatt kívánkozott ki belőle...

Az asszony odament hozzá, és Rizsovot édes öröm járta át, amint meghallotta tiszta ruhájának susogását. Lélegzete elállt, lába elzsibbadt, de sikerült térdben behajlítania, hogy lábfejét az ágy alá rejtse. Fulladozott a parfüm illatától, amely láthatatlan felhőként lengett az asszony körül, s Rizsov belemerült ebbe a felhőbe, amikor volt felesége odalépett hozzá; az ajtó tárva maradt, kintről jeges, síri hideg zúdult a szobába; ekkor nagy örömmel döbbent rá, megkönnyebbüléssel vette tudomásul, hogy hirtelen láb nélkül

maradt. Az imént még megvolt mind a két retkes, meztelen, dermedt lába, de a szél betört az ajtón, és most nincs lába. Az elégedettségtől még el is mosolyodott, mire a felesége megkérdezte tőle:

„Miért mosolyogsz?!"

„Csak úgy – felelte vígan. – Furcsa dolgok vannak az életben, de ilyenre nem emlékszem..."

„Milyenre?"

„Hogy váratlanul eltűnjék az ember lába!"

„Hogyhogy a lába? Én nem a lábadért jöttem!"

„Tudom, mért jöttél!"

„A fiamért... Vágyódtam utána."

Ahogy ezt meghallotta, akaratlanul fel akart ugrani, de alig mozdult, máris elesett, elfeledvén, hogy nincs lába, úgy vágódott el, hogy az arca belesüppedt valami puhába, s azonnal fulladozni kezdett. Szörnyen megijedt, hogy megfullad ebben a puha és fülledő valamiben. Erőlködött, ahogy csak bírta, s a szégyenről megfeledkezve, felnyögött...

Még akkor is nyögött, amikor felébredt, és képtelen volt felfogni, ki nyögdécsel... Nem, nem is nyögdécsel, hanem ordít... Édes Istenem!

A lámpa égett. Ő maga feküdt, térde behajlítva, felhúzva egész az álláig. Lába teljesen elzsibbadt.

Rizsov kikelt az ágyból, dühösen becsapta a szellőzőablakot. Az ajtó zárva volt, és most nem találta olyan nyomorúságosnak, mint álmában; egyszerű, öreg ajtó volt. A szobában a szokott szagot érezte.

Rizsov ivott a vízből, köhécselt, levetkőzött, bebújt a takaró alá, hogy felmelegítse elgémberedett lábát. Gondolatban pokolra kívánta az álmát, vele a szép nőt is, aki betört hideg szobájába, s úgy díszelgett ott, mint egy hímes tojás. Az álom azonban annyira tiszta, annyira valóságszerű volt, ugyanígy a látott arc is, amelyet a délszaki nap úgy lebarnított, mintha színét hagymahéj főzetétől kapta volna, hogy nem tudta a látottakat kiverni a fejéből, képtelen volt elaludni. Rizsovnak, amikor újból és újból felidézte a látomást, utólag úgy tűnt, hogy az asszony szemében bűntudat

volt, mintha csak azért jött volna hozzá, hogy valamilyen súlyos, régi, megmagyarázhatatlan bűnért bocsánatot kérjen...

„Honnan van neki ilyen kabátja? – tette fel magában a kérdést keseregve. – Nyestprém, csillogó, mint a lakkozott mogyoró..."

De nem mert válaszolni magának.

Aztán később már maga is nevetett az egészen, amikor eszébe jutott, hogy minden, a napbarnított arc is, a drága nyestprém is, egyszerű álom volt.

A felesége annak idején rövid bekecset hordott, rókaprém gallérral. Mind a mai napig emlékszik, hogy amikor a felesége télen hazajött, milyen jó szagú és hideg volt az a prém meg az asszony nyaka meg a kenyér, amit táskájából vett elő.

Mégis különös! Valakin látott ilyen kabátot? Lehetséges... Szépnek találta? Valószínű... De a feleségét sehogy sem tudta elképzelni ilyen kabátban, ilyen napbarnított arccal.

Bár Rizsov tudta jól, hogy az egész csak álom volt, mégsem tudott megszabadulni attól a gondolattól, hogy – úgymond – ott lent, délen, a tenger mellett jobban él, mint amikor vele élt, és hogy az új férjével, aki dédelgeti, mert szép, odaadó, kedves, boldogan él, és ő is hízeleg új férjének... Ebben a szomorú álomban volt feleségéből a boldogság áradt, és a szemében nem volt semmiféle bűnbánat. Nem bizony! Csak szerette volna, ha ilyesmit lát, csak szeretné, ha boldogtalan volna ott messze délen, s rá úgy gondolna vissza, mint elvesztett boldogságára.

De jött ez az átkozott álom, ami olyan volt, mintha valóság lett volna, és Rizsov nem látott bűntudatot látogatója szemében. Mintha nem is ő lett volna hibás, nem ő hagyta volna el a férjét, vitte volna el magával gyermeküket, hanem ő, Rizsov, űzte volna el, s hagyta volna sorsára a kisfiát...

Rizsov már rég nem hitte, hogy semmiben sem hibás. De arra sosem volt képes, hogy felfogja, felismerje, pontosan megfogalmazza hibáját. Egyszerűen összeszokott konkré-

tan fel sem ismert hibájával, ami miatt felesége elhagyta, együtt élt hibájával, így az benne nem is kapott hangot, ráadásul nem is igyekezett rájönni, hogy miben vétkes, noha belül érezte, nincs minden rendben: lám, gondolta magában, élek, megvagyok, nálam mégis minden más, mint a többi embernél, nálam minden másképpen alakul. De Rizsov sosem akart szembekerülni a vétkesség tudatának makacs érzetével; bár néha mások emlékeztették hibájára, s időnként ő maga is megmagyarázhatatlan riadalmat érzett, de hosszas fontolgatások után mindig oda lyukadt ki, hogy soha nem tett semmi olyat, ami miatt másokkal, magával, fiával és természetesen feleségével szemben vétkesnek kellene éreznie magát.

Furcsa érzékelése a valóságnak!

Rég nem töprengett már e dolgok felett, elnémultak benne az ilyen gondolatok, de a rövid szendergés alatt látott furcsa álom újból felkavarta, sokáig nem tudott megnyugodni, és – bármilyen különös is – sokáig nem tudta eldönteni, hogy ami történt, álmában történt-e vagy valóságban.

Még reggel is összetörtnek és szerencsétlennek érezte magát.

Tizenkettedik fejezet

Az első busszal elment Pokrovkába. Napfényes reggel volt, a levegő üde, jó szagú. A megfeketedett föld már teljesen lehűlt... Súlyos, jeges harmat lepte be a sást. Gumicsizma nélkül átmenni rajta lehetetlen, mert pillanatokon belül átázna és csontig dermedne az ember; a harmattól kék sásban az ember csapása lucskos zölddé változik. Utolsó harmatos reggelek! Eltelik egy hét, kettő, s az éjjeli fagyok dérpáncélba öltöztetik az elaggott fűszálakat, és csak a nap, ha nem takarják felhők, melegíti majd fel a déli órákban a dermedt földet, a föld meg beissza majd a megolvadt cseppeket. A következő éjjel, hajnalban aztán megint dérbe öltözik a föld...

Rizsovnak, amikor Harecskina háza felé közeledett, rossz előérzete támadt. Harecskina szomszédja, egy elefántkórszerű betegségtől eltorzított, visszataszító arcú, de szemmel láthatóan jólelkű öregasszony odatipegett hozzá, és szíves hangon válaszolt a Harecskina hollétét firtató kérdésekre.

– Vendégségbe ment a városba.

– És soká vendégeskedik ott? – kérdezte Rizsov, az asszony lábán levő ócska halina csizmát nézegetve.

– Erről bizony nem beszélt...

– Kije lakik a városban?

– Kije lakik! Hát két onokája, az egyik fiú, a másik leány, meg az unokaöccse... – felelte az öregasszony, furcsa, keserű grimasszal pislogva Rizsovra. E grimasz mögött azonban Rizsov vonzalmat és kedvességet látott, így nekibátorodott.

– Ma mindenképpen elkezdem nála a munkát – mondta. – Először csinálok egy gyalupadot, előkészítem az anyagot meg ilyesmi... Ha találkozol Harecskinával, mondd meg neki, hogy ez így nem jól van... Nem vendégségbe járok én ide, hanem dolgozni. A rokonaihoz majd akkor utazgasson, amikor elkészültem a munkával. Megmondod neki?

Az öreg néni megígérte, Rizsov meg megkérdezte tőle:

– Mi lelte az arcodat-e? Valami betegség vagy micsoda?

– Betegség – felelte az. – De lehet, hogy nem is betegség...

– Nem fertőző?

– Ne-em, nem fertőző. Már régi... Nem kapta el tőlem senki... A harmadik évtizede lakom itt, de még senki sem betegedett meg ilyesmiben.

– Azelőtt hol laktál? – kérdezte Rizsov, előszedve szerszámjait a ládából, amit magával hozott.

– Juhnovban – felelte az asszony. – Azt elfoglalták a németek, én meg idemenekültem az onokámmal... Aztán itt is ragadtam.

– Merre van az a Juhnov?

– Messzi...

– Mintha már hallottam volna emlegetni, a neve ismerős

– mondta Rizsov, miközben a pallókat meg a széldeszkákat méregette csak úgy szemre, azt nézte, melyik közülük a legvastagabb és a legerősebb. – Add át Harecskinának, amit izentem. Átadod?

– Át hát, má' mér' ne adnám át?

– Jó, jó... És mondd meg neki, hogy várjon meg. Minden reggel ilyentájt jövök. Nem húzhatom el ezt a munkát, nyakunkon a tél.

Nekilendült a munkának. Az öreg néni elment. Néhány kislány jött oda bámészkodni, sokáig nézték, hogyan helyezi a ház falához az egyszerű gerendákat. A munka haladt, finoman illatozott a még nyers fa, a fenyőforgács, és Rizsov bizakodott, hamar és könnyűszerrel végezni fog. Jókedvű és boldog volt, csak néha villant fel benne homályosan az álma; ilyenkor erővel fel akarta idézni feleségének az arcát, vonásait, de sehogy sem sikerült. Már kezdte azt hinni, hogy réges-rég látta azt az álmot, aztán újra meg újra megismétlődött, egész életében üldözte, ezért annyira homályos és szétfolyó...

Este az udvarban Szergyukovval találkozott. Az felragyogott, amikor megpillantotta, széttárta karját, s barátságos hangon harsogta:

– Üdv a nagyfőnöknek!

Rizsov csodálkozva meredt rá.

– Mitől van ilyen jó kedved?

– Ilyen a természetem... A-az utászok mind víg természetűek. Va-ala-amit aka-arok monda-ani. Járt ma itt valaki. Téged keresett. Hogy is hívják, na... Kiment a fejemből!

Rizsovnak elszorult a melle: lám, a szíve akadozva ver, köhögés fogta el, a szíve megint eltévesztette a ritmust, megint összevissza kalimpált... Ilyesmi eddig nem fordult elő vele!

„Netán valóra vált az álom?" – dermedt meg Rizsov.

– Ná, hogy is hívják, a fene enné meg! – mondta Szergyukov. – Megvan! Ha-arecskina-a...

Rizsov nyugodtan, mintha mi sem történt volna, nézett szomszédjára.

– Gondoltam – mondta. – Már három napja nincs otthon... Hova bújt el?

– Nem mondta.

– Mit akart itt?

– Érdeklődött, hogy s mint – felelte Szergyukov. – Elkezdted a munkát?

– Az ördög sem igazodik el ezen az asszonyon! Már kételkedni kezdtem. Nincs otthon a gazda, én meg dolgozom, mint egy bolond. Igaz, szívesen csinálom: nagyon jó szaga van a fának... Csak az a baj, hogy szóban állapodtunk meg, semmilyen írás sincs.

Szergyukov hangosan nevetve mondta:

– Te aztán igazi csodabogár vagy! Még hogy jó szaga van! Hát a munkának, azon kívül, hogy munka, még szaga is van? Csodabogár vagy te, Rizsov! Az én munkámnak meg rozsdaszaga volna, ha szagolgatnám. Én is örüljek talán ennek?... Ej, te csodalény!

– Én nem erre mondtam.

– Minden munka egyformán jó. Minden munka egyformán örömöt okoz, ezt tudni kell. Te meg mindent az ízéről meg a szagáról ítélsz meg. Ha dolgozol, akkor nem asztal mellett ülsz. Értsd meg jól. Más az, ha az asztalon illatozik a pecsenye...

Rizsov legyintett és menni akart, de aztán visszafordult, és megkérdezte Szergyukovot, aki – legalábbis minden erre vallott – részeg volt, s minden sületlenséget összehordott.

– Tulajdonképpen mit akart Harecskina?

Szergyukov baráti hangon korholta szomszédját, hogy nem érti a körülményeket, majd megint csodabogárnak nevezte, és vigyorogva válaszolt:

– Honnan tudjam, mit akart? A nő az mindig nő. Egy sem kezdi azzal, hogy mit akar. Ez például azon csodálkozott, hogy nem ittad meg a vodkát, amivel kínált... Azt kérdezte, nem vagy-e szektás...

– Ostoba – mondta Rizsov.

– Hogy ki az ostoba, az kérdéses. Én például azt mond-

tam neki, hogy te. Csak ne sértődj meg. Pusztán azért mondtam, hogy... Szerinted ő az ostoba. Nem ostoba!

– Látom, veled ma nem lehet szót érteni – mondta Rizsov. – Úgy látszik, ma nyakig másztál a vodkába. Biztos így van.

– Ittam egy keveset – ismerte be Szergyukov. És azonnal engedelmesen elhallgatott, megenyhült, és egész más hangon folytatta: – Te meg csak ne add itt a hülyét. Dolgozz nyugodta-an. Én nem hallottam semmi etyepetyét róla. Tisztességes asszony az, őszintén állítom. Idejött, hogy megtudjon egyet s mást rólad, és ez érthető. Engem ismer, engem kért meg, hogy szerezzek egy jó mesterembert, így ki máshoz fordulna tanácsért?! Eljött. Te dolgozz nyugodta-an... – Zavart mosollyal váratlanul megkérdezte: – Nem innál egy kortyot?

Rizsov sóhajtott egyet, és váratlanul beleegyezett.

– Hogy Harecskina befogja a száját! – mondta. – Gyerünk!

– Ez igen – mondta az elképedt Szergyukov. – Ez aztán igen!

Szergyukov felélénkült, elkomolyodott, széles mozdulatokkal megveregette szomszédja vállát, majd komoly képpel, váltakozó hangsúllyal hajtogatta:

– Ez igen! Ez aztán igen! Most helyesen döntöttél. Ez igen!

Aztán megindult Rizsov nyomában a lépcsőn felfelé, Rizsov emeleti lakása felé, de félúton megállt.

– Te gyere le hozzánk. Surának szólok, bebeszélek neki mindent, hogy készítsen szendvicset...

– Miféle szendvicset?!

– Kolbász van otthon – mondta Szergyukov. – Majd meglátom.

– Rögtön megyek. Előbb lemosakszom.

– Ez igen! – mondta Szergyukov, és tűnődve követte szemmel a szomszédját, mintha azon töprengene, mi történhetett ezen a földön, miféle természetellenes dolog késztette Rizsovot arra, hogy igent mondjon. Majd a falnak támaszkodva megindult lefelé, de félrelépett, dübörögve le-

gurult a lépcsőn, farát úgy megütötte, hogy ordítozott a fájdalomtól.

– Ú-ú-ú! – bőgött artikulálatlan hangon. – Rapittyára tört a farcsontom... Au-u-u!

– Mi van veled? – kérdezte fentről Rizsov.

– Elszédültem... Tán szappannal kened a lépcsőt?

Rizsov nevetett odafent.

– Nagyon megütötted magad?

– A farcsontom... Au-u!...

– Segítsek?

– Hogyan segítenél! Au-u... Ugyan már! Még be is... – mormogta Szergyukov, s feltápászkodott. – Biztos fáj majd egy darabig... Egye fene – mondta sóhajtva. – Majd elmúlik... – És megindult a lakása felé.

Rizsov csak egy fél pohárral ivott, de már az is a fejébe szállt, vigyorgott, később pedig, bármit mondtak Szergyukovék, harsányan nevetett rajta, elégedett volt magával is, szomszédaival is. Béke költözött a házba. És amikor már odahaza feküdt az ágyán, boldogan szunyókált, közben mosolyogva gondolt zavarára, amely mindig úrrá lett rajta, amikor Sura vicceket mesélt. Az asszony is becsípett, arcára vörös foltok ültek, s ködös mámorában maga előtt látván az erős, izmos férfit, nem volt tekintettel sem saját női mivoltára, sem férjére és szomszédjára, ontotta magából a vaskos történeteket, egyiket a másik után, keskenyé szűkült szeme nedvesen csillogott, vicceivel villogott a férfiak előtt.

Mindez feszélyezte Rizsovot, bár nevetett, s úgy tett, mintha nagyon tetszettek volna neki a viccek, magában ugyanakkor azt gondolta: „Ne adja Isten, hogy még egy az eszébe jusson, mert menten leég a bőr a képemről!" Csak csodálkozott azon, hogy Szergyukov nem utasítja rendre a feleségét, nem szégyelli magát annak trágársága miatt. Talán nagyon részeg volt? Lehet...

Bár hogyan lett volna részeg, amikor a munkáról józanul beszélt, nyugtatgatta Rizsovot, azt bizonygatta, hogy Ha-

recskina nem rossz szándékú, és nem fogja becsapni. Rizsovnak nem volt ínyére a „becsapni" szó, mert sértette az önérzetét, azt a látszatot keltette, hogy ő olyan gyámoltalan, gyenge alak, akit egy vénasszony is be tud csapni.

„Te csak ne félts engem – mondta Szergyukovnak. – Engem nem lehet becsapni. De én be tudok csapni bárkit, még téged is. – Ostobán heherészett. – Próbálja meg, csapjon be, olyan szép vörös kakast repítek a portájára, hogy csak na! Koldusbotra juttatom..."

„Az egy ga-azda-ag asszony... mondta Szergyukov. - Van annak megtakarított pénze, az szentigaz. Ne is foglalkozz ilyesmivel. Nem lesz ott semmi hiba!"

„Nem is foglalkozom! Mért foglalkoznék? Nem holmi rádiót vagy televíziót javítgatok én nála, akkor még vitatkozhatnánk, hogy csináltam-e valamit vagy nem... Én verandát csinálok neki. Erre akár az egész falu tanú. Ezért nem izgat a dolog. Én csak az előlegről beszélek."

Tizenharmadik fejezet

Úgy két nap múltán, amikor Rizsov már elkészült a veranda vázának felállításával, és nekikezdett a deszkák gyalulásának (gyönyörű munka gyalulni, hézagolni a száraz fenyődeszkát!), megérkezett a háziasszony, és szó nélkül átadott Rizsovnak húsz rubelt.

– Bár ha pontosak akarunk lenni, akkor huszonöt jár – mondta neki Rizsov. – Ezek a háromrubelesek meg szakadozottak... Szétfoszlanak az ember kezében, porrá lesznek.

Harecskina kántálva felelt:

– Akár húsz, akár huszonöt, egyformán porrá lesz... Minden porrá lesz, minden... – ismételgette. – A ház is, a veranda is, szegény öreg magam is... Te meg mit elégedetlenkedsz? Később majd többet kapsz.

Harecskina ezen a napon elmélázó és csendes volt. Fekete gyapjúkendővel kötötte be a fejét, a felső kendő alól ki-

látszott a feszesen homlokára húzott, fehér, vékony kiskendője.

Soká, aprólékosan nézegette leendő verandájának kibontakozó körvonalait, hosszasan sóhajtozott, összeszedegette a forgácsot, hátrahordta az udvar mélyébe, aztán megkérdezte Rizsovtól:

– Díszrácsot is csinálsz?

– Miféle díszrácsot?

– Hát, hogy is mondják... lécből rácsot... Ami ott a tető alatt hosszában elfedi végig a nyílást...

– Amikor egyezkedtünk, erről egy szó sem esett.

– Említeni nem említettem, de azt hiszem, ezért a pénzért külön kikötés nélkül is meg kell csinálnod. Már ha tudsz ilyent csinálni.

Rizsovnak megtetszett az ötlet, habár ezzel a munkával nem számolt, s annak is tudatában volt, hogy ez nagyon sok időt kíván. Ettől függetlenül tetszett neki a gondolat: ráccsal díszíteni a külső falat; lelki szemével már látta is a kész, csinos verandát.

– Tudok-e! – mondta nevetve. – Persze hogy tudok...

– Akkor ezek szerint meg is állapodtunk – mondta Harecskina, s hangjából békés megelégedés csendült ki. – Most kimegyek a temetőbe. Te csak dolgozz nyugodtan, ne zavartasd magad. Csak arra szeretnélek megkérni, ha lehet, ne dohányozz...

– Egyébként is alig szívok.

– Tényleg?

– Ha dolgozom, nem kívánom... Menj, ahova akarsz, ne félj, nem gyújtok fel semmit, még egy szalmaszálat sem.

Harecskina még sokáig matatott az udvaron, nézte, hogyan réseli össze Rizsov a deszkákat, s úgy látszott, nagyon elégedett. Rizsov, valahányszor levett egy deszkát a gyalupadról, akár a macska, arcával kéjelegve megsimogatta annak simára gyalult lapját.

– Mint a selyem – mondta Harecskinának.

– Már látom, mestere vagy a munkádnak – felelte az asszony.

– Csak eső ne legyen.

– Nem mutatkozik.

– Bármilyen szép is a reggel ősszel, délre minden megváltozhat.

De szerencsére eső az idő tájt nem esett. Beállt a vénasszonyok nyara, amíg a nap sütött, meleg volt, de esténként az ártéri rétek fölött leszállt a hideg köd... A levegőben füst és hervadt levelek szaga érződött, és azt hihette az ember, nem köd, hanem ez a könnyű őszi füst gyűlik össze esténként a mélyebb helyeken. Egy ilyen csendes délután Rizsov hirtelen megkívánta az enyhén savanyított uborkát, és addig gondolt a finom, ropogós csemegére, hogy idő előtt abbahagyta a munkát, szerszámjait elrakta a fészerbe, és elindult Natasához.

Olyan finom uborkát, amilyent Natasa készített, soha nem evett, nyilván nem is fog enni sohasem... Natasa uborkája egészen különleges, gömbölyű, apró volt, kemény, mint az alma, fokhagymától, kaportól, fekete ribiszkétől és az Isten tudja, mitől illatos. Ha ilyen uborkát eszik az ember, az elragadtatástól trillázva szólal meg, az ilyen uborka csípi az ember nyelvét, akár az erős kvász, egész testével, lelkével érzi, hogy mégiscsak jó élni késő ősszel is ezen a világon, s hogy milyen kevés kell az embernek a boldogsághoz: mindössze négy-öt uborka, egy vasfazék, tele főtt krumplival, amiből árad a forró, jó szagú gőz.

Natasa örült jöttének. Egyedül volt otthon, és elpirult, amikor Rizsov ránézett. Így fogadta:

– Megsúgta a szívem, hogy jössz...

Alkonyodott. A félhomályban bekopogtatott egy vénasszony, aki, amikor megpillantotta Rizsovot, meghajolt előtte, aztán kihívta Natasát a pitvarba. Az asztalon a tál zavaros, sós vizében szomorúan árválkodtak a megmaradt uborkák, zöldjük kifakult, de rugalmasan kemények voltak, a kapor ernyője sárgállott, mint a szalma. Az egész szoba tele volt az enyhén sós uborka, a kapor és a savanykás, lakként csillogó, sötétre pirult héjú fekete kenyér illatával.

Natasa hamar visszajött. Rizsov kérdően nézett rá.

– Hogyisne! – mondta Natasa. – Beszélgethetnékje van. Micsoda vénasszony, ja, de milyen! Kíváncsi... Biztosan látta, hogy jössz a falun át, erre idecsoszogott, hogy közelről is megnézzen.

Meggyújtotta a petróleumlámpát. A kicsi láng remegett, nyuladozott, füstölt, fekete nyelvével körülnyaldosta a visszatett lámpaüveget, aztán kifehéredett, felragyogott, és Rizsov belenézett Natasa csillogó, mongolosan metszett, megértő szemébe, megfogta a kezét, és magához húzta.

– Te-e... – suttogta Natasa, kezével a férfi térdére támaszkodva. – Lerántjuk az asztalt...

– Elmehetünk az asztaltól – mondta Rizsov, de nem engedte el az asszony kezét.

Natasa karja izmos és kemény volt, tenyere erős és száraz.

– Engedjél – suttogta megint, egyre nagyobb zavarral.

Rizsov elengedte, ő meg gépiesen igazgatta kétfelé fésült, sima haját, és sokat ígérő suttogással mondta:

– Nemsokára lefekszünk...

– Jaj, az uborka, az uborka! – siránkozott Rizsov. – Betegre ettem magam.

...Natasa békésen feküdt Rizsov mellett, suttogva beszélt.

– Ha már egyszer nem akarsz magad mellé venni a városba, akkor költözz ide hozzám. Mert így az asszonyok pletykálnak, hogy szeretőt tartok... Ne kelljen nekem ilyesmit hallanom! Még ha fiatalabb lennék, egye a fene, könnyebben elviselném...

– Te még fiatal vagy – mondta Rizsov.

– Miféle fiatalság az enyém?! Neked talán fiatal vagyok, de mások szemében... Nem akarsz megérteni. Legalább télire gyere ide. Levágjuk a disznót, a zsír és a hús elég lesz télire, krumpli van bőven, van káposzta, uborka is van... Van itt minden. Megélünk!

– Meg kell ezt gondolni.

– Mit kell meggondolni? Mért kínlódsz te a városban egyedül? Nem eszel, ahogy kellene, nem alszol... Az ing

olyan rajtad, akár el is dobhatod. Senki nem mos rád, nem vasal. Ha igazán szeretnél, más volnál...

Rizsov rátette kezét Natasa vállára, kedveskedve paskolgatta.

– És ha netán mégis szeretlek?...

Natasa ezekre a szavakra elcsendesedett, aztán kisvártatva remegő hangon megszólalt.

– Neked minden csak tréfa... A szerelmünket mi már rég eltemettük vagy lakat alá zártuk. Mármint magát a szerelmet. Erről nem kell beszélni. De ha egyszer nekem te kedves vagy, és én sem vagyok a te terhedre, akkor miért ne éljünk együtt? Mert most mi van? Jó, ha hetenként egyszer eljössz hozzám, szinte csak azért... Az emberek ezt így látják.

– Az emberek, az emberek - emelte fel a hangját bosszúsan Rizsov. - Az emberek! Maga a szó is nevetséges, ha jól meggondoljuk: emberek... Miféle szó ez: emberek... Hallgasd csak: em-be-rek! Röhej! Te meg egyre csak azt hajtogatod: az emberek, az emberek... Tegyük fel, ideköltözöm hozzád. Aztán mit csináljak itt? Talán menjek a kolhozba dolgozni?

– Persze – felelte Natasa. – Oda. Mért ne?...

– Úgy ám, úgy bizony. Ha meg te jössz hozzám, mit csinálsz a városban? Itt házad van, gazdaságod, megvan mindened... A városban pedig legfeljebb ha hatvan rubelt megkeresel, és kész... Nem, Natasa, ez még korai... Meg kell értened.

Natasa nem értette meg, halkan sírdogálni kezdett. Könnyein át mondta:

– Miért kellene neked feltétlenül a kolhozba menned? Menj Kupányba, a tőzegtelepre. Az itt van nem messze... Nyikiforovaja férje is ott dolgozik, és jól megvan. Te is dolgozhatnál ott.

– Oho-hó! – mondta Rizsov. – Bonyolult história ez. Ezt nem lehet az ágyban fekve eldönteni...

Natasa elhallgatott, letörölte könnyeit, újból suttogni kezdett.

– De hiszen neked is könnyebb lenne, te ostoba... – És átkarolta a férfit.

Sokáig feküdtek így némán, őrizve maguknak azt a valamit, ami a boldogsághoz hasonlított, majd Rizsov, aki érezte, hogy az álom lassan legyűri, fennhangon hirtelen megkérdezte:

– Miért nem tartasz libákat? Itt jó helyük lenne...

De Natasa nem válaszolt.

– Natasa! – szólt megint Rizsov. – Alszol?

– Mi? – kérdezte Natasa. – Felébresztettél, nagyságos úr... Már elaludtam, te meg felébresztettél... Aludj! Holnap korán kell kelni.

– Aha... Azt mondtam... libákat...

– Miféle libákat?

– Libákról beszéltem – mondta Rizsov, és meghallotta közben saját horkolását.

– Libákról? – kérdezte csodálkozva Natasa, de választ nem kapott.

Tizennegyedik fejezet

Hitte is, nem is, mindenesetre úgy rémlett neki, nem a valóságban, hanem beteges fantáziájában történt mindez, meghökkentően valóságszerű álmában, amelyből felébredve az ember azt sem tudja magáról, kicsoda, képtelen felfogni az időt, a valóságot és a valótlanságot, végül is nem tudja, megtörtént-e, amit átélt, vagy az égvilágon semmi sem történt...

Volt az a téli mező? Voltak-e kék falai a derengésnek, fekete háztetői a falunak, voltak-e kormos kémények, tejfehérbe öltözött kutak... Bebocsátást kérő kopogtatás a boronafalú házba, a félhomályban láthatatlan, de mégis rémült tekintetek, amelyeket csak érezni lehetett, érteni a néma válaszból, hogy el kell menni onnan, hátrahagyva benne az áloműző félelmet, ami megszületett, mert a szendergő mezőkről, az erdőből kéretlenül bejött a faluba egy mogorva ember, a házban pedig nincs férfi, csak egy haldokló

öreg meg gyermekek, akik még nem erősek az életre, ahol nincs más, csak súlyos álmok, hideg földpadló, ami éjjelre elnyeli a szoba melegét, megfeketedett ikonok a sarokban... Tisztességes szándék van-e a kopogtatás mögött? Tisztességes-e az ember? Bejön a házba, leüt, meggyilkol... Minden megeshet! Nem másutt szokott az ilyesmi megesni, hanem itt a földön. Mindenféle ember jönmegy... Éjszaka szoktak jönni, puskákkal...

„Még a gyerekeket sem tudjuk hova fektetni. Szűkösen vagyunk... A szomszédban nincsenek gyerekek..."

Elhangzott-e az az „ó"-zó motyogás, az elnyújtott „ó" hangokkal tűzdelt, nehéz sóhajokkal kísért orosz beszéd a durva deszkaajtó mögött, vagy csak a képzelet szüleménye az egész?

„Van egy csipetnyi kölesem, holnapra szántam kásának... Cukor is akad egy kevés."

„Nem is tudom, hova fektessem... A föld hideg, ágyaznom meg nincs miből."

Újabb reménnyel tele percek.

„Nekem minden megteszi. Erősen fagy odakint. Elpusztulnék."

„A puskája az nincs megtöltve?"

„Ne félj, gazdasszony! Nem vagyok én gonosztevő. Nyúlra vadásztam."

„Nyúlra?"

Ezzel a csodálkozó kérdéssel, arcán félénk mosollyal engedte be házába az idősödő asszony a didergő legényt.

Rizsov még nőtlen volt, bár már negyed százada élt ezen a világon.

Valóban megtörtént ez?

A gazdasszony meggyújtotta a lámpát, libegő árnyak – röpködő denevérek – mozogtak a falon, és a sárga fény világánál Rizsov megpillantott a sarokban egy magányosan üldögélő lányt.

Ilyesmi nem szokott megesni ezen a világon!

Nem szokott megesni, hogy egy legény egy fagyos éjszakán betéved egy idegen faluba, bekopog egy házba, s abban az elhagyatott, háborútól és szerencsétlenségektől súj-

tott házban váratlanul meglát egy beteg lányt, akibe beleszeret, és akit elvesz feleségül.

Rizsov most már hitte is, nem is ezt a mesébe illő történetet, amelyben ő, mint valami herceg, beleszeretett a kitaposott, összevissza foltozott halina csizmás, szerény szépségbe. Nevetséges!

Pedig így történt. Ezen nem lehet változtatni. Az anyósa akkoriban azt mondta, hogy maga az Isten küldött Varkának vőlegényt. Később pedig, amikor Varja elhagyta Rizsovot, az anyósa sírdogálva mondogatta: „Az Isten adta, az Isten el is vette..." Ezzel vigasztalta vejét. Nagyon vallásos volt az öregasszony.

Rizsov most már néha maga is furcsállja, hogy azelőtt nem hitte el azt, ami tényleg megtörtént vele az életben. Felteszi magának a kérdést: miért ilyen ő? Hiszen nem hibbant meg, nem hagyta el az emlékezőtehetsége sem a negyven év alatt. Mindössze egyetlen mentséget talál a maga számára: Varja szépségét. Úgy gondolta, ebben az életben valóban nem fordulhat elő, hogy csak úgy, merő véletlenségből, elmenjen valaki Dvorikibe, abba a koldusszegény faluba, ott bekopogjon az első házba. Azért találta mindezt később komolytalannak, mert ugyebár véletlenül lehet megismerni egy lányt, aztán feleségül venni, magával vinni a városba, de hogy az olyan szép lány legyen, mint amilyen Varja, az már mese, az már nem történhet meg. Ezért nem hitte később, hogy mindez a valóságban is megtörtént. Már később nagyon szép lett számára az a lány, aki amikor anyává lett, szinte a megtestesült szépséggé magasztosult, és hirtelen rádöbbent tulajdon szépségére. Netán Rizsov maga tanította meg arra, hogy miképpen vélekedjék magáról? Varja szépségét ugyanis egyedül ő ismerte fel, ő látta meg a sötétben is...

Az, amire Rizsov jól emlékezett a múltból, saját döbbenete volt, amely hirtelen tört rá, és később sosem tudott megszabadulni tőle. Már korábban is, amikor a városból eljárt Varjához Dvorikibe, észrevette arcának, sima bőrének, ajakának pajkosságot, rejtett értelmet tükröző, gyönyörű metszésű, révedező szemének szépségét, ennek tuda-

tában is volt, de később, amikor már megszülte Venykát, és egy alkalommal hazatért, s a feleségét alva találta, akkor látta meg igazán, milyen gyönyörű nő Varja; ekkor megriadva, szorongva gondolt arra, hogy Varjánál szebb nő sem a városban, sem kerek e világon nincs. És azon az estén, bármilyen furcsa is, durva és goromba volt hozzá, talán azért, hogy lángra lobbantsa magában a féltékenységet, s bebizonyítsa magának: ez a más által nem, egyedül csak általa észrevett szépség az ő tulajdona, éspedig jogos tulajdona, csak ő szívhat egy levegőt vele, akinek szépségét is valószínűleg csak ő találta ki a maga számára; egyedül neki él a földön ez az asszony, aki, ne adja Isten, talán azt is tudja már, hogy nagyon szép, mert elhitte ezt neki, a férjének. Az ördög tudja, ezen az estén talán azért volt dühös Varjára, hogy kifejezze, Varjának nincs joga szépnek tudnia magát, mintha már akkor megérezte volna, amikor rácsodálkozott felesége szépségére, hogy az – bármilyen rettenetes is – el fog idegenedni tőle, mert a szépség nem tartható birtokban, nem rejthető el az emberek szeme elől...

Varjának, amikor elvette feleségül, hét általánosa volt, később beiratkozott levelezőként a szőrmeipari technikumba, el is végezte, és ott maradt laboránsnak az iskola prémtárában. A prémtár bűzlött a naftalin, a minden elképzelhető állat – medve, nyúl, coboly, nyest, rozsomák, farkas – prémjének szagától. Rizsov, mikor egyszer ott volt Varjánál a prémtárban, azon töprengett, hogy hány életet oltottak ki ezekből a füstszínű vagy barna, igazi vagy műkarmú kísértetekből, mennyi vérnek kellett elfolynia; ekkor hirtelen azt érezte, hogy nem tud továbbra is ott maradni abban a halottak birodalmában, amelynek gazdája Varja volt. Varja játékosan sokszor nyaka köré tekerte, vállára rakta a sötét cobolyprémeket, mosolyát elrejtették a prém érett búzavetésként ragyogó koronaszőrei, és felingerelte Rizsovot teljesíthetetlen sóvárgásával a cobolyprém iránt...

„Az arcodhoz szürke prém illik – kötekedett vele Rizsov. – Szürke a szemed is..."

Varja tréfálkozva felelt:

„Persze – szedte le magáról a cobolykellékeket. – Mert tőled legfeljebb vakondra számíthatok."

Rizsov komolyan megsértődött.

„Keress magadnak egy herceget – mondta tettetett nevetéssel. – Bár a falutok körül csak nyulak voltak, de azok is odábbálltak. Elmentek cobolynak!..."

„Unalmas vagy – mondta Varja. – Örökké a falummal szekálsz... Te talán aranyban járatsz?"

Így veszekedtek néha, halkan, más előtt titokban, de az összetűzések keserűséget okoztak, és hosszú idő múltán is fájdalommal gondoltak vissza a szóváltásokra.

Tényleg megtörtént mindez? Lehet, hogy ebből semmi sem igaz. Hitte is, nem is a mostani Rizsov, sokszor gondolta, hogy ez nem valóság volt, csak beteges képzelődés...

Tényleg léteztek azok a naptól kiégett dombok, létezett az a végtelen űr a feje fölött? Tényleg átélte azt a forró nyarat, létezett az a tikkasztó város, a zokogó feleség a gyűrött ágyon, az a veszett düh, ami kiszikkasztotta a lelkét?

Ma már nem nagyon hitte, hogy mindez így volt.

Pedig egyszerű történet az. Varja a kiégett villanyvasalót odaadta Szergyukovnak, javítaná meg. Szergyukov megígérte, de a vasaló napok múltán sem készült el. Varja átment hozzá, és azt mondta: „Megfizetem, Nyikolaj Nyikolajevics, mivel tartozom?"

Varja aztán hüppögve mesélni kezdte a történteket az urának, de az közbevágott, türelmetlenkedett, valamilyen rossz előérzettől sápadozva.

„Aztán mi történt?! – kérdezte gorombán. – Mit mondott?"

Varja olyan keservesen, olyan elkeseredetten zokogott, olyan elesetten ült a gyűrött ágyon, hogy Rizsovnak a rémülettől borsózott a háta. Nem Varja miatt esett kétségbe, hanem önmaga miatt, a benne fellobbanó, vérforraló, fojtogató düh miatt...

„Mit mondott neked? – üvöltötte Rizsov mohó kíváncsisággal. – Mit csinált veled ez a féreg? Ne félj, beszélj..."

Rizsov a lehető legrosszabbra gondolt. Kimeredt szemmel nézte zokogó, könnyektől duzzadt arcú feleségét, agya lázasan dolgozott, szinte tudatosítani akarta magában a történteket, Varja rettenetes hallgatását, könnyeit, kimondhatatlan sérelmét, saját bánatát, dühét, hogy eldöntse: mi legyen, mit tegyen? Sírni szeretett volna, kínozta a sírás, de sírni lehetetlen! Kiszáradt minden.

Ma már csak a féktelen dühre, eszeveszett indulatára emlékszik. Szergyukov otthon volt, és amikor Rizsov, kezében a fejszével, berontott hozzá, nem vesztette el a fejét, szempillantás alatt kiugrott az ablakon (a háború erre is megtanította!). Rizsov utánaeredt, de nem az ablakon át, hanem az ajtón lódult ki a szobából, ott beleütközött Varjába, aki olyan erővel ragadta meg, amilyet tőle soha életében nem tapasztalt. Ráakaszkodott a vállára, igyekezett a lehető legnyugodtabbnak látszani, sápadtan, idegen, mély hangon, de határozottan mondogatta:

„Nyugodj meg... Kérlek, nyugodj meg. Könyörülj rajtam és a gyereken."

Ekkor hirtelen felocsúdott, megrémült féktelen szándékára eszmélve. Ránézett a fejszére, rekedten megszólalt:

„Megölöm a gazembert! Eressz..."

Bár tudta, hozzá sem nyúl Szergyukovhoz. Az imént is csak alaposan rá akart ijeszteni a szomszédjára, látni akarta annak rémületét. Szergyukov most váratlanul felbukkant egy puskával a kezében, szeme fenyegetően villogott.

„Á-á-á! – kiáltotta, s Rizsovra emelte a puskát. – Dobd le a fejszét! Lelőlek!"

„Hol vette ez a puskát?" – villant át Rizsov agyán.

Varja felsikoltott:

„Dobd le!!!"

És Rizsov ledobta. A szeméhez kapott, mintha valaki dohányport szórt volna bele, és kirohant.

Varja lecsendesítette. Venyka, akiről mindketten megfeledkeztek, keservesen sírt. Rizsov, mint aki súlyos rohamon esett át, magába roskadtan ült, tompán a semmibe bámult.

„Hogy lehet ilyesmit csinálni? – mondta neki Varja.

– Ezt nem hittem volna... Az ijedtségtől hányingerem van."

„Hogy lehet ilyesmit csinálni? – hangzott Rizsov fülében. – Mért ne lehetne? Hát másképpen szót lehet érteni ezzel a buja állattal?"

Nem, persze hogy nem tudta volna megölni Szergyukovot, ezzel tisztában volt. Nem tudott volna kezet emelni egy emberre, bár a lelki gyötrelem és a keserűség pillanataiban úgy érezte, nem ember, hanem egy érzéketlen bitang áll előtte, aki be akarta mocskolni az ő feleségét.

„Hiszen tudja a barom, az állat – gondolta ködös agygyal –, hogyan élünk Varjával, hogyan szeretjük egymást, hogy a világon semmi sem drágább nekem az ő szerelménél. Ennek ellenére aljasul erőszakoskodott mocskos, nyáladzó szájával."

Semmi sem sérthette volna meg jobban Rizsovot, mint szomszédjának részeg, buja gerjedelme, nyálkás, bűzös szennye, amit beleköpött a lelkébe.

Rizsov elmosolyodott.

„Hányingered van? – kérdezte. – Nekem is émelyeg a gyomrom. – Hirtelen felcsattant: – Csitítsd már el azt a gyereket! Mért hagyod ordítani!?"

Varja szelíden a fia fölé hajolt, karjára vette, fel-alá járkált vele a szobában, monoton hangon érthetetlen szavakat gügyörészett neki.

Később Rizsov nyugodtan, komolyan kérte Varját:

„Varja, ne hozz engem soha ilyen lelkiállapotba. Ne adja Isten, hogy még egyszer előforduljon... Én nem tudok uralkodni magamon. Mire felocsúdok, késő. Ne adja az Isten."

Varja szomorúan nézett rá.

„Mit tehetek én?"

„Te semmit, tudom. Ne engedd, hogy eddig fajuljanak a dolgok. Csapj oda visszakézből... Van neked ehhez elég erőd. Éreztem.. – Rizsov megint elmosolyodott. – Úgy vedd, hogy én a végső esetre való vagyok, amikor te már nem boldogulsz... Tartalékolj, mint az atombombát, a legvégső, a legfenyegetőbb esetre... Jó? – És mosolyogva

pihentette szemét a feleségén. – Megegyeztünk? Mért nem felelsz?"

„A történtek után... persze – felelte Varja. – Nem tudtam, hogy ennyi fékezhetetlen indulat lakik benned..."

„Hát most tudod."

„Uramisten, reszket a kezed."

„Most meg rendre mondd el, mi történt!" – mondta Rizsov, és gyűlölettel nézett a feleségére.

Lentről zuhogás, kiabálás hallatszott: Sura visítozott, verte a férjét.

„Mondd el" – szűrte a szót a foga között Rizsov.

„Édes Istenem, hát mit mondjak el?"

„Mindent, szépen, sorjában."

Valaki dübörgött felfelé a lépcsőn, Rizsov felállt, hogy elébe menjen. Sura tört be a szobába, és Rizsov képébe ordította:

„Jobb lesz, ha a lotyód baját látod el! Az én lakásomba ne rohangássz fejszével! Minek megy be egy férfihoz! Tőle kérdezd meg! A férfi olyan, mint a kankutya, ne azt vond felelősségre!"

Szergyukovnak se híre, se hamva nem volt, Rizsov alól kicsúszott a talaj. Kézzel hozzányúlni, kituszkolni nem ajánlatos. Megölné a szégyen, ha a felesége szeme láttára helybenhagyná ez a felbőszült nőszemély, akiben több erő van, mint két férfiban.

„A magunk dolgát elintézzük magunk! – kiáltott Surára. – A nyelvedet meg fogd rövidebbre... Itt kisgyerek is van. A célozgatásokkal meg hagyj fel, te ostoba nember!"

Hát persze, ez volt az egyetlen helyes megoldás. Sura, akinek indulattól eltorzult arcán bíborvörös foltok éktelenkedtek, nagyokat fújtatott, áradt belőle a forró izzadság szaga.

„Megállj csak! – kiáltotta, és ujjával megfenyegette Varját. – Megríkatlak én még téged, te ócska szuka!" És ledübörgött a lépcsőn.

Venyka megint felsírt, de nyilván gyermeki ösztöne valami szörnyűségeset sejtetett vele, mert sírása most hízelgő és csendes volt, mintha erőnek erejével fékezné magát.

Rizsov bezárta az ajtót. Varja sírdogált. Rizsov, önmaga számára is váratlanul, jobb karját hátralendítve, arcul csapta Varját... Varja feljajdult, elesett, de Venykát továbbra is a karjával fogta, a gyerekkel a kezében felült a padlón, ott is maradt, előre-hátra ingadozva fájdalmában és keserűségében.

Jóval később rideg nyugalommal megszólalt:

„Ezt neked, kedvesem, sosem bocsátom meg."

Ezzel vége szakadt az ügynek. Rizsov napokon át gyötrődött, korholta magát brutalitásáért: „Hogy tudtam megütni, főleg amikor a gyerek is a karjában volt..." Üvölteni tudott volna szégyenében.

Így kínlódott több napon keresztül, míg végre kialakult benne az a hit, hogy az önmarcangolással annyira megbüntette magát, annyit szenvedett e magára rótt büntetés miatt, hogy – Isten a tanú rá – kiérdemelte a bocsánatot a vétkéért... És mintha Varja sem haragudna már, gondoskodó és szorgalmas volt, olyan, mint azelőtt. Még magához is odaengedte.

Csak az volt a különös, ahogy attól kezdve szólította: „Mi van, kedvesem? – kérdezi. – Ebédeljünk? Éhes vagy?"; „Mi van, kedvesem, lefeküdjünk?"; „Mi van, kedvesem, ma mért nem borotválkoztál? Összeszurkáltad az arcom..."

Egyre ez a „kedvesem" így, „kedvesem" úgy... De gyengéd, mint azelőtt, szereti az urát.

Rizsov egyszer megkérdezte:

„Mért szólítasz mindig kedvesemnek? Nincs nekem nevem?"

„Nem tetszik ez neked?"

„Ugyan már, mért ne tetszenék... Csak olyan... furcsa..."

Mellesleg ez egyáltalán nem nyugtalanította Rizsovot. Sok minden volt abban a szóban, ami jólesett neki; főleg nagyon gyengéden, édesen hangzott Varja ajkáról.

Most, sok év múltán, Rizsov már másképp hallja ezt a gyengéd szót...

„Hej, én őrült, én bolond, én, fajankó! Elmúlt rég az egész, visszavonhatatlanul elmúlt, és csak most értem, hibás voltam én is. Varja panaszkodni akart, de nem ezt értettem szavaiból... És Sura is rosszkor lépett közbe... Hát igen, Szergyukov meg akarta ölelgetni, de Varja nyilván nem hagyta magát, nem akart »természetben« fizetni a vasaló javításáért... Hajaj! Az élet véletlenekből áll, s az ember úgy éli az életét, hogy szépen besorol a véletlenek sorába, nem akar kilógni onnan. Így kell neked is élned, te ostoba fajankó!"

Tizenötödik fejezet

Attól kezdve, hogy kibékült Szergyukovékkal, korábbi életére, amikor eszébe jutott, már nem úgy gondolt, mint régmúlt eseményre, a történtekről is másképp vélekedett. Egyszer átvillant az agyán, s elkeseredetten vette tudomásul, hogy bárhogy csűri-csavarja, nem Szergyukov az okozója azoknak a bajoknak, amelyek őt élete során sújtották.

Aznap épp Natasánál vendégeskedett; nem evett semmit, egyre azon kesergett, hogy már későre jár, nem ihat, pedig szeretett volna egy pohár vodkát felhajtani, hogy mindenről megfeledkezzék, nagyon szerette volna émelyítő gondolatait elfojtani. Lerészegedni a sárga földig, és mindent elfelejteni...

Szokatlan dolgokat mondott akkor este Natasának.

– Az a legrosszabb, ha az emberben felidéződik korábbi élete, és újra átéli azt. I-igen! Nem érthető, amit mondok?

– Nem érthető – felelte Natasa.

– Hála Istennek. Vajon főz-e itt nálatok valaki pálinkát?

– Nemigen – mondta Natasa. – A faluban kevés a férfi... Az asszonyok meg nem isznak.

– Ne mondd, hogy nem isznak.

– Ritka, aki iszik. Az is csak ünnepeken. Én nem ítélem meg őket. Ha úgy sincs más örömük...

– És tudod, mi nagyon rossz még? – kérdezte megint Rizsov. – Nem tudod... Az, ha az ember nem találja magát semmiben sem vétkesnek. Nem érthető, amit mondok? Na, felelj!

– Nem vagy te részeg? – csodálkozott Natasa.

Rizsov nem válaszolt a kérdésre, mondta a magáét.

– Reggelre megfagy. Beköszöntött a tél.

– Mért nem mondasz semmit sem a munkádról? Boldogulsz vele?

– Elfáradtam, mint a kutya! Nagyon siettem az utóbbi napokban. Sikerült. A keretek kikészítettek. Azt hiszem, keveset kértem attól az asszonytól. Szinte ingyen dolgozom... Egyedül a keretekkel mennyit kellett kínlódni. Tisztára kimerültem, amire elkészültek... de hát ez van... mit tehetek...

– Te biztos jobban tudod... – mondta Natasa. – De az a pénz sem kevés ám... Egyáltalán nem. Honnan van az embereknek ennyi pénzük?

– Kinek honnan – felelte Rizsov. – Vannak, akik meg sem számolják, annyi van nekik.

Odakint fújt a szél, esett az eső. A bokor ágai nekiverődtek az ablaknak, az esőtől csillogó üvegen át látni lehetett a lámpa kiszűrődő fényében a sárga leveleket a gallyakon, a hajladozó ágak zörgették az ablaküveget. Igen, a küszöbön a kemény, dermesztő fagy.

– Még be kell illesszem a kereteket – mondta Rizsov, és a székről ráfordult az ágyra, s ott dideregve nyújtózkodott.

Natasa elrévedve nézte, de mintha nem is látta volna Rizsovot. A házban szuroksötét lett. Az utcáról nem szűrődött be fény, odakint sehol egy lámpa, csak a szél fúj.

A macska felugrott az ágyra, elhelyezkedett a lábuknál és dorombolni kezdett. Az óra mintha megállt volna.

– Hamarosan itt lesznek a kemény fagyok – jegyezte meg újból Rizsov. – Jön a tél. A halina csizmám meg hitvány.

Füle elkapta az inga halk tiktakolását; egy darabig hallgatta, de az óra zaja rövidesen beleveszett a közömbös,

finom neszekkel zsúfolt csöndbe, amely a sötét, szeles, néptelen éjszakában meghúzódó ház még langyos szobáját betöltötte.

Tizenhatodik fejezet

Hej, te tél, te tél! De sok gondot rósz te az emberre! Észbontó... Persze élnek ezen a világon emberek, akiknek se bundára, szőrcsizmára, se bélelt kesztyűre és hasonló holmikra nincs szükségük, úgy járnak a földön, ahogy az anyjuk megszülte őket. Nincs szükségük duplaablakos házra, tűzifára, szénára. És ki tudná azt fejben tartani és felsorolni, hogy még mi mindenre.

Bizony sokkal jobb volna az élet, ha mindig melegen sütne a nap, ha az ember, amikor kilép a házból, a küszöbről mindjárt zöld fűbe lépne, ha a vén küszöbre egész évben ráborulna a sohasem hervadó fű, ha minden délben áttetsző, porcelánszínű felhők gyülekeznének és fednék el a napot, aztán estére újra semmivé olvadnának, vagy hegyek, nyiladékok, lángoló zuhatagok képében bearanyoznák az ég peremét, zöld tavakként, titokzatos, rejtelmes katlanokként töltenék ki a ragyogó végtelent. Ha az ember éjszakánként váratlan égzengésre ébredne, hallgatná, hogyan veri a zápor a tetőt, a villám felvillanó fényénél megpillantaná a gomolygó kék felhőket, amelyek úgy tornyosulnak a föld felett, mint hatalmas, álombeli tölgyek, s álmatlanul várná a vihar végét, összerezzenve minden csattanásra... Milyen nagyszerű és gondtalan volna akkor az élet ezen a földön. Még elképzelni is gyönyörűség azt a csodálatos életet!...

Menni az erdei csapáson, amelyen csak gyalogosok járnak, legfeljebb néha-néha egy-egy szekér, amelynek vékony, sekély keréknyomát elrejti az út füve, s csak ott bukkan elő, ahol a föld teleszívta magát vízzel, lent a pompás völgyben, ahol a fekete, rugalmas erdei humusz megőrzi az ember lépteinek, a futkosó kutyák lábainak nyomait. Egy lomha patak, nem tudni, honnan és hova folyik, keresztezi,

zárja el váratlanul az utat megcsillapodott vizével. És csodálkozni, hogy az erdő, a fekete termőföld világában honnan az a sok kavics, amit a patak tisztára mosott, s amivel kibélelte a maga medrét... Az erdőben a vén fenyőfáktól, a buja málnától sűrű a homály, a nap, mintha felhő fedné, nem látszik, az út pedig, beleveszve a növényzetbe, felfele vezet az enyhe lejtésű dombra, amely mögött váratlanul napos tisztás bukkan elő, ott madarak röpködnek, méhek és mindenféle tarkabarka bogarak döngicsélnek, szöcskék zenélnek. A tisztás után megint erdő jön, benne a korhadó avar illatától nehéz a levegő...

Ha másutt érez is fáradtságot Rizsov, az ilyen erdei utakon sohasem! Képes kora hajnaltól késő estig gyalogolni, és utána maga is csodálkozik, honnan van ennyi erő a lábában.

Lehet, ha minden így volna, nem gondolna szomorúan sóvárogva a fürgén elillanó nyárra, a keserves lassúsággal érkező tavaszra, a korai olvadásokra, a télen elfeledett földszagra, arra az örökké tartó tavaszra, amit vár az ember, ami eljön, ahogy eljön nap nap után a virradat is, hogy szemvillanásnyi ideje alatt ismét eszünkbe jusson a tavasz, ami a mi hajnalunk, amit várunk, úgy gondolva rá, hogy életünk annak a tavasznak az érkeztével kezdődik, bár ez az érkezés nem hamar lesz, de végül mégiscsak bekövetkezik. Majd a következő tavaszon! Az lesz az igazi tavasz... Eljön az a tavasz.

Megjön a tavasz, összeesik, elnehezül, lucskos lesz tőle a hó, megsötétülnek, teleszívódnak vízzel a völgyek és lapályok, patakok sietnek a hó alatt, viszik zavaros vizüket a ködtől füstölgő tóba. A domboldalakon foltokban tűnik el a hó, megannyi feketébe öltözött sziget, jönnek a rekedt énekű, fekete varjak, az első napokban még csak a lucskos, még mindig télinek tűnő utakon gyülekeznek. A sötét, járhatatlanná lett, vízzel átitatott, esőfelhőre emlékeztető lapályokban kivirágzik a korai fűz. Az utakon autók kínlódnak csúszkálva.

Aztán felszáradnak az utak... Eltűnik a hó. Most van itt az igazi tavasz. Kizöldül az erdő. Hát ez az...

Nézd, ott már felébredt a tölgy is, a rügyekből apró nyúlfülek kandikálnak ki, már az egész rét sárgállik a pitypangtól, a patakok vize már tiszta, leapadt, az utak egyre porosabbak, égzengéssel kísérve megjönnek az első zivatarok – már elmúlt a tavasz...

A nyár mindent átmelegít, kiszárít. A vízpartokon felhangzik a lomha bögölyök dongása, szúnyogzümmögés tölti be az erdőket. A nyár is ezzel a zümmögéssel együtt tűnik el, ismét csak villanásnyi ideig láthattad. Egyszerkétszer megmerítkezel a felmelegedett tóban, kifekszel a forró homokra, megcsókolgatja a nap fehér bőröd, kedvedre csapkodod magadon a falánk bögölyöket, amelyek a szélrózsa minden irányából támadnak rád, akárcsak az izzadt lóra, eszel szamócát, azután málnát... És máris vége! Már viselheted a vattakabátot, a gumicsizmát. Elsuhant a nyár.

De majd a következő tavaszon... Akkor majd más lesz. Majd ha beköszönt a tavasz... Soká jön?! Majd ha elmúlik az ősz meg a tél. Akkor megjön a tavasz... Majd a következő tavaszon...

Soká lesz. Végtelen lassúsággal cammog a tél ezen a földön. Belenéz a lelkek legmélyébe... Egy ember mondott ilyesmit egyszer, aki eltévedt a novemberi fagyoktól dermedt erdőben. Rizsov véletlenül találkozott össze vele, akkorra annak már egészen elfogyott az ereje, teljesen berekedt a hosszú bolyongás alatt. Egész testében reszketett; Rizsov megkérdezte tőle: „Hogyan bírtad ki? Hogyhogy nem fagytál meg ennyi idő alatt?" Azt felelte: „Ha nem tudtam volna reszketni, elpusztultam volna." Rizsovnak nagyon megtetszett ez a felelet: „Ha nem tudtam volna reszketni, elpusztultam volna." Magában arra gondolt, hogy ő nem tud reszketni.

„Az a legfontosabb – elmélkedett, amikor eszébe jutott ez az eset –, hogy tudjunk reszketéssel idomulni a fagyhoz, reszketéssel megvédeni magunkat tőle."

Ezért kell az életet fagyként felfogni, s úgy idomulni hozzá, ahogy a fagyhoz. Nem lehet kikerülni, nem tavaszi pocsolya az, nem lehet elbújni előle, mint az égető nap elől.

A tél megvizsgálja az ember lelkét, nézz te is egyenesen a szeme közé, reszkess, de nézz...

Hej, tél, te tél! Rizsov nem hitt azoknak, akik dicsekedtek, hogy szeretik a telet. Badarság! Mit lehetne azon szeretni?

Majd ha eljön a tavasz, akkor... Majd ha kitárulkozik a tavasz, akkor...

A tavasz olyan messze volt, annyira a valószínűtlen jövőben pislákolt, hogy könnyű volt bízni benne, könnyű volt bízni azokban a sikerekben és örömökben is, amelyek beteljesülésének idejét a távoli tavasz beköszöntésével kapcsolta össze Rizsov. Mert ezt tette.

Könnyen lehet, sosem gondolt volna ilyen vágyakozva a tavaszra, ha minden marad úgy, ahogy valaha volt: feleség, a kis Venyka, maga pedig családjáért élő ember.

Amikor Rizsov a télre gondolt, ami most makacs fagyok képében már meg is érkezett, mindig a rá váró, de valójában a már régen megismert, az egyszer s mindenkorra tudatosult, réges-rég átélt, elvonatkoztatott telet látta maga előtt, amely az összes korábbi telekből, a téli éjszakákból, rövid nappalokból, a hosszú, néha reggeltől estig tartó, tehát nappalnak számító szürkületekből állt össze eggyé... Mindig félt a téltől, előre érezte hidegét a testében, amitől összeszorult a gyomra, és csak sóhajtozva tudott megszabadulni e kellemetlen érzésétől. Nem, nem szerette a telet, nem remélt tőle semmi jót. Azt tudta jól, hogy nem kerülheti el, nem bújhat el előle, hogy megváltoztathatatlan dolog következik be ismét: a föld, ez a hatalmas gömb, tengelyével elfordul a naptól, északról megérkezik, majd egyre délebbre törve lepi be felszínét a hó, ami marja az ember testét, gondolatban még látta is, hogy ez az óriási, hóval borított, a téli holdhoz hasonló gömb egyre ezüstösebben csillog. Ő maga pedig olyan parányi, olyan gyámoltalan ezen a gömbön, hogy még mikroszkóppal sem lehetne észrevenni.

Időnként furcsának, érthetetlennek tartotta, miképpen lehetséges, hogy Uljujszktól kétezer kilométerre, túl a hegyeken, a Fekete-tenger vidékén nincs, nem is lesz, soha de

soha nem lesz fagyos, zimankós tél... Nem tudta ezt elképzelni, megérteni, felfogni. Hiszen a föld óriási; akkor hogy lehet elhinni, hogy kétezer kilométerrel odább már nincs tél? Talán a hegyek nem engedik? Vagy a tenger ad annyi meleget?

Rég szeretett volna eljutni oda, hogy maga győződjék meg, vannak-e ilyen hegyek, van-e tenger a hegyeken túl, amelynek partvidékén nincs tél. De félt, hogy ott összetalálkozik Varjával... és azzal a másikkal, akit sosem látott, akivel mégsem szeretne találkozni.

Azok elbeszélései után, akik jártak délen, Rizsov olyannak képzelte ott az életet, mintha az a vidék egy nagy városi park volna, ahol az állatkert helyett házak állnak, a házakban emberek élnek, a könyvtár helyett, a vendéglők helyett, a cukrászdák, a padok helyett lakóházak vannak, ezekben élnek az emberek, s ezek az emberek egész nap a fasorok alatt sétálnak, egytől egyig ismerik egymást, kivéve persze az újonnan érkezőket, köszönnek egymásnak...

A moziban egészen mást látott, de ha délre gondolt, a látottaktól függetlenül képzelte el azt a tájat, mintha már maga is járt volna ott valamikor, mindent a saját szemével látott volna, a filmek nem azt, egészen más vidék képét mutatják, persze ilyen vidék is bizonyára van valahol a földön.

Varja rég elutazott Feodosziába, azóta se híre, se hamva, mintha már nem is volna a világon.

Szörnyen keserves volt arra gondolnia, hogyan támadt a szomszédjára, hogyan védte a felesége becsületét fejszével a kezében, hogyan féltette mindenkitől. Szégyellte nagyon. Varja rá egy évre kapta magát, elment valakivel, aki Feodosziából jött vizsgázni a szőrmeipari technikumba. De miért?

Rendben van. Saját fájdalmát már rég elfeledte. De az a fájdalom, amit fia miatt érzett, nem csitult, és Varjának azt, hogy elszakította tőle a gyermekét, nem tudta megbocsátani.

Hogyan tehette meg?! Varja, az a nő, akire ő talált rá a roskatag faház földes szobájában a petróleumlámpa vaksi világosságánál; az, aki akkor a priccsen ült, szeme barnán

csillogott, visszaverve a lámpa fényét, és az arca is barnának látszott, noha valójában sápadt volt, de akkor a lámpa bágyadt világánál az arca barna színt kapott. Olyan volt, mint a régi ikonokon derengő arcok, a nyaka, a keze, a válla teljesen beleveszett a sötét gerendafalba, csak a szeme csillogott, epekedett, mintha valamit kérdezni akarna, amire nincs válasz, szánakozva és bizalommal nézett, mintha abban a pillanatban megérezte volna, hogy az a férfi érkezett hozzájuk éjszakára a téli erdőből, aki magához veszi, akitől kínok közepette fia születik... És akkor, azon az első éjszakán ugyanaz a petróleumlámpa égett... Azon az első éjszakán a lány néma könnyek között suttogta: „Nekem mindegy..." Ő meg beszélt hozzá, szinte a bocsánatáért könyörgött. „Nekem mindegy..." – suttogta Varja, semmiben sem reménykedve, semmit sem akarva, semmiért sem téve szemrehányást. Ekkor értette meg, hogy már nem tud meglenni a lány nélkül. Azon az első éjszakán, a sötét, petróleumlámpás boronaházban, ahol a kemencén aludtak a lány kisebb testvérei, az anyja pedig „el volt utazva a városba", kezdődött az ő leendő Venykájuk élete, Venykáé, akit később elvitt ahhoz a déli ismeretlenhez, kinek később talán ugyanúgy suttogta könnyek között: „Nekem mindegy..." És megint nem reménykedett semmiben, nem várt semmit, nem sajnált semmit. Csak saját lelkébe nézett sajnálkozva. „Nekem mindegy..." – mondta öltözködés közben... vagy suttogta, amikor az a másik a jövőről beszélt, hogy vigasztalja.

– Hát mit lehet itt tenni?! Mit? Na? Sírni?

Sírt haragos könnyeket, elátkozta, útszéli szitkokkal szidta. És mit segített? És hogyan sírt?! Könnyei nem voltak. Nem volt más, csak a düh görcsös szorítása a torkában, a ki nem sírt könnyektől megduzzadt, vörös szem, olyan, mint fékevesztett ivászatok után... Ez talán sírás? Rossz volt önmagára nézni: szürke, földszínű, puffadt arc, a megszürkült borostaerdővel fedett arcból kitekintő vizenyős szem. Az emberek – feltehetően – azt hitték, hogy sokat ivott, holott ekkor egyetlen pohárral sem... Később egyszer ivott, nem egy pohárnyit, majd egy egész üveg

vodkát magába öntött, csak azért, hogy könnyítsen bánatán, és részegségében végre sírja ki magát. De a vodka hatástalan maradt, mintha előtte vipera marta volna meg. (Hallotta valakitől, hogy akit megmar a kígyó, igyék vodkát, hogy erősítse szívműködését, és hogy a kígyó marta ember úgy ihatja a szeszt, akár a vizet, nem rúg be tőle.) Így volt vele ő is. Csak a bánata lett marcangolóbb, a dühe fékeveszettebb, s az őrjöngő düh rút, elvakult arca szomszédja, Szergyukov felé fordult, benne találta meg azt, akibe halálos, acélos szorítással belekapaszkodhat...

És elkezdődött a keserű gyötrődés időszaka.

Tizenhetedik fejezet

Rizsovot egy Volga vitte el Pokrovkába, miután utasainak, valamiféle távolról érkezett vadászoknak elmagyarázta, merre juthatnak el Sapsába. A vadászok tréfálkoztak, nevetgéltek. Rizsov megértette ünnepi hangulatukat, reményeiket, és hogy ne rontsa el jókedvüket, csodálatos történeteket mesélt nekik a sapsói vadászatokról, jóllehet maga sohasem vadászott arrafelé. Hogy mit nevettek a sofőr mellett ülő társuk bemondásain, azt Rizsov nem értette, rájönni sem tudott, de azért ő is nevetett, ő is mosolygott a többivel, és szinte kikívánkozott belőle, már a nyelve hegyén volt az elismerő baráti szó: „Hej, Istenkém, de jó látni benneteket, fiúk! Régen láttam ilyen embereket, mint ti."

De persze hallgatott, megköszönte szívességüket, mindössze csak egy cigarettát merészelt kérni tőlük. Az, aki a sofőr mellett ült, elébe tartott egy csinos dobozt, tele hosszú cigarettával; Rizsov kihúzott egyet a mézszínű szopókás, finom cigaretták közül, melyeknek illata zamatos fűszerre emlékeztetett, és a szájába dugta.

Hideg volt. A tó hullámzott, sűrűn követték egymást a tarajos, gyors hullámok, a zavaros vízre rossz volt ránézni, ráadásul kisebbnek is látszott, mint amekkora a valóságban, mintha a hideg és a szél miatt összehúzódott volna.

Pokrovka csupaszon állt a parton, és mintha az utóbbi

napokban színét vesztette volna, olyan szürke volt. Csak az új veranda világított napsütötte foltként a vízszürke, szomorú házak között.

„Rendben van! Köpjünk erre az egészre – gondolta Rizsov jókedvűen. – Örüljünk az életnek – folytatta, és elmosolyodott, mert eszébe jutott annak a vadásznak a megjegyzése, aki a sofőr mellett ült. – Nincs miért búslakodjunk itt..."

Harecskina nem volt otthon.

Megint látta a falu egyhangú szürkeségét, a kopasz fákat, bokrokat, fakó palánkokat. A háziasszony kutyája felugrott az ól tetejére, szinte nevetett, csóválta a farkát. Már megszokta ezt a különös embert, aki gyakran jár ide, nem kiabál, nem fenyegeti, csendesen beszél. Bár nem kapott tőle egyetlen falatot sem, mégis megszerette, unatkozott nélküle, várt rá, és örült, amikor megérkezett: ez az ember új szagokat hozott az otthonába, az ő kicsi világába, és ezek a szagok kellemesek voltak. Rizsov odament a ház elé, és amikor gazda módjára végigsiklott tekintete „saját" verandáján, megrökönyödött, mert az ajtón egy felszegezett pántot pillantott meg, rajta fekete lakat csüngött. Hiszen ő bevésett zárral készítette az ajtót, ahogy a tulajdonos kívánta, a pántot valaki más szegelte fel, ez a terpesztett lábú békára emlékeztető fekete lakat pedig most nagyon arcátlanul és fenyegetően néz rá.

Volt a házon egy másik bejárat is, de azt a hátsó bejáratot Harecskina nem használta. Azon az ajtón, mint mindig, most is egy rozsdás lakat függött, belülről pedig nyilvánvalóan faretesz zárta.

Rizsov megdöbbent.

A kutya izgatottan nézett fel rá, igyekezett elkapni barátságos pillantását, kedveskedve nyüszített, szinte mondani akart valamit Rizsovnak.

Rizsov végre ránézett a kutyára, s elgondolkozva megszólalt.

– Kérdezzem meg a szomszédokat?

Ekkor észrevette, hogy a kutyaólban nagy darab megrágott fekete kenyér van. Az ócska vaslábos tele vízzel.

– Mi az? – kérdezte a kutyát. – Hol a gazdasszonyod?

Gyomrában hideget érzett, testén folyékony tűzként csurgott a szúrós szagú izzadság. Bőrével érezte fehérneműjének durvaságát, kabátjának, kopott köpenyének, prémsapkájának súlyát. Hirtelen rájött, bár nem akarta magának sem elhinni, hogy Harecskina nem véletlenül dobott egy egész kenyeret és adott egy tele tál vizet a kutyájának. Nem értett egyet ezzel a gondolattal, elvetette mint kellemetlen feltevést, és megint a kutyától kérdezte:

– Na? Mért hallgatsz? – és nem ismert rá a száraz, rekedt hangban saját hangjára.

„A szomszédok biztosan tudják... Talán a szomszédokat bízta meg, hogy adják át... hogy és mint – gondolta megnyugodva. – Sokszor akad az embernek halaszthatatlan dolga! Lehet, hogy valamelyik unokája betegedett meg. Sokszor bizony! Majd a szomszédok megmondják..."

– Ejnye, te butus, te kis butus – mondta a kutyának, amely rozsdás láncát zörgetve ült háza tetején, és szeretetteljesen nézte Rizsovot. – Örülsz az életnek, te butus, ugye?

Kigombolta a köpenyét, köhécselt, átlépett a szomszédba, hírt adva jöttéről ideges köhögésével, aztán minden kopogtatás és engedély nélkül belódult az öregasszony házába.

Az asszony az ablak előtt ült a lócán, és közömbösen nézett Rizsovra a ház félhomályában.

– Hol van Harecskina? – kérdezte már a küszöbnél. – Maradj csak, maradj!

Nem tudom – felelte az, s nehezen feltápászkodott.

– Hogyhogy nem tudod? Elutazott és semmi üzenetet nem hagyott? Nem ilyen asszony az! Megállapodtunk, hogy a mai nap... ebben az órában jövök.

– Nem tudom, kedveském.

– Nincs kedvem tréfálni...

– Na nézd csak, hát mondom, hogy nem tudom. Nem mondott az nekem semmit. Hogy el van utazva, az biztos,

persze hogy elment. Elment a városba. De énnekem nem mondott semmit.

– Nem hazudsz? – kérdezte Rizsov, és sóhajtva, tanácstalanul, elhagyatottan felelt saját kérdésére. – Bár te miért is hazudnál? Mi hasznod lenne belőle?

És mint akkor, azon a forró nyáron, majd utána egy év múlva, amikor elment, végleg eltűnt Varja, majd ezt követően sok-sok alkalommal a magányos éjjelek és a hosszú téli esték csendjében, hirtelen fájdalmasan összeszűkült a torka, és elhagyta minden ereje, egyedül maradt minden bánatával és keserűségével, egyre növekvő fájdalmával, amit legfeljebb szörnyű káromkodással tudna kifejezni. És ahogy akkor felvillant előtte fiának bánatot, neheztelést kifejező arca, s ez a benne izzó haragra ösztökélő korbácsként hatott, most is felvillant ez az arc, a kisfiáé, aki apa nélkül maradt... aki most megint... „A-a-a! A-a-a!" – zokogott el-elcsukló sírással a vad, már elszabadult düh. Akinek most megint nem vehet a keresetéből... „A-a-a!" Akinek most megint nem vehet semmit a keresetéből... „Megölöm!..."

Megint nem vehet neki... semmit...

Váratlanul eljutott füléhez az öregasszony hangja:

– Mi van veled, kedveském?! Rosszul vagy?

– Semmi, semmi – tért magához Rizsov, zsibbasztó gyengeséget érezve egész testében, rádöbbenve, hogy erősen izzad, fehérneműje merő lucsok és elviselhetetlenül meleg, köpenye súlyos teher a vállán. – Bűz van idebent – mondta rosszindulatúan. – Dögszag.

Meglátta, hogy a mennyezetről csüngő enyves papírcsíkok feketéllenek a légytől, odakünt alaktalan zagyvaságok imbolyognak az ablak előtt, s érezte, hogy az erős öregasszony a falócára ülteti, s neki nincs akarata, ereje tiltakozni, hallotta, az asszony valamit mond, a sapkáját az asztalra teszi, egy korsóból vízzel itatja, közben a korsóba cseppekben hull a veríték az orráról.

– Onokái vannak a városban, fiú meg lány onokái, meg rokonai – mondta az öregasszony. – Elutazott hozzájuk... Ki tudja, milyen asszony ez. Minden megeshet.

Rizsov fülében megtapadt az öregasszony nyúlósan ejtett szava: „Onokái, onokái, onokái, onokái... onokái..."

Már rájött, hogy néhány pillanatra elvesztette az eszméletét, s ahogy ült, most csak magáért aggódott, megfeledkezett minden gyanújáról.

„Onokái, onokái, onokái..."

– Hová valósi születésű vagy? – kérdezte Rizsov bágyadtan.

– Juhnovban születtem – felelte az anyó élénken.

– Értem. Milyen a nép arrafelé?

Feleletképpen az öregasszony rámosolygott eltorzult arcával és sárga szemével...

– Értem – mondta Rizsov, aki képtelen volt palástolni közömbösségét és az egész világgal szembeni egykedvűségét.

Úgy érezte, rázza a hideg, igyekezett leküzdeni testének finom remegését, de az, ami mellesleg az elfáradt kutyák reszketésére emlékeztetett, egyre erősödött, mire megadta magát.

„Ha nem tudtam volna reszketni, elpusztultam volna" – jutott Rizsov eszébe.

– Engedd meg, hogy lefeküdjem itt – mondta bocsánatkérő hangon, majd az asszony segítsége nélkül odament a piszkos ágyhoz (minden mindegy volt neki), és rádőlt.

Az öregasszony lehúzta lábáról a csizmát, és betakarta meztelen lábát valami meleg holmival.

– Ne hívjak orvost? Szólj, hívok.

– Megleszek nélküle – válaszolta Rizsov. – Elő szokott fordulni velem – mondta és nagyon restellte magát az idős asszony előtt. – Nem az első eset... Alszom.

– Aludj csak, aludj...

Rizsov az eszméletlenséggel határos kábulatba esett. Mindegy volt neki, hol fekszik, mi történik vele, mért nincs ereje felkelni és elmenni innen. „Nekem mindegy" – emlékezett az édes suttogásra. És ettől a suttogástól a szíve felmelegedett, s attól félt, hogy az öregasszony most mindjárt kérdez tőle valamit, neki meg oda kell figyelnie,

meg kell értenie, mit mond, felelnie, mondania kell valamit, de erre neki nincs ereje.

„Nyelje el a föld az egész világot! – gondolta megkönnyebbülten, de fogalma sem volt, hol van, mért van itt, mért van ilyen csend a földön, ilyen téli, havas csend. – Később, később, majd később... Most nem lehet... Majd később..."

Tizennyolcadik fejezet

Két napig feküdt odahaza, megriadva az átvészelt, komoly rohamtól, és igyekezett nem gondolni a verandára, Harecskinára és a pénzre. Nagyon sajnálta magát, és ez az önsajnálat lelkileg meggyengítette. Néha úgy vélte, hogy vége van az életének, a közeli haláltól semmi sem mentheti meg; szomorúan gondolt arra, hogy úgy látszik, elrendeltetett, hirtelen halállal kell meghalnia; s bár az ilyent tartotta a legszebb halálnak, magának mégsem hirtelen halált kívánt: szeretett volna előtte valakinek valamit mondani, szerette volna látni valakinek elszomorodott szemét, szeretett volna elbúcsúzni ettől a szemtől, valakit könnyekig meghatni, és szerette volna látni ezeket a könnyeket. Nehéz volt ezt így végiggondolnia, de kényszerítette magát rá, és annyira beleélte magát, olyan szívtépő bánat, végtelen szomorúság lett rajta úrrá, hogy a visszafojtott zokogástól összeszorult a melle, szaggatottá váltak mély sóhajai. Különös, de szeretett így gondolkodni, így kínlódni, szerette így sajnálni önmagát, jóllehet önmagát csapta be, amikor kényszerítette, hogy higgye és érezze, ezek miatt a szenvedések miatt mennyire kegyetlen a sorsa.

Egyik este felment hozzá Szergyukov, s amikor kopogtatás nélkül benyitott, azt látta, hogy szomszédja a könnyeit törölgeti és hunyorog. Hirtelen mondani akart valamit, meg akarta játszani a csodálkozót, de észbe kapott, és köhécselve ennyit mondott csak:

– Ez a-amolya-an vírusos nátha-a... Az embernek még az orrából is csurog a könny...

– Nem, dehogy! – értette el szomszédjának tapintatát Rizsov. – A szemembe ment valami, második napja szúrja. El kellene menni az orvoshoz...

– Eh, nyállal próbáltad? – kérdezte Szergyukov.

– Hogyhogy nyállal?

– Saját nyáladdal töröld ki a szemed. A könny nem mossa ki a porszemet, de a nyál az más. A könny híg, a nyál viszont tapadós.

Rizsov hálásan nézett rá, aztán legyintett, és azt mondta:

– Semmiség... Ülj le, mit állsz itt! Én meg, látod, valahogy megbetegedtem. Kikészültem...

– Megkaptad?

– Lelkileg készültem ki.

– Hát a pénzt megkaptad? – kérdezte Szergyukov.

Rizsov kutatva nézett rá, s így felelt:

– Emiatt ne nyugtalankodj, megkapom.

Szörnyű volt még a gondolata is, hogy esetleg mégsem kapja meg a pénzét, s még szörnyűbb lett attól, hogy akkor a hibás... bárhogy nézze is a dolgot, valaki akkor is oka az egésznek, és ebben az egész ügyben akkor egyedül Szergyukovot lehet elmarasztalni. Ezt pedig nem akarta.

– Persze – jegyezte meg Rizsov – azért nem ártott volna szerződést kötni. A papír mégiscsak bizonyíték.

– Nem – mondta Szergyukov. – Én magam sosem kötök szerződést. Minek? Hogy fizessem az adót? Engem még senki sem szedett rá.

– Engem sem – mondta Rizsov. – Mégis, ha van szerződés, nyugodtabb az ember.

– Nem – mondta Szergyukov. – Ha szerződést kötsz, az nem jó. Én tudom. Ha szerződés van, az rosszabb. Tudod te, mennyi az adó?

– Hát aztán... bárhogy vesszük, a pénz is sok.

Szergyukov most sem értett vele egyet, beszélni kezdett régebbi megrendeléseiről, arról, hogy hogyan szerezte meg a csöveket, néha milyen nehéz helyeken kellett dolgoznia, ahol a fúró kőbe ütközött, és az egész addigi munkája kárba veszett. De legfőképpen összeköttetéseivel dicsekedett,

azzal, hogy mindig meg tudja szerezni a csöveket, szűrőket és mindent, „ami csak kő".

Rizsov nem irigyelte, bár tisztában volt vele, hogy szomszédja most dicsekszik ügyességével, és arra számít, hogy ő irigyelni és dicsérni fogja. Nem, Rizsov nem irigykedett rá.

Szergyukov aztán váratlanul, ahogy mindig szokta, megkérdezte tőle:

– Nem innál velem?

– Nem.

– Nem kívánod? Vagy szeszélyeskedsz?

– Nem, hagyd el – mondta határozottan. – Holnap tiszta agyra van szükségem. Holnap számolok el Harecskinával.

– Holnapig még ihatsz, holnap meg meggyógyítod a kutyaharapást szőrével, és még rá egy decit, hogy határozottabb legyél. De ha nem akarod, az más.

– Azt tudod-e, hogy ennek a Harecskinának a városi rokonai hol laknak? - kérdezte Rizsov.

– Honnan tudnám? Miért?

– Minden eshetőségre. A legvégső...

Szergyukov hosszan fürkészte Rizsov arcát szesztől ködös, vizenyős, rebbenéstelen szemével, aztán szó nélkül felállt, elindult az ajtó felé. Rizsov a tekintetével követte, de Szergyukov, most sem szólva egyetlen szót sem, kiment, és gondosan becsukta maga után az ajtót. Nagyon furcsának találta ezt Rizsov; hiszen nem volt annyira részeg a szomszédja, hogy ilyen gyorsan elveszítse az emlékezőképességét.

– Nos, ha nem tudod, úgy is jó – mondta magában Rizsov, s hogy kímélje magát, elvetett minden gyanút. – Tehát nem tudod... ismételte elgondolkozva.

Tizenkilencedik fejezet

Persze, mindent gondolhatott volna, amikor ez alkalommal sem találta Harecskinát otthon, de Rizsov nem akarta elsietni a dolgokat. Megint körbejárta a házat, mintha nyom után szaglászna, mint afféle csavaros eszű nyomozó;

látni akart valamit, ami fényt derít az ügyre vagy legalábbis részben érthetőbbé, világosabbá teszi.

De nem látott semmi különöset. Aztán amikor újból visszament az utcaajtóhoz, elképedve és megriadva érzett valami szokatlant, s körülnézve meg is látta azt. Nem volt ott a kutya az udvaron.

Odament a kihalt kutyaólhoz, belebámult szúrós szagú üregébe, néhányat ráütött a tetejére, mint aki nem hisz a szemének, megtapogatta a rozsdás szeget, ami a láncot erősítette az ólhoz, belerúgott az ócska vaslábosba, hogy megloccsant benne a zavaros víz, majd tanácstalanul körülnézett.

Az utcaajtóban a szomszédasszony állt és nézett Rizsovra. Az arcán széles mosoly, mint az együgyűekén, ujjai a fejére húzott nagykendő sarkát morzsolgatták. Szürkével tarkított, félbehajtott, nagyon mocskos, fakóbarna kendő volt az öregasszonyon.

„Na lám – mondta magában Rizsov megkönnyebbülten –, az öregasszony mindent tud, nyilván engem vár. Mindjárt elmond mindent. Én meg már egészen... Mondhatni, egészen meghibbantam. Idegeskedtem, mint valami hisztériás nő."

– Nos, mi az ábra? – kérdezte tréfásan.

Az asszony némán mosolygott, nem értette Rizsovot.

– Mi újság? – kérdezte másképpen Rizsov. – Hová tűnt ez a gazdasszony? És a kutyája is...

– Meghagyta, adjam át – mondta az öregasszony egyre mosolyogva –, hogy elutazott.

– Látom, hogy elutazott. Ezenkívül?

– Ezenkívül azt, hogy tavasznál előbb semmi esetre sem tud veled elszámolni...

Rizsov úgy látta, hogy az öregasszony ezt kárörömmel, alig titkolt rosszindulattal mondta.

– Na, na... – mondta Rizsov elkomorodva. – Ezenkívül?

– Nincs pénze. Kiköltekezett egészen.

Rizsov kilépett az utcaajtón, az öregasszony odébb oldalgott; Rizsov arra gondolt, ahogy az asszonyra pillan-

tott, hogy az arckifejezése valószínű nagyon vad lehet, hogyha még egy ilyen mindenhez hozzászokott vénasszony is elkotródik előle.

– Ezenkívül? – kérdezte. – Ezenkívül? Na!

– Polina kiköltekezett, hát most nincs pénze – felelte az asszony, és változatlanul tovább vigyorgott.

– A városba ment?

– Novgorodba... Messzire.

– A címét megadta?

– Nem, kedveském.

– Mikor jön vissza?

– Tavasszal. Minden évben elutazik Novgorodba a nővéréhez, és ott tölti a telet.

– Hazudsz!

– Mé' hazudnék, kedveském... Be akart téged csapni, hát be is csapott. Ez má' így igaz! Lehet, hogy tavasszal majd megadja...

Rizsov kitartóan nézte az öregasszony torz, húsos, nagy arcát, amelyen a bőr olyan durvának látszott, mint a csizmatalp, aztán halkan mondta:

– Becsapott, azt mondod... Ostoba vagy, nagyon ostoba, tudd meg. – Váratlanul ezt kérdezte: – Hány éves vagy?

– Hetvenegy, kedveském.

– Mennyi, hány?

– Hetvenegy... Megkezdtem a nyolcadik évtizedet.

– A nyolcadik évtizedet – mondta utána Rizsov, szemét egyetlen pontra meresztve. – Ez sok... Tudtad?

– Mit, kedveském?

– Hogy becsap...

– Isten bizony, nem! A legutóbb is, amikor mesteremberek dolgoztak nála, húzta-halasztotta a fizetést, de amint megszorongatták, megfenyegették, kinyitotta a bugyellárisát. Persze, aggódtam, nyugtalankodtam miattad, persze, hogy így volt ezek után, de úgy gondoltam, azért mindenkit csak nem akar becsapni. Aztán mégis ez lett!

Rizsov hirtelen kiegyenesedett, odalépett a megrémült

öregasszonyhoz, s minthogy dühét képtelen volt visszatartani, rekedten mormogta egyenest a fülébe:

– Egy bordában szőttek benneteket, rohadt dögök!... Megálljatok, felperzsellek benneteket... Nincs tűzoltóság, ami megmentene! Ezt neki is mondd meg!

De azonnal erőt vett magán, úrrá lett kezdődő remegésén, földig hajolt a kővé vált vénasszony előtt, és kenetteljes hangon mondta, mintegy búcsúzóul: – Várjátok a vörös kakast... Egyik éjjel majd szépen kukorékol nektek, amikor ti békében csicsikáltok. Nagyon szépen kukorékol majd. Szemét banda!

A vénasszony rosszallóan csóválta a fejét.

– Az indulat beszél belőled. Van, akinek elpanaszold, aki megszán és segít?

– Van kinek, van – mondta Rizsov. – Megszánnak. Nagyon megszánnak... Majd magam szánom magamat! – kiáltott fel élesen, majd nevetve ismételte: – Majd magam szánom magamat!

És elindult az úton, fejét leszegve egész előredőlt, mintha viharos szél fújt volna vele szemközt. Aztán megállt, imbolygott, mint aki mindjárt elesik, megfordult, s ujjával fenyegetőzve, hangosan kiáltotta:

– Nagyon megszánnak!

Aztán megint megfordult, imbolyogva, szinte a földre zuhanva, és megindult tovább, előregörnyedve. Az öregasszony hallotta Rizsov veszekedő kiáltását, bár a szavakat már nem értette meg.

Huszadik fejezet

Komor és mégis szép volt a napnyugta a városban, a nap súlyos gömbje mintha valamilyen tömör, földhöz szorított füstbe készülne alámerülni. A ritka füstre emlékeztető, kopár fák leleplezték a város utcáit, s most azok meztelenül nyújtóztak, közszemlére téve valamennyi fogyatékosságukat, sebüket, a festett ablakkeretek bántó színeit, a házak

meggörbült tetőit, tömör palánkjait, festett kerítéseit. Szürkébe öltözött a város.

Hideg volt, enyhe füstszag érződött.

Rizsov visszatért a városba; Natasánál volt, de nem találta otthon. Sokáig várt, közben szeretett volna aludni, de álom nem jött a szemére, türelme elfogyott, dühös lett Natasára, és már délután elindult haza.

A part mellett ment, az ismert ösvényen, s mint aki részeg, káromkodott, cifrán szitkozódott, fenyegetőzött, hogy ezzel a hangos, útszéli szitkozódással könnyítsen a lelkén.

Nem tudta, mit tegyen. Azzal már tisztában volt, hogy becsapták, hogy nem kapja meg a pénzt, ami a munkája után járna neki. Azon tűnődött, miért van az, hogy senki sem háborodik fel, senki sem keresi azt a Harecskinát, senki sem kiabál e miatt az igazságtalanság miatt – miért él mindenki csak magának, miért nem szenved senki az ő baja miatt? „Bár ki tegye ezt? – kérdezte önmagától. – Kihez fordultam? Kinek panaszkodtam? De vajon kinek panaszkodhatnék?!"

Ezeken a kérdéseken gyötrődött. Életében először értette meg igazán, milyen egyedül van. Arra gondolt, hogy ha valaki segítene megszerezni azt a pénzt, amiért megdolgozott, valamilyen jólelkű, erős, nagy hatalommal felruházott ember, akkor ő, Rizsov, ebben az életben soha többé nem foglalkozna ilyen munkával, sőt lehet, hogy Natasához költözne, még az is lehet, hogy beállna dolgozni a tőzegtelepre. Most azonban úgy gondolt arra, hogy átköltözik Natasa házába, ahol biztos keresete és lelki nyugalma lesz, mint elérhetetlen álomra, bár – nyelje el a föld – igyekezett kiirtani magából a szülővárosa iránti szeretetet. Ugyanakkor kesergett amiatt, hogy bizonyára nagyon nehéz lesz megszoknia az új életet. Ugyanis nagyon jól tudta, hogy egy hétnél tovább nem tudna élni falun a Natasa-féle házban, valamilyen erő vonzza a városba, és elmenne, ahogy eddig is elment. Most azonban, ahogy hazafelé igyekezett, megfogadta, hogy Natasához költözik és új életet kezd, ha valaki, akinek megvan erre a hatalma, segítségére lesz jo-

gos keresetének megszerzésében. Biztos volt abban, hogy valakit talál, aki segít neki, mert az, ami vele történt, szemmel látható igazságtalanság: ő dolgozott, elkészült, a pénzt meg nem kapta meg. Ez világos, mint a nap! És az is látható, amit csinált! Az nem rádió, nem villanyvasaló. Az veranda. És a szomszédok is bizonyítani fogják, hogy dolgozott, hogy a verandát ő csinálta, és nem valaki más. Harecskinát megkeresik, és kényszerítik, hogy adja oda a pénzt.

Csak éppen azt nem tudta, kihez forduljon segítségért. Már majdnem hazaért, amikor eszébe jutott Behtyin, a körzeti rendőrmegbízott.

Aznap úgy érezte magát, mint mikor valaki a futásban kifulladt, bár futni ő nyilván nem futott, lépésben ment, mint máskor. De valami miatt összeszorult a melle, lihegett, mint gyors futás után szokott. Ilyen állapotban, kifulladva, elindult a „Kék Duná"-ba, arra számítva, hogy Duszjától megtudja majd Behtyin címét. Régóta ismerte Behtyint, de a címét nem tudta.

A büfében nem volt senki, csak Szergyukov állt a pultnál, háttal Rizsovnak, Duszjával tárgyalt valamit. Rizsov vissza akart fordulni, de Szergyukov hátranézett és észrevette.

– Foga-alma-am sincs, mi lelte mostanában az embereket – mondta erősen hebegve. – Az ingyen ital sem kell nekik.

„Úgy-úgy. Kipakolok én neked mindjárt. Meglátod, várj egy kicsit – gondolta Rizsov, aki először azt sem értette, miféle ingyen itallal hozakodik elő Szergyukov. De aztán eszébe jutott szomszédjának minapi ajánlata, amit nem fogadott el. – Úgy-úgy – folytatta magában. – Majd meglátom, mi a véleményed a potyáról... Fogsz te még más nótát is fújni!"

Köszönés nélkül a pulthoz lépett, és az idegességtől fulladozó hangon mondta Duszjának:

– Torkig vagyok én az ingyennel. Volt benne részem már. De a potyáért is fizetni kell. Felesleges sokáig halogatni...

Duszja nevetve mondta:

– Ejha, de felvágták a nyelved.

– Magam is így akarom. Adj valamit innom.

– Ásványvíz van.

– Bánom is én, adj azt. Csípős?

– Kóstold meg, és mondd meg, milyen, mert én nem élek vele – felelte Duszja, és átadott Rizsovnak egy rozsdás kupakkal lezárt üveget.

– Bontsd fel.

Duszja levette a kupakot. A zöld üveg pezsegni kezdett, a vízben megindultak felfelé az apró buborékok. Rizsov teletöltött egy söröskorsót, s azt anélkül, hogy elvette volna a szájától, egyetlen hajtásra kiitta. Szergyukov, akárcsak Duszja, mosolyogva, türelmesen hallgatva figyelte, hogyan issza szomszédja a csípős ásványvizet.

– Jó volt? – kérdezte aztán Szergyukov.

Rizsov nem válaszolt, megtörölte száját, ajakát, majd anélkül, hogy ránézett volna, oldalba bökte Szergyukovot, ezzel fejezve ki, hogy menjenek a pulttól távolabb, aztán megint megbökdöste...

Szergyukov csodálkozva pislogott Rizsovra, de ellenkezés nélkül megindult. Végre megszólalt Rizsov:

– Menjünk az ablakhoz, majd mesélek valamit... Hallgasd meg, érdekes lesz. Én már úgyis sokszor végighallgattam a te meséidet, de te még nem hallottad az enyémeket. Odamegyünk az ablakhoz, ott majd én mesélek most neked... Érdekes lesz a számodra... Majd meglátod! Érdekesebb a te meséidnél. Rémmese lesz, de ne félj. Még nincs vége, még nem gondoltam ki a végét. Most csak az elejét mondom el...

Szergyukov még mindig nevetett, és odaszólt Duszjának, aki a korsót mosta.

– Foga-alma-am sincs, mi lelte mostanában az embereket! Meghibba-anna-ak az ásványvíztől!

Rizsov elborult pillantással jegyezte meg:

– Már egy hete úgy jövök-megyek, mint aki meghibbant. Vagy tán nem vetted észre?

Szergyukov, akinek eddig kitűnő hangulata és tréfás kedve volt, sehogy sem tudott (persze nem is akart!) átváltani erre a komoly, barátságtalan hangra, de most már mást

nem tehetett: szomszédja túlságosan harcias hangulatban volt, tovább tréfálkozni vele, főleg idegen jelenlétében, illetlenség volna, kénytelen dühbe gurulni (pedig mennyire nem akar!). Valami olyasmit kellene mondani, amitől Rizsov megenyhül.

– No! – mondta. – Mit bökdösöd folyton a derekamat? Nem vagyok én menyecske. Csiklandós sem vagyok. Nyögd már ki, mit akarsz!

– Semmit. Csak éppen mesélni szeretnék valamit – mondta Rizsov, és még csak el sem mosolyodott. – Tudod, mit akarok mesélni neked?

– Hagyd már abba! Mesélni akarok, mesélni! Rajta, akkor hát mesélj!

– Akkor figyelj arra, amit mesélek... Volt egyszer egy koszos muzsik, szakasztott olyan, mint te...

– Mi az? Részeg vagy, vagy mi? – kérdezte Szergyukov, ezúttal már nyugtalan aggodalommal. Nagyon nem tetszett neki ez a mostani Rizsov, furcsa tekintete, kapkodó beszéde, ami inkább dünnyögésnek hatott, ahogy egyre ezt a ki tudja, miféle mesét emlegette. Arra már rájött eddig is, hogy balul ütött ki a szomszéd dolga Harecskinánál, de ezt nem akarta mutatni, sőt, tulajdonképpen sajnálta is ezért Rizsovot. Rizsov izzadva és csapzottan, egy-egy röpke pillantást vetve Szergyukovra, a torkát köszörülte, majd a szavak végét elharapva folytatta mondanivalóját.

– Az a koszos muzsik, az a nyámnyila alak, éppen olyan volt, mint te... Langaléta, nagy ádámcsutkájú, mint te... Ugyanilyen nyálas szájú...

– Mit akarsz? – ordított rá Szergyukov. – Hordd el magad, bitang, hagyj nekem békét!

– Éppen ilyen ordibálós muzsikocska volt – folytatta Rizsov, és szinte felnyársalta szúrós szemével Szergyukovot. – Ilyen bizony! Igen, igen! És el kellett végre dönteni, élhet-e ez az ember tovább, vagy nem... Remélem, tudod, miért? Itt kezdődik a mese... Igen, igen! Hozzákötözték egy deszkához, egy hosszú, vastag deszkához. A deszkát vele együtt fel, aztán hirtelen le... Fel, le... Fel, le... És a koszos kis muzsik... Azt hiszed, mindjárt meghalt?

Nem... Hazamászott... Két napig nyomta az ágyat az összezúzott potrohával, és csak azután halt meg. Így nem tudta meg senki, miért halt meg az az ember. Feküdt, csak feküdt, aztán meghalt. Senki sem tudta meg...

Szergyukov, aki már komolyan feldühödött, türelmesen végighallgatta Rizsovot, majd megvető tekintettel, a hirtelen fellobbanó haragtól ködös szemmel olyant mondott neki, hogy Duszja a pult mögül rákiáltott:

– Ne itt gyakorolj! Menj ki innen! Te előkáromkodó!

Szergyukov még ráadásként sziszegett valamit a foga között, valami véget nem érő, nem egészen érthető, útszéli ocsmányságot, aztán tovább dünnyögött az orra alatt, szemével majd felfalva Rizsovot, aki mintha lerázta volna magáról az iménti mérgét, sápadtan bár, de a tőle telhető legnagyobb udvariassággal megszólalt.

- Duszenyka! Tulajdonképpen nem azért jöttem hozzád, hogy ásványvizet igyam, hanem egészen más ügyben. A bátyád segítsége nélkül, hogy úgy mondjam, nem boldogulok. Régi barátságunkra való tekintettel megmondanád nekem a bátyád címét? Nagyon kérlek rá ez egyszer. Tudod, a lakásán szeretnék beszélni vele, ahogy mondani szokták, kötetlen körülmények között. Őszintén akarok vele beszélni, és a tanácsát kérni... Tudod, jól ismerem, ő is engem, csakhogy nem hallgattam mindenben rá. Most nagyon nagy szükségét érzem, hogy beszéljek vele. Nagyon elkeserítene, ha erre nem lenne módom.

Szergyukov, leküzdve indulatát, bár arcáról még nem tűntek el a harag ráncai, feszült figyelemmel hallgatta Rizsovot, majd keserű mosollyal váratlanul közbevágott.

– A paphoz kell neked menned... Gyónni a paphoz járnak, nem a rendőrökhöz, te kelekótya-a.

– Eredj, hagyjál most – mondta neki nyugodt hangon Rizsov. – Veled majd később elcsevegünk erről a dologról.

– Miféle dologról?

– Tudod te jól, milyenről.

Szergyukov ismét pórul járt, mert a félelmet nem ismerő asszonyság, aki nem állhatta a trágár beszédet, visítozva elzavarta, és nem nyugodott meg addig, amíg Szergyukov el

nem ment, pontosabban amíg ki nem tuszkolta a komolyan méregbe jött Duszja.

Amikor kis idő elteltével Rizsov kijött a sörözőből, Szergyukov ott várta az úton a lámpa alatt; szeméből eltűnt a bosszúálló harag, úgy nézett Rizsovra, ahogy máskor szokott, kissé bárgyú vigyorral, de Rizsov széles ívben kikerülte, az út sötét oldalán igyekezett tovább. De onnan is jól hallotta Szergyukovot.

– Hé, állj már meg! Va-ala-amit mondani akarok... Mit ígértél te nekem az előbb? Na? Hát ide figyelj, te bitang! Ha feleslegesen fecsegsz, akkor majd neked keresünk deszkát... Pépet csinálunk a belsőségedből.

Rizsov még csak vissza sem nézett, még csak meg sem ijedt a fenyegetéstől, csak csodálkozott: „Mi az, ami miatt ennyire izgul? Érdekes... És mi az, amiről én feleslegesen fecseghetnék? Ez egy aljas féreg! Kinek néz ez engem?..."

Szergyukov még utánakiáltotta:

– Amit mondtam, el ne feledd! Az utász szaa-avána-ak súlya van...

„Jól van, kiabálj csak – mondta magában Rizsov. – Ezért még bocsánatot kérsz te tőlem! Letérdelsz te még előttem!"

Teljesen besötétedett. A poros utcai lámpák alig világítottak, csak a város szélén tündökölt az összes többi fényt elhomályosítva a napfénylámpák kék sugárözönében az új szövőgyár; épülete átlátszóan ragyogott, mintha üvegből öntötték volna, vagy olvadásnak indult jégből, amelynek törésfelületei napsütésben ugyanilyen szikrázó, az ég színét visszaverő kék fényben csillognak. Lehet, hogy a város emiatt tűnt sötétnek, lehet, hogy a gyéren elhelyezett utcai lámpák fényei emiatt látszottak bágyadtnak, s emlékeztettek a petróleumlámpák sárgán hunyorgó, apró lángnyelveire.

Rizsov lába alatt a félhomályban recsegett a tócsák vékony jege. Beállt a fagy.

Bárhogy akarta is Rizsov, nem tudott megszabadulni attól a furcsa, makacs érzésétől, ami hatalmába kerítette. Úgy

érezte magát, mint az az ember, aki fut valahova, akinek idejében meg kell érkeznie valahova, valahonnan nem szabad elkésnie, aki nem szalaszthat el egy tovatűnő, az életében fontos pillanatot. Már elfáradt, de tudta, most nincs lehetősége pihenni, leülni vagy lefeküdni, hogy aztán ne gondoljon semmire, most megállás nélkül sietnie kell valahova, nagyon sietnie, amíg el nem múlik életének az az adott pillanata, amiért eddig élt, amíg egészen el nem tűnik az a parányi remény, amelynek tudata tartotta fenn az utóbbi napokban, az a remény, hogy valaki tud segíteni rajta, talál valakit, aki intézkedik, hogy elérjék, megtalálják, felkutassák az eltűnt Harecskinát, és elvegyék tőle a neki járó pénzt.

„Hej, bolond, bolond! – járt az agyában. – Hej, bolond!"

Ezek a szavak most olyan sok hirtelen felismert értelmet, olyan sok, most már feleslegesnek ítélt vádaskodást, civódást, értetlenséget, sértést, gyűlöletet, riadalmat, bánatot, aggodalmat, aztán megint vádaskodást, újból vádaskodást és ismét vádaskodást fejeztek ki, hogy Rizsov valamiféle érzelmi feloldódásra lelt bennük; e szavak nem megnyugtatták, hanem bizonyos dolgokat megerősítettek, bizonyos dolgokat helyükre raktak, működésbe hozták a tudatot: „Hej, bolond, bolond!..."

Huszonegyedik fejezet

Behtyin főhadnagy, bármilyen furcsának találta is Rizsov, egy régi ház első emeletén lakott. Belépve egy hosszúkás előszobába, ami egyben konyhául is szolgált, onnan a lakószobába, ahova egy tíz év körüli kislány vezette be, a menynyezeten régebbi beázás nyomait, már megszáradt, feketészöld foltokat pillantott meg.

A foltok alatt a sarokban televízió állt, az asztalon sárga juharlevelekből kötött csokor tarkállott.

– Papa – mondta a kislány, benyitva egy másik ajtón –, téged keresnek.

– Ki keres? – hallotta Rizsov Behtyin halkra fogott hangját. – Jól van, mondd meg, mindjárt kimegyek.

– Nem tudom – felelte a kislány. – Valamilyen bácsi.

A kislány visszajött, és nagyon kedvesen, mint egy igazi, szívélyes háziasszony, mondta Rizsovnak:

– Mért nem teszi le a kabátját? Vesse le, a papa mindjárt jön.

– Köszönöm, köszönöm... Jó így is – mondta Rizsov. – Nem fontos...

– Ugyan már! – mondta a kislány csodálkozva. – Ki üldögél nagykabátban a szobában? Nálunk meleg van.

– Köszönöm, köszönöm, csak ne zavartassa magát – mondta Rizsov a kabátját levetve. – Merre van a fogas?

– Ott van az ajtó mögött.

– Köszönöm, köszönöm. Majd magam...

– Hát persze – mondta a kislány, s csodálkozva nézte Rizsovot, aki nagy zavarban volt, mert akárhogy aggatta is a kabátját a fogasra, nem tudta megakasztani.

– Az ördög vigye el! – mondta. – Leszakadt az akasztó. – És a kabátot letette az ajtó mellé a sarokba. – Köszönöm, köszönöm – mondta a kislánynak, aki nem vette le róla a szemét.

Málnapiros bársonyruhát viselt, amit már kicsit kinőtt, kissé dülledt, álmos szeme volt a kislánynak.

– Foglaljon helyet – mutatott a televízióval szemközti díványra.

– Köszönöm, köszönöm – mondta Rizsov, és zavarba jött, mint egy szerelmes kisfiú, mert váratlanul rádöbbent, hogy az örökös „köszönöm, köszönöm" nevetséges lehet.

Megdörzsölte hideg keze fejét, szeme azzal a csendes tisztelettel szaladt körbe, amit e ház, ez a szívélyes kislány, a beázott mennyezetű szoba illata ébresztett benne. Azelőtt azt hitte, Behtyin jobb viszonyok között él.

A házigazda kék csizmanadrágban, papucsban lépett be, megpillantva Rizsovot, szemöldöke enyhén összerándult, a kölcsönös üdvözléskor nem nyújtott kezet, Rizsov pedig nem merte feléje nyújtani az övét.

– Mi újság? – kérdezte Behtyin. – Hideg van? Fagy odakint?

– Fagy, Behtyin elvtárs – felelte Rizsov.

– I-igen – nyújtotta a szót Behtyin elgondolkozva. – Teázni jöttél, vagy valami dologban jársz?

– Volna egy kis ügyem, Behtyin elvtárs.

– Ügyekkel idehaza nem foglalkozom. Ez itt a bökkenő.

– Ezzel természetesen számoltam – mondta Rizsov. – Természetesen bocsánatot is kérek, Behtyin elvtárs. Csakhogy én... nagyon nagy bajban vagyok, Behtyin elvtárs...

– Megállj egy szóra – szakította félbe Behtyin. – Ha egyszer idejöttél, akkor vendég vagy, és szólíts az apai nevemen. Nagyusa, mondd meg a bácsinak, hogy hívnak...

– Valentyin Szergejevics – felelte csodálkozva a kislány, ismét végigmérve tetőtől talpig Rizsovot. – És a bácsit? – kérdezte őt is.

Behtyin gúnyosan vigyorgott, és ránézett Rizsovra.

– Ugyan már, semmi, semmi – mondta Rizsov. – Engem egyszerűen Vaszilijnak lehet szólítani, a családi nevem meg Rizsov... Gyermekkoromban mindenki Rizsijnek* hívott. Már azt hittem, egész életemben rajtam marad ez a gúnynév. Gondolom, a fiamat is Rizsijnek hívják a gyerekek. Egyébként én is Szergejevics vagyok... Vaszilij Szergejevics, az apám, Szergej után... Így az apai nevem Szergejevics, akár Behtyin elvtársé...

– Akkor gyere, Vaszilij Szergejevics, beszélgessünk – mondta Behtyin, és betessékelte maga előtt Rizsovot a saját szobájába, amiben íróasztal, szekrény és egy kis heverő volt a bútorzat; a heverőn gyűrött, fehér párnát látott Rizsov. – Felébresztettél, Vaszilij Szergejevics. Lefeküdtem aludni, te meg váratlanul beállítottál. Na, ülj le arra a székre. – Behtyin a heverőre ült, posztónadrágos, nemezpapucsos lábát szétvetette. – Mért vagy ilyen zavarban? Mint egy szűz lány. Nem ismerek rád.

– Magam sem ismerek magamra, Valentyin Szergejevics

* Két jelentése van: vörös, illetve pojáca.

– kezdte Rizsov. – Nem ismerek magamra... Istenemre mondom...

Rizsov leült a székre, közben meglátott egy kis mellképet valamilyen nevető asszonyról, ez néhány pillanatra lekötötte a figyelmét, és amikor ismét Behtyinre nézett, már ugyanolyan egyszerű, hétköznapi embernek látta, mint amilyennek azelőtt, amikor az néhanapján meglátogatta őt az otthonában, vagy amikor minden félelem nélkül beszélgetni szokott vele az utcán.

És a tőle telhető legnagyobb részletességgel elmondta neki történetét Harecskinával, igyekezett semmit sem kihagyni, csak arról nem beszélt, miképpen jutott faanyaghoz.

Behtyin nem szakította félbe, komoran, szinte haragosan ült a heverőn. És Rizsov, amikor észrevette a haragot Behtyin arcán, reménykedve gondolta, hogy bizonyára azon töri a fejét, miképpen segíthetne rajta ebben a bonyolult ügyben, dühös arra az agyafúrt Harecskinára, aki ilyen galádul becsapott egy embert, így még fokozottabb lendülettel beszélt magáról, Harecskináról, saját távolabbi terveiről, amelyek most hirtelen semmivé lettek, és ő, az igazságtalanul becsapott ember, most nem tudja, hová legyen, mit tegyen, hol keresse az igazságát.

– Az még hagyján, hogy azt a pénzt, amiért megdolgoztam, nem adta meg – kesergett. – De azt sem fizette meg, amit én adtam ki a sajátomból anyagra, erre, arra. Most egészen magamon kívül vagyok, azt sem tudom, mitévő legyek. Ilyen aljasság még nem fordult elő, mióta csak élek. Ez már olyan, hogy úgy mondjam, bűn, amiért, akárcsak a garázdaságért, börtönbüntetés is kiszabható. Most jött ki az új rendelet! Nagyon is egyetértek vele. Rég ideje már. Mert itt, hogy úgy mondjam, annyira megcsúfolják az embert, annyira kiölik belőle a másik emberbe vetett hitet, hogy a végén csak üvölteni tud kínjában. Mit tegyek most? Romboljam össze a verandát? Gyújtsam fel a házat? Ítélje meg maga, Behtyin elvtárs, ez már lelkileg nem viselhető el, mert nekem a keresetemre égető szükségem van, semmiképpen sem tudom átvészelni a telet minden készlet nél-

kül... Az pedig, amit maga nekem a munkával kapcsolatban mindig mondani szokott, teljesen igaz, és én, hogy úgy mondjam, magam is arra az elhatározásra jutottam, hogy elmegyek a tőzegtelepre segédmunkásnak, és új életet kezdek. Bár őszintén szólva én nem hiszem, hogy a mai napig bárkinek is kárt okoztam volna az életemmel. Örökösen dolgoztam. Alkalmazásban nem álltam ugyan sehol, de dolgoztam. Tisztességes munkával tartottam fenn magamat. Ezen a téren senki sem szólhat rám egyetlen rossz szót sem. És ha netán valaki azt mondja nekem, hogy bűnös vagyok valamiben, úgy én Istenemre csak annyit mondhatok, hogy a vétkemet nem látom. Örülnék, ha tudnám, miben vagyok vétkes, de nem látom a vétkemet. A feleségem elhagyott – én vagyok talán a hibás?... Ej, kár erről beszélni! Mindenben én vagyok tán a hibás! Nem műszakkezdetre járok munkába – bűnös vagyok! De mért lennék bűnös? Bár már magam is megelégeltem ezt az életet, de az igazat megvallva, nem látom, milyen vétket követtem el. Átgondoltam én az életemet, mindenben ártatlannak bizonyultam magam előtt, nem találtam magam hibásnak, kerestem a hibámat, de nem találtam... Ártatlannak bizonyultam, újból ártatlannak bizonyultam, és köszönetet mondanék annak, aki megmutatná nekem a hibámat.

Behtyin, aki eddig ökéllel alátámasztott fejjel ült, felállt; álla alatt vörös folt jelezte ökle helyét.

– Hát igen, Rizsov – mondta unott arccal. – Minden világos. Te, hogy úgy mondjam, most sem vagy hibás, csak éppen hoppon maradtál. Azt mondod, hittél a szomszédodnak, és annak a, hogy is hívják... Harecskinának. Jó! Tételezzük fel, te egy ilyen hivő lélek vagy. De miért higgyek én el neked mindent? Miért? Én nem vagyok hivő lélek! Te nem kötöttél vele szerződést a munkáról. Tehát máris megsértetted a rendet. Mért nem tételezhetném fel, hogy kapzsiságból mulasztottad el? Hogy ne kelljen adót fizetned. Nos?

Rizsovban pillanatok alatt minden összeomlott, a gyomrában meggyűlt a hideg, s felkúszott egészen a szívéig.

– Hogyhogy? – kérdezte elbátortalanodva... – Kiderül a végén, hogy megint én vagyok a bűnös? Így van?

– Mondtam én azt, hogy bűnös vagy? Te csak abban vagy bűnös, hogy nem tartottad be a munkaszerződéssel kapcsolatos rendeleteket. Harecskina bűnös, de mivel tudod bizonyítani, hogy tartozik neked? Tegyük fel, én hiszek neked. De mások már nem hisznek ám!

– A verandát én csináltam. Az ott van, a veranda! Az nem holmi televízió. A faluban mindenki látta, hogy én csináltam!

– Rendben van. Tegyük fel, beidézzük Harecskinát, és megkérdezzük tőle: polgártársnő, miért nem fizette ki Rizsov polgártársnak a neki járó bért? Ő meg erre azt mondja: Mi az, hogy nem fizettem ki? Az utolsó garasig kifizettem neki, amiben megállapodtunk. Be tudod bizonyítani, hogy nem fizetett? Szerződés nincs, számlák nincsenek... Nincsenek számlák?

– Nincsenek számlák – visszhangozta Rizsov. – Ezek szerint Harecskina sem bűnös... Értem.

– Mi ezt másképp bíráljuk el, Rizsov. Nekünk nincs jogunk beidézni Harecskinát, mert azt is állíthatja, hogy baráti alapon állapodtatok meg, pénzről még csak szó sem esett. Állíthatja ezt? Mivel bizonyítod, hogy nem így volt? Itt, Rizsov, farkastörvények érvényesülnek! Te léptél erre az útra, magadnak kell végigmenni rajta. Ha a közösségi termelő munkában ilyesmi történt volna veled, akkor téged a szakszervezeti bizottság és a... Ugyan, ilyesmi ott meg sem történhet!

– Értem – mondta Rizsov.

– Téged maga az élet tanít arra, hogyan kell élni, te meg... Hej, Rizsov, Rizsov! Sajnállak...

Rizsov arcán bűntudatos, szerény, ugyanakkor értelmes, szomorúságot kifejező szemének ellentmondó mosoly jelent meg, olyan, mint a gyógyíthatatlan, halálosan kimerült ember mosolya.

– Ugyan már, engem nem érdemes sajnálni – hangzott a felelet, de mintha nagyon távolról jött volna a hang.

Behtyin megfogta Rizsov vállát, és szemébe nézve mondta:

– Nézd, Rizsov. Sajnálni valóban nem sajnállak, de segíteni segítek. Hogyan? Nagyon egyszerűen – felelte Rizsov kérdő pillantására. – Elhelyezlek valahova dolgozni. Jó eszű ember vagy, a kezed aranyat ér...

Rizsov nem vette le Behtyinről a szemét, amiben kérdés és kérés is volt egyszerre, s mintha semmit sem hallott volna, megkérdezte:

– Talán nem hiszi, Behtyin elvtárs, hogy nem kaptam meg a pénzemet? Én még életemben soha senkit nem csaptam be! Magát sem vezetem félre. Higgye hát el nekem, hogy nem fizetett. De ha valahogy ráijesztene, biztosan előteremtené azt a pénzt, és megadná a tartozását.

– Azt már nem, kedves barátom, arra nem vagyok hajlandó, hogy ijesztgessek valakit. Ezt verd ki a fejedből. Nem tetszik nekem az ilyesmi.

Rizsov üres szemmel nézett szét Behtyin szobájában, felállt és mentegetőzve mondta:

– Nagyon sokáig fenntartottam...

– Úgy bizony, ez igaz! – mondta Behtyin nevetve. – Én is őszinte leszek, örülök, hogy ami esett, megesett veled. De nagyon derék dolog, hogy felkerestél!

– Értem – mondta Rizsov gépiesen, mert nem egészen értette Behtyin szavait.

– Ha érted, akkor miért hozzám fordultál segítségért? Mert téged a te helyzetedben senki sem akar védelmezni... Te, hogy is mondjam, deklasszált elem vagy... A te érdekeidért senki sem fog harcolni... Ezt jól vésd az eszedbe.

– Milyen elem vagyok én? – kérdezte Rizsov ajkbigyesztve.

Behtyin megsértődött és hidegen válaszolt.

– Deklasszált. Menj el a városi könyvtárba, kérd ki az enciklopédiát, abban megtalálod, mi az. Olvasni tudsz? Még nem felejtetted el a betűket?

– Sok mindent elfelejtettem én már. Lehet, hogy a betű-

ket is – mondta Rizsov, keményen szembenézve Behtyinnel duzzadt, keskenyre szűkült szemhéja alól.

– Mi az, kötekedni akarsz velem? – kérdezte Behtyin.

– Nem tévedsz te? Mi? Ismétlem, nem tévedsz, Rizsov? Mert számodra nagyon fontos, hogy tévedsz-e vagy sem... Ezen áll vagy bukik az egész életed. Nos?

– Ebben az egyben maga is téved, főhadnagy elvtárs. Az életben én azt tartom legfontosabbnak, hogy ne ütközzem össze senkivel.

– Ez is fontos. A veszekedés nem kifizetődő. Nézd, Rizsov, én nem fogok veszekedni veled. A te érdekedben. Ezt jegyezd meg. Éppen ezért két nap múlva keress fel, azaz szerdán, délután háromkor... Várlak. Természetesen nem idehaza, hanem a kapitányságon. Eljössz, én meg igyekezni fogok, hogy addigra szerezzek neked valami munkát az iparban. Számolj azzal, ha nem jössz el, idézést küldök. Ha arra sem jelentkezel, elővezettetlek.

– Értem, Behtyin elvtárs, csakhogy én...

– Befejeztük!

– De én már említettem a tőzeget...

– Miféle tőzeget?

– Ami Kupanyban van.

– És mit mondtál? Hogy odamégy dolgozni? Nem hiszem el! Magadtól nem mész te sehova. Jól ismerlek! Ott van az az asszony, akihez jársz, áttelelnél nála, a munkáról meg megfeledkeznél... Nem, nem. Higgy már nekem, nem akarlak én becsapni, jó helyet szerzek. A tőzegtelepet meg verd ki a fejedből. Befejeztük.

– Behtyin elvtárs...

– Befejeztük! Hallottál az új rendeletről? Tudod, mi van benne? Hát akkor eredj. És szerdán háromkor jelentkezz, különben összerúgjuk a patkót. Szavamra mondom. Nincs kedvem tovább bajlódni veled. – Behtyin váratlanul rátette kezét Rizsov vállára, és újból megkérdezte baráti hangon: – Vagy talán, kedves Vaszilij Szergejevics, nem érted meg, nem vagy tisztában vele, hogy így nem élhetsz a jövőben? Hiszen maga az élet is ezt bizonyítja neked...

– Természetesen értem én magát, Behtyin elvtárs. Hi-

szen magam is így döntöttem. Magam határoztam el, hogy elmegyek tőzegmunkásnak. Akkor miért kell engem... erővel...

– Hát lehet másképpen bánni a naplopókkal, kedves barátom? Munkahelyed nincs, alkalmi munkából tengődsz. – Behtyin elnevette magát. – Tipikus naplopó... Hát mi mást tudsz tenni? Hiszen így is babusgatlak, mert tudom, jó szakember vagy. És ha ezt netán... valaki... Azt hiszem, nem veregetnék meg a vállam. Hát ez van, Rizsov. Ne okoskodjál azzal a tőzeggel, engem úgysem tudsz félrevezetni...

Rizsov ezeket a szavakat mintha nagyon távolról hallotta volna, és mintha azok nem is vonatkoznának rá. Másra gondolt. Az járt a fejében, hogy innen nem haza megy, hanem egyenesen Natasához, és már szinte látta is, hogy megy, siet, iparkodik a sötétben az ismerős ösvényen, siet a magas part mögötti kis faluba, Natasa csendes, e pillanatban nagyon áhított, menedéket jelentő falujába. Szinte égett már a türelmetlenségtől.

– Értem – mondta Behtyinnek, aki Rizsov arcába pillantva elnevette magát.

– Nem ismerek rád, Rizsov.

– Értem...

– Alaposan megtanított téged ez a Harecskina. Aljas egy teremtés lehet, de...

– Ki?

– Harecskina.

– Nem... Nem ő a bűnös – mondta Rizsov.

Mint a részeg, futott le a lépcsőn, nem is érezve a fokokat, kabátját széttárta, vaktában nekilódult a városnak. Kis idő múlva megállt, ekkor vette észre, hogy hazafelé tart.

„Hej, te bolond, te bolond... Hej, te bolond!..." – zakatolt az agyában egyhangúan.

De csak ment, egyenest hazafelé.

„Hej, te bolond, te bolond!..."

Felment a nyikorgó falépcsőn, amelyen valaha a nagyapja járt, később pedig gyakran elesve, magát összetörve, ő tanulta meg, hogyan kell hazaérve felkapaszkodni a majdnem függőleges alkotmányon, vagy lerohanni rajta, apró kezeivel kapaszkodva a fényezett korlátba. A lépcsőfokok a hosszú évek alatt kikoptak, csak a léptektől ment széleken látszott még a régi festék, amit ki tudja, ki, talán a nagyapja, talán a dédapja kent fel valaha...

Most, amikor megpillantotta ezeket az okkersárga foltokat, amikor tenyere hozzáért a sima, hűvös korláthoz, a szülőház eme kedves csúszkájához, rádöbbent, hogy mindaz, amit a fejében forgatott, merő ábrándozás.

„Nem – mondta magában. – Ebből a házból nem tudok elmenni. Nem szabad innen elmennem."

Hazajött. Abba az otthonba, ami az övé.

Aztán arra gondolt, hogy ha elmenne tőzegesnek és Natasához költözne, akkor a lakás üresen maradna. És akkor valakit beköltöztetnének a kiürült szobákba... Ez holtbiztos...

„Ne-e-em – gondolta. – Ezt alaposan meg kell még rágnom..."

A lámpa szembántó fénnyel világította meg a nyomorúságos lakást, a szutykos padlót, a felhólyagzott, penészszínű tapétát, az összefogdosott, mocsokfoltos függönyt, amely mögül minden reggel megnézte a házak tetején át a város végénél kezdődő tavat, a fekete csónakokat a terebélyes fűzfa alatt, amely valószínűleg Rizsov nagyapját is látta annak idején.

„És ha nem tudok tovább itt élni? – futott át az agyán a gondolat. – Túlságosan sokat veszítettem ebben a lakásban. Túlságosan sokat... És Harecskina?"

Váratlanul tolakodott elő ez a gyűlöletes név, testét egyből ellepte a tapadós izzadság, amitől elgyengült. Mondogatni kezdte ezt a furcsa, válasz nélkül maradt kérdést:

„És Harecskina?"

„Csak nyugodtan!" – mondta magának...

„És Harecskina?" – kérdezte újból.

Az ajtónyílásban ekkor felbukkant Szergyukov. A félfának támaszkodott, súlyos tömegként állt ott, tarka inges alakja elzárta a kijáratot. Pislogott, ajka furcsán mozgott, mintha valamit rágna, vagy mintha nem tudná eldönteni, mit tegyen: mosolyogjon-e, mérges legyen-e... Rizsov az ajtóval szemben, pontosan a lámpa alatt állt, és növekvő haraggal, zihálva mondta:

– Ejnye, szomszéd, szomszéd... Nem sikerült közöttünk a barátság. Eredj innen. – Szúrós szemmel nézte Szergyukovot, és hozzáfűzte: – Máskülönben nem állok jót magamért.

A csendesen kimondott szavak után ajka összezárult, mintha a belőle kikívánkozó ordítást fojtaná így vissza. Mert ordítani szeretett volna, de tudta, hogy az felemészti az erejét, így türtőztette magát.

– Nem félek én tetőled – mondta Szergyukov. – Te is tudod, hogy nem félek.

– Mondd meg, mit akarsz! – mondta Rizsov, és leült az ágy szélére.

– Szereztem neked munkát? Szereztem – mondta Rizsovnak. – Be akartalak csapni? Nem.

– Be akartál!

– Hazudsz. Nem akartalak. Akkor mért nézel rám ilyen sötéten? Beszélj! Mondd el, mi bajod. Mért vesztetted el a fejed? Mi a mennydörgős mennykőnek kellett neked Behtyin?

Rizsov homloka ráncba szaladt.

– Mert zűrzavar van a fejemben... Elmondom neked, mi történt, bár nyilván örülni fogsz neki... Én meg téged... – Arca eltorzult, mint a sírni készülő, nyűgös kisgyereké. – Én meg téged kimondhatatlanul gyűlöllek! Nem vetted még észre? Miért jöttél ide? Talán fizetni akarsz Harecskina helyett? Na, minek jöttél? Nagyon kérlek, menj el...

– Hiába-a, hiába-a... – mondta Szergyukov fenyegető hangsúllyal. – Hiába-a beszélsz így. Nem vagyok sértődékeny. Nehéz engem megsérteni.

– Nagyon kérlek! – mondta fojtott hangon Rizsov.

– De előbb a sértésre, igaz, hogy nem szívesen, de felelek.

– Menj el – kérte ismét Rizsov.

– Jó, jó – mondta békülékenyen Szergyukov. – Danke schön...

– Hát így állunk – mondta fáradtan Rizsov. – Később majd lesz beszédem veled. Adja Isten, hogy az legyen az utolsó. Most, bevallom, fáradt vagyok... a beszélgetésre. Ha egy kicsit összeszedem magam, találkozunk.

Szergyukov felpattant, elkapta a széket a lábánál fogva, a feje fölé emelte, s megvetéssel sziszegte:

– Te bitang, még fenyegetni is mersz?! Állj fel, bitang! Ülő és fekvő embert nem ütök meg! Állj fel!

Rizsov meg se moccant, nyugodtan mondta:

– Tedd le a széket, még levered a lámpát!

Szergyukov leengedte a széket, óvatosan, mintha üvegből volna, de szemét nem vette le szomszédjáról. Rizsov gyomra émelyegni kezdett, mert hirtelen rádöbbent, hogy ma, ebben az órában, ebben a percben nem boldogulna Szergyukovval: túlságosan félelmetes, túlságosan erős, és bősz dühe önmagában is rémisztő. Azt semmiképpen sem akarta, hogy a történtek befejezéseképpen Szergyuko még alaposan helyben is hagyja. És gyengeségének, a pillanat tört része alatt tudatosult, undok gyávaságának eredményeképpen az elszenvedett sértések kis híján sírva fakasztották.

– Akkor hát meg is beszéltünk mindent – mondta halkan, amikor Szergyukov, kissé lecsillapodva, anélkül, hogy egy ujjal is hozzányúlt volna, ellépett tőle.

Ahogy ott ült az ágy szélén, gyenge, nagyon megriadt nyúlnak érezte magát, és képtelen volt úrrá lenni félelmén. Szergyukov hangjában változatlanul izzott a gyűlölet, amikor ismét megszólalt.

– Ezt neked, te bitang, sosem bocsátom meg! Mit ígértél ma, te rongy, hogyan lesz azzal a deszkával?!

– Jól van, hagyd már abba – kérte Rizsov, egyre jobban megrémülve.

– Hogy aztán megint fenyegess, hogy megölsz, mi? – kérdezte nem csillapodott gyűlölettel Szergyukov.

– Dehogyis... Ugyan már!

– Dehogyis!

– Becsületemre, azt csak úgy mondtam... Kicsúszott a számon. Mondd, mással nem fordul ilyesmi elő?

– Tudod te, hányan akartak engem megölni?! Elég, ha megmutatom a sebhelyeimet, tejfölösszájú!

Rizsov tudta, egyetlen meggondolatlan szó, sőt, egyetlen meggondolatlan arckifejezés, meggondolatlan hangsúly ezt a féktelen indulatot továbbfokozhatja, ezt a roppant nyers erőt rászabadíthatja, s akkor neki, Rizsovnak rossz vége lenne. Mindezt tudta jól, s bár érezte, milyen szégyenletesen viselkedik Szergyukov előtt, de fogalma sem volt, mit kezdjen magával, kimondhatatlanul félt az újabb indulatkitöréstől, az újabb dührohamtól, az újabb kérdésektől, amelyeket Szergyukov feltehet, éspedig cseppet sem azért, hogy választ kapjon rájuk, hanem azért, hogy a sértettség érzetét továbbfokozza, továbbmélyítse magában.

Nagyon szerette volna most Rizsov lecsillapítani haragos szomszédját, s rávenni, hogy ballagjon haza. Mindenre hajlandó volt, csak ne verje meg Szergyukov, ne ordítozzon ilyen félelmetesen, ne ijesztgesse csillapíthatatlan boszszúszomjával, verekedőkedvével.

– Ráadásul még gyáva is vagy. Ezt eddig nem tudtam – mondta Szergyukov.

„Nem vagyok gyáva – gondolta Rizsov. – Tisztában vagyok az erőviszonyokkal, de nem vagyok gyáva!"

– Jól van, ha gyáva vagyok, legyek gyáva! – mondta nevetve. – Nincs kedvem ma vitázni veled. Tudom, igazad van... Akkor hát minek vitatkozzam? Elfáradtam ma. Nagyon elfáradtam, fáradt vagyok... Ennyi az egész. Persze, megértelek.

– Én pedig nem értelek meg téged – felelte Szergyukov. – Voltál Behtyinnél?

– Édes Istenem! Ne félj, nem járt el a szám! Mit képzelsz? Elmondtam neki részletesen, hogyan jártam ezzel a

Harecskinával, és kértem, segítsen. Ő meg elkezdte, hogy nincs szerződés, meg így, meg úgy... Hát mit gondolsz? Azt hiszed, nem tudom, mit lehet elmondani?

– Jól vigyázz! mondta Szergyukov. - Mi többen vagyunk... Mi könnyebben dobáljuk ám a deszkát, mint te. Megértetted?!

– Ugyan, hová gondolsz?! Máskülönben ismersz, tudod, milyen vagyok...

– És ha Harecskinával összefutok... – kezdte Szergyukov. - „És Harecskina?" – tört Rizsov tudatába váratlanul a megválaszolhatatlan kérdés. Szergyukov folytatta: – Megmondom neki, hogy neked, bitang, egyetlen kopejkát se fizessen.

– Ne tedd ezt, Nyikolaj Nyikolajevics – rimánkodott Rizsov. – Mi értelme ennek?

– Hogy móresre tanítsalak.

„Meglátjuk, majd meglátjuk" – villant át Rizsov agyán.

– Ugyan már, nem kell engem semmire sem megtanítani – felelte keserűen.

Szergyukov összevonta a szemöldökét, s az ajtó felé indulva megjegyezte:

– Legalább a lakásodban tartanál rendet... Olyan, mint egy istálló. Az egész ház... – ekkor kilépett az ajtón, és a magába roskadt, felzaklatott Rizsov dermedten hallgatta a lefele tartó szomszéd korholó szavait: - ...tele van a bűzével... Szégyelli az ember.

– Szóról szóra igazad van! – kiáltotta utána Rizsov. – Kitakarítok, persze hogy ki...

Felállt, bezárta az ajtót, és afféle öngúnnyal gondolta: „Tényleg nem lenne rossz, ha felkötném itt magam. Úgy tennék, mint aki elmegy hazulról, aztán szépen visszaosonnék és felkötném magam. Előtte persze jól bezárnám az ajtót... Akkor bűzlene ám igazán a ház! Ha-ha-ha! Tényleg jó lenne. Csak az a baj, onnan nincs visszaút..."

Rizsov elnyúlt az ágyon, elhessegette magától ezt a gondolatot. De nem tudott nyugodtan feküdni. Melege volt a télikabátban. Le akarta vetni, de aztán meggondolta magát, feltette a sapkáját, turkálni kezdett a ládában, ami a sarok-

ban állt, előszedett néhány töltényt, zsebre vágta őket, eloltotta a lámpát, és bezárta maga után az ajtót.

A lépcsőn nagyon óvatosan lépkedett, ahogy talán még soha. Nem is hallotta meg senki. És ha meghallotta volna is, senkinek semmi köze hozzá. Elment...

Huszonharmadik fejezet

Láthatatlan hó szállingózott a földre, hasonló a szemerkélő ködhöz. A nyomban elolvadó pihék hidege csípte Rizsov arcát, de ahogy távolodott a várostól, sűrűbb lett a hóesés, fehér lett a fagytól kemény föld, a pelyhek nem olvadtak el az arc meleg bőrén, az éjszaka csendjében hallani lehetett a hólepte földhöz ütődő hó lágy neszét, zizegni kezdett a levegő, nyilván a hulló hópelyhek összeütközésétől, és ez a finom zizegés elnyelte az éjszaka minden szokott halk neszét.

A városon kívül utolérte egy teherautó, aminek csak az egyik fényszórója világított, és Rizsov a lámpa fénykévéjében feketének látta az egymás útját keresztező pelyheket, de a hó újból fehér és szikrázó lett, amikor a gépkocsi elhaladt mellette és tovagördült, belevilágítva egyetlen fénycsóvájával a havas sötétségbe.

És ekkor elkezdett a hó szakadni, mintha a mellette elrobogó autó megremegtetett volna valamit az égben, a hónak pedig, amitől terhesek voltak a sűrű fellegek, ettől a rezdüléstől indult volna kövér pelyhe lefele.

Máris érezni lehetett a hó szagát, Rizsov melle fehér lett, kivilágosodott a táj: már látszottak a fekete bokrok, a fenyők...

Késő reggel azonban, amikor Rizsov – aki persze nem számolt be Natasának mindenről, ami történt – kiment az udvarra, az égbolt ragyogott, sütött a nap, erősen fagyott, a hó kékesen villogott. Olyan tiszta és olyan hideg volt a hólepel, hogy szűzi kékségén a nyírfák élőnek és melegnek, korán megőszült lényeknek tűntek. De megőszült az egész

erdő is, minden bokor ősz lett, olyan volt az egész, mintha köd lebegne a fehér föld felett.

Minden mozdulatlan volt, csak a kéményekből ömlő füstoszlopok – most a füst is szürke volt – úsztak lomhán a kéklő égen.

Minden nagyszerű volt, éjjel is, meg a napfényes, téliesen néma reggelen is, de Rizsov tudta, pontosabban érezte, hogy ez csak időlegesen van így, eltelik egy nap, esetleg kettő, és akkor szembe kell néznie az eleddig ismeretlen gonddal: be kell mennie a városba, hogy találkozzék Behtyinnel... Emiatt azt a pompát, ami körülötte tobzódott, mintha vonatablakból látta volna. Sok-sok gyönyörűség suhan el az ablak előtt! Csak az a baj, hogy elsuhan. Olyan ez, mint mikor valaki az autóbusz ablakán át megpillant valamilyen erdei ösvényt, csábítót, annyira igézőt, hogy beleremeg a lelke, és úgy érzi, mindenképpen végig kell mennie rajta, különben nem lesz teljes az élete. De hiába minden, az ő útja máshova vezet.

Azt a hetet, amit Natasánál töltött – ugyanis nem tudta rászánni magát, hogy Behtyinnél jelentkezzék, és már gondolni sem mert az eljövendő találkozásra (jaj, mi lesz velem!) – tétlenül, elhülyülten töltötte, az egész olyan volt, mint egyetlen, összefüggő álom. Célja nem volt, csupán enni akart, és sokat evett, aludni akart, és sokat aludt. Arca a sok alvástól, mint némelyeknek az ivástól, megpuffadt, nem borotválkozott, deres szakálla sarjadt, amit szinte megállás nélkül simogatott, s ami a hét végére megpuhult és már nem viszketett.

Egy alkalommal aztán elmondta Natasának a gondjait. Natasa részvéttel végighallgatta, és csak ennyit mondott:

– Hogy élhetnek a világon ilyen emberek?! Csoda, hogy a föld nem szakad le alattuk!

Ezt követően gyakran biztatta Rizsovot:

– Te csak ne búsulj... Ne szomorkodj.

– Hogy mondhatsz ilyent?! – tiltakozott Rizsov. – Hát hogyne búsulnék?!

Később aztán megbékélt, már maga is elhitte, hogy tény-

leg nem búslakodik. Megkönnyebbült, megnyugodott, s Natasának így válaszolt:

– Nem búsulok én egy cseppet sem...

Elhitte, hogy nem is érte olyan nagy baj, amiért kétségbe kellene esnie. Volt már ennél rosszabb is.

Persze hiába gondolkodott így, hiába nyugtatgatta magát, sehogy sem tudott megbékélni magával, nem tudta elfelejteni szégyenét és megalázkodását, sem Szergyukovot, aki látta, milyen gyáva volt azon az átkozott, nyomorúságos estén...

Elég volt erre gondolnia (márpedig gyakran eszébe jutott), máris fejébe szállt a vér, szíve szaporábban vert, és úgy érezte, kiáltania vagy legalábbis nyögnie kell. Ha Natasa nem volt otthon, néha akaratlanul felnyögött. Ettől mintha megkönnyebbült volna, mert a kikívánkozó jajszavakat, nyögéseket magába fojtani már szinte lehetetlenség volt. Nem tudta megbocsátani akkori gyávaságát. Ráadásul ki előtt mutatkozott gyávának?!

Így töltötte Natasa házában napjait, átkozva önmagát, gyávaságát, amelyre nem talált maga számára mentséget, engesztelhetetlenül gyűlölte Szergyukovot, és szentül hitte, bár valójában semmiféle elképzelése sem volt, hogy előbb-utóbb bosszút áll rajta minden eddigi sérelméért.

Most, hogy szakállát és bajuszát megnövesztette, megjelenése ijesztő lett. Az összes szőrzettől arca sápadtnak, szinte kiaszottnak látszott, az egész ember mintha megöregedett volna, szeme zavaros lett, tekintete a karvaly hideg tekintetére emlékeztetett.

– Ne búslakodj, Vaszja...

– Dehogy búsulok...

De amikor Natasának válaszolt, pillantása mindig a semmibe révedt, s gúnyos fény lobbant fel benne.

A fagy egész héten erősödött, a nap tündökölt. Csend volt. Az erdő továbbra is érintetlen maradt, de a hó már nem volt olyan szűzfehér és mély, mint az első napokban. Valahogy megülepedett, közelebb húzódott a fűszálak között a földhöz, és az elszáradt, jéggé fagyott, sárga fű már

mindenütt kilátszott a hóból. A nyírfák kérge pedig, bármilyen különös is, most már fehérebbnek tűnt, mint a hó.

Az egyik napon, talán a hetediken, talán a nyolcadikon, bénító lustaság kerítette hatalmába Rizsovot, ahogy az iszákoson is úrrá lesz az ital utáni vágy. Igaz, már minden öröm nélkül feküdt le, nehezen aludt el, s amikor felébredt, olyan fáradtnak, olyan törődöttnek érezte magát, hogy ismét aludni vágyott, s így órákon át feküdt, hallgatta a ház csendjét és az óra tiktakolását. De álom nem jött a szemére.

Natasa változatlanul kedves volt hozzá, mintha észre sem vette volna szokatlan viselkedését.

Egyszer, teázás után, csak úgy mellékesen megkérdezte Rizsovtól:

– Nincs kedved vadászni? Ma, ahogy az erdőn át mentem, felugrott előttem egy nyúl, nem volt messzebb, mint ide a kemence, és elfutott. Szép komótosan szaladt... Tiszta fehér volt, csak éppen a füle fekete.

– Fehér nyúl – mondta egykedvűen Rizsov.

– Meg is ijedtem tőle.

Rizsov hosszú szünet után csak ennyit mondott:

– Semmi kedvem a vadászathoz. – És mélyet sóhajtott.

Behtyinről egyetlen szót sem szólt Natasának, mert tudta, rábeszélné, hogy menjen el a körzeti rendőrmegbízotthoz, és tegye azt, amit az mond neki. Nem akarta ilyesmivel rémisztgetni az asszonyt. Ha egyszer nem ment el, akkor nem ment el, senkinek semmi köze ehhez! Végtére is a maga bőrét viszi a vásárra.

„Majd elmegyek – gondolta, és igyekezett megfeledkezni a rég elmúlt szerdáról, Behtyinről, aki (bár ezt nem akarta elhinni) idézést küldött a címére, aztán kiküldte az ügyeletes rendőrt motorkerékpárral. – Majd azt mondom, beteg voltam. Ez nem is lesz hazugság, mondhatom, hogy megbetegedtem... Hiszen tényleg beteg vagyok...

– Úgy gondoltam – kezdte megint Natasa –, hogy biztos szerencséd lenne azzal a nyúllal...

Rizsov néma maradt, még csak gondolni sem akart a vadászatra, de aztán késő este, önmaga számára is váratlanul, mégis megkérte Natasát, szedje elő a puskát. Natasa öröm-

mel tett ennek eleget, és Rizsov, miután kiszedte a vastagon zsírozott rongyból, hosszasan, szinte kéjelegve dörzsölgette a kettős csövet a sárga zsírtól illatozó rongydarabokkal. Később ugyanilyen óvatosan szedte elő és törölgette a tenyerével a tust és a csőágyat is.

– Finom egy puska – mondta Natasának.

Natasa kedvtelvę figyelte, hogyan simogatja Rizsov a kétcsövű puskát, amit még a férje szerzett annak idején, s az örömtől-e, a visszaemlékezéstől-e, de valahogy mégis könnybe lábadt a szeme, és mintha a füst marná, hunyorogva nézte Rizsovnak e drága emléket simogató kezét.

– Egyszer velem is történt hasonló eset – mondta Natasának. – A friss jégen mentem a szigetek felé horgászni. Puska nem volt nálam. Egyszer csak a szigetről olyan gyönyörű kan róka ugrott ki, hogy csak bámultam. Közel volt az is, kis híján kézzel elkaphattam volna! Azt mondják, a vadak hamarabb megérzik a puska szagát, mint az emberét... Nem tudom, így van-e. De valami azért mégis lehet benne...

– Hát most lődd le, jó lesz a bundája nekem – mondta Natasa nevetve. – Lődd le azt a vörös kan rókát!

Rizsov fürkésző és komor pillantást vetett Natasára, a mosolygó asszony legalábbis így látta, egyetlen szóval sem válaszolt, nem vette át a tréfás hangot, nyilván megsértődött valami miatt, mert az arca elborult.

Ezen az éjszakán nehezen aludt el, még hallotta, hogy az óra elütötte a háromnegyed hármat. Natasa halkan szuszogott mellette, ez is zavarta az elalvásban; oldalra fordította az asszonyt, mire az rövid ideig elnémult, dė kis idő múlva megint szuszogni kezdett. Azelőtt ezt észre sem vette, azelőtt aludni szokott.

Ha azt vesszük, hogy Natasa órája késve ütött, akkor Rizsov három óra tájt aludt csak el, ezért már világos volt, amikor felébredt és kilépett a házból. Eleinte nagyon didergett a hidegtől.

A fehér parttal övezett tavat fekete, áttetsző, mesterséges burkolatnak tűnő, csillogó jégtükör fedte. Nem is emlékeztetett jégre, fekete volt, mint a szurok, Rizsov is csak akkor érezte, csak akkor győződött meg róla, hogy tényleg jégen jár, amikor a partról leereszkedve elindult rajta, és meglátta a fehér légzárványokat az átlátszó jégkéregben, csak akkor hitte el, hogy lába alatt jég van, nem víz, nem szurok vagy valami ismeretlen anyag, ami a felismerhetetlenségig el tudta változtatni a tó képét.

A jég alatt a part közelében még mindig zöldelltek a vízinövények, sőt amikor Rizsov megállt, hogy megbámulja ezt a víz alatti világot, majd puskáját lerakva lefeküdt a jégre, hogy közelebb kerüljön annak felszínéhez, ámulva tapasztalta, hogy a homályos, titokzatos mélyben apró, ezüstös halak úszkálnak, s azok nem félnek tőle, nyugodtan, könnyedén suhannak ide-oda a zöld növények között, s felemelkednek hozzá a félhomályból... A kis halacskák vígan úszkáltak, lengették uszonyaikat, és nyugodt mozdulataik, ötletszerű, könnyed fordulataik annyira bámulatosak voltak, hogy Rizsov egyszerre csak az alatta táncoló halak egyikének képzelte magát, közben az járt az eszében, mennyire megrémülne, ha váratlanul azt tapasztalná, hogy fölötte áttetsző, de tömör jégpáncél van.

Egy csíkos sügér bukkant fel a homályból, lassan elúszott a fölötte fekvő ember alatt, az apró halak mintha észre sem vették volna, annyira csodálkoztak azon, ami történt, csodálkoztak a síri csenden, ami feltehetően odalent volt a jég alatt.

Rizsov az egyik kis halat nézte nagy figyelemmel, amelyik feljött egészen a felszínig, s amelyik – ahogy Rizsov látta – egyenesen őt bámulta néma, nagyon-nagyon idegen, félelmetes világából. Rizsovnak úgy tűnt, hogy szánakozó, egyben mégis irigy nézése van, az volt az érzése, hogy nem is hal, hanem maga nézi önmagát piros karimás, kerek szemmel, csak éppen az a jég alatti valahogy mégis egy másik, egy szerencsétlen Rizsov volt. Nagyon szörnyű volt

neki ott lent abban a ködös víz alatti világban, ahol zöldesfekete páncélba öltözött, falánk, tüskés ördögök úszkáltak mellette, fölötte pedig áttörhetetlen, lélekdermesztő, tömör takaró... És majd megfúl ott lent, egyre keresi a kiutat. De az egészben az volt a legszörnyűbb, hogy hirtelen rádöbbent, nincs kiút, még levegő sincs, a jég mindenütt tömör, és alulról nem is olyan sima, mint idefent. Ráadásul valahol a zöld, örökre némaságra ítélt fenyők, a hosszú, gubancos vízinövények között felhangzik valamilyen Harecskina-féle kacagás, valami Szergyukov-féle ember leselkedik rá, hogy ingerkedjék vele, netán ráijesszen, valami Behtyin-féle ember pedig együtt érez vele, segíteni akar...

Iszonyatos volt Rizsov számára, ahogy annak a kis halnak a szemével látta önmagát, amely a zöld ásatagságból jött fel hozzá, és bámult rá kerek, szomorú szemével.

„Isten őrizzen attól, hogy ilyesmit álmodjam – gondolta Rizsov, amikor felállt. – Beleőrülnék..."

A faluból három gyermek rohant ki a jégre, elragadtatásukban zajongva, ordibálva egy alumínium kanalat hajigáltak a jégen. Messze belökték a parttól, rohantak utána, mialatt a kanál fülbántó zörgéssel siklott a jégen, s úgy látszott, nem is akar megállni. Ez volt ám számukra az öröm!

Néha váratlanul megroppant a jég, s bármily messze volt is rianás, zengett, dörgött, ropogott, recsegett tőle az egész tó, s a hangok összefüggő robajként gördültek végig a tó fölött. A jégtábla repedései ridegen csillogtak, a makulátlan élek, sarkok tündöklő kristályként törték meg a fényt. Rizsov eleinte félt a jég sokszólamú, zengő sikoltásaitól, a lába alatt tovasuhanó, fehér repedésektől, bár tapasztalatból tudta, hogy a tó jege nemhogy alatta, de még egy ló alatt sem szakadna be. Kis idő múltán azonban hozzászokott a rianásokhoz.

Ment, csak ment a tó jegén, puskájáról egészen megfeledkezett, füle még felfogta a gyermekricsajt, s hallotta, hogyan karistolja a jeget a nagy lendülettel sikló fémkanál... A parttól nem távolodott el, de a víz, ahol ment, mély volt, a jeges térségek fölött ragyogó nap fénye nem tudott keresztültörni a nagy mélységen; itt tényleg feketének lát-

szott a jég, nem voltak benne hólyagok, s ha nem lettek volna repedések, aligha tudta volna, milyen vastag alatta a kéreg, és nem fenyegeti-e a beszakadás, a vízbefúlás veszélye. De bármennyire megbarátkozott is Rizsov a jéggel, ami nyilvánvalóan nagyon szilárd és veszélytelen volt, bármennyire tudatában volt is ennek, lába változatlanul, szinte önakaratából óvatoskodott, s úgy megfeszült, hogy hamarosan fáradtságot, sőt, izmaiban fájdalmat érzett; nem megszokott, hanem loholáshoz hasonló járással haladt előre. Már éppen ki akart menni a partra, hogy beforduljon az erdőbe – eszébe jutott, hogy puska is van nála –, amikor fekete kupacokat: horgászokat pillantott meg a jégen, s úgy döntött, megnézi, mit csinálnak, azután pedig... Nem, a szigetig nem megy el. Azután ki a partra, s az erdőn át irány haza, persze, csak úgy találomra.

Nem is történt semmi különös, amíg a horgászok felé igyekezett, akik úgy kuporogtak a csillogó, fekete tavon, mint a varjúk. Csak egyszer rezzent össze, amikor kiadós, villámgyors repedés suhant tova a lába alatt, fehér törésvonallal jelezve szeszélyes útját. Szíve egy időtlen pillanatig fájdalmasan összerándult, lába egy pillanatra megbénult, teste megfeszült, így várta az esetleges veszélyt, de miután a rianás visítva, recsegve, nyögve, dörögve végigszaladt a tavon, és a visszhang is elhallgatott, megint megnyugodott... Nem roppant semmi sem a talpa alatt, minden ugyanolyan szilárd maradt, mint azelőtt volt, és Rizsov csúszkálva folytatta útját, noha minden lehetőségre készen puskáját a kezében tartotta: vész esetén keresztben maga elé fektetné, aztán... Aztán majd lesz valahogy... Az a rianás, amitől megrémült, valóban olyan volt, mint a villám, hangja a viharos égzengésre emlékeztetett; a repedés hosszasan cikázott a fekete jégen, aztán eliramlott a tó közepe felé, ahol a jég még bizonyára gyenge, vékony, ahol még dúl a harc a víz és a dermedés között.

Rizsov gyakran megállt, szétnézett, s minden alkalommal lenyűgözte, csodálkozásra késztette a szokatlan látvány: fehér partok a befagyott tó palaszürke tükre körül, és most ő ezen a sík tükrön megy, ami időnként robbanás-

szerűen rian, s a tovasuhanó repedések veszélyre figyelmeztetik... Minden csodálatos volt. Rizsov nem emlékezett arra, hogy valaha is így fagyott volna be a tó, így kápráztatott volna körös-körül a fehér, hóborította part, a tó ilyen elevenen nyújtózkodott volna a partok ölelésében, a jég ennyire áttetsző és sima lett volna, egyetlen ránc, egyetlen hófolt nélkül való...

Bámulatosan szép volt!

Ilyen gondolatok közepette észrevétlenül ért a horgászokhoz, akik jókora távolságra ültek egymástól.

És ekkor történt az, amire semmiképp sem számított, amit nem is akart, hogy megtörténjék... Nagyon is nem akarta!

Később aztán titokban örült, hogy minden úgy esett, ahogy esett, de ez már később volt, amikor odament az első horgászhoz, akiben ráismert... Egyébként Rizsov ekkor is csak egy pillanatig örült. Vajon tényleg örült? Lehet azt örömnek nevezni? Az első pillanatokban kárörömöt érzett! Helyesebb így nevezni azt az érzést, ami rianásként hasított a tudatába, s veszélyre figyelmeztette... És először tényleg meg is ijedt: mi lesz most?! Aztán kárörvendve vette tudomásul, hogy előnyben van, egyidejűleg eszébe jutott emésztő bánata, félelme is. Félelme attól, aki szalonnás, viseltes, fekete bekecsben üldögélt előtte, a hidegtől kivörösödött arccal tartotta kezében a téli horgászkészség habszivacsos végét.

Szergyukov.

Egy zöld ládikón üldögélt, szétterpesztve hosszú lábát, mellette a jégen néhány ívvé görbült, csonttá fagyott sügér hevert, vastagon bevonva dérrel, mintha sóban hempergették volna meg őket.

„Nagyszerű horgász – gondolta Rizsov. – Ügyes..."

– Hogy állsz a szerencsével? – kérdezte furcsán elváltozott hangon, rosszindulatú mosollyal Rizsov.

Szergyukov hidegen nézett fel rá, mintha nem is ismerte volna fel ebben a szakállas, sűrű, szürke szőrrel benőtt arcú férfiban a szomszédját.

– Láthatod – felelte komoran.

Bizalmatlanul méregette Rizsovot, de azért fineszesen, ravasz módszerrel tovább horgászott: enyhén lengette, finoman rángatta, mozgatta a zsinórt, igyekezett rászedni a márnákat.

A horgászzsinór az olvasószerűen ráfagyott jéggolyókkal függőlegesen lógott a lékbe, amelyet frissen odafagyott, tejfehér jég keretezett, amitől olyan volt, mint a testen az összehúzódott seb.

Rizsov megmarkolta a puskaszíjat, és óvatosan, mintha üvegből volna, feltette a fegyvert a jobb vállára, éspedig csövével lefele. A feketével futtatott kettős csövet úgy tartotta, hogy az most torkolatával pontosan oda irányult, ahol Szergyukov ült a zöld ládikón... Ekkor halkan és idegesen felnevetett.

– Nos, hogy állsz a szerencsével? – kérdezte újból Szergyukovtól, és úgy nézett rá, mintha nagyon nevetséges volna, ha valakinek horgászáskor kedvez a szerencse, és kihúz a jég alól néhány „méretes" sügért.

– Mondd csak, nem tudsz veszteg maradni? – kérdezte Szergyukov. Semmel láthatóan nem volt ínyére Rizsov viselkedése, kellemetlen volt előtte ülnie. A szomszédja állt, így magasabb volt, mint ő, a puskáját pedig nyilván szántszándékkal fordította meg, hogy ő, Szergyukov, belelásson a két cső fekete furatába.

Rizsov valahogy nekibátorodott, halkan, kissé elfúlt hangon, fejét csóválva mondta:

– No nézd csak, micsoda nevetséges alak ez! Fogott vagy öt csíkos halat, és azt hiszi, szerencsés. Azt még csak nem is sejti, hogy... Ej-ej! Azt nem is sejti, hogy mennyire nem szerencsés... Úgy ám! Most nincs szerencséje... Tényleg nem sejted? Tényleg nem súgja meg a szíved?

– Tisztára meghibbantál! Mit törleszkedsz itt nekem, mint valami rühes kutya?! Mars innen! Hagyj nekem békét! – mondta fagyos, mély hangon Szergyukov. – Takarodj!

– Nincs szerencséd, Szergyukov. De még mennyire nincs... Sajnálom. Azt hiszed, haragszom rád? Azt hiszed, ezzel elvetted a kedvem? Ne-em. De egyet nem értek

- mondta Rizsov, és nevetett, egyre nevetett, nevetése hol gyermekköhögésre, hol férfisírásra emlékeztetett. – Hogy élhetsz anélkül, hogy bocsánatot kértél volna? Ez az, amit nem értek! Kértél te már valaha is bocsánatot valakitől, vagy csak élsz a vakvilágban minden bocsánat nélkül?

„Mért hozakodtam én most ezzel elő?" – gondolta magában Rizsov, nem értve önmagát.

Szergyukov szemét mintha pókháló lepte volna be e szavak hallatán, vagy valamilyen füst homályosította volna el, minden kihunyt, minden játékosság megszűnt, csak valamilyen rendkívüli elszántság maradt benne, mintha már nem is szem volna, hanem egy páros periszkóp, ami a lélekből nyúlik ki, és csak arra szolgál, hogy az ellenséget, annak minden mozdulatát figyelje, szemmel tartsa vele. Valami élettelent lehetett látni borús nézésében, valamilyen sivatagot, ürességet.

Keze ugyanakkor megszokottan mozgatta, egyre csak mozgatta a könnyű, kurta horgászbotot, amelynek végéről a jéggé fagyott zsinór a fekete vízbe lógott.

Rizsov egy lépéssel közelebb ment hozzá, halina csizmájával meglökte a hidegben kővé vált tüskés sügérek egyikét.

– Nos, mért hallgatsz? – kérdezte. – Félsz tőlem, mert puska van nálam? Itt ülsz most előttem és rettegsz. Veled, lám-lám, csak így lehet beszélni, mert te, úgy látszik, csak az erőt ismered el... Nem, szomszéd! Nem akarlak ijesztgetni, bár rád férne... Borzasztó ám az a halál, amelyik egy apró, fekete lyukon át néz szembe veled. És te mégsem félsz. Tudom. Pedig alaposan rád ijeszteni nem volna bűn, szomszéd. Hogy bocsánatot kérj...

Míg beszélt, Rizsov mohón fürkészte Szergyukov arcát, mindössze egyetlen dolgot óhajtva: megpillantani a félelmet szomszédja szemében, megragadni ezt a félelmet, kézzel elkapni, kiemelni onnan, hogy a feje fölé emelhesse, a szélre vesse, mint valami szakadt papírt, utána meg nevetni, hahotázni: „Most kvittek vagyunk!" De nem látott sehol ilyen megtestesült félelmet, ilyen szakadt papírt...

Szergyukov egyre ingatta, rázogatta a horgászbotot,

csak épp a lábát húzta maga alá, mintha fel akart volna állni, de közben meggondolta magát, periszkópjával meredten, figyelmesen nézte, hogyan toporog mellette sajnálatos tehetetlenségében Rizsov. Nevetve kérdezte:

– Te akarsz tőlem bocsánatot kérni, ugye?

– Dehogy, nem én akarok. Én azt akarom, hogy te kérj bocsánatot tőlem. Mert különben meg találom gondolni magam...

Szergyukov megint nevetett, a horgászbotot letette a jégre, meggémberedett ujjait dörzsölgette tenyeréhez, ahogy a kést szokás fenni. De tekintetét nem vette le Rizsovról, a távolságot méregette szemével.

– Mért nem te kérsz? – kérdezte.

– Mert nekem nem kell kérnem – felelte Rizsov. – De neked kell. Persze, csak akkor, ha tényleg ember vagy és nem állat.

A horgászok közül egy fiatal legény esett legközelebb Szergyukovhoz, aki a lék előtt üldögélve minden szót hallott, és vigyorogva, érdeklődéssel figyelte Szergyukovot. Rizsovot is kíváncsian vizsgálgatta, a horgászásról egészen megfeledkezett.

Szergyukov, arcán tétova, komor mosollyal, elterpeszkedett a nyikorogva csúszkáló ládikón.

– Ide süss! – mondta csodálkozó hangsúllyal. – Miből lesz a cserebogár?! Mit fecsegsz te itt? Szóval, ahogy kiveszem, nem neked, hanem nekem kell?! Bocsánatot kérni... Tőled! Méghozzá kell! Igen?! Kell! Énnekem!

És az ügy természetes folytatásának tűnt, hogy Szergyukov arcán a mosoly lassan elhalványult, s fokozatosan olyan kíméletlenség, olyan komorság, olyan már nem is emberi rettenthetetlenség váltotta fel, amelyet féken tartani, ahogy a történtek is igazolják, már nem volt elég ereje, s vad indulata, mint túlfeszített, erős rugó, úgy szökkentette talpra, hogy a kis faláda sikoltva csúszott odább a sima jégen.

Rizsovot megzavarta ez a veszett nyers erő, ami most viharfelhőként tornyosodott fölötte, s rádöbbent saját gyengeségére.

– Mit akarsz? – kérdezte békéltetően. – Ugyan már! Tudom, nagyon erős vagy. Sokkal erősebb, mint én. Ez holtbiztos...

– Hallgass, bitang! – hörögte lehajolva hozzá Szergyukov. – Kit akarsz itt, bitang, a puskáddal ijesztgetni? Engem?

– Én csak az embert, az igazi embert akartam megpillantani benned... Hogy megértsd...

De szavait nem fejezhette be. Szergyukov ugyanis elmarkolta a vállát vörösre fagyott, hatalmas mancsával, és úgy magához rántotta, hogy a cérna szakadozni kezdett a kabátjában, aztán messze ellódította magától.

– Takarodj, bitang! – ordította. – Te piaci légy!

Erre nem számított Rizsov. („Hogyhogy? Hogy tudott ilyen hirtelen rám törni?") Messzire csúszott, végül felbukott a jégen, s rémülten hallotta, hogy a válláról lecsúszott puska nagy erővel a jéghez koccant. („Rettenetes! Biztos, hogy eltörött!")

– Eltörted a puskám, te őrült! – kiáltott fel. – Mit csinálsz?!

Azt Rizsov abban a pillanatban nem tudta és nem is gondolhatta, hogy a puskáját féltő kiáltása mindent eldöntő kiáltás lesz a maga szempontjából, és utolsó kiáltása lesz ahhoz a másikhoz, akit gyűlölt. Ezt bizony nem tudta!

A kétségbeesés kiáltása, a megalázott ember kiáltása volt az. A megalázott emberé, aki elbukásának végső pillanatában nem magára, hanem egy idegen puskára gondol, amelynek törékeny tusa szépen ívelt, simára csiszolt diófából készült. Felkiáltott, amikor meghallotta az éles, csörrenő koppanást a jégen:

– Mit csinálsz?! A puska!

Persze Rizsov nem azért emlegette kiáltozva a puskát, mintha az eltört volna az imént. Nem, dehogy! Az sajnos kibírta az ütközést, mivel először a csöve ütődött a jéghez, s az felvette az esés erejét; a tusa csak ezután billent rá a jégre. A fa tehát ütközéskor már csúszott, s ez megmentette a puskát.

Rizsov nem tudta és nem is gondolhatta akkor, amikor a

puskáját féltve felkiáltott, meg sem érezhette előre, hogy hamarosan átkozni fogja azt az erős puskát, amelynek semmi baja sem lett az eséstől, amelynek nem törött el finom művű, angolos vonalú nyaka, hanem Szergyukov felé csúszott a jégen, és felkeltette a felbőszült szomszédja figyelmét. Hej, de bánta később, hogy a diófa tus nem tört darabokra!

Amikor felállt, újból kiáltott, de már későn...

– Töltve van! – ordította rémülten, látva, hogy Szergyukov megmarkolja a cső végét, és dühvel, eltorzult arccal, felüvöltve, tébolyultan, eszét vesztve a feje fölé emeli, majd hatalmas lendülettel, ahogy a fejszével szokás, rácsap vele a jégre.

Rizsov ordított. De ordítása már nem mentette meg Szergyukovot.

Rizsov dörrenést hallott, és hallott valami baljós, böffenésszerű hangot is...

De lehet, hogy fordítva történt minden: először hallotta az üvöltést, valami durva bömbölést, amit elfojtott a rémület, és csak azután hallotta az ívelt diófa tus éles, megadó reccsenését... Vagy először mégis ezt a reccsenést hallotta?

Ezután azt is látta, hogy Szergyukov hátratántorodva, szinte hátrább pattanva előregörnyed, majd lábát felhúzva, oldalára fordulva elfekszik a jégen, aztán vonaglani kezd, mint a giliszta, lába közben hozzáér a zöld ládához, ami ismét odább csúszik a sima tükrön.

Kis idő múlva Szergyukov váratlanul elcsendesedett, térdben behajlította a lábát, és holtsápadtan, sapka nélkül maradt, csapzott, összecsomósodott hajjal, reszketve benyúlt a bekecse alá, miközben aprókat nyögött...

Rizsov kezdetben azt sem tudta, mi történt... Pontosabban nagyon is értette, mi történt, de nem akarta végiggondolni a történteket. Odament a ládához, s lábbal visszataszigálta a lékhez. Aztán hirtelen megrémült, mert észrevette, hogy a horgászok kiabálva futnak feléjük. Az a legény, aki a közelben üldögélt, szintén felugrott, és karját széttárva megindult Szergyukov felé. Rizsov félelmében

arra gondolt, hogy az emberek mindjárt itt lesznek, akkor meglátják a puskát, és azt hiszik, hogy... Erre anélkül, hogy meggondolta, felfogta volna, mit cselekszik, magamagát sem értve, felkapta a kettétört puskát, amit csak a tusnyakat a díszes aggyal összekötő, a farészek szilárdságát növelő acéllap tartott egybe, hátat fordítva a rohanva közeledőknek, csővel lefelé beletartotta a lékbe és elengedte. A puska gyorsan süllyedt, a tusa nekiütődött a lék szélének, és máris eltűnt az egész a vízben.

Szergyukov ekkor feljajdult, kezét kihúzta bekecse alól, vértől csillogó tenyerét a jéghez törölgette.

– Mi van veled? – kérdezte Rizsov. – Én nem tehetek róla... Mi történt, talált?

– Hibáztam – mondta Szergyukov hideg mosolyfélével az ajkán. – Hibázott az utász...

Rizsov a rohanva közeledő horgászok elé futott, és kiabálni kezdett:

– Saját maga tette! Hibázott! Kérdezzétek meg... Ő maga... hibázott! Én nem tehetek róla...

De valaki, fújtatva, mint egy ló, nekirohant, s menet közben, nyitott tenyérrel képen vágta, mintha nem megütni, hanem egyből agyoncsapni akarta volna. Rizsov nem érzett fájdalmat. Elesett, majd hirtelen felugrott, odafutott Szergyukovhoz, aki körül már két, de lehet, hogy három, négy... sok horgász serénykedett lihegve és kérdezgetett valamit. Rizsov csak azt hallotta, hogy Szergyukov nehezen mozgó, elkékült ajakkal suttogja:

– Valahogy... vigyetek el... a kórházba... Sok vérem...

És azok, Rizsovról megfeledkezve, nekiláttak, valakiről levetették a viharkabátot, leterítették a jégre, Szergyukovot óvatosan ráfektették a kabátra, Szergyukov ekkor hangosan nyögött, pupillája eltűnt a szempillája alatt, az emberek pedig a köpenyt igazgatták Szergyukov alatt... Egyikük aztán hirtelen felegyenesedett és elkiáltotta magát:

– Fogjátok meg! Elmegy!

Rizsov, aki tétlenül figyelte az eseményeket, mintha ál-

mában beszélne, mondta magában: „Hogyan menne el? Hiszen nem tud ez menni..."

De nyomban rádöbbent, hogy róla van szó, mire észbe kapott, futni kezdett, képtelenül arra, hogy megértse, mit tesz... Futni is úgy futott, mintha álmodna. Lába csúszkált a jégen, és nagyon lassan haladt, kínos álom volt az egész, nyomában valaki, aki súlyos és rettenetes, s Rizsov félt visszanézni erre a rettenetes és súlyos valakire... Elesett, abban a pillanatban a jég megroppant alatta, a rianás süvöltve, zúgva futott tova, akár a recsegő hangú, sokszólamú villám az égen.

Valami fenyegetőt kiáltott oda neki az az ember, Rizsov erre feltápászkodott, igazolni kezdte magát, egyre ezt hajtogatta:

– Én nem tehetek semmiről, fiúk, nem csináltam semmit! Becsületemre mondom, én nem tehetek róla... Eszem ágában sem volt.

– Állj meg, tetű! Hol a puska?

– Miféle puska? Bele... Nem volt nekem semmiféle puskám. Becsületemre!

Beszélt, beszélt, bár maga is tudta, hogy képtelen badarságokat állít. És az az elfulladva lélegző és hatalmas, nagyon ismerős és mégis ismeretlen valaki odacsapott. De Rizsov egy csepp fájdalmat sem érzett. Csak nem akarta, hogy verjék... Közben azt is látta, hogy a kiterített viharkabátra fektetett Szergyukovot gyors iramban vonszolják a jégen. Az az ember többször nem ütötte meg, elszaladt azok után, akik Szergyukovot vonszolták, onnan meg egy másik futott vissza hozzá, s ez hadonászva kiabálta:

– Nem vétkes, testvérek! Mért bántjátok? Én láttam mindent...

Rizsov azonban nem értette, mit kiáltoz ez a legény. Mintha álmában beszélne, csak ezt hajtogatta:

– Nekem nem is volt puskám.

– Jól van – mondta neki valaki. – Gyere, szedd a lábad, ahogy csak bírod. Majd ott eldöntik.

– Hát mit csináltam én? – kérdezte Rizsov, s érezte, úgy

beszél, mint aki bolondnak akarja tettetni magát. – Mentem, egyszerűen csak erre mentem... Mit akartok tőlem?

Ekkor eljutott a tudatáig, hogy mit mondott az a legény, aki hadonászva, összevérzett arccal futott oda hozzájuk, s lihegve ismételte:

– Testvérek, én mindent láttam... Itt ültem mellettük... Saját maga tette... Ez itt nem vétkes... Mindent jól láttam, testvérek...

Rizsov hirtelen fellobbant reménnyel nézett végig az embereken, s vádoló hangon mondta:

– Hiszen én ártatlan vagyok, fiúk. Becsületszavamra! Ő maga fogta meg a cső végét, szegény bolond, a puska meg...

Az ismeretlen valaki rosszindulatú mosollyal kérdezte:

– Hát a puskát hova tetted? A lékbe, ugye? Hol a puska? Na? Te ártatlanka!

És nagy erővel belerúgott Rizsov ülepébe, de úgy, hogy az alig tudott megmaradni a lábán.

– Igazán ártatlan vagyok! – mondta megint Rizsov, és már mosolyogni is akart, mivel kezdett rádöbbenni, hogy tényleg ártatlan, még csodálkozni is megpróbált, hogy a többiek, lám, ezt hogyhogy nem értik. – Hiszen ő saját maga... És itt van ez a legény is, aki mindent látott... Látta jól az egészet. Ez a legény... ott üldögélt...

A fekete vérrel összekent legény halvány, kínos mosollyal mondta:

– Látni láttam... De a puskát, tényleg ám, miért lökted bele a lékbe? Mért tüntetted el? Megijedtél?

– A puskát én... kezdte élénken Rizsov, de nyomban elhallgatott. A puskát valóban beledobta a lékbe, és ez csak most jutott az eszébe. – A puskát én... – mondta elkeseredetten, könnyes szemmel. – A puskát!... – És szaggatottan sóhajtozott.

Szergyukovot ez idő alatt kivonszolták a partra, onnan a viharkabáttal felcipelték az úthoz a dombra, ahol sűrűn jártak az autók...

Fekete árnyak jöttek ki a fekete tóról, és a fekete árnyak elindultak a fehérségben.

Rizsov látta ezt, meggyorsította lépteit.
– Fussunk – mondta rimánkodó hangon. – Fussunk!
És azok szaladni kezdtek.

Huszonötödik fejezet

Szergyukov már akkor elvesztette az eszméletét, amikor a viharkabátra fektetve húzni kezdték a jégen, és meghalt anélkül, hogy feleszmélt volna, amikor az első teherkocsin a városi kórház felé vitték.

A sofőr a legközelebbi utcasarkon állt meg, úgy háromszáz méterre a kórháztól. Tovább nem volt hajlandó menni, mert félt, hogy őt is meghurcolják a nyomozás során. Nem is erőltette senki, tisztában voltak a „pilóta" aggályaival. Azért is köszönet illeti, hogy a sarokig elhozta őket, és nem vonakodott; a horgászok között kettő szintén sofőr volt, megértették egymást.

Csak hát hiábavaló volt a sok keserves kínlódás, a seb halálosnak bizonyult; a nyúlhoz való sörétek ólomkorbácsként tépték szét Szergyukov jobb oldalát, szétroncsolták a máját és két bordáját... Már nem lehetett segíteni Szergyukovon, már nem lehetett pontosabban meghatározni a történteket, mint ahogy maga Szergyukov meghatározta: „Hibázott az utász!"

Amikor ketten a teherkocsi platóján felemelték, és óvatosan leadták testét a földön álló társaik kezébe, a viharkabát valamelyik ráncából hideg, alvadt vér ömlött a hóra. Éppen egy asszony ment el mellettük, aki felsikoltott, és rémületében a szája elé kapta a tenyerét. A sofőr elindult a kocsival, gyorsan tovarobogott, a horgászok pedig, kézben cipelve Szergyukov súlyos testét, iparkodtak a kórházba. Még bizakodtak, hogy Szergyukov él, és az orvosok segíteni tudnak rajta. Mindegyiküknél jobban reménykedett Rizsov, és egyedül ő fakadt sírva, amikor az ügyeletes orvos, egy sápadt, ideges nő kijelentette, hogy Szergyukov már halott. Így mondta: „Már az úton meghalt. Csak a hulláját hozták ide." Szörnyű volt hallani ezeket a szavakat

– „csak a hulláját hozták ide" – a betegfelvevő fehér félhomályában. Az emberek levették sapkájukat, Rizsov pedig leroskadt a fehér padra, és megfeledkezett dohányszínű prémmel szegett sapkájáról. A sírástól rángatózott a válla, könnyeitől fuldoklott, s fennhangon zokogni kezdett, akár az asszonyok, egyszerűen képtelen volt erőt venni magán. „Jaj-jaj-jaj – hangzott a könnyekbe fúló zokogás. – Jaj-jaj-jaj!..." Egész teste rázkódott, arcát tenyerébe temette. Nem háborgatta senki sem.

Abban az évben egész télen kemény fagyok, hózivatarok, makacs havazások voltak, a fagyok erősödtek, amikor a néphit szerint erősödniük kellett, és az öregek elismeréssel mondogatták: „Ez aztán az igazi tél!"

Az utakon nyoma sem volt az olvadásra való fekete lucsoknak, csalóka locspocsnak, patyolatfehér volt megszakítás nélkül a tél ebben az évben, hóban gazdag. Rég volt olyan tél.

A kemény fagy, a havas csend mintha elfojtotta volna azokat a korábbi mendemondákat, pletykákat, híresztelése-ket, amelyek Szergyukov értelmetlen halálával keltek szárnyra, minthogy az eset sokakat felizgatott, elvégre is a körükből pusztult el egy ember. Némelyek Rizsovot vádolták, emlékezve kettőjük régi vitáira, mások elvetették ezt, nem adtak hitelt a gyanúsítgatásoknak, s közelebb jártak az igazsághoz, amikor véletlen balesetről beszéltek. De kivétel nélkül mindenkit foglalkoztatott a kérdés: „Vajon mit mondhattak egymásnak akkor a jégen? Rizsov netán fenyegetőzött? Miért bőszült fel a másik olyan féktelenül?"

Így vagy úgy, de tény, hogy ezek a szóbeszédek hamarosan elültek, mintha a kegyetlen fagyok és hózivatarok belefojtották volna az emberekbe a váratlan és ostoba halál iránti érdeklődést. Az orosz ember egyébként is hamar napirendre tér a halál fölött. Beszél róla, és vége, jó szóval megemlékezik az elhunytról, aztán már itt az ideje annak, hogy a munkával törődjék; menjen az élet a maga útján.

Újévre mintha teljesen elfelejtették volna az egészet,

vagy legalábbis nem emlegették a tavon történt balesetet, és csak nagyon-nagyon ritkán fordult elő, hogy valaki csak úgy mellékesen megkérdezte barátjától vagy szomszédjától:

„Hát Rizsovval mi van? Nem hallottál róla valamit? Nekem azt mondták a minap, hogy látták a buszmegállónál. Azt is beszélik, állítólag nem otthon lakik. Fél az özvegytől."

„Milyen hülye! – mondja erre a barát vagy a szomszéd nevetve. – Ilyen özveggyel egy fedél alatt lakni kész főnyeremény."

A szóbeszédek mintha elveszítették volna titokzatosságukat, már nem csendült ki belőlük az ismeretlentől való rettegés, lassan visszatértek megszokott, gunyoros medrükbe, hogy abban folydogáljanak lomhán tovább.

„Akkor nem lehet bűnös, ha egyszer szabadon jön-megy – mondták az emberek. – Ha bűnös volna, lakat alatt tartanák."

Rizsov a tél folyamán egyik idézést a másik után kapta a nyomozótól; amikor megjelent nála, mindig elmondatta vele, mi volt, mi történt a jégen.

Az egyetlen szemtanút is többször kihallgatták, annak vallomása megegyezett Rizsovéval. A végzetes lövés eldördülése, azaz a Szergyukov halála utáni napon a nyomozás vezetője kiment a helyszínre, és Rizsov szerencséjére talált a jégen egy babszemnyi, csomós diófadarabot, ami a törés pillanatában hasadt le a puskatusról. Hoztak mindenféle vasmacskát is, hogy kihalásszák a fenékről a puskát, de a tó azon a helyen legalább tíz méter mély volt, a fenék iszapos, tele gyökérrel, így nem sikerültek a próbálkozások.

– Miért dobtad bele a lékbe a puskát? – kérdezte sokadszor a nyomozó, és fáradtan nézett Rizsovra, Rizsov szemébe, azon igyekezvén, hogy más válaszra leljen, mint amilyent eddig kapott. – Ha a puska a kezemben volna, már rég lezártam volna ezt az ügyet. De így, ítéld meg magad, képzeld magad az én helyembe: egy ember meghalt, a puska meg, amiből a lövés eredt, a tó fenekén. És te dobtad a vízbe. Érted? Búvárt kell leküldeni érte. De nálunk nincs

téli búvárfelszerelés. Így áll a helyzet. Tavasszal meg, amikor a jég elolvad, ki találja meg azt a helyet a tavon? Majd a területi székhelyről kijön valaki megfelelő felszereléssel, leereszkedik, megkeresi a puskát: ekkor minden világosan beigazolódik. Érthetetlen számomra: miért engedted le a puskát a jég alá! Nos, miért? El akartad tüntetni. De miért? Nyilván féltél, hogy találunk rajta valamilyen szerkezetet, ami önműködően elsütötte. Érted, amit mondok, Rizsov? Persze mindegy, a puskát mindenképpen előszedjük.

Rizsov némán vonogatta a vállát, arcáról nem tűnt el az egykedvűség, a saját sorsa iránti közömbösség jele.

– Minek itt annyit beszélni? – hajtogatta. – Ha nem megyek oda hozzá, ha nem említem neki kiabálva a puskát, akkor nem történik semmi. Én vagyok a bűnös, mert odakiáltottam neki: „A puska – kiabáltam, amikor elestem –, eltörted a puskát!" Erre kapta fel a jégről. Ha nem kiabálok, nyilván észre sem veszi, a haragja elszáll, és nem akarta volna odavágni a jéghez. De én felhívtam a figyelmét a puskára, amikor dühében mindent törni-zúzni akart, ezért nyúlt hozzá. Persze azért eszetlen volt – fűzte hozzá keserű mosollyal. – Hát szabad egy puskát csövénél fogva kézbe venni?! Német puska volt, Sauer, nagyon pontos, kakas nélküli. Gyenge lehetett a retesze, az ütőszeg kiakadt, amikor zökkent. Mást nem mondhatok. Ha megjön a búvár, előkerül a puska... De ha valamilyen őrséget vezényelne ki oda, egy óra sem telne bele, az itteni horgászok kiszednék a vízből. Maguknak nem sikerült, de azoknak biztos vagyok benne, sikerülne. Akkor hát hogy legyen?

– Őrséget! – A nyomozó elnevette magát. – Jókat tudsz mondani! Nekem itt ne beszélj arról, hogy miben érzed magad bűnösnek. Azt majd én ítélem meg. Nekem arra a kérdésre felelj, miért dobtad a puskát a jég alá?

– Nem tudom – felelte Rizsov a nyomozó, név szerint Viktor Nyikolajevics szemébe nézve. – Nem tudom, Viktor Nyikolajevics. Talán az emberektől ijedtem meg, akik felénk rohantak, attól félhettem, azt hiszik, hogy én öltem meg Szergyukovot... Ilyen érzésem volt. Magam sem értem. Mintha álmodtam volna az egészet.

– Ezt már hallottam – szakította félbe a nyomozó.

– Más elképzelésem nem volt. Ami pedig azt az önműködtető szerkezetet illeti, ilyesmi nem volt. Közönséges puskáról van szó! Miféle szerkezetet csinálhattam volna? A bűnöm az, hogy emlegettem a puskát! Ezt a bűnt nem moshatja le rólam senki. Ezért kész vagyok elszenvedni a büntetést.

– Jól van, Rizsov – mondta a nyomozó. – A tanúdnak hiszek, a puskatus szilánkját megtaláltuk, de a puskát egyelőre nem, így magad is megértheted, kételkedem. Egyébként neked is hiszek. Rendben van, add ide az idézést. Most elmehetsz. Ha kell, hívatlak.

És Rizsov elment. Később újra beidézték, újra ott üldögélt Viktor Nyikolajeviccsel szemben, s nézte, hogyan fénylik ritka haján át sárga feje búbja, figyelte sárga ujjait, tiszta, széles körmeit, amelyekkel Viktor Nyikolajevics minden esetben, mielőtt feltette volna a soron következő kérdést, halkan dobolt az iratgyűjtő mappa fedelén.

Kérdései mindig váratlanok voltak, látszólag nem is az ügyre vonatkoztak. Egy kérdés a fiáról, a feleségéről, kapott-e róluk valamilyen hírt? Aztán hirtelen azt mondta:

– Szergyukovnak is van fia meg özvegye. Nekik nem jelentheted ki ilyen egyszerűen, hogy ártatlan vagy. Ártatlanságodat azok előtt igazolnod kell. Az özvegy meg van győződve, hogy nem szerencsétlenség történt, nem véletlen baleset, hanem te magad rendezted így a dolgokat. Hát így áll a dolog, Rizsov, mondd el nekem még egyszer, miről beszéltetek Szergyukovval a jégen. Kezdjük megint a legelején. Ott, hogy mentél a jégen, és meglátad a horgászokat. Szergyukovot már messziről megismerted, vagy véletlenül mentél oda hozzá? Kezdjük innen. Hallgatlak...

Szörnyen nehéz volt a visszaemlékezés, szinte elviselhetetlenül gyötrő volt még egyszer végigmenni azon a fagyos reggelen a fehér, behavazott partok között elnyúló tó fekete, sima jegén. És valahányszor felidézte emlékezetében annak a hideg reggelnek minden részletét, Rizsov hangja egyre tompább és tompább lett, a szavak, amelyeket kiejtett, nagyon-nagyon messziről érkeztek, szinte nem is ő beszélt,

hanem maga is csak hallgatta azt a tompán beszélő, távoli embert, hallotta, hogyan zörög a fekete jégen csúszkáló alumínium kanál, hogyan rikoltoznak a vidám gyermekek, látva a homályos mélyből felemelkedő halakat a jég alatt... Ezekben a percekben Rizsov mindenben vétkesnek érezte magát. Eszébe sem jutott, hogy mentséget találjon a maga számára, főleg akkor, amikor Viktor Nyikolajevics a korábbi életéről, keresetéről faggatta, korholva őt ostobaságaiért.

Olyanféle volt ez, mintha eleve mindent tudott volna magáról, mintha egész életét ott látná maga előtt, és most, amikor a kérdésekre válaszol, mintha nem is a saját életéről beszélne, hanem egy másik életről, amelyet még álmában sem élt át soha. De beszéd közben nyugodt volt, és ha azt mondta volna neki ezekben a percekben a nyomozó, hogy mindenért ő a felelős, azért is, hogy elhagyta a felesége, hogy összeveszett Szergyukovval, hogy nem kapta meg Harecskinától a pénzt, hogy Szergyukov meghalt, nem is tiltakozott volna, és bizony egyetértett volna vele. Valahogy nagyon is komor kép alakult ki benne elbeszélései nyomán az életről. Hát ilyen életet él egy ártatlan ember?

Még az is rettenetes volt számára, hogy Viktor Nyikolajevics minden alkalommal türelmesen hallgatta, bólogatva ráhagyott mindent, mintha megértené, aztán aláírja az idézést, elengedi; menj csak, ahova akarsz. És soha nem nevezi bűnösnek.

„Hogyan is van ez? Csak ismerném a saját bűnömet, amire te kíváncsi vagy – gondolta néha elcsüggedve –, nyomban beismerném, hogy neked könnyebb legyen. Akkor legalább letartóztatnál, és akkor minden könnyebb lenne... Éjjel nincs otthon maradásom, csak akkor surranok tolvajként haza, amikor Sura dolgozik, bűnösnek érzem magam Sura előtt, az emberek elől elbújok, bizony ennél jobb lenne valahol a börtönben, ha már egyszer a városból eltűnnöm nem szabad!"

De erről nem akart beszélni, minden idegszálával érezte, hogy közel már a tavasz, érezte a márciusi levegőben a naptól átmelegedett falak szagát, hallotta a nap felé néző, ferde

tetőkről legördülő cseppek ritka, halk koppanását, lelki szemével látta az első hómentes foltokat a domboldalakon, az első madarakat: a seregélyeket és a varjakat, később már a pacsirtákat is, amint a hó övezte, fekete foltokról felemelkednek, szárnyukat rezegtetve, vígan dalolva törnek az ég felé. Még hideg van ugyan, de a világ már tavasziasan hangos és tágas.

Lám, jön a tavasz... Kivirul a tavasz, lucskosak lesznek az utak, megszürkül a mezők fehérsége, feketébe öltöznek a havas ösvények, amelyekre télen rétegekbe rakódott a szenny, mindenütt összeesik a kásássá lett hó, köd üli meg a nyirkos földet, s egyszer csak felhangzik a hó alatt rejtőzködő patak csobogása, locsogása, a kis pataké, amely egyelőre még, mint a kisegér, a vastag hóréteg alatt fúr magának utat és siet a völgybe, jelezve a kezdetét a tavaszi nagy áradásnak.

Az egyik ilyen napon Viktor Nyikolajevics hívatta Rizsovot. Először fogadta mosolyogva, odakísérte a székhez, leültette, mint valami kedves vendéget, aztán elővett a szekrényből egy rozsdás puskát, aminek el volt törve a nyaka, és megkérdezte:

– Megismered?

Rizsov azonnal rájött mindenre, majd kiserkedt a vér, úgy beharapta az ajkát, nehogy hüppögni kezdjen az örömtől; könnyeit visszafogta, de sokáig nem tudott kinyögni egyetlen szót sem, hiszen a szavakkal együtt könnyebben kitörne a hüppögés is; jobb, ha hallgat, szipog egy darabig, amíg megnyugszik, és elmúlik a rátört gyöngeség.

Hej, tavasz, tavasz... Miért rohansz tova ilyen gyorsan a földön?! Mennyire siet meleg napod elolvasztani a havat a mezőkön és az erdőkben, szinte csak egy pillantást vet magára a széles árterek vizében; türelmetlen a hosszú tél után. Szikrázva megcsillan a sebes vizekben, elvakítja az embert, a sok apró vadat valószerűtlen ragyogásával, és a földön a sötétség átadja helyét a fénynek, rövid az éjszaka, szinte gombolyaggá húzza magát össze, s félálmában a tavaszi pa-

takok csilingelését, a vékony jég ropogását hallgatja, s máris megérkezik sietve a nap, felbukkan a lila ködben, a madárhangok zenéjének, a fekete fajdkakasok dürgésének kíséretében.

Jóformán szét sem néz az ember, a mezőkön és a lankákon már nincs is hó, merre a szem ellát, mélysötét táblák mindenfelé, túltelítve nedvességgel, járhatatlanok, akár a mocsár, csak az erdőkben látni még havat, az is olyan, mintha felmelegítette volna a nap, a tisztások áttüzesedtek, a tavalyi füvek kiszáradtak a meleg sugaraktól, s kóválygognak a levegőben, röpdösnek a hófoltok fölött a tavasz első, sárga pillangói.

Bármennyire szerette is Rizsov a tavaszt, már nem hitte, hogy pontosan ez lesz az, amely meghozza számára a kínzó gyönyörűségek tömegét. Szeme könnyezett, mert elszokott a tél alatt a felülről ömlő és mindenfelől visszavert, áradó, darabokra töredezett fényzuhatagtól. A hosszú téli éjszakákon már nem gondolt arra, hogy a tavasz jöttével lába ismét taposni fogja a dombról dombra kanyargó ösvényt, a melegnek tűnő, fehér hófoltok között kiér a kiserdőből, neki a pagonynak, közben látja a könnyedén libegő, sárga szárnyú első lepkéket.

Amikor megpillantotta a hó fölött a pillangót, elszorult a torka, köhögnie kellett, majd csizmájával ropogtatva a jeges felületű, súlyossá vált, fenyőtűvel kevert hókérget, csupasz kézzel tiszta havat bányászott ki a kéreg alól, elkezdte harapdálni, mint az almát, kiszáradt nyelvét csípte az ízetlen hólé hidege, hunyorgott, sóhajtozott, nyilallást érzett a torkában. Arcán meleg könnycseppek gördültek végig, nyelvét, száját égette a jeges hideg, de nem dobta el a jókora, olvadó hógombócot, megette az egészet, mintha állati ösztön sarkallta volna, hogy ezt tegye, mintha ebben értelemmel senki által fel nem fogható, furcsa rítus rejlene: a szabadsággal és a lét végre megért boldogságával való egygyéolvadás titokzatos rítusa.

Ette a havat, sírt, bámulta a sárga lepkét.

„Miért sírok? – kérdezte magától hangtalanul. – Miért

hull a könnyem? Kibírhatatlan! Olyan vagyok, mint egy vénasszony. Talán az idegeim?"

A faluban rikoltoztak a kakasok, lármáztak a lejtős kifutóban a kacsák, egyszóval zajos volt a falu. Natasa háza mellett a nyírfára erősített ülőfán naptól aranyló seregély üldögélt, és szinte áhítattal, halkan füttyögött, mintha a közeledő Rizsovot megpillantva azt fejezné ki, hogy kimondhatatlanul csodálkozik az ismeretlen jöttén.

Natasa ezen a szerencsés napon odahaza volt, s amikor az ablakon át meglátta Rizsovot, kirohant a tornácra, ott megtorpant, megtámaszkodott az ajtófélfában, s kezét a szívére szorította.

– Kérlek, ne sírj – mondta neki Rizsov. – Ne sírj már, na! Ne sírj, hallod, mert akkor nekem is... Akkor én is... Ugyan már... szedd össze magad...

Rizsov szeme előtt fekete karikák táncoltak, köztük fehér legyek röpködtek, amikor mosolyogva Natasára nézett. Régen fordult elő vele ilyesmi. Melege lett, alig kapott levegőt, a hirtelen gyengeségtől, szédülettől kiverte a verejték, és szinte zuhanva ült le a sövény melletti padra, ami szerencséjére ott volt a közelben.

Hej, tavasz, te tavasz! Ragyogó napod alatt hány, de hány hangot csalsz te elő! Itt ez a seregély is, ez az egyszerű, hétköznapi madár, alighogy megjött messze délről, máris leül deszkaodújának rúdjára, és nincs madár, amelyik szebben dalolna, amíg a pacsirta meg nem érkezik... Hát amikor az kezd énekelni! Az erdőben még találni havat. A pacsirta talán még nem jött meg. De a seregély, az bizony itt van. És énekel, mintha azoknak énekelne, akik ezt a házat készítették neki és felrakták a nyírfára.

Rizsov hátraszegte a fejét, nem akarta, hogy kiömöljék szeméből a könny, nem akarta, hogy Natasa észrevegye ellágyulását.

– Azt az egyet tudom, hogy nagyon szeretem... – mondta a torkát köszörülve –, hogy nagyon szeretem a seregélyt hallgatni. Látod, milyen... Megaranyozta a nap. Mintha aranyból vagy sárgarézből öntötték volna, olyan... Csillog a napon...

– Énekel, mindig énekel – mondta Natasa. – A tojó már a fészkén ül, ez meg, figyeld csak, eteti, most meg énekel neki. Mint egy legény, olyan, a szájába dugta a sípját, és most fújja, fújogatja.

Nagy Elek fordítása

Szokása szerint korán ébredt, s mint mindig, tiszta fejjel s kéjes gyönyörűséggel, hogy lustálkodhat; egész lényét öröm töltötte el, ami olyankor szokott előfordulni vele, amikor anyja Moszkva környéki házában ébredezik.

De még ki sem nyitotta a szemét, máris eszébe jutott minden, azon pillanatban elszörnyedt, és hirtelen elnehezült, lüktető fejében idegtépően ismét ott dübörögtek az éttermi zenekar hangjai, hallotta saját durva hangját is, ahogy megpróbálja túlkiabálni az eszeveszett, pokoli dobpergést, ismét látta a nevető, részeg ábrázatokat, köztük hetvenkedő önmagát, mintegy halál előtti mélységes szomorúságban. Ő is visszataszítóan részeg volt. Régen nem látta magát ilyennek. Szégyenkezve gondolt a szolgálatkész pincérnő mindent értő mosolyára, amint zajtalanul kinyitotta a pezsgőt. Nem is durrant, csak mintha tűz lobbant volna az üvegben, ami azonnal a buborékok könnyű felhőjébe fulladt, s a pezsgő szédítően habzott, egyre habzott.

A Kijevszkaja Szálloda éttermében mulattak... De miért éppen ott? Ja, igen, egy régi barátja hívta meg, aki ott szállt meg. A derék Szerjozsa... Istenem! Szvetlovidov Szerjozsa...

A szálak lassanként kibogozódtak, és a rémülettől egyre dermedtebben végül a legfontosabb is eszébe jutott, de mielőtt fölmérhette volna a tegnap esti szerencsétlenség súlyát, mélyet sóhajtott, és rájött, hogy egy fiatal lány, egy alvó nő fekszik mellette, akit tegnap – ó, micsoda szörnyűség! – rábeszélt, hogy legyen a felesége.

Amit ezekben a percekben érzett, leginkább talán lidér-

ces álomhoz hasonlítható, de természetesen jobb, ha semmihez sem hasonlítjuk, mert a nászágy-vérpadra feszített, rémületbe dermedt embert, a pedáns és bizalmatlan Borisz Ivanovics Kraszkov tudományos főmunkatársat és úgyszólván már laboratóriumvezetőt semmi sem rémíthette volna meg jobban, mint a fentebb említett tény.

Hét évvel ezelőtt elvált a feleségétől, otthagyta neki a két fiát, a világ minden nőjét elátkozta, és komolyan belemerült a tudományos munkába, az életet meg szinte későbbre halasztotta, azokra az elgondolása szerint szép évekre, amikor már mindent elért, amit maga elé tűzött, s a test és lélek teljes szabadsága formájában feltárul előtte az igazság. Tulajdonképpen a feleségétől is e nagy cél érdekében vált el, „visszavonult", ahogy a barátainak mondogatta, aszkétaéletet élt. Nagyobbik fia nemrég töltötte be a huszonegyet, de a kisebbik is már tizenkilenc éves...

Ez a nő pedig, aki itt alszik mellette – álmában félig kinyílt a piciny szája, s felhúzott felső ajka alól szokatlanul fehér, fiatal, fényes metszőfogak villannak elő – biztosan nincs több húszévesnél... Nem hozzá, hanem a fiaihoz illenék feleségnek!

Már megölte, széttépte és elátkozta azt az embert, aki abba a ronda lyukba meghívta, s aki most – természetesen – nyugodtan alszik jellegtelen szállodai szobájában, nem is sejti, mekkora árulást követett el tegnap régi barátjával szemben. Égő agyában szörnyű gondolatok kergették egymást, egyik bűnösebb, mint a másik – kész volt megölni a nőt, akinek a nevét is elfelejtette, és aki édesdeden aludt mellette.

Kraszkov a nő arcát vizsgálgatta, a rózsaszínű csíkot a halántékán, amit a durva párna hagyott rajta, arcához és orrához tapadt pókhálóvékony haját, festett szempilláját és szemhéját, és hirtelen egész valójával megérezte, milyen forró az alvó teste, mintha egy beteg gyermek feküdne ott. Elátkozta magát, a deresedő, öregedő férfit, aki szégyent hozott önmagára idős anyja és barátja előtt, és – amit kissé furcsálkodva vallott be magának – a koros pincérnő előtt is, aki tanúja lett bukásának. A pincérnő természetesen

mindent értett – nem úgy, mint anyja, aki tegnap teljesen értetlenül állt az eseményekkel szemben –, és joga volt nagyon szigorúan ítélni.

Ez meg – talán Szvetlanának hívják – arcán a bűn legcsekélyebb árnyéka nélkül, egy fáradt angyal derengő mosolyával fekszik itt, és égeti gyermeki forróságával. Pihekönnyű, napsárga, világos hajszálai engedelmesen libbennek hangtalan lélegzete ütemére.

Kraszkov szerette volna éppoly könnyedén és hangtalanul hátrasimítani e hajszálakat...

– Bocsáss meg nekem, gazember vagyok – suttogta hirtelen, majdnem eszét vesztve, és szinte sírva felsóhajtott: bűnbánó gonosztevőnek érezte magát, aki romlásba döntött egy emberi lelket. – Bocsáss meg... Nincs büntetés, amit én, gazember, meg ne érdemelnék.

De agya felmondta a szolgálatot, semmit sem tudott kisütni, nem talált kiutat.

Kraszkovnak megint eszébe jutottak a tegnapi buli részletei... Ja igen! Az Odesszáig szóló vonatjegy! Ez a lány Odesszába készült, üdülni, valami penzióba, beutalója is volt meg vonatjegye. Volt jegye! S éppen ő – ó, a gazember! – beszélte rá, hogy adja el a jegyét, maradjon itt, és legyen a felesége. De milyen könnyen beleegyezett! A pályaudvar közel volt. Kraszkov fogta a jegyet, elrohant a portás mellett, s mint egy eszelős, besüvített a zsúfolt váróterembe... A vonat indulásáig négy óra volt hátra, valósággal kitépték kezéből azt a szerencsétlen jegyet, és négy rubelt még rá is fizettek, mintha Kraszkov spekuláns volna... De miért? Ja persze, a hónap számát tévesztette össze a jegy árával... A hónap száma pedig éppen néggyel volt több... Ó, hogy a fene!

„Szép kis tészta! – gondolta, miközben elkeseredetten nézte az alvó nőt. – Most aztán mit csináljak? Egészen pontosan emlékszem, beleegyezett, hogy a feleségem lesz... Igen, igen! Az a pimasz Szerjozsa pedig még »keserűt« kiáltott! Én meg ott csókolóztam vele abban a szörnyű kavarodásban és dobpergésben... De hogy került az asztalunkhoz ez a Szvetlana? Mi bementünk... Ő meg már valami

húst evett tükörtojással... Erre emlékszem... Egy kis üveg almalé... Nem! Ebből valahogy ki kell mászni. Az ördög vinne el mindent! Az ördög... Mit nyöszörög itt? Ezek a modern lányok, ezek a cukorbabák! Még mit nem..." – és megint összerándult, de most egy másfajta rémülettől, az orvos átható tekintetére gondolt, a pirulásra, a szégyenre... Még el is húzódott a szép fiatal nőtől, aki álmában gyermekesen fintorgott, végighúzta kezét az arcán, és úgy cuppogott, mintha az anyja mellére talált volna...

„Jóságos Isten! – sóhajtott fel megint Kraszkov. – Mit tettem! Hogy kerüljek most az anyám szeme elé?! Biztosan nem alszik szegényke, mit mondjak neki? Vagy igazából megnősüljek? Igen. Meg kell nősülnöm. Ez az egyetlen megoldás. Meg kell nősülnöm."

Megint majdnem elsírta magát, de most már a meghatottságtól, s megdöbbenve saját nemeslelkűségétől.

„Anyám előtt pedig el kell titkolnom ezt az egész gyanús históriát, a ripsz-ropsz megismerkedést és elhatározást, az egész égbekiáltó hülyeséget – gondolta reménykedve. – Tegnap sem értette: honnan jövök, kivel... Rémlik, mintha azt mondtam volna, hogy az újdonsült feleségem. Valami effélét mondtam... Na és? Elveszem! Istentelenül szép és fiatal, és azt hiszem, nem is buta."

Kraszkov még el is mosolyodott, amikor rátalált erre az egyszerű és természetes megoldásra. Gondolatai, mintha megsarkantyúzták volna őket, a magasba szökkentek, s onnan fentről mindent belátott lázas tekintete: minden, a döntése „mellett" vagy „ellen" szóló érvet. A nősülés gondolatának úgy megörült, oly lelkes lett tőle, hogy egészen más szemmel nézett az alvó nőre, valami vonzót és kellemeset fedezett föl benne, amit eddig nem látott, nem érzékelt. S gondolatai sorra alászálltak a magasból, megszűnt a félelem, engedett a szívét kegyetlenül szorító feszültség.

„Persze, persze, persze – számolta gondolatait bárgyún, amint gyorsan siklottak, mintha csak szép, díszes szánkón csúsznának lefelé... S a fiatal nő, a kislány, máris ott ült sors díszítette szánkójában, fehér prém keretezte arca ragyogó mosolyt sugárzott a férfi felé... – Jóságos Isten!

Persze, persze... És ha hirtelen meggondolja magát, és nem akar hozzám jönni?"

A kérdés teljesen váratlanul érte, még kissé meg is sértődött. De azért a nemleges választ is azonnal számításba vette, mondván, hogy ez sem lesz olyan rossz, mert elveszi ugyan a lányt, de hát mégis, ki tudja, miféle ember... Nagyon sok furcsaság van ebben a dologban...

S amikor, még mindig nagyon izgatottan, zakatoló szívvel, óvatosan kibújt a könnyű takaró alól – a lány álmában a fal felé fordult –, csipkés holmikat pillantott meg a széken, amitől nyomban megszédült, sőt meg is ingott, s hogy visszanyerje egyensúlyát, sarkával toppantott néhányat.

„Igen, megnősültem - mondta önmagának. – Ezt a... szép nőt vettem el. Itt fekszik az én takaróm alatt, az én ágyamon – a feleségem... Ne-em! Ez tisztára őrület! A fene tudja, mi ez! Hisz arra sem emlékszem, hogy hívják! Azt hiszem, Szvetlana, de az is lehet, hogy egyáltalán nem Szvetlana... Kinek mondhatnám el?! S ami a legfontosabb... Jóságos Isten! Hisz szülei is vannak, bizonyára velem egykorú emberek! Azoknak is mondani kell valamit, magyarázkodni... Nem, ez lehetetlen! Szép kis tészta!" – gondolta, s már mosolyogva nézte a párnára terülő szőke hajtömeget.

Rettentő szomjas volt, szájpadlása és nyelve valósággal elzsibbadt a szomjúságtól. A vizesvödör lenn állt a konyhában. Mezítláb, egy szál alsónadrágban és trikóban lement, de útközben összerezzent a falépcső nyikorgásától, s azonnal beleütközött az anyjába. Megijedt, és fejét lehajtva kérdezte:

– Hát te? Nem alszol? Én meg izé... megszomjaztam...

Anyja szintén ijedt és - fia úgy látta – dühös pillantást vetett rá, aztán megkérdezte.

Hát a lány, alszik?

– Miféle lány? – kérdezte bárgyú mosollyal Kraszkov. – Szvetlana? Alszik.

– Szép! Tegnap még Tonya volt, ma már Szvetlana. Megládd, mire felébred, Dunya lesz belőle. És anyja most

már igazán dühösen és idegesen felnevetett. – Bolondokat csinálsz, Borisz! Öreg napjaimra teljességgel szégyenbe akarsz hozni – s nem titkolva szenvedését és könnyeit, elsírta magát, pedig a sírás még jobban eltorzította amúgy sem szép, lapos arcát.

– Anya, hagyd abba! – mondta halkan és szintén dühösen Kraszkov, miközben megfenyegette anyját az ujjával. – Ne avatkozz a magánügyeimbe!... Te... – De ebben a pillanatban elpárolgott a dühe, átölelte az öregasszonyt, aki elkeseredetten, hang nélkül sírt, aztán könnyedén eltolta magától, a nagyszobába kísérte, a gyűrött ágyra ültette, és a fejét simogatva, a lehető legkedvesebb hangon mondta: – Na, hagyd már abba! Mire való ez? El akarom venni feleségül. Becsületszavamra! Igen, igaz, nagyon fiatal, nagy közöttünk a korkülönbség, de én... szeretem, és ő is szeret engem. Hát nem fordulhat elő ilyesmi?

– De hát Borja, tegnap azt mondtad...

– Mit mondtam? Na, mit?

– Azt mondtad, hogy csak tegnap ismerkedtél meg vele...

– Tréfáltam! Hát kinek nézel te engem?! Még becsípve se tréfálhat az ember? Ezer éve ismerjük egymást... Szvetlana pedig... én hívom így... A haja fényes, s szinte az egész lénye világít... Hát ez történt... Bocsáss meg! Mit tehetnék?! Értsd már meg!... Egészen agyonsírtad magad. Azonnal hagyd abba!

S anyja, mintha vezényszóra tenné, abbahagyta a sírást. Megtörölte az arcát, s teljesen nyugodt hangon, mintha nem is sírt volna, megkérdezte:

– Nem innál egy kis teát?

– Nem, kútvizet szeretnék! Tegnap mulattunk egy kicsit... Te meg üldögélj itt, nyugodj meg! Minden rendben van, csak a fiadnak ment el az esze... Szerelmes lett satöbbi satöbbi... Na-na-na! – szólt rá halkan az anyjára. – Már megint a könnyek! Mintha gombnyomásra csinálnád! Azonnal hagyd abba!

Az asszony mindig hallgatott Borisz fiára, most is szót fogadott neki.

Bár anyja orosznak számított, arca a pusztai népek sok vonását megőrizte, s azok öregkorára oly élesen kiütköztek, mongolos arccsontja oly erősen kirajzolódott sárgásfehér bőrén, hogy Kraszkov egész komolyan nomádok leszármazottjának tartotta magát, ezzel magyarázta, hogy erős, izmos és kurta lába kissé görbe. Arcát azonban apjától, a tősgyökeres szlávtól örökölte. Az öreg fiatal korában Csapajevhez hasonlított, helyesebben: Babocskinhoz, a színészhez, aki a híres hadvezért játszotta. Még Csapajev-bajuszt is viselt. Vasutassapkában, mélán hunyorgó szemmel maradt meg fia emlékezetében, mint aki mindig szomorú, akinek semmi sem sikerül. Egész életében Moszkva környékén dolgozott mint pályaőr, halála előtt kimustrált kátrányos talpfákból még sikerült felépítenie ezt a házat, de arra már nem jutott ideje, hogy egy kicsit éljen is benne, hogy megpihenjen a percre beosztott örökös elfoglaltság és vasutasmunka után. Még a halála is elkeserítően értelmetlen volt: minden menetrendtől függetlenül jött egy mozdony, az gázolta halálra: teljes gőzzel, feketén füstölögve és sípolva nyargalt egymagában, vagonok nélkül. Hogyan került apja a kerekek alá? Senki sem tudta megmondani. Nyilván elgondolkozott, s mivel ismerte a menetrendet, nem vette komolyan az eltévedt mozdonyt, a mozdonyvezető pedig már nem tudott fékezni. Mintha a sors külön az apjának készítette volna ezt a piros kerekű fekete FD-mozdonyt...

Borka Kraszkov ebben a házban született, és látta, hogyan épülnek a nyaralók, hogyan növekszik óriásira a telep, hogyan szabdalják részekre a kerítés- és palánkcsíkok. Apja kis háza valósággal eltűnt a többi között, mintha az is nyaraló lenne. Télire csak anyja maradt itt, akinek ezen a házon kívül soha életében sehol sem volt semmije, ha csak fia jelenlegi lakását nem számítjuk, amelyet Borisz nemrég épített saját költségén Moszkvában, a Szerebrjanij Borban. Annak idején – régen történt – elvett egy fiatal lányt, és bejelentkezett hozzá Moszkvában. Szinte egy egész emberöltőt élt le feleségével és fiaival, aztán hirtelen elvált, mintha

megunt, idegen emberektől futna, menekülne, amit később se bánna meg soha.

Az öreg sztyeppi asszony pedig, aki már felnevelte unokáit, egyes-egyedül maradt, mintha egész életét így töltötte volna, örömtelenül: unokái nem látogatták, de apjukkal sem találkoztak, mintha apjuk és öreg nagyanyjuk lenne a hibás, hogy a család széthullott.

S most új baj zúdul a fejére.

Anyjának volt egy különös tulajdonsága: néha teljesen megdermedt, s órákig tudott ülni, mint egy bálvány, mintha fából lenne. Nem lehetett tudni, alszik-e vagy ébren van, gondolkozik-e vagy pedig valamilyen szerkezet kikapcsolta az agyát. A magába feledkezés hosszú perceiben mintha nem is pislogott volna, üres szemmel bámult a semmibe.

Az átélt izgalmak után most is megdermedt, lélekben eltávolodott, messze szállt, de szikkadt testét, mintegy földi létének bizonyítékát, itt hagyta.

Miután látta, hogy anyja lélekben messze jár, Kraszkov békén hagyta, felkapta a konyhában az üres fehér vödröt, s türelmetlenségtől és szomjúságtól hajtva, kiszaladt a kútra.

Hideg reggel volt. A fű, a virágok és az artézi kúthoz vezető ösvényt beszövő feketeribizli-bokrok levelei roskadoztak a harmattól. Ezekben a percekben a terasz mellett a fehér, rózsaszínű és lilásvörös lángvirágözön, a kerítés fölé nyújtózkodó és élénk sárgában pompázó, fűzlevelű naprafor gó, a hasznos és szép növényekkel teliültetett keskeny telek kékeszölden hullámzó medencére emlékeztetett, helyenként sárga és rózsaszín szigetekkel, napsütötte, fényben fürdő almafák nyúltak a magasba, ágaikon nedvdús, tömör gyümölcs csillogott hamvasan a reggeli sugarakban.

Kraszkov áttört a nedves feketeribiszke-bokrok hideg, jeges zöldjén, s amikor a fehér zománcos vödröt a padra tette, látta, hogy alján két nehéz ribizliszem hever, a víz tetején pedig egy rücskös levéldarab meg a bokrokról levert, áttetsző szárnyú seszínű bogár libeg.

Odafönn a szobában csönd honolt. A férfi fellopakodott a lépcsőn, s lélegzetét visszafojtva nézte az alvó nőt, aki most a hátán feküdt. Mint feleségét nézte, s csodálkozva-

örvendezve mosolygott. Nem akarta felébreszteni, félt, hogy szemében ijedtséget és értetlenséget lát majd, félt a lány kijózanodásától, a kapkodó készülődéstől, a kérdéstől, mikor indul a legközelebbi helyiérdekű, félt a megvető vagy sírós szemrehányástól. De a bizonytalanságot sem tudta már elviselni.

Felöltözött, bekapcsolta ócska, kissé sercegő villanyborotváját, a tükröt pedig úgy állította be, hogy lássa az ágyat és a szép, alvó nőt... Minél tovább nézte a nő arcát, a vékony takaró alatt kirajzolódó testének vonalát, annál világosabban látta, hogy valódi szépség fekszik előtte, ahogy az meg van írva. A természet egyik nagy csodája, amelyet titokzatos és hosszan tartó kiválasztódással ősök végtelen sora hoz létre. Miután a természet az előző nemzedékekben a konkolyt kirostálva minden véletlen vonást kiküszöbölt, a test vagy az arc valamelyik részét meghosszabbította vagy megkurtította, az orrot, szájat, állat, szemet olyan harmóniába hozta, amilyet csak egy nagy művész ecsetje alkothat, aztán az új formákat felruházta az élet az élőlény teljességét kifejező egyetlen lehetséges színnel, majd megállt, mintha többre már nem volna képes.

Kraszkov a tükörből figyelte az alvó nőt, és érezte, hogy közeleg a pillanat, amikor mindez vagy eltűnik, vagy örökre vele marad.

Befejezte a borotválkozást, az ágyhoz lépett, leült a szélére, megemelte az alvó nő fejét, ajkát ajkához érintette, és halkan a fülébe súgta:

– Jó reggelt!...

– Tessék? – kérdezte a lány csodálkozva, és mosolyogva folytatta: – Jó nagyot aludtam! Te vagy az?!

Én.

– Jól érzed magad?

– Nagyon. Hát te?

– Én is. Van egy cigarettád?

Kraszkovnak csak most jutott eszébe, hogy a nő dohányzik, s bármily furcsa, ez most nagyon tetszett neki.

– Van – felelte. – De nem adok, amíg nem eszel valamit.

– Adjál, igazán! – kérlelte sértődötten, mint egy kislány.

S amikor rágyújtott, Kraszkov úgy érezte, mohón és élvezettel, a világtól eltávolodva szívja le a füstöt, gyönyörtől ködös szemét összehúzza, ahogy a szomjas ember issza a hideg vizet.

Egyébként Kraszkov most éppoly lelkes és meghatott volt, legalább annyira szerelmesnek és részegnek érezte magát, mint az este, s teljesen megfeledkezett előbbi kétségeiről és félelmeiről.

Hirtelen úgy érezte, hogy egész eddigi életében, a gyötrődések és unalom közepette, valójában erre a hűvös, napsütötte reggelre készült. Egész eddigi nehéz életét kitöltötte a jövőjéről való szüntelen gondoskodás. Ha új hátizsákot vett, arra gondolt, majd jó lesz, amikor álmaiban gyönyörűre színezett távoli útra indul, egy erdei tóhoz vagy folyópartra, éjjeli tábortüzek felé... De a hátizsák a gardróbszekrényben porosodott. Mindene vagy majdnem mindene megvolt, hogy végre elkezdje azt az életet, amit szeretett, amit megálmodott magának. Ott volt a remek lengyel sátor, a felfújható csónak és a könnyű kajak, volt új, combig érő gumicsizmája és japán horgászfelszerelése, új viharkabátja, jó könnyű kosarai, felfújható matracai és kézzel kötött gyapjúzoknija, s végezetül ott volt a kocsija, melynek csomagtartójában kihasználatlanul hevert a kempinggázrezsó, a halfüstölődoboz, a könnyű és úton jól használható edénykészlet, a teáskanna és a bogrács. Ez megvolt! S benne, önmagában is volt egy ember, aki egészen eltért mindennapi lényétől, s mintha csak egyik távoli ősapja törvényét vigyázná, nomád életről és tábortüzekről álmodott... „Elszökni valahova, elmenni ezer mérföldnyire egy folyó partjára, sátorban lakni, halat, gombát, szamócát, málnát enni s anyaszült meztelen járni! De jó lenne elszökni!" – kiáltott fel ez a valaki éber hangon, majd minden pénteken.

Tavasszal, amikor az utak felszáradtak, és a föld kizöldült, a vágy elviselhetetlenné fokozódott. Munka után, esténként a sportüzleteket járta, vett egy orsó zsineget vagy egy új iránytűt vagy egy utazásra való, kényelmes, sokzsebes inget, fedeles sótartót vagy merítőhálót a nagy halak-

hoz, otthon pedig a szekrénybe vagy az asztalfiókba tette az újonnan vásárolt holmit, megvacsorázott, kefírt ivott rá, a tévét nézte és a jövőre gondolt. A jövőre mindig úgy gondolt, mintha az, amivel naponta foglalkozott, még nem az élet, csupán út lenne, melyen eljut az élethez, a szabadsághoz és a lélek teljes felszabadulásához.

Azt a napot, amikor hivatalosan elvált a feleségétől, az új élet, a megálmodott, ragyogó jövő napjának tartotta. A legközelebbi szombaton kiment a Madár-piacra, új kapásjelzőt vett a jég alatti pecázáshoz, meg muslincát és szúnyoglárvát, este megélezte a lékvágót, előkészítette az egész felszerelést, a horgokat, a savanyúcukros dobozban őrzött tartalék szúnyoglárvát új dobozba tette, a termoszba forró teát töltött, kolbászt és kenyeret vágott, a vekkert beállította öt órára. Reggel felébredt, igyekezett, hogy ne költse fel a feleségét, akivel még nem tudtak szétköltözni, holmiját a konyhába vitte, ott vett magára minden meleg és vastag ruhát.

De hirtelen meghallotta, hogy zúg a szél a havat seperve, eszébe jutott, hogy hétfőn komoly munka vár rá, édes teát töltött a termoszból, kolbászos szendvicset készített, megreggelizett, levetkőzött, a meleg ruhát a szobájába vitte, s amikor meghallotta az idegenné lett asszony ismerős nyöszörgését, díványának nyikorgását, eltette nemezcsizmáját, bárányból bekecsét, vattanadrágját, visszafeküdt a még meleg ágyba, leoltotta a lámpát, és ismét a jövőre gondolt, arra, hogy először is természetesen a lakást kell elcserélni, külön kell költözni, vagy végső soron ki kell venni egy szobát, meg kell várni a befejezéshez közeledő laboratóriumi kísérletek végét, a kísérletek eredményéről cikket kell írni egy folyóiratba, és akkor feltétlenül el kell menni pecázni, el kell utazni valami isten háta mögötti helyre, hogy egyetlen teremtett lélek se találjon rá, s ott élni egy kicsit a maga gyönyörűségére. De most, persze, nincs ideje erre.

S minden alkalommal úgy alakult, hogy éppen most, ma, ebben a hónapban annyi fontos és halaszthatatlan dolga gyűlt össze, hogy szóba sem jöhetett semmiféle pihenés... De egyszer majd feltétlenül, egészen biztos, fütyülni fog

mindenre, s elmegy a világ végére, nem tudta ugyan pontosan elképzelni, merre találja meg, de bizonyos volt benne, hogy feltétlenül megkeresi... Nem, nem most – majd, amikor kissé kevesebb lesz a munkája.

Kraszkov már rég nem érzékelte, hogyan repülnek a napok, hónapok és évek. Csak a jövőre gondolt, ezt a várat építgette képzeletében, minden eltelt órát, napot, hónapot és évet úgy tartott számon, hogy egy lépéssel ismét közelebb kerül a ragyogó jövőhöz.

Tehát, ha úgy vesszük, nem tudott élni, habár éppen a jövőért érzett állandó riadt, neuraszténiás aggodalom, a félelem, hogy ma nem tud megtenni valamit a jövő érdekében, hogy elmulaszt valamit, hogy nem készül fel a jövőre – ez az állandó aggályos gond segítette elő, hogy sokra vigye tudományos pályáján. Annál is inkább, mert új, felfelé ívelő tudományággal foglalkozott, s elmondhatjuk, hogy miközben laboratóriumi körülmények között ásványi kristályokat növesztett, maga is felfelé ívelt, és nagy jövőt jósoltak neki.

Tehát a pedáns Kraszkovnak a jövő nem volt üres frázis. Valami titokzatos, még senki által nem ismert kristálynak képzelte, melynek fénye végül is utat mutat a nem mindennapi lustálkodás, semmittevés és boldogság felé. Meg kell mondani, hogy munkaszeretete ellenére az igazi boldogságot a semmittevésben látta, nem hétköznapi embernek, hanem nagy szemlélődőnek látta önmagát, aki mosolyogva lebeg az illatos, zöld világ felett, közben a szeretett asszonyt simogatja, a nő pedig őt... Amikor a boldogságra és jövőjére gondolt, ilyen megvalósíthatatlan, sőt mondhatni, nem létező dolgot látott, testetlen lebegést egy sem szellemi, sem fizikai erőkifejtést nem igénylő világban.

A jelenség magyarázata elég egyszerű; egyre gyakrabban lázadtak föl benne a visszafojtott, elnyomott érzések, amelyek fájó s látszólag oktalan vágyakozással borították el. A munka hétköznapjaiban teljesen elfelejtette, milyen illata van a rezgő nyárfa kérgének, az imolának, elfelejtette, hogyan csobog hajnalban a forrás, vagy zúg az erdő, nem emlékezett rá, milyen érzés megtapogatni a földet, vagy leszá-

kítani egy szem földiepret, elfelejtette a kútvíz és a frissen fejt tej ízét, amilyet gyerekkorában ivott – nem hallott, nem látott, nem érezte az illatokat.

Bizonyára ezért történt, hogy gondolataiban a jövőt és a boldogságot érzékelhető időtöltésnek képzelte el. A város korlátai közé szorítva, álmában kiterjesztette elfojtott érzékei szárnyát, és repült, mintha ifjúkorának rétjei, patakjai és erdői fölött szállna. Ezért érezte idővel, hogy minden fizikai megterhelés a lelki komfortját bontja meg, vagyis a megterhelés, még a legkisebb is, mintha az igazi szilárd boldogságot rombolná le, mely boldogság csak a jövőben lehetséges, és csakis akkor! Semmiképpen sem ma, mert ma még húzni kell az igát, vonszolni önmagunkat, ázni az esőben, megszerezni valamit, és dolgozni, dolgozni, dolgozni... Na nem! Akkor inkább vár, semhogy mindent kontár módra csináljon: értelmetlenül hajnalban keljen, a hideg félhomályban göcsörtös ágakat cipeljen, a nedvesen füstölgő tüzet élesztgesse, s mindezt csupán azért, hogy vizet melegítsen a kormos bográcsban, s maga is felmelegedjék.

Kraszkov már régóta élt ebben a furcsa, sőt veszélyes kettősségben, nem vette észre, hogy boldogtalan, s egyetlen valóságos útja az anyja házához vezet, a kiskerthez meg az artézi kúthoz, melynek vize rozsdásvas-ízű. Többet nem engedhetett meg magának.

Feleségében sokkal több volt a gyakorlati érzék. Szinte már a puszta jelenléte sekélyessé tette Kraszkov jövőről szőtt álmait. Egyébként teljesen nyíltan idiótának, lustának, érzéketlennek és önzőnek tartotta a férjét, aki saját szeszélyeire költi a pénzét, a lakást fölösleges holmikkal tölti meg, s évről évre paradicsomi életet ígér a feleségének a természet ölén, amelyet az asszony másképpen akart élvezni, mint férje. A gyerekek sem értették meg apjukat, s a maguk módján igazuk is volt. Kraszkov beteges, pszichopata félelme a pillanatnyi, mai örömöktől természetes tiltakozást ébresztett a gyerekekben, fukarsága pedig, ha fiai elkérték tőle a sátrat, a horgászfelszerelést, a kajakot vagy a

gumicsizmát, őrjöngő dühre gerjesztette őket meg a feleségét is, aki mindig a gyerekeinek fogta pártját.

Szó se róla, nagyon nehéz egy ilyen emberrel élni. Kraszkovot senki sem értette meg. De ő sem akart megérteni senkit. S a válás természetes befejezése volt e boldogtalan családi életnek.

„Dögölj meg a csónakodban! – mondta neki búcsúzóul a felesége. – Felfújt hülye!"

De szegény Kraszkov életében semmi sem változott meg, amikor egyedül maradt. Igaz, vett egy kocsit, amelyllyel csakis az anyjához járt, vásárolt egy hatalmas, narancssárga-kék sátrat, s mindennek a tetejébe, gyakori látogatója lett a Kuznyeckij moszti térképszaküzletnek, turista- meg helyi térképeket gyűjtött, s esetenként nagy odaadással, reménykedve tanulmányozta a festői tavakat, folyókat és egyéb érdekességeket ígérő autós útvonalakat. Távoli utakra készülődve, a kocsit is fölszerelte minden kellékkel: könnyű láncot vett a kerékre, erős vontatókötelet szerzett, a tetőre csomagtartót szerelt, s most azon törte a fejét, honnan szerezhetne egy nagy serpenyőt, mert egy tapasztalt autós azt ajánlotta, hogy ilyen serpenyő mindig legyen nála, ha netalántán kocsija megfeneklene a puha földben, és meg kellene emelni – ilyen esetben nem boldogul az ember egy nagy serpenyő nélkül. Ha az emelőt a széles serpenyőre állítja, az jó támasz, az emelő nem süllyedhet a földbe. Kraszkov most a vas- és edényboltokat járta, nehéz, erős, megbízható serpenyőt keresett – gondolatban már többször is elakadt az agyagos erdei utakon –, és nagyon elszomorodott, hogy nem árulnak ilyen serpenyőt. Még veszekedett is, meg azzal fenyegetőzött, hogy beír a panaszkönyvbe, és ilyeneket mondott: „Ezt is megéltük! Még egy vacak serpenyőt sem kap az ember! Az újságokban mindenfélét összeírnak, de semmi haszna, semmi értelme!"

Az utóbbi időben veszekedős lett, mint egy vénasszony, és gyanakvó meg bizalmatlan, senkit sem engedett közel lelke szentélyéhez, jövőjéhez, mely úgy betöltötte egyszobás lakását, hogy az egy kisebb sportáru-kereskedéshez meg horgászbolthoz hasonlított. Volt oft minden az égvi-

lágon! Síléc, melynek kötése vadonatúj bakancsot szorított, s amely éppúgy, mint a léc, sohasem látott havat; súlyzó és expander, melyeket talán összesen tízszer emelt deresedő feje fölé; horgok és orsó, a szekrény mögé, a sarokba dobva, vízhatlan zsákokban csónakok; narancssárga zsákban lengyel „Gdynia" sátor; még egy kis kétlőerős „Vetyerok" csónakmotor is, mely éppúgy vágyott a hullámok után, mint a befülledt gumicsónakok; volt békauszony és víz alatti puska, narancssárga mentőmellény és valódi, NDK-ban vásárolt vízhatlan viharkalap, láda a téli horgászathoz, kempingasztal és székek és nagyon sok apró tárgy, még olyan alkalmatosság is, amivel a csuka torkából ki lehet venni a beleszorult horgot; a falon összenyomható drót merítőzsák és összehajtható csáklya lógott; még függőháló is akadt – mind-mind a jövőt várta, s közben az eljövendő szép, szabad életet, a testi-lelki kényelem képeit varázsolta Kraszkov álmodozó tekintete elé.

Kraszkov még barátját, Szergej Szvetlovidovot sem hívta meg a lakására, inkább maga ment el hozzá a szállodába, pedig Szergej Habarovszkból repült Moszkvába, és a tudakozó segítségével derítette ki Kraszkov címét. Nem akarta, hogy az emberek lássák a gazdagságát. Nem azért, mintha elvehették volna tőle, csupán azért, hogy ki ne találja nevetni valaki, aki jól ismeri Borisz Ivanovics Kraszkov valódi életét. Ez túlságosan nehéz megpróbáltatás lett volna lelkének, kapott az karmolást anélkül is épp eleget, mivel tudat alatt érezte, mennyi baja van és mily boldogtalan.

Most pedig a világon mindenről megfeledkezve, elbűvölve nézte, hogyan cigarettázik az ágyban ez az égből pottyant fiatal nő, és bárkinek megesküdött volna, hogy életében sohasem érzett boldogság és gyönyörűség tölti el attól az egyszerű ténytől, hogy nézi – talán a szeretője, talán a felesége –, s a nő hirtelen, könnyed mosollyal megkérdezi tőle:

– Te már tornáztál?

– Igen – felelte a férfi zavartan. – Azaz... elszaladtam vízért a kútra... Az ösvény két oldalán bokrok, a bokrok

pedig nedvesek és hidegek a harmattól. Torna és hideg zuhany...

– Nem csaptál be? – kérdezte ismét a nő.

– Nem.

– Nem most, hanem általában... Amit mondtál, mind igaz?

Nem emlékezett, mit mondott neki, de kezébe vette a lány kezét, megfogta áttetsző ujjait – körmén élénk narancssárga lakk csillogott –, s amilyen komolyan csak tudta, azt felelte:

– Igen, minden igaz... Szeretném, ha a feleségem lennél... Ha nem gondoltad meg, ha te sem csaptál be engem, én leszek a legboldogabb ember a világon.

– Igazán?! – kérdezte a lány, mintha még mindig nem hinne neki. – S később sem gondolod majd meg, mindig szeretni fogsz?

– Mindig...

– Ha te szeretsz, én is nagyon, de nagyon szeretlek majd téged. De mondd meg az igazat, valóban nincs feleséged, vagy tegnap csak úgy mondtad?

– Nincs, és semmit sem mondtam csak úgy – felelte a férfi egyre jobban csodálkozva a furcsa, naiv és ostoba párbeszéden, melyet minden gúny, sőt irónia nélkül folytattak egymással.

„Talán így kell? – kérdezte önmagától Kraszkov csodálkozva. – Ha te szeretsz, én is feltétlenül... Az ördög vinné el! Talán ettől az igazságtól menekül mindenki, elvárja, hogy őt szeressék, de nem hajlandó megerőltetni magát, hogy ő is szeressen? Ebből van minden félreértés. Van ebben valami gyermeki közvetlenség, szent naivitás és hiszékenység... Ha te szeretsz, akkor én is... Jóságos Isten! Milyen jól mondta, milyen egyszerűen."

– Most pedig – mondta kényeskedve a nő –, menj ki! Tornázom és felöltözöm... Egyébként emlékszel, ugye, a bőröndöm a csomagmegőrzőben maradt. Nem hoznád el? Abban vannak a cuccaim...

S Kraszkov a hallottaktól teljesen elképedve, lehunyt szemmel kezet csókolt, s olyan gyengének érezte magát,

hogy amikor felállt és az ajtó felé indult, megszédült. Visszanézett, a lány már leugrott az ágyról, ívben meghajolt, kezét és fejét imádságos elragadtatással hátravetette.

– Ide figyelj! – kiáltotta a férfi. – Mondd meg, miért éppen én? Miért nekem jutottál? Semmit sem értek! S nagyon félek. Érted? Félek.

A lány hirtelen elernyedt, kezét a mellére ejtette, s halkan, fejét kissé megbiccentve, hozzátette:

– Én is... De mit csináljak?

Szeretlek – mondta Kraszkov, és a kilincs után kapott.

– Én is.

Napközben a lány kikísérte az állomásra, kérte, ne maradjon sokáig, minél hamarabb jöjjön vissza. Kraszkov pedig a vasúti kocsiban, az emberek között végre tudatosan végiggondolta, mi történt vele, mit mondott neki a lány az állomás felé vezető úton.

– Igyekezz vissza – kérte –, mert igazán nem tudom, miről beszélgessek anyáddal. Szerintem nem nagyon szível engem.

– Igen, igen, természetesen – gondolta fejvesztetten, arcára fagyott bárgyú mosollyal, amitől itt, az emberek között zavarba jött. – Természetesen nem maradok sokáig. De mi történik itt tulajdonképpen? Úgy érzem magam, mint akit bolonddá tettek, s én hülye, meg hagyom...

S gondolatban ismét ott lépegetett a letaposott erdőszélen, mely lila volt már a frígiai imolától.

– Igen, volt már férjem... Tizennyolc éves koromban mentem férjhez, a fiú is tizennyolc éves volt. Főiskolára járt... Még most sem fejezte be – mesélte a lány, mintha nem is róla, hanem valami távoli ismerőséről lenne szó, aki őszinte együttérzést érdemel. – Hisz ismered a mai fiúkat! Még nem tanultak meg pénzt keresni, de a mását... zseniálisan el tudják költeni! Én egy óvodában dolgoztam, egyébként most is ugyanott vagyok óvónő, ő pedig főiskolára járt. Igen magas ösztöndíjat kapott. Én annyit kerestem, amennyit neki fizettek azért, hogy tanuljon... Ugye

furcsa? Talán ezért nem becsült semmire. Tisztára nevetséges, ha visszagondolok rá, de akár hiszed, akár nem, akkor komolyan szenvedtem, amerikai farmert, „Super Rifle"-t kerestem, mert ő így akarta... Persze nem tudtam szerezni, nincs ismeretségem, meg általában nem vagyok elég ügyes ezen a téren... Nagyon bántott a dolog. Nekem nem kellett semmi, csak... csak tudod, mi? Csak az, hogy férfi legyen. S közben állandóan úgy éreztem, hogy a családban nem ő az erős, hanem én, ő meg kisfiú... Az óvodában egész nap a gyerekeket szórakoztattam, táncoltam, játszottam velük, hazamentem, s otthon ugyanaz várt rám... Egy évig és három hónapig éltünk együtt, azért váltunk el, mert én hirtelen rájöttem, hogy az egész házasság csak az ő szeszélye, bódultsága, sőt azt is mondhatnám: romlottsága. Nem, nem olyan, amilyent mindnyájan ismerünk, hanem olyan, amit senki sem vesz észre, pontosabban, nem is romlottság, hanem természetellenes dolog, perverzitás... Nem is tudom, hogyan fejezzem ki magam. Mikor valaki minden szempontból eltartott. Érted? Amikor elgondolkoztam a dolgon, semmi különöset nem találtam benne! Semmi rosszat nem mondhatok a fiúra. Egyszerűen nem volt a férjem. Adva volt egy hideg, gyenge kisfiú, akit el kellett látni, akinek a kedvében kellett járni, s én nem voltam erre képes. Érted? Ez perverzitás. Természetellenes dolog. Mindig olyan embert akartam szeretni, aki szintén szeret engem, és megérti, hogy egyszerűen asszony vagyok. Te például mindenfélét gondolhatsz rólam. – Itt megállt, és reménykedve Kraszkovra pillantott. – De tudom – folytatta –, hogy nem gondolsz, mert te férfi vagy. Úgy érzem, mintha nagyon régen ismernélek. Hallod, mit beszélek, Borisz? Amikor a barátoddal felém jöttél, leültél az asztalomhoz, rám néztél, rögtön arra gondoltam, hogy te leszel a férjem. Nem hiszed? Hát ne hidd. Pedig tudtam. Egyből tudtam, hogy közel állsz hozzám. Helyesebben: nem is tudtam, hanem úgy éreztem magam, mintha találkát beszéltem volna meg veled, és te eljöttél volna. S mintha már régen férj és feleség lennénk. Ha nem akarod, persze, nem kell elhinned, de én már tegnap tudtam, hogy minden

így lesz. Különben mehetnék-e így melletted, és mesélhetném-e mindezt? Csak gondold meg! Természetesen nem! Jóságos Isten, magam is csodálkozom a saját bátorságomon! Nem is a bátorságomon! Hol itt a bátorság, ha egyáltalán nem félek veled? Érted? Ezt nem lehet megmagyarázni. De ugye, te se félsz? Mondd, hogy nem. Ugye nem? Tudom, hogy te sem félsz velem. Egyáltalán nem ismerlek, s ugyanakkor ismerlek, nagyon jól ismerlek.

A száraz ösvény világos csíkja a hófogónak ültetett kis fenyősávba vezetett. Az ösvényen, melyet fenyőgyökérkígyók fontak át, hangyák feketéllettek, esztelenül, szeszélyesen ők is ezt választották útjukul, akár az emberek. A hangyák nyilván viharos óceánnak látták a kis ösvényt, azt hitték, mindnyájan pusztulásra vannak ítélve... De Kraszkov emlékezete szerint az ösvényről soha nem fogytak ki a szorgos hagyasorok.

– De hát, ide hallgass! - mondta, és kétségbeesetten nézte az ifjú prófétanőt. – Huszonhat évvel, majd egy egész emberöltővel közelebb állok a sírhoz, mint te! Ez nem zavar? Biztosan tudod... Mindig is így volt! A nagy korkülönbség a házasfelek között mindig visszatetszést kelt az emberekben, vagy legalábbis soha senki nem helyesli, mindenki erkölcstelennek tartja...

– És te nem tudod? - kiáltott fel csodálkozva a lány. – Nem tudod, miért volt mindig így? Azért, mert régebben minden másképpen volt, mint most. Először is: voltak gazdagok és szegények... A szegény lány hozzáment az öreg férfihoz. Másodszor: akkor a fiatalok tudtak szeretni, az öregek meg nem tudtak. Most meg minden fordítva van. Erről én teljességgel meg vagyok győződve, és nem is akarom bizonygatni. Így van! Állítom neked! Becsületszavamra, még rágondolni is félek, mi lenne, ha te is, mondjuk, húszéves lennél, mint én. Szörnyethalnék a rémülettől! Mit nevetsz? Nem hiszed? Biztosan igazad van, nevetségesen mondtam el, de bárhogy igyekeznék is, úgysem értenéd meg. Később, majd száz év múlva, meglátod, hogy a korkülönbségnek semmi jelentősége sincs.

– És a szüleid?

– Ők is megértik.

– Száz év múlva?

– Előfordulhat... De mit akarok még mondani? Én nem vagyok szegény, te pedig nem vagy gazdag. Egyszerűen, nem félek veled élni. Ennyi az egész. El sem tudod képzelni, milyen fontos egy nőnek, hogy olyan emberrel éljen, akivel nem fél. Tudom, hogy nem tartasz őrültnek. Nem is vagyok az... Most jártam végig az összes orvost, köztük az ideggyógyászt is, különben nem kaptam volna meg a beutalót: egészséges és egészen csinos nő vagyok, és veled akarom leélni az életemet... Meglátod, boldog leszel velem. Nagyon boldog leszel! Apropó! Mit csináljunk a beutalóval? Nem lehet eladni vagy odaajándékozni. Ugye nem? Én viszont sehová sem akarok menni. Hadd higgye mindenki, hogy elutaztam, s közben itt leszek nálad... Örülsz neki? Mondd, örülsz neki?

– Nagyon! – felelte Kraszkov, aki sajnos semmit sem értett, helyesebben: semmit sem tudott felfogni e nő mellett, nem érezte, hogy ő a férj, a lány, ez a kislány pedig a felesége. – Örülök – ismételte meg ijedt elragadtatással és szünet nélkül csodálkozva. – Csak nem tudom elhinni! Bár minden nagyon logikus és érthető... De én is azt mondom, ha együtt leszünk, hidd el, te is boldog leszel velem. Igen, természetesen, nem vagyok gazdag, olyan vagyok, mint mindenki más, de mindent megteszek, hogy te soha semmiben ne szenvedj hiányt. Ezt garantálom! Ismerem magam, én... Erre nem is kell gondolnod. Mindenünk meglesz. Mindig hittem a jövőben, s most hirtelen úgy érzem, elkezdődött kettőnk közös jövője. Néha dühös vagyok, igen, előfordul! De te sohasem fogsz dühöt látni a szememben. Igérem neked! – Ezzel elhallgatott, és önmagával elégedetlenül a szemöldökét ráncolta.

– Olyan szépen beszélsz! Még nem fordult elő, hogy valaki... valaki így beszélt volna velem... – mondta a lány félig suttogva. – Köszönöm! Te leszel számomra a legszebb, a legfiatalabb! – tette hozzá egy ötéves kislány őszinte meggyőződésével. – De most menj gyorsan! Menj, mert szétvet bennünket a boldogság! Megint félek... Úgy lát-

szik, nem kell állandóan a jövőről beszélni, mert az ember félni kezd, hátha nem lesz belőle semmi.

Gyorsan megcsókolta a férfit, és a ház felé szaladt, melyet már a sajátjának tartott.

Egyébként látszólag egyáltalán nem csodálkozott, sőt, szinte nem is örült, amikor a férfi aznap nem a helyiérdekűvel, hanem a saját kocsiján jött vissza: úgy fogadta, mintha magától értetődne, bár utána hamarosan eszébe jutott a kocsi.

Kraszkov életében pedig elkezdődött valami teljesen valószerűtlen dolog. Önmagát és minden erejét ifjú hitvesének adta. Mint valami hozományról, naphosszat a turistafelszerelésről, a csónakjairól, a kempingbútorairól, a sátorról mesélt, amelyben paradicsomi élet vár rájuk. S nagyon boldog volt, amikor a nő arcán őszinte elragadtatást látott.

– Miért ne mehetnénk el valahová? kérdezte egyszer a nő hirtelen, az éjszaka kellős közepén felriadva álmából. – Még sohasem utaztam autóval.

Nem aludtak egész éjjel, megtervezték egy hosszú utazás minden részletét, s hajnal felé Kraszkov már maga előtt látta az egészet. Reggel azzal indult Moszkvába, hogy „foggal-körömmel kivereksz a szabadságot a főnökségtől", s bár egy héttel ezelőtt még gondolatban sem vetemedett volna ilyen könnyelműségre, elérte, amit akart. Moszkvai lakására vitte a feleségét, és kimondhatatlanul örült, amikor a fehér nadrágos, sportos alakú kislány vágyakozva és elragadtatott kiáltásokkal nézegette és tapogatta férjének a tárgyakban megtestesülő s immáron végre valósággá lett jövőjét.

Az igazat megvallva a nő nem szívesen lépett ki a lakásból: ne adj isten, még valami ismerőssel találkozik, pedig mindenki úgy tudja, hogy elutazott. Kraszkov már korábban is behozta egyszer Moszkvába, illetve a város szélére, egy motelbe, ahonnan a lány a telefonfülkéből felhívta a szüleit, és közölte, hogy szerencsésen megérkezett, minden a legnagyobb rendben...

– Hadd gondolják, hogy üdülök! Ha hazamegyek, mindent elmondok – magyarázta a férfinak, mintha maga is el-

hinné, hogy Odesszában van, ahonnan majd hazajön valamikor.

Most is telefonált a lakásból, és nagyon természetesen, hangosan, ahogy az ember interurbán vonalon általában beszél, mesélt magáról, a tengerről, a hajókirándulásról, a strandról, a kosztról, s aztán gyorsan befejezte:

– Szervusztok! Csókollak... Nincs több érmém... Csókollak... Igen! Vége... Vége... Harminc másodpercem maradt... Aput csókolom. Minden rendben van... Mondd meg, hogy minden rend... – lenyomta a villát, félbeszakította a beszélgetést, és nevetve letette a kagylót.

Szülei egy pillanatig sem kételkedhettek, hogy lányuk Odesszából beszélt, s hogy a beszélgetés azért szakadt félbe – „minden rend..." –, mert az automata szétkapcsolt.

– Talán mégsem kellene – mondta Kraszkov. – Hátha váratlanul...

– Mit „váratlanul"? – kérdezte még mindig nevetve a boldog csaló. – Ha netalántán váratlanul mégis lebukunk, majd kitalálok valami mást. Nagyon szeretek mindenfélét kitalálni! Így vidámabb az élet! Azt hiszed, én most csaltam? Egyáltalán nem. Végül is fontos-e anyámnak, hogy jelenleg hol vagyok, Odesszában vagy Moszkvában? Neki az a fontos, hogy boldog legyek. Így van? Ha azt mondom, hogy nem utaztam el, kegyetlenül becsaptam volna, és anyám nagyon szomorú lenne. Inkább éljen abban a tudatban, hogy nekem jó. Hisz nekem valóban nagyon jó. Elképzelni se tudod, mennyire boldog vagyok veled! Őrülten szeretlek.

S hirtelen elnémult, a férfi vállára borult. Szeméből eltűnt a vidámság, és félig nyílt ajka komoly és nagyon banális, milliárdszor elmondott, de mindig izgató, észveszejtő kérést vagy talán parancsot suttogott.

– Így sohasem leszünk készen – mondta Kraszkov, mintegy kegyelmet kérve.

De elkészültek, és két nap múlva már Észtországban voltak a sekély, köves tengerparton, egy félvad kempingben. A fenyőfák között felállították a sátrat, az asztalt, székeket, a gázrezsót, felfújták az élénkpiros matracokat, s

amikor Kraszkov beleült a puha matracfotelbe, végre megkönnyebbült a lelke.

Csendes, napos idő volt. Észtország gyanta- és tengerillatban fürdött, a forró napon délre még a homokba süllyedt kövek is áthevültek. A szürke tenger szikrákat szórt, a partot fekete kőagyarak szegélyezték. S ez az ősz eleji forróság éppoly véletlen volt, mint ahogy a kempingben letelepedett emberek is véletlenül kerültek ide. Az ősziesen komor Észtország öreges, bölcs mosollyal figyelte a véletlen napsütést, a véletlenül összeverődött embereket, akik gondtalanul örvendeztek a melegnek; de előre tudta, hogy hamarosan megint szürke esőben fürdik és hideg szelektől sóhajtozik majd a táj.

De a véletlen csak növelte, fokozta az örömöt. Mindenki boldog kiválasztottnak érezte magát, hogy éppen neki, a messziről jöttnek van olyan szerencséje az idővel, mint talán senkinek. Augusztus és napfény, meleg tenger és forró homok – hát lehetséges ez a hónap végén? Lehetséges! Még az éjszakák is melegek voltak. S a tenger fölött napról napra gyöngyházkéken csillogott a felhőtlen ég, a reggeli napsugárban pedig rózsaszínű sirályok röpködtek.

Kraszkov néha úgy érezte, mintha egy kialudt vulkán tetején telepedtek volna le, és esténként, amikor a meleg sátorban nyugovóra tért, dermedt lélekkel arra gondolt, hogy a vulkán bármely pillanatban menekülésre kényszerítheti őket. Két hete megszakítás nélkül sütött a nap!

De a vulkán nyugodt maradt. A tenger egész nap szikrázott. A fekvő, mászkáló, szaladgáló, ugráló emberek teljesen összetiporták, valósággal megdagasztották a homokot. A hullámok régen nem simították már el e láb taposta sebeket, s időnként úgy látszott, mintha a tenger szikrázna türelmetlen, komor haragjában, s minden percben készen állna, hogy ágyúlövésként csattanó, sistergő hullámokkal árassza el a fehér homoknyakékét tönkretevő, gondtalan ugrándozókat.

Kraszkov sohasem röplabdázott, itt azonban váratlanul és jókedvűen bekapcsolódott a játékba. De amikor néhány

könnyű labdát nem tudott továbbadni, sőt, egyszerűen melléütött, elszégyellte magát a fiatalok előtt.

Szép partnernője viszont, aki pár nap alatt lebarnult, istenien játszott! Órákig tudott táncolni ebben a furcsa körtáncban az atlétatermetű fiúk között, akik olyan erővel adták tovább a labdát, mintha ostorral húznának végig egymáson, szép partnernőjüknek azonban mindig lágyan, rugalmas ujjaik hegyével továbbították, a lány meg váratlan, férfias erővel, határozottan és gyorsan röpítette tovább valamelyik ügyes játékos felé, aki kecses vetődéssel csapta le a labdát, amely szinte a homokot súrolta.

Kraszkov úgy látta, hogy amikor a lány fáradt léptekkel feléje indul, őt hívja fürödni, s nem melléjük telepszik le, a fiatal és szép szőke férfiak minden alkalommal gyűlölködő és megvető mosollyal néznek rá.

Először érzékelte ilyen határozottan és fájdalmasan a korát, féltékenység kínozta, amikor látta, hogyan játszik a nő, hogyan ugrik, guggol, vetődik és szalad a pattanó labda után, hogy beleüthessen, vagy lelkesen várja, mikor repül ismét feléje.

– Játszom egy kicsit, jó? – kérdezte minden alkalommal, amikor valamelyik óriás kezében megpillantotta a labdát.

– Nem untad még meg?

– Mit képzelsz? Legszívesebben örökké játszanék! Gyere, majd te is megtanulod! Hol lesz még ilyen jó alkalmad rá?

De Kraszkov bement a tengerbe, felmászott egy kőre, a napon szárítkozva és melegedve hallgatta, hogyan dobog háta mögött a röplabdakörtánc, s a szikrázóan szürke tengert figyelte...

Boldog szemlélődésbe feledkezett, csak nagy ritkán vonta el és hozta vissza a földre figyelmét a büszkeség, hogy észrevegye a sekély vízben fröcskölve feléje szaladó, felhevült nőt, aki a jövőjét testesítette meg.

Néha a gyerekre gondolt, akit az asszony szülhet, és gyöngéd szeretet öntötte el lehetséges és hőn óhajtott fia vagy lánya iránt. Ez az érzés arra az édes sóvárgásra hasonlított, amit a nagyapák éreznek unokáik iránt. Ő azonban

nem tudott erről, s felnőtt fiairól megfeledkezve, mintha soha nem is lettek volna, apa szeretett volna lenni.

Egyszer röplabdázás és hosszú fürdés után – miközben olyan messzire beúszott a tengerbe, hogy Kraszkov már komolyan megijedt –, a nő fáradtan és megdermedve, kékülő ajakkal a férfi mellé roskadt a forró matracra, s nehezen lélegezve, félénk mosollyal azt mondta:

– Mégiscsak rendes gyerekek ezek az észtek.

– Igen, nekem is tetszenek – felelte kelletlenül a férfi. – Különösen ez a fiatal család itt a szomszéd sátorban, azzal a kisfiúval, Valtonnal. Egyébként megfigyelted-e, hogy az egészen fiatal férfiakban és nőkben van valami furcsa... Lehet, hogy van, akinek nem tetszik, de nekem például igen... Mintha ebből a földből nőttek volna ki. Nézd meg, ők is, akár a homokba kapaszkodó fenyők, olyanok, mintha a széllel vívott harcban születtek volna. Az észt nő könnyedén jár, de lépteiből biztonság, nyugalom és erő sugárzik... Nézd meg, a legtöbbnek vaskos a lábfeje, és szinte mind szoborszerűek: a lábuk erős és rugalmas, combjuk hosszú, és mintha a szobrász szándékosan csinálta volna hosszúra és vastagra, s mintha magas talapzatra helyezte volna őket... Ugye, hogy szoborszerűek? S hogy tetszik a szomszédunk, Valton? Ez a mezítelen kölyök... Nem szeretnél egy ilyet?

A nő hason feküdt, ellenkező irányba nézett, hallgatta is, meg nem is, hogy miket beszél Kraszkov, de a kedves, halk kérdés hallatán, mintha ostorral vágtak volna végig rajta: megremegett és felkönyökölt... Gyors pillantást vetett a férfira, szemében csodálkozás és félelem villant fel, melyet azonnal gúnyos és csodálkozó érdeklődés váltott fel, és valami, Kraszkov számára ismeretlen, hosszan tartó mosoly, mintha még mindig a kérdést hallgatná, és az értelmét igyekezne felfogni. De nem válaszolt. Megint letette a fejét, de most Kraszkov felé fordítva arcát, egyik kezét a férfi felé nyújtotta, és elgondolkozva turkált sűrű, erős szálú, szürke hajában, amely az utóbbi napokban világosabb lett. Ajkán együttérző mosoly, szemöldöke alig láthatóan remegett, mintha az iménti csodálkozás még mindig ott lenne benne,

készen rá, hogy bármelyik pillanatban újra kiüljön az arcára.

– Ühüm – felelte hirtelen alig hallhatóan, és egyetértően lehunyta a szemét.

– Tudod-e – kérdezgette naponta többször is Kraszkov, mintha valami örömhírt akarna közölni –, tudod-e, hogy nagyon szeretlek? Csak most jöttem rá.

A nő megjátszott, csodálkozó grimasszal felelt:

– Hogy miket nem mond? Hogy a dolgok milyen furcsán egybeesnek! Ajajaj!

De azon a napon, amikor a férfi a gyerekről kérdezte, a szokásos „Tudod-e" kérdésre együttérző és szomorú „Ühüm" volt a válasz.

– Nem vagy te beteg? – kérdezte a férfi, visszafojtva a szívét hirtelen elszorító félelmet.

– Nem, csak eszembe jutott, hogy a beutalóm hat, azaz már nem is hat, hanem öt nap múlva lejár. Ki kell találni valamit, hogy a szüleim ne jöjjenek ki elém a pályaudvarra... Borzasztóan szeretik az ilyesmit.

S a férfi bevitte a legközelebbi üdülőhelyre, ahol volt telefon.

A nő szomorúsága másnap reggelre nyomtalanul eltűnt. Megint röplabdázott, vidáman sürgölődött a gázrezsó körül, sült kolbászt és krumplit készített ebédre, este pedig sétálni hívta Kraszkovot a műútra, úgy tett, mintha huzakodni, sőt játékosan dulakodni támadt volna kedve, olyan volt, mint egy vidám kölyökállat, amely ügyességét gyakorolva, anyjával játszik.

– Szörnyen, de szörnyen flegma vagy – mondogatta, s tettetett, gonosz mosollyal, fogát villogtatva igyekezett elérni a férfit, meglegyinteni arcát, nyakát, fülét. És sikerült is, noha Kraszkov el-elkapta, megfogta, elhárította erős és ügyes kezét. – Teljesen... teljesen ellustultál. Állandóan, minden áldott nap a matracon heverésztél, vagy a kövön

üldögéltél... – mondta elnyújtott, zsörtölődő hangon. – Mozogni, járni, szaladni kell... és röplabdázni... engedd el a kezem! Így ni! És most nesze... Tessék? Megkaptad? Most még egyszer... le kell hűteni a véredet, már egészen elkanászodtál... Na, ne szoríts olyan erősen! Kék foltok lesznek rajtam. Ezt most büntetésből kaptad! Semmi az egész, karcolás csak... Ebcsont beforr... Nem halsz bele...

A lány úgy belemelegedett, olyan erővel ütött, hogy Kraszkov már komolyan védekezett, lefogta a kezét. Ennél többet nem tett, azaz nem engedte meg magának, hogy ugyanazt tegye, amit a lány, félt, hogy fájdalmat okoz neki, s közben szégyellte magát az ügyetlenségéért.

A megtépázott és összekarmolt férfi végül is kegyelmet kért, a lány abbahagyta a dulakodást, de arcáról nem tűnt el azonnal a harcias és most már egyáltalán nem tréfásan vad kifejezés. A férfi nem értette, mi történhetett vele hirtelen. Egyet azonban pontosan tudott: volt egy pillanat, amikor megijedt a kiabáló nő dühös, eltorzult és vicsorgó arcától.

A lány pedig kifulladva, a verekedéstől fáradtan nevetett, de nevetése szaggatott zokogásra, fogvicsorgató morgásra emlékeztetett...

Egész este szó nélkül sétáltak a tiszta, szürke, sima út homokos padkáján, mely a száraz homokon nőtt, mohlepte fenyőbozótot átszelte.

Éjszaka a férfi az elháríthatatlan, végzetes baj előérzetével riadt fel, s a fülledt, meleg sátorban abban a pillanatban meghallotta a halk szipogást.

– Mi bajod? – kérdezte suttogva. – Mi történt? Na? Te sírsz?

Külön takaró alatt aludtak, helyesebben: kibontott hálózsákok alatt, de egymás mellé tolt matracokon, és azonnal átölelte a lányt...

– Mi van veled?

Kitapogatta a lány haját, homlokát és arcát, amely nedves volt a könnyektől. A nő kifordult a kezéből, és felismerhetetlen, panaszos hangon felelt:

– Félek.

– Kis buta! Ugyan mitől félsz?
– Nem tudom.
– Hol a lámpa? Azt hiszem, melletted.
– Nem kell.

A férfi a csendben hirtelen zajt hallott: a szürke óriás, a tenger nehéz, hörgő lélegzését, amely végre felébredt lusta álmából, s egyelőre még nem félelmetesen, egyelőre még békésen emelgette hullámait, amelyek habos, sziszegő nyelvükkel a partot nyalták, és elhaltak a sekély parton a kövek között. Jó volt hallgatni a hullámot emelgető óriás lélegzésének ritmusát, a hosszú belégzést, aztán a hangos, energikus kilégzést. A fenyők riadtan és zavartan sóhajtoztak a sátor fölött.

– A széltől ijedtél meg – mondta mosolyogva Kraszkov. – A tenger zúgásától. Nem fázol?

– Nagyon félek. Add ide a kezed!

– De hiszen te egész testedben reszketsz! – folytatta a férfi csúfolódva és gyöngéden, amikor a nő belekapaszkodott az ő szőrös karjába, és nedves arcát a tenyerébe fektette. – Minden jó lesz. Ne félj! Ha akarod, akár holnap elmehetünk innen! Tudod, milyen útvonalon mehetünk visszafelé? Mehetünk Pärnun, Tallinnon, Leningrádon, Novgorodon át... Akarod?

A lány felsóhajtott, mint egy meleg, icipici és sajnálatra méltó tenger, ugyanabban a ritmusban, mint az igazi, és hirtelen halk, elkeseredett kiáltás szakadt ki belőle:

– Szörnyű, szörnyű, minden olyan szörnyű...

Kraszkov nagyujja bőrén érezte a nő lélegzésének ritmusát. Nyitott szemmel feküdt, a lányra figyelt, a halk be- és kilégzésre, melynek üteme időnként megegyezett a tenger morajával, zúgásával, Kraszkov pedig az egybehangzó ütemnek örülve, bárgyún mosolygott. Amikor a lány elaludt, amit megérzett, mert csuklóján engedett a kéz szorítása, ezt is mosollyal nyugtázta. Tudta, hogy dermedt arcán egyetlen izom sem rándul, mégis az alvó emberéhez hasonló, mélyről jövő, láthatatlan mosoly melegíti át. Gondolatok nélkül, éberen feküdt, olyan furcsa és szomorú földi létezésben, mintha növénnyé vált volna, s mintha a mellette

fekvő másik törékeny és védtelen lény, aki szinte egész testével, mindenestül elfért volna a tenyerén, szintén növény lenne. Milyen jó érezni ezt a szimbiózist, ezt az egyesülést, ezt a mások számára érthetetlen frigyet! S ezzel kész. Se álom, se gondolatok. És az sem fontos, mit gondolnak róluk udvarias szomszédaik, az sem baj, ha nyelvüket köszörülik a házasságukon. Egyszerűen kellemes érezni, hogy bizsereg a keze, melyet az az ember fog és szorít erősen, aki mindenestül zsibbadt tenyerére bízta magát.

Végül is elhalt keze miatt bontakozott ki a dermedtségből, de még mindig éledező növénynek, komló befonta égerfának érezte magát, s lélegzetét visszafojtva, nagyon óvatosan, megpróbálta kiszabadítani a fogságból veszélyben levő ágát. A másik pedig, amikor arca a hideg párnához ért, álmában mélyet sóhajtott, aztán mintha hosszú időre magába zárkózott volna.

Reggelre erősebb lett a fenyőfák zúgása, a hullámok mélyen, erősen csattantak, a pusztító zúgásba már kiáltás, sóhaj, kacagás és sírás vegyült... S a kifeszített sátortetőn mintha éles körömmel végighasított volna valaki, aztán szaladt, szaladt, szaladt rajta az eső, majd egyre gyorsabban táncolt, ott ülte ördögi ünnepét.

Hajnalra az éjjel még dermedtségbe süllyedt észt tengerpart szürke, ázott köpenybe burkolózott: a sátorból kilépve, Kraszkov mindent kényelmetlennek, barátságtalannak és hidegnek érzett. Volt, aki már a motort melegítette. A levegőben rosszul porlasztott benzin és gáz szaga úszott. A sátor tetején fekete tűlevelek és fekete szemét... Piszkos, tajtékzó hullámok...

„Már tegnap el kellett volna húzni a csíkot – gondolta sajnálkozva. – Mert ez a lány igazán olyan, mint egy növény: összecsukta szirmait a közelgő vihar elől."

Még el is mosolyodott, hogy a lány éjjeli könnyeinek és félelmének ilyen könnyű és egyszerű a magyarázata.

Két nap múlva már Szmolenszk vidékén jártak. Nem siettek. Egyik éjszakát Kaunas közelében, a Nyeman partján

töltötték, a másikat Minszk környékén, soknyelvű, tarka turistatársaságban, most pedig Szmolenszk mellett akartak éjszakázni.

Az egész Baltikumban esett. A szembejövő kocsik – melyek olyan sárosak voltak, mint a malacok, az ablaktörlőik szorgalmasan mozogtak – sáros, ragadós permetet szórtak a szélvédőjükre. Nehéz és érdektelen volt az utazás. Különösen a nagyvárosok környékén. Csupán a kocsik rendszámtábláján változtak a betűk, más semmi. Az „ÉSz" jelzést a lett „LE" váltotta fel, ezt pedig a litván „LI", aztán megjelentek a minszki számok, s utána – végre valahára – tiszta, száraz úton futottak a bágyadt, napsütötte szmolenszki földön. Az eső már Minszk után elállt, de a nap csak itt, Szmolenszk környékén bukkant elő.

– S hogy érzi magát az én szépségem? – kérdezte banális lelkesedéssel Kraszkov, s közben majdnem hősnek érezte magát. – Elfáradt az én szép kislányom?

A férfinak az esős út valóságos pokol volt, bár igyekezett nem mutatni, rettenetesen elfáradt az állandó idegfeszültségtől. „Szép kislánya" pedig a hátsó ülésen kornyadozott, állát halványlila moherpulóverébe rejtette, s feleletként csak elmosolyodott.

– Min töri a fejét az én kis asszonykám? Megálljunk és harapjunk valamit?

– Állandóan Odesszára gondolok – felelte a lány az egyik kérdésre.

– Pontosabban?

– Egyszer már voltam ott... Most ott járok és emlékezem. – Hirtelen rekedten felnevetett és köhögött. – Jóságos Isten! Mikor szívhatok el már egy jó cigarettát? A fene tudja, mi ez? Moha vagy szalma...

– Na és mire emlékezel?

– Odesszára! – felelte csodálkozva a lány. – Hisz Odesszából érkezem Moszkvába. Nem igaz? Így aztán emlékezem. A tenger finom, meleg! De mély. És a homok...

Most, hogy napsütésben gurultak, akárcsak Kraszkov, ő is felélénkült, és hozzálátott, hogy megfésülje a szélben összekuszálódott, szikrákat szóró haját. Egymás mellett ül-

tek, és Kraszkov hallotta az elektromos szikrák pattogását, érezte a lengyel hajlakk illatát, amelyet a lány akkor használt, amikor berakta a haját. Néha őt kérte meg, hogy fújja be a haját az édeskés, fűszeres illatú permettel. Ő meg ilyenkor virágot öntöző kertésznek érezte magát. A nő körmén nyoma sem maradt a lakknak. Sokkal egyszerűbb lett a külseje, lebarnult és lefogyott. Ez utóbbinak nagyon örült, Kraszkov azonban nem osztozott örömében. „A nadrág leesik rólam, a ruha pedig lóg rajtam, mint a fogason" – mondta a lány dicsekedve és örömmel.

– Istenem, de jó! – szólalt meg hirtelen a lány. – Micsoda boldogság a napsütés! El sem tudod képzelni! És tudod-e, hogy nagyon, de nagyon éhes vagyok? S hogy általában minden nagyon jó? De ami a legfontosabb, már egészen hozzászoktam a gondolathoz, hogy nem Észtországban, nem a Baltikumban és nem veled voltam, hanem egyes-egyedül a Fekete-tenger partján! Annyira hozzászoktam, hogy már szinte félek! Mintha tényleg Odesszából tartanék hazafelé.

– Örülök neki – felelte Kraszkov, s közben helyet keresett, ahol megállhatna, valami letérő utat, hogy az erdőben megpihenhessenek.

– Én nagyon nem szeretek csalni! Amikor az ember becsap valakit, aljasnak, visszataszítónak érzi magát, s ez szörnyű! Nem tudom elviselni, ha nem vagyok biztos magamban. De amikor az ember csal, émelyítő bizonytalanság fogja el. Nem tudom elviselni a csalást!

– Okos kislány vagy!

– Most pedig Odesszából jövök. Nem hiszed? Kinevetsz? De én tudom. Én valóban Odesszában voltam. Becsületszavamra! Ettől senki sem téríthet el! Senki! Még te sem. – És ő is elnevette magát.

Így, nevetve tértek le a műútról a letaposott, száraz útra, amely a rezgő nyárfák, nyírfák és fenyők között azonnal el is tűnt a fűben. Kraszkov ráfordult a kis erdei ösvényre, mely nem vezetett sehová – a kocsi nagyot ugrott egy zsombékon –, és kikapcsolta a motort.

– Csókold meg a sofőrödet – parancsolt a lányra.

A nap melegítette út menti tisztást, melyet nem szántottak fel az autókerekek, oly sűrűn borították az élénk színű virágok, az összegabalyodott virágok között úgy cirpeltek a tücskök, s Kraszkov dobhártyájára hirtelen olyan csend nehezedett, hogy a forró kocsitól eltávolodva, szinte ájultan vetette magát a gyönyörűséges virágtömegbe, a földből áradó nehéz, de kellemes illatárba, a virágzó fűbe, és felkiáltott:

– Hé! Aranyom! Orgonaszálam! Ide gyere! Nézd, mi van itt! Istenem, micsoda élet! Hogy szeretem én ezt! Hogy szeretem! Nézd, micsoda virágok! Olyanok, mint te... Csak te szebb vagy! – mondta alulról fölfelé nézve asszonyára. – Nézd meg! Olyan aranyszínű virágok vannak itt, mint a hajad, olyan lilák, mint a pulóvered... A lilából több van. Ezek őszi virágok, a legutolsók, és ezért olyan csodálatosak. Tudod, hogy hívják őket? Itt van ez a sárga, látod a súlyos, sárga virágfürtöt, mintha kis sátor lenne – ez a vadberkenye. Ugye, hogy olyan, mint egy berkenyefürt, még a levelei is hasonlítanak a berkenyéhez. És ez a sárga? Tudod, mi? Semmit sem tudsz. Ez az aranyvessző! Ez meg kecskeszakáll... Látod, hasonlít a pitypanghoz, csak a szára egészen más, mintha pókháló vonná be. És ez? Ezt a lilás virágot imolának hívják. Imola, csakhogy frígiai imola. Nézd csak meg jobban! Nagyon hasonlít az imolához. Látod? Nagyon hasonlít. Csak nagyobb és bolyhosabb. De éppolyan szép, mint a kék imola. Fonjak neked egy koszorút ezekből az imolákból? Frígiai imolakoszorúval érkezel Moszkvába. Te, te aranyhajú!

– Borenyka, kedvesem! – kiáltott fel csodálkozva a lány. Honnan tudod te mindezt?

– Honnan? – kérdezte vissza ugyanúgy csodálkozva és majdnem kiáltva a férfi. – Ezek között a virágok között születtem. Anyám mutatta meg őket gyerekkoromban. Neki meg bizonyára a nagyanyám... Nagyon egyszerű a dolog! Nagyon szeretem ezt a virágot... A frígiai imolát. Majdnem októberig virágzik. Lila meg sárga, ezek az ősz színei... Te meg, te meg az én virágfürtöm vagy. Egyébként az imola sem *egy* virág, mint általában gondolják, ha-

nem virágzat. Minden szirma egy-egy külön virág. Te is az én virágzatom, virágfürtöm vagy. De benned annyi a szirom, hogy én még azt sem tudom, melyik az enyém közülük. Te vagy az én frígiai imolám. Az én kései virágom. Boldog emberré tettél. Ezt a legkomolyabban mondom. Én sem szeretem a csalást, akárcsak te. Én sem tudom, hol jártunk, Odesszában-e vagy a Baltikumban, csak azt tudom, hová érkeztünk meg. Megértelek! Teljesen mindegy, hol jártunk. Az a fontos, most hol vagyunk! Ahol mindig voltunk... Tudod, hova megyünk jövőre? Valami tóvagy folyópartra. Jó lesz?

A lány ott állt Kraszkov fölé magasodva, és elbűvölten nézte, nézte ezt az őszülő kisfiút, akinek arcát csíkosra árnyékozták a mozgó növényszárak. Ajka mintha hirtelen kiszáradt volna az izgalomtól, gyámoltalanul megnyalta, s arca mosolyra vagy talán elkeseredett grimaszra rándult.

– Miért mondod ezt? – szólalt meg, és szenvedőn felhúzta a szemöldökét. – Miért mondod ezt nekem?! Rettenetesen félek...

– Mitől félsz? – kérdezte a férfi, és nyugtatgatva a kocsihoz kísérte a síró lányt. – Nincs mitől félned, kislányom!

– Félek – mondogatta könnyeit nyelve és szipákolva a nő –, mert te... Te olyan jó vagy, és én félek, hogy... kiábrándulsz belőlem. Nem szoktam hozzá... Nem... Én ahhoz szoktam, hogy...

– Nyugodj már meg, kedvesem, nyugodj meg! Mindent értek. Elfáradtál. Olyan hosszú ideje úton vagyunk... Csak megyünk és megyünk... Ha akarod, már ma Moszkvában lehetünk. Miért töltsünk még egy éjszakát Szmolenszkben?

– Nem lehet – mondta szipogva a lány, mintha meg lenne hűlve. – Csak holnap jár le a beutalóm... Így is... be kell csapni anyámat.

És Szmolenszkben maradtak. Másnap délután pedig beértek Moszkvába.

– Ide figyelj, hogy lehet ez – kiáltott fel Kraszkov –, még

azt sem tudom, hol laksz?! Nem tudom a címedet! Nem volt alkalmam megkérdezni. Szép, mi?

A lány elcsendesedett. Önmagára, befelé figyelt, és idegesen válaszolt:

– Valahol, egy taxiállomás közelében kiszállok.

– Ez meg micsoda butaság?

– Így kell. Taxin megyek haza.

– De legalább a címedet mondd meg.

– Majd felhívlak.

– De legalább... Még a telefonszámodat sem írtam fel! Legalább a telefont.

De a lány összerezzent, és gyorsan, kapkodva mondta:

– Itt egy taxi! Itt egy taxi! Itt kiszállhatnék, itt tegyél le! Igen, igen! Igen, itt lehet. Igen, itt egy taxiállomás.

S a férfi a járda mellé hajtott. Hideg közönnyel a taxihoz vitte a lány bőröndjét, és üres lélekkel, nagyon fáradtan, rossz előérzettől kínozva, komolyan kérte:

– Legalább a telefonszámodat mondd meg!

A lány felnevetett, és csodálkozva megkérdezte:

– Hát nem hiszel nekem? Értsd meg, rettenetesen izgulok! Rettenetesen! Gyűlölöm a hazugságot, és most hazudnom kell... Egyébként, miért hazudnék? Hiszen én Odesszában voltam. Igenis Odesszában! A tenger langyos és kék. És gesztenyefák vannak. Feltétlenül felhívlak, hamarosan.

Megcsókolta a férfit, beült a taxiba, és becsapta maga után az ajtót. Ijedten Kraszkovra pillantott, kedveskedve intett, helyesebben csak az ujjait billegtette meg, és eltűnt.

Nem telefonált.

Kraszkov fájó fejjel, bágyadtan, erőtlenül ült otthon másnap is, nem mert kilépni a lakásból, még cigarettáért sem. Szünet nélkül a néma telefont és önmagát figyelte, a lelkében élő csodálkozó s még mindig reménykedő optimizmust.

„Lehet, hogy elromlott a telefonom" – villant fel agyá-

ban a boldog gondolat. – „Az ördög vinné el, hogy erre... hogy mindjárt nem erre..."

Gyorsan feltárcsázta a pontos időt, s egy kemény hang már mondta is: „Tizenhat óra harminckét perc."

„Jó, de lehet, hogy nem cseng ki."

Felhívta egy ismerősét.

– Ide figyelj, valami történt a telefonommal. Légy szíves, hívj fel, ellenőrizni akarom, hogy kicseng-e! – Ezzel letette a kagylót, és reménykedve nézte a készüléket.

Az éles, átható csengésre összerezzent. Dühösen felvette a kagylót, s türelmetlenül, ingerülten szólt bele:

- Jó. Minden rendben van. Köszönöm. Igen, hazajöttem. Hol jártam? Az ördög tudja. Mindenfelé! Igen. Lehet, hogy Odesszában, de az is lehet, hogy a Baltikumban. Ha találkozunk, majd elmesélem. Igen, minden rendben van. Nem, mit képzelsz?... Minden a legnagyobb rendben. Igen. Viszlát.

Valami csípte a szemét. A szemgolyója mintha ki akarna ugrani a helyéből, állandóan hunyorgott, az ujjával nyomogatta a szemét.

Eszébe jutott a vizes sátor, ami a tokjában maradt, s arra gondolt, hogy ki kellene teríteni a szobában, és meg kellene szárítani, amíg süt a nap. Alig boldogult az engedetlen, vizes tömeggel.

S hirtelen rájött, hogy életében valami nagyon fontos és komoly dolog történt. Nem lesz telefon. Ezt már tudta...

„De miért ijedt meg, amikor a virágokról beszéltem? – gondolta elkeseredve. – Tudta már, hogy be fog csapni?"

Mélységes bánat... És szinte ugyanazok a zokogó sóhajok...

„Micsoda hülye ügy!"

Bánatos nyugalommal és csodálkozva észlelte, hogy életében felborult az idő rendje: nemrég még kezében tartotta a jövőjét, ebben a jövőben élt, mely mostanra mindörökre múlttá lett. Kraszkov még el is mosolyodott saját józan elemzésén.

Az eszébe sem jutott, hogy végre, néhány hétig nem az illuzórikus jövőben – csupán a jelenben élt.

Katona Erzsébet fordítása

Egy borongós októberi alkonyon Szergej Ivanovics Morozov kilépett a metróból, a trafikosbódéhoz ment, ahol a találkozót megbeszélték, s éppúgy, mint tegnap ugyanebben az órában, most is elcsodálkozott, milyen változás ment végbe a levegőben félórás metróútja alatt.

Az ég füstös-vörösen ragyogott, reggel óta a város fölött lógó súlyos felhők a magasba emelkedtek, s szinte felolvadtak az alkonyi fényben. Körös-körül minden csillogott! A nedves járdákat, a házakat, a sárga lombú fákat, mindent, mindent meleg, lilás fény vont be, tett széppé.

Morozov már-már azt hitte, hogy egy másik, egy tavaszi városba került, ahol másfajta, boldog és nyugodt emberek fogadják örvendező mosollyal.

Pontosan hatkor, ahogy megbeszélték, megjelent a Blinkov házaspár. Blinkov természetesen megismerte, a nyakába borult, és vastag ajkával nyálas csókot nyomott az arcára. Morozov is megölelte a férfit, majd megcsókolta az örömteli, kacagó asszony kellemesen lágy kezét, fölszippantva a nő parfümjének illatát.

– Ez meg Lidocska! Emlékszel? – kiáltott fel Blinkov. – Két mihaszna kölyök mamája. Igazán emlékszel? Te jó ég! Szerjozska! Fehér ing, nyakkendő... Ki gondolta volna! Lidocska, nézd már ezt a piperkőcöt! Ezt az úriembert! Ebédeltél-e már, hercegem?

– Igen, haraptam pár falatot.

– Meg kellett volna ebédelned rendesen – mondta Blinkov. – Ennél a háznál nem adnak enni a vendégnek. Bezzeg inni annál többet – tette hozzá nevetve. – Szerjozska, azt a

kutyafáját! Morozov! El se tudom hinni... Én meg attól féltem, hogy nem ismerlek meg! Úgy bizony, féltem! S azt hittem, te sem ismersz meg engem!

A feleség várakozó mosollyal nézte Morozovot, s férjével egyutt orult a találkozásnak.

A homályos cél, melyet Morozov maga előtt látott, amikor Blinkov számát tárcsázta, a kétely, vajon érdemes-e megbolygatni a múltat, s ha igen, miért – mind-mind a háttérbe szorult. Mégis sajnálkozva gondolt arra, hogy ezt a csöndes őszi estét elveszettnek tekintheti: nem akaródzott odamenni, ahol az embernek nem adnak enni, csak inni. Annál kevésbé, mert Blinkov sohasem volt a barátja: egyszerűen ismerték egymást, együtt tanultak, s ez most hirtelen nyilvánvalóvá is vált.

– Ne üljünk be valahova, gyerekek? – kérdezte reménykedve. – Valahova, ahol... olyan buta dolog hívatlan vendégként beállítani egy idegen házba... Na, Vologya? Lidocska?

De végig sem akarták hallgatni. Morozov azonnal rájött, hogy már nincs miről beszélnie Blinkovval, nem tudta, hogyan viselkedjen a csókok, ölelések és a nagy öröm után, amit ezek a nyilvánvalóan jóindulatú, kedves és barátságos emberek mintha dézsából zúdítottak volna rá. A furcsa esti fényekről beszélt. Blinkovék egyetértettek vele, és dicsérték a szép estét. Azt mondta, hogy tegnap is ugyanilyen este volt, és ő sokáig rótta Moszkva utcáit. Blinkov megjátszott haraggal összeszidta, amiért nem hívta fel már tegnap, s miközben egymás mellett mentek az utcán, lefelé, a folyó felé, a villamossínek mellett, ismét átölelte Morozov vállát, magához szorította, így fejezve ki végtelen örömét.

„De hiszen nagyszerű fiú! – gondolta Morozov. – Örül, hogy találkoztunk, én hülye, pedig feleslegesen hisztizek!"

De sehogy se tudott szabadulni a félszegségtől; úgy érezte magát, mintha késve érkezett volna egy korhely lakomára, ahol a részegek örömmel fogadják a későn jött józant, majd szétszedik, csókolgatják, borral kínálják, erőszakoskodnak, hogy igyon, szeszgőzt lehelnek a képébe, elmondják, mennyire szeretik, és újra meg újra agyoncsókolgat-

ják... Ő pedig, józan lévén, tudja, hogy nem éri utol őket, nem tud olyan őszinte lenni, mint a többiek – bárhogy igyekezzék, nem tud közel kerülni hozzájuk.

– Tudjátok, mit, gyerekek, ne haragudjatok, de azt hiszem, mégse megyek veletek - mondta, amikor a szürkére vakolt, erkélyes házhoz értek. – Nagyon örülök, hogy láttalak benneteket... Isten az atyám, hogy örülök! De nem szeretnék egy ilyen estén... Meg kényelmetlen is. Még minimum négy napig itt vagyok, feltétlenül találkozunk. Menjetek nélkülem.

– Nem, hercegem - mondta szilárdan Blinkov, aki nyilván eltökélte, hogy egész este így fogja hívni, és karon fogta.

A régi, szűk lift zúgva, csattogva és lassan vitte őket fölfelé, a legfelső emeletre. Morozov szinte könnyezett, annyira sajnálta, hogy e homályos és büdös kőkürtőben, ebben az összekarcolt fülkében kell szorongania, amely egyre magasabbra és magasabbra emelkedik a friss, arany-lila föld fölé, a népes utcák, a nagyváros fölé, ahová minden alkalommal úgy érkezett meg, mintha ünnepre jönne, s amelyben oly kellemes esténként barangolni, eltévedni a most éppen sárga juhar- és nyárfalevelekkel borított utcák és mellékutcák labirintusában.

– Te hányadikon laksz? - kérdezte Blinkov.

- Én is legfölül, a tizenegyediken. Filozófusoknak való.

- Kiknek?

– Filozófusoknak, messzire látni.

- Filozófusoknak? – kérdezte csodálkozva Lidocska. - Sose hallottam. – És nagyon közelről, figyelmesen nézett Morozovra. Hát maga filozófus?

– Természetesen. Azt gondolom például, hogy az emberek ösztönösen a nagyvárosokba törekszenek, magas házakat építenek maguknak, hogy ne csak vízszintes irányban, hanem függőlegesen is mozoghassanak... Ezt súgja az ösztönük, de...

De közben megérkeztek, és Morozov nem tudta befejezni a mondatot. Lidocska megfogta a könyökét, és mélyebb hangon, mint ahogy eddig beszélt, azt mondta:

– Majd elmondja, mit jelent ez a „de".

– Azt akartam mondani – folytatta gyorsan Morozov –, hogy maguk az emberek...

– Majd később, Szergej, majd aztán – mondta megint az asszony, és oly figyelmesen, komolyan, áthatóan tekintett a férfira, hogy Morozov kissé zavarba jött, értette is meg nem is, mit jelent Lidocska titokzatos „majd"-ja... Aztán, amikor Blinkov megnyomta a csengő gombját, és elnyújtva ő is rákezdte: – Ma-a-ajd, Szerjozsa, mindent ma-ajd! – egészen zavarba jött.

Kiderült, hogy Blinkovék egy műterembe hozták. A málnavörös falakon vakrámára feszített, komor, piszkosszürke vásznak, és mindenütt a festék meg az oldószer szaga. A kétablakos nagy szoba közepén régi vasalt láda terpeszkedik, tetején tiszta furnírlap, rajta olcsó vodka, egy háromliteres uborkásüveg – benne jól megtermett uborkák –, egy fekete kenyér, metszett poharak és konyhakéssel kettévágott, sárgászöld, büdös rokfort sajt.

Mikor beléptek, valaki megrázott egy csengőt, egy másik tapsolt. Egy farmernadrágos nő cigarettafüstbe burkolódzott, egy erős, szőrös kezű férfi elvette a felöltőiket és elvitte valahova. Egy másik, szintén szőrös férfi az erkélyről jött be, utána egy hosszúszoknyás nő, aki fázósan összehúzta magát, és rövidlátóan hunyorogva az új vendégek arcát kémlelte.

Végezetül is hét ember helyezkedett el valahogy az asztalnál, helyesebben a láda körül, és úgy tettek, mintha nagyon kényelmes és kellemes lenne ott ülni. A nők – Lidocskát is beleszámítva összesen hárman voltak – igyekeztek, hogy ne maradjanak el a férfiaktól, s bár nem olyan gyors tempóban, de ők is vodkát ittak. Morozovnak nem tetszett az egész, és percről percre komorabb lett. A piszkos tónusban festett képektől kezdve mindent természetellenesnek és közönségesnek érzett. Egyáltalán nem tetszettek neki a képek, talán csak Szerov híres festményeit kivéve, amelyeken a mester tiszta feketét használt. A falon függő vásznak túlságosan sötétek, hangsúlyozottan komorak voltak, egyik-másik felszántott, összejárt, felhasogatott földre em-

lékeztetett, olyan vastagon és rendetlenül vitte fel rájuk az ecset a festéket, annyira homályosan és kivehetetlenül ábrázolta az embereket... tömegben és megint csak tömegben... De jaj, egyetlen embert sem, csak egyforma, vázlatosan kidolgozott, komor embereket! – akiknek ostoba képét sehogy se tudjuk emberi arcként elfogadni –, mintha végre megtalálták volna az emberi fejlődés eddig hiányzó láncszemét, és a vásznakon nem embereket, hanem agyagosan fekete majomembereket ábrázoltak volna, s most szörnyen büszkék lennének felfedezésükre.

– Nyilván semmit sem értek a festészethez – mondta udvariasan és bocsánatkérően Morozov, amikor megnézte a képeket. – Természetemnél fogva konzervatív vagyok. De az is lehet, hogy mindkettő... Az én véleményem nem számít, ne haragudjanak.

A jelenlevők, legalábbis Morozovnak ez volt a benyomása, szánakozva néztek rá, és szintén udvariasan értésére adták, hogy vallomása nem lepi meg és nem keseríti el őket: megszokták már az ilyesmit. Ez a leereszkedő udvariasság bántotta Morozovot, s bár nem akart mást mondani, még hozzátette, hogy az egész kiállításból a gyertya tetszik neki legjobban, amely úgy ég, mintha igazi lenne, de ez azért van, mert a sötét alapon világító, csillogó festékkel festették meg a lángját...

A gyertya csodálatosan élethű volt. A vásznon ábrázolt kis zsánerkép Pukirev *Kényszerházasság*ának modern változatát adta. A menyasszony gyertyától megvilágított arca s mellette a fiú részeg, komor, szürke, visszataszító képe, véreres szeme, a majomember-vőlegény széles, dagadt, bűn és züllés nyomait viselő pofája. Ez volt az egyetlen kép, amely fölkeltette Morozov figyelmét; azt mondta:

– Erre a nőre szörnyű élet vár...

Az az erős, izmos férfi, aki felöltőiket elvitte, gyöngéden Morozov vállára tette a kezét, és jóindulatú, ugrató hangon felkiáltott:

– Na ne mondja! Én például úgy gondolom, hogy ez egy szent nő, Sancta, aki a Golgotára indul... Úgy gondolom, rajta kívül senki sem mentheti meg ezt a troglodita. Ez a

nő a megmentő! És mi az, hogy szörnyű élet? Az élet akkor szörnyű, ha az ember átadja magát az állati szenvedélyeknek és gyönyöröknek, és megfeledkezik a lelke megmentéséről. A gyertya pedig – igen, a gyertya ég. Legalábbis égnie kell. Így van minden a helyén.

Morozov gyalázatosan érezte magát. A láda mellett csak oldalra fordulva tudott ülni. Egy festékfoltos ülőke jutott neki, s a vidám, asztal körüli üldögélés valóságos büntetés lett számára. Lidocska volt a szomszédja, s ahogy tudott, gondoskodott róla: fekete kenyérdarabkákat és rokfortot rakosgatott elé. Bármennyire vigyázott is Morozov, térde az asszony combjához ért. Kissé már becsípve, mondta is neki:

– Ne haragudjon, Lida, egyszerűen nem tudom hová tenni a lábamat... Szívesen tenném máshová, de hát mit csináljak...

Ezután Lida Blinkova is odébb akart húzódni, de neki se sikerült. Ajkához emelte a metszett poharat, s a homályos üveg fölött nyíltan, merően és hosszan Morozovra nézett, mintegy kiszakítva magát a füstből és a lármás asztaltársaságból, és szomszédjával együtt eltávolodva a többiektől.

– Ó, én nagyon megértem magát, Szergej... Egészségére – mondta, s miután ivott egy korty vodkát, megkérdezte: – Na és mi van az emberekkel?

– Bocsásson meg, kikkel?

– Hát azokkal, akik függőleges irányban mozognak...

– Á, azokkal! Azok az emberek elfojtották az ösztöneiket, és kitalálták a liftet. Csak gépezetek segítségével tudnak fölfelé mozogni. Lida, ugye maga orvos? Nem tévedek? Egyetért velem? Az emberek a magasba vágynak, vagyis hegyeket akarnak építeni maguknak, hogy a magasba emelkedjenek, hogy lábukkal ezeken a hegyeken taposssanak, de sajnos...

– Unatkozik? – kérdezte együttérzően az asszony felelet helyett.

Szeme vágása egy nagy és okos házőrző kutya szemére emlékeztetett, csakhogy a feketével szegélyezett szivárványhártya világosszürkén, a lámpákat visszatükröző pu-

pilla hamuszürke fényben csillogott – mosolygósan bizalomkeltő, de egyidejűleg álnok szempár.

Nyilván nem könnyű Blinkovnak ezzel a „mamával" – gondolta Morozov, s már ő se hallotta az általános zsivajt és a művészetről folytatott szenvedélyes vitát.

– Unatkozik – mondta Lida. – Hibásnak érzem magam. Fáradtnak látszik. Alig iszik... Nem tetszik itt magának? És egyáltalán nem eszik...

Morozov a következőket hallotta:

– A művészetnek nem információt, hanem élvezetet kell nyújtania az embereknek. Erről megfeledkeztek. Az intellektus csupán eszköz. Az ember csiszolhatja, igazgathatja, szabályozhatja, megtanulhatja használni, információt kaphat, és tudást adhat. Mindez nagyon szép! De a művész tehetség nélkül, ha száz évig tanul, akkor se csiszolhatja tökéletesre a tudását: ecsetje alól akkor is csak színes cukorkapapír kerül ki... És kész! A művészet titok. És milyen információt közvetíthet az intellektusnak a titok?! Csodálkozást, elragadtatást, félelmet, döbbenetet... Igen! A titok megismerhetetlen...

– Az élvezetet, öregem, maga az élet nyújtja – vetette ellen a berúgott Blinkov. – S nekem ez nagyon is elég! A művészettől pedig információt kérek: mi célból és miért ilyen a világ, és nem másmilyen? Mert én nem tudom... Informáljanak! Szín, vonal, geometria révén – de informáljanak!

– És aztán feldolgozod a gépeddel? Megfejted?

– Megpróbálom... te csak informálj!

Lidocska Blinkova nem vette le a szemét Morozovról, s a férfi ezt kellemetlennek találta. Tudta, hogy így, ahogy ez az asszony néz, csak akkor szoktak nézni, amikor folytatást várnak... De hát mi lehet a folytatás?! Egy jó ismerős felesége... De mégis, ahogy a lábuk egymáshoz ért, az asszony vízszürke, odaadó kutyatekintete...

– Az ördög érti! – mondta Morozov. – Vitatkoznak, egyre csak vitatkoznak! Miről? Száz évvel ezelőtt nyilván ugyanígy vitatkoztak. Csak másképp fejezték ki magukat. Ennyi az egész különbség.

– Maga ne is figyeljen oda. Részegek... Különösen a férjem. Most a művészetről vitatkozik, pedig semmit sem ért hozzá, aztán megunja, és majd Moszkvát fogja szidni.

– Miért?

Morozov tudta, hogy az egyetem elvégzésekor Blinkov azért nősült meg, hogy Moszkvában maradhasson, hogy ne küldjék máshova dolgozni. Úgy látszik, jól nősült, és moszkvai nőt vett el.

– Amikor leissza magát – mondta Lidocska –, azt hiszi, hogy Moszkva tette tönkre. Ez a témája. A gyönge ember segélykiáltása... Valakinek hibásnak kell lennie – vagy nekem, vagy Moszkvának. Annyi ilyen van, mint égen a csillag – legyintett Lida. – És ne meressze a szemét. Valahogy nem tetszik maga nekem, Morozov – mondta Lida hangsúlyozott gondoskodással. – Adja csak a kezét! A balt... Tudja... Mindjárt, egy pillanat. Várjon... Tudja, túl gyors a pulzusa... Igen, túl gyors... Mindjárt... még...

Meleg, lágy ujjai, melyeknek érintésére a férfi maga is megérezte, hogyan lüktet, ver az ütőere – ez az érintés, amint azonnal rájött, fölösleges volt. Lidocska pedig, mintha szintén tudná, a férfi szemébe nézett, mosolygott és halkan beszélt:

– Túlságosan felizgatta magát, Morozov. Ne izguljon... Minden rendben van. Nyugodjon meg. Minden, de minden rendben van. Maga erős és szép férfi, nagyszerű szíve van... Egyszerűen elfáradt, ivott egy kis vodkát, amiből nem kell többet innia... Minden rendben van... minden nagyon jó. Na, máris jobb lett a pulzusa... Nem kell, nem kell. Igyekezzen megnyugodni, mondogassa magának: minden rendben van, minden rendben van... Mondta? Így ni. Egészen jó. Most pedig... itt nagy a füst... menjen ki az erkélyre, és szívjon egy kis friss levegőt... Most megint szaporább a pulzusa... Ne izguljon. Minden rendben van. Fél óra az erkélyen – és elmúlik az egész. Hallja, mit mondok?

Morozov bocsánatkérő mosollyal körülnézett, de rájött, hogy senki se figyel rájuk, senki se hallja őket, mindenki a hülye vitával van elfoglalva, csak a farmeres, sápadt nő kö-

zömbös tekintetén látszott, hogy észrevette Morozov zavart pillantását, de mintha átnézett volna rajta, nem vette észre Morozov riadtságát, miközben felállt a láda mellől. A többiek csak akkor néztek rá, amikor térdével meglökte a furnérlapot, s az asztalon minden megmozdult és csörömpölni kezdett, s az ülőke is felborult.

– Elég legyen, ti ördögök! – ordított fel hirtelen Blinkov. – Egészen tönkretettetek. Segítség! Zenét! Élvezni akarom az életet, hogy az ördög vinné el! Egye meg a fene a művészetet!

– Á-á, zene! – kiáltotta a hosszúszoknyás nő. – Horogra akadtál! A zene nem művészet? És a tánc? Mind művészet! Horogra akadtál, Vologyka! – kiáltotta és nevetett. – Inni akarok a művészetre! A táncra, zenére, festészetre! Vologyka, igyál a művészetre, aztán gyerünk... Szeretnék veled... mezítláb.

Míg tartott a lárma, Morozov az erősen megvilágított szobából az erkélyre ment, s mintha hűvös, sötét vízbe ugrana, úszni kezdett az élő vízben, a titokzatosan világító, víz alatti sziklák fölött. Szinte meg volt győződve, hogy a deszkával telirakott erkélyre Lidocska is utána jön, s ezt tudván, a világos ablaktól az erkély sötét részébe húzódott.

A szobában, mintha forró tűz lobbanna fel, megszólalt, vadul felbömbölt, görcsösen felüvöltött a magnetofon, és elnyomta az emberek hangját. Megremegett az üveg, melyen át Morozov hirtelen távolinak és idegennek látta a világos szobát, mintha sosem járt volna benne, csak figyelte a benn őrjöngő embereket, önfeledt táncukat és a feszült, elkomorodott arcokat: az emberek végre valami érdemleges dologgal foglalkoztak. Az ennivalót és vodkát a furnérlapon a sarokba vitték, és a részeg Blinkov meg a hosszúszoknyás nő gyors táncba kezdett a ládán a nagy füstben. Két másik pár a padlón táncolt, és mosolyogva nézték Blinkovot meg partnerét. Morozov rájött, hogy a többiek nagyon jól meglettek volna, sőt már meg is vannak nélküle.

„Miért vagyok én itt? – gondolta elkeseredetten. – Ezen a piszkos erkélyen – se részegen, se józanon, szinte kalitká-

ba zárva... Mint egy bakkecske, akire senki se figyel. Valamit csinálni kell! El kell menni innen. Most azonnal. Mi a fenének hívtam fel Blinkovot?" s az illem teljes felrúgásának vette a vad táncot, az értelmetlen ivászatot, a művészetről folytatott vitát, a kiabálást és nevetést. Úgy érezte, hogy a felnőttek játéka most már boszorkányszombattá fajult, amelynek megvannak a maga s az ő számára ismeretlen íratlan szabályai. Miközben végigszívta a második cigarettát, azon gondolkozott, hogy ez a játék önámítás: s hogy az emberek csak egyvalamit keresnek benne - a feledést, de közben lábbal taposnak mindent, amit az emberiség évezredeken át el akart érni, amiért a nagy elmék és a humanizmus prófétái éltek: amit az emberiség az inkvizíció mágyái, a romboló, az emberi elme legjobb alkotásait elpusztító háborúk, az emberi lélek legbensőbb szentségét meggyalázók komor üvöltése és füttykoncertje ellenére el akart érni: azért, hogy e földön a szépség legyen az úr, amit Morozov az emberi kapcsolatok legrejtettebb értékének érzett, emlékezve Tupoljevnak, a repülőgép-tervezőnek a szavaira, aki azt mondta, hogy csak a szép repülőgépek tudnak repülni.

Ebben a hangulatban már gyűlölte a fényesen megvilágított szobában levő embereket, megvetette a festőket, ezeket az energikus, erős fizikumú, szőrös férfiakat, akik, érzése szerint, képeiket is részegen festették, s mivel nem repesett a lelkük, és elragadtatást sem éreztek a természet szépsége és tiszta színei láttán, képeik is piszkosak lettek, akár a lelkük: s a megfestett emberi arcok semmiben se különböznek a palaszürke, eltaposott, tavalyi falevéltől, ami már csak trágyának jó. A szentséget akarják ábrázolni, közben nem értik, nem tudják, mi az, s fantáziájuk csak addig terjed, hogy megfessenek egy égő gyertyát.

Mennyire gyűlölte őket ezekben a pillanatokban! Régóta nem gyűlölt ily erősen senkit, mint most a szobában levőket, akik nem tudták, nem is sejtették, milyen ellenszenv dúl Morozovban, akiről megfeledkeztek.

A baj az volt, hogy Morozov nem a táncolókat, hanem

önmagát gyűlölte ezekben a percekben, csak erre nem jött rá.

Ingerültsége odáig fokozódott, hogy kicsinyes bosszúvággyal és dühösen ledobta az erkélyről az izzó csikket, és kárörvendve figyelte, hogyan forog a sötétben, és szórja a szikrákat, míg csak az aszfaltra nem esik, és ki nem alszik.

„Elég legyen! – mondta magának. – Ne őrülj meg. Te vagy a hibás, ráadásul ez egyáltalán nem izgat téged. Egyáltalán nem izgat. Nézd inkább, milyen szép az éjszakai Moszkva, mennyi fény és mennyi tükörkép a folyóban. Szerencséd van. Olyan magasról láthatod a várost, ahova Blinkov nélkül, egymagad soha fel nem másztál volna. Hagyd abba a nyavalygást!"

Hűvös volt, de Morozov nem érezte. Az ég, csakúgy, mint az elmúlt éjszaka, teljesen kitisztult a borongós, esős nap után, s mindenütt apró csillagok hunyorogtak rajta. Csak itt-ott lebegtek – mint óriási léggömbök – krémszínű, a város fényei által megvilágított felhők. Így világítja meg a tábortűz is az erdőben a fák tetejét.

„Jaj, hogy a fene enné meg! Úgy szeretnék valakinek a pofájába vágni! Például Blinkovnak. S még Moszkvát szidja, a ronda ördögje! Még hogy Moszkva tette tönkre! Szerencsétlen hülye. A levegőben lóg, mint ősszel a pók a hálójában. Rossz idő van – meghúzza magát, szép nap adódik – továbbmegy. Micsoda városóriás! Micsoda embertömeg egész Oroszországból, s nemcsak Oroszországból, mennyiféle jellem. Mindenből van benne bőségesen: jóból is, rosszból is – eleven, pezsgő, zajos város! Hogyne szeretné az ember! Ami szent, az szent! Ami van, az a szent, mert létezik. Minden mozgásban van... Hogy a fene enné meg őket mind egy szálig!"

Vissza akart menni a meleg szobába, ahol még mindig hangosan dübörgött a zene, noha sem Blinkov, sem a festők, sem a hosszúszoknyás asszony, sem Lidocska nem volt benn, csak a farmernadrágos nő ült elgondolkodva és magányosan a láda melletti rozoga díványon.

Morozov figyelmesen ránézett, a nő észrevette, és fejét lehajtva cigarettafüstbe burkolózott, lehunyta a szemét,

szemhéját lefogta az ujjaival, és ebben a pózban megmerevedett. Két ujját a szemhéjára szorította, a másik kettővel a füstölgő cigarettát tartotta, csak a kisujja villogott gyengéden a bíborvörös térben. Ez a bal keze. A jobb, a mellén átnyújtva és fázósan kapaszkodva, a vállán fehérlett. A lába keresztbe vetve. Rajta térdben világoskékre kopott, erős farmer. A szürke pulóver alatt beesett has.

A férfi úgy nézte, mintha először látná. („Hogy is hívják? Elfelejtettem.") S meghatotta, mennyire egyforma a hangulatuk.

A sötét ajtónyílásból, onnan, ahová a többiek elmentek, ahová nyilván a felöltőket is vitték, a másik szobából Lida Blinkova robbant be a szép világos szobába, mámoros mosollyal az erkélyajtóhoz ugrott, felrántotta és hangosan megkérdezte:

– Nem fagyott meg odakinn, hercegem? Azt a parancsot kaptam, hogy vidítsam fel. Istenem, micsoda levegő!

S Morozov mérgesen nézte, hogy Lida nyomában az egész társaság visszajön a szobába, a helyiséget rekedt nevetés és köhögés tölti be, s hogy Blinkov megragadja a farmernadrágos, mosolytalan nő vállhoz szorított sovány kezét, és idétlenkedve a szoba közepére rángatja. De a szőrös durván leintette Blinkovot.

– Micsoda levegő! – mondta Lida. – És a pulzus? Mutassa csak!

– Nem szükséges, Lida. Minden rendben van.

– Én meg... olyan rosszul érzem magam. Istenem, milyen boldogtalan vagyok! – mondta hirtelen őszintén és nem várt szomorúsággal. – Tegnap felhívtak a munkahelyemen, és közölték, hogy haldoklik a barátnőm. Képzelje el! Én meg itt mulatok, mint valami bolond. De mondja meg, Morozov, mit tehetek? Mit tehetek? Azt mondják róla: szent nő, valóságos szent... Teljesen egyetértek magával, Morozov, maga nagyon önálló és erős férfi. Úgy is kell! Úgy is kell! Még hogy szent! Férjhez ment egy pálinkáshordóhoz. Tönkretette magát. És kész! Miért lenne szent?! Nézze, milyen tiszta éjszaka van! Hát hogy van ez, hercegem? Éjjel csillagok, nappal eső. Miért nem fordítva?

Disznóság! Azt csinálnak, amit akarnak – s az asszony idegesen felnevetett. - Tudja, az egyszeri asszony... Aki tele szatyorral... aki meg akarta nyomni a lift gombját... Ismeri a történetet? Nem... Egyszóval meg akarta nyomni a gombot, de fenn valaki megelőzte, és a lift megindult felfelé! Az asszony meg azt mondja: „Azt csinálnak, amit akarnak..." Istenem, micsoda éjszaka! De ez a vaskorlát hideg. Magához dőlhetek? Én, Morozov, nem vagyok szent. Zoja, az én Zojám, aki haldoklik, az szent. Igen – ő szent. Szegénykém...

– Mi baja van?

– Skizofrénia...

– Hát ettől...

– Ez a reciprok formája... úgynevezett toxikus katatónia. Magának ez természetesen semmit sem mond, ezt én tudom, de ó, jaj! El se tudja képzelni, milyen szép nő! Csodálatosan okos, kék szem. Finom arc. A bőre – nem, ez túlságosan durván hangzik. Nem is bőr, hanem valami finom borító réteg, valami mások számára láthatatlan, nagyon vékony hártya. Egyszóval hihetetlenül szép! És képzelje, nem ismerte a szerelmet... Harminchét éves koráig soha nem volt senkije. Nem szeretett senkit, és őt sem szerették. Szörnyűség! Egyáltalán nem értem! Zojka a számítástechnikai szakon végzett, kandidátus, mindig sok férfi volt körülötte. Férfiak közt dolgozott, és azok az idióták csak a matematikáról meg a munkájukról beszélgettek vele. Szörnyű idióták! Nyilván egyikük se gondolta, hogy egy ilyen szép és okos nő magányos lehet, és senki se szereti. Azt csak elismeri, hogy ez természetellenes? Én még azokat a férfiakat is megértem, akik... És elképzelheti, amikor betöltötte a harminchetet... Addigra zárkózott lett, csupa gátlás. Nehéz volt közel kerülni hozzá. És ekkor akadt egy piszok alak, én láttam: szép és jól fésült férfi... Tudja, olyan csupa ing. Rengeteg inge volt... a frizuráját a legelőkelőbb fodrászszalonban csináltatta – ez is eszköz, ahogy itt mondták. Szintén kandidátus és matematikus. Hogy mi lett ebből, te jó ég! Zojára nem lehetett ráismerni. Amikor találkoztam vele, csak annyit mondtam: Jaj! Fog-

janak meg! Egyszerűen nem is tudom, milyen lett! Zojka – kérdezem –, mi történt veled? Egyszer aztán elmondott mindent, és megkért, hogy nézzem meg a férfit. Úgy szervezte, mintha vélетlenül mentem volna fel hozzá, amikor a fiú nála volt. Ne értsen félre, Morozov, de nekem valami hatodik érzékem van a férfiakhoz. Azonnal rájöttem, kiféle az a pasas. Lélektelen, aljas és nagyon okos ember. A maga módján szép, de nekem nem tetszenek az ilyenek. Túlságosan jól fésült, túlságosan számító. Tudja, olyan, aki sohasem követ el hibát. Magabiztos. S mellé még piszok alak is! Zoja szegény meg semmit se vett észre. Ez volt az első férfi az életében. Na ésatöbbi ésatöbbi. Az első, a legjobban szeretett, a legokosabb, a legrendesebb... Maga mit tett volna az én helyemben? Mit mondhattam Zojának? Természetesen azt mondtam, hogy tetszik a fiú, gratuláltam neki, s közben tudtam – becsületszavamra tudtam! –, hogy nem lesz jó vége ennek a szerelemnek. Csodában reménykedtem. Hátha tévedek, gondoltam. A fiú akkor került abba az intézetbe, ahol Zoja dolgozott. Természetesen mindenki észrevette, mi van közöttük. Természetesen! S fél év múlva a férfi feleségül vett egy fiatal libát. Képzelje el a gázembert! Amikor Zojához járt, már tudta, hogy mást fog elvenni. Zojával meg csak *úgy. Vele,* érti? Akinek soha senkije... Zoja teljesen kiborult, amikor megtudta. Teljesen! Nem is csodálkozom! Ez a piszok alak mindenkit meghívott az esküvőjére egy étterembe, de mindenki annyira megvetette, hogy senki sem akart elmenni. Amikor Zoja tudomást szerzett a dologról, mindenkinek telefonált, mindenkivel beszélt, és könyörgött, hogy menjenek el... Később mesélték, hogy az esküvőn ő volt a legvidámabb, ő énekelt, táncolt a legtöbbet, és ő kiáltotta a leggyakrabban, hogy „keserű"... Hát mondja meg nekem, mi ez? Őszintén szólva, azóta én a férfiakat nagyon, de nagyon... Maga is, Morozov! Mit áll itt, mint egy oszlop? Csókoljon meg már, különben sírva fakadok bánatomban. Maga is... – suttogta. – Blinkov, Blinkov! Bolond ez a maga Blinkovja, és én már régóta nem szeretem! Kétszer megcsaltam, és

az egyiket tudja. Na és?! A másikról nem tud. Az ördög vigye el. Azt akarja, hogy elbőgjem magam?

Amikor Morozov ismét egyedül maradt az erkélyen, egész testében remegett, és sehogy se tudott úrrá lenni ezen a remegésen. Nem fázott: az idegei táncoltak, és nem volt ereje, hogy a sötétből visszamenjen a szobába. Parfümszagot érzett magán, s mintha feldagadt volna az ajka, amely rúzstól szaglott. Néhányszor gondosan megtörölte száját a zsebkendőjével, attól félt, mindenki észreveszi a nyomokat, bár Lida azt állította, hogy csókálló rúzst használ. Az arca úgy égett, mintha a forró napról jönne. Arra a gondolatra, hogy előbb vagy utóbb vissza kell mennie a szobába, furcsa szégyen kínozta. Az izgalomtól és az alantas félelemtől kiszáradt a szája. Jaj, hogy átkozta a pillanatot, amikor a telefonért nyúlt.

Rövid, háromlépésnyi, sima út... Egy, kettő, három... Alig volt annyi ereje, hogy kinyissa a hideg üvegajtót, s belépjen a vérvörös világú és hangos szobába, amelyben – hála az égnek! – Blinkov nem volt ott, Lida pedig cipő nélkül a szőrössel táncolt, akinek izzadt arca egy dühös flagellánséra emlékeztetett. Ő is cipő nélkül táncolt, és szürke csíkos zoknit viselt, ami piszkos volt. Hatalmas mancsát kifeszítette tánc közben. Okos, fekete szeme józan, ragadozó tekintettel nézett a világba. Lida előtte forgott, lebukott a mancsa elől, kacér mosollyal kilépett, dühös fintort vágott, mintha rátámadna, de a férfi elsiklott előle. Mindkettőjüknek nagy, vastag, lúdtalpas lába volt, akár a bunkó. Azzal a különbséggel, hogy Lida kapronharisnyáján lakkozott körmök vöröslöttek át.

A kis heverőn a vörös fal előtt továbbra is elgondolkozva üldögélt a farmernadrágos nő, akit most Morozov kislányosnak látott.

Rápillantott, szemét lesütve a sarokba ment a furnérlaphoz, amelyen zöld üvegek sorakoztak, és az egyikben talált egy kis vodkát. Egy piszkos pohárból megitta a meleg vacakot, és grimaszba rándult az arca. Azért mégis jobban lett: mintha már nem érezné a rúzsszagot. S határozott léptekkel a heverőn ülő nő felé indult.

A kezét nyújtotta, és kérő hangon mondta:

– Szabad lesz?...

A nő nem tiltakozott. Morozov kezébe tette hűvös, nyirkos kezét, amely egy izguló diáklány kezére emlékeztetett, és csodálkozva mondta:

– Meg voltam győződve, hogy elment. Talán repült?

– Még ha repültem volna! – felelte a férfi, és zavarát leplezve összehúzta a szemét.

S ebben a pillanatban Morozov észrevette a táncoló „szektás" fürkésző és gyanakvó tekintetét, akinek kifogyhatatlan energiája félelmet keltett benne, meglátta Lidocska mindent értő és megbocsátó mosolyát. Az ajtónyílásban megjelent a másik festő, s ő is, akárcsak a barátja, gyanakodva méregette Morozovot.

– Bocsásson meg, elfelejtettem a nevét. Rosszul hallottam, és nem akartam megkérdezni.

– Vitának hívnak. Furcsa nevem van: Vitalija. Nem szeretem.

Morozov általános figyelem közepette vezette a könnyedén táncoló Vitát, alig érintette hátának rugalmas kis völgyét, kezét fogva azon igyekezett, hogy kellő távolságban tartsa, mert megmagyarázhatatlan tiszteletet érzett iránta. Az egész este során most töltötte el először saját emberi méltóságának kellemes érzése, mintha ez a halk, jelentéktelen és akvarellszerűen elmosódott arcú nő visszaadta volna az önérzetét. Vitának hosszú, sima haja volt, amely szétterült a hátán. Morozov megérintette a hűvös zuhatagot, s e hűvösön át megérezte a nő testének melegét. Ilyet eddig még nem tapasztalt, és félt megbolygatni a titokzatos érzést ujjai hegyében. Úgy érezte, mintha valami mindenható lény drága edényt bízott volna rá, a földi halandóra, s az edénynek már az érintése is félelmet és remegést kelt benne.

Morozov nem értette önmagát és furcsa állapotát, s ezért az ujjait sem merte megmozdítani, nemhogy erősebben magához szorítani a nőt, mert félt, hogy Vita rosszat gondol róla. Csodálkozott, s bár nagyon szeretett volna, nem mert Vita szemébe nézni, pedig ez a szem nagyon közel

volt, és halvány, ködös mosollyal (ezt Morozov biztosan tudta!) figyelte őt. Az egész nő a látókörében volt, de mintha minduntalan kicsúszott volna belőle, mint az elektromos hegesztő fénye, amelybe nem lehet puszta szemmel belenézni, és amelytől a szem maga is menekül.

– Köszönöm – mondta csodálkozva, amikor a zene véget ért. És visszavezette Vitát a heverőhöz. – Elnézést, de megint megszólalt a zene...

– Ne-em – felelte Vita határozatlanul. – Nem. Mennem kell. Még meg kell sétáltatnom a kutyámat.

– Akkor engedje meg, hogy elkísérjem, ha... – Körülnézett, mintegy nem tőle, hanem azoktól várva feleletet, akik ellenségesen figyelték. – Természetesen, ha nincs kifogása ellene – mondta, erőt véve onmagán. És kihívóan az ajtóban álló férfira nézett.

– Kérem – egyezett bele a nő.

„Aljasok! – gondolta elborult szemmel. – Mit akartok még? Ezt is meg akarjátok kaparintani. Becsaltátok szegényt a bűnbarlangotokba. Láttam, milyen állapotban volt. Én tudom! Gazemberek!"

S megmentőnek érezvén magát, komor udvariassággal érdeklődött a háziaktól:

– Hol találom meg a kabátomat?

– Jöjjön – mondta az ajtóban álló férfi, és Morozov utánaindult a keskeny, sötét folyosón egy sötét ajtó felé, mely mögött, mint kiderült, egy kis szoba volt.

A zöld állólámpa homályos fényt árasztott. Az ágyon a részeg Blinkov aludt, ragacsos szája nyitva. Mellette a fotelben a hosszúszoknyás nő szunyókált.

A kabátja egy régi kétajtós szekrényben lógott. Morozov kivette, és az ajtó felé akart indulni, de a halálosan fáradt, sötét karikás szemű férfi, aki hirtelen megöregedett, és akiből mintha elszállt volna az erő, megérintette a vállát, és durván, tegezve azt mondta:

– Várj egy kicsit!

– Miért?

– Várj csak!

Nyílt az ajtó, s a másik férfi lépett a szobába, mereven

Morozov szemébe nézett, s annak fejében az az ostoba gondolat fordult meg, hogy ezek ketten most megverik. Arckifejezésük, ijesztő elhelyezkedésük – egyik elöl, másik hátul – semmi jót sem ígért, és Morozov az alvó Blinkovra pillantott, szólni akart, kiáltani neki, hogy ébredjen fel, és csillapítsa le a barátait.

A feszültség csupán egy pillanatig tartott. Morozov még magához se tért, amikor az a („Hogy is hívják?") „szektás", az az önostorozó, flagelláns képű, gyorsan suttogva megszólalt:

– Vedd tudomásul, hogy ez a nő, akit el akarsz kísérni, vagyis Vita, tudod, kiről van szó... Ez egy szent. Ha te, elnézést, maga, egy ujjal is hozzáér, ha netalántán valami szándéka van vele, hát nem irigylem. Megijesztettük? Azt is akartuk.

– Megértette, Nyikolaj – mondta jóindulatú mosollyal a másik, és vállon veregette Morozovot. – Ne haragudj. De ha tudnád, milyen ember ez a Vita, nem is kellene figyelmeztetni. Kész! Menj, mert ő már felöltözött és vár. Vita – ez az életet jelenti, megértetted?

Morozov szó nélkül kiment a szobából, gyorsan magára kapta a kabátját, el se köszönt senkitől, még Lida Blinkovától sem aki szemmel láthatóan várta, hogy a férfi mondjon valamit, de az is lehet, hogy a folytatásban reménykedett, és aki egy felháborodott, dühös „ejhá"-t szeretett a hátába: miközben Vita búcsúzkodott, Morozov már ki is lépett a lépcsőházba.

Nem, nem ijedt meg a fenyegetéstől, tudta, mit ér az ilyesmi. Csak meglepődött, ahogy meglepődött a lilásan lángoló ég láttán is. És nem tudott mit felelni rá.

De teljesen elképedt, valósággal letaglózta a felvillanó gondolat, hogy ez a Vitalija nevű sápadt arcú nő, ez az egyszerű és jelentéktelen, kislánynak látszó nő valóban rendelkezhet valami titokzatos lelki hatalommal, ha ezek a dörzsölt disznók így rajonganak érte, és félnek, nehogy valaki megsértse a szentjüket. S nemrég, tánc közben őt magát is rajongás fogta el iránta. De amikor azt mondta, hogy elkíséri, semmi olyasmi nem fordult meg a fejében, ami – akár

véletlenül is – sérthetné vagy bánthatná Vitát. Úgy érezte, szüksége van rá, hogy vele legyen, hogy magára leljen, hogy lélekben a bensejében élő *emberig* emelkedjen.

– Már azt hittem, nem vár meg – mondta jóindulatú mosollyal Vita. – Megvárakoztattam.

Műszőrmével szegélyezett, szűk orkándzsekit viselt. Járás közben meggörnyedt, de gyorsan és könnyedén lépkedett: Morozovnak ki kellett lépnie, hogy ne maradjon le.

– Szintén a metróhoz? – kérdezte Vita.

– Igen, a metróhoz.

Amikor a mozgólépcsőn mentek lefelé, Morozov végre meg merte kérdezni:

– Vita, régóta ismeri ezeket a festőket?

A nő elmosolyodott, és tűnődve felelte:

– Nem festők. Az egyik olajjal fest. De mindketten építészek. Együtt végeztünk.

– Világos – felelte Morozov, habár Vita egyszerű magyarázata mindent felforgatott és úgy összekevert a fejében, hogy már meg se próbált bármit is kideríteni, logikusan végiggondolni, egybevetni és következtetni. Csak annyit értett, hogy semmit sem értett meg abból, ami ezen az estén történt, és talán soha nem is fogja megérteni.

Amikor szórakoznak, csodabogarak, de épp ezért szeretem őket – folytatta Vita, megérezvén Morozov értetlenségét. – Mindnyájan Duskin tanítványai vagyunk. Csodálatos ember volt!

– Duskin, Duskin... Az, aki... valamit én is...

– Természetesen! Ő tervezte a Majakovszkaja metróállomást... Természetesen. Nagy hiba lenne, ha nem ismerné.

Vita a Kropotkinszkaja állomáson szállt ki. Az állomáson halvány, fehéres fény, üres peronok, tejfehér tulipánok az oszlopokon.

– Köszönöm – mondta a nő. – Minden jót.

De a férfi kérte, hogy hazáig kísérhesse.

– Ne nyugtalankodjék miattam, nem félek.

Morozov tudta és valami oknál fogva meg volt győződve, hogy Vitát senki egy ujjal se meri bántani. De úgy érez-

te, egy kis ideig még mellette kell maradnia, látnia kell, és valami érthetetlent meg kell értenie, valamit meg kell kérdeznie tőle.

De szó nélkül ment egészen a házig, a kétemeletes, öreg házig, amely egy mellékutcában állt. A nő ismét azt mondta:

– Köszönöm. Minden jót!

Kezet nyújtott. A férfi megint értékes kincsként fogta meg a kezét, és meghajolva megszorította. Vita utcai lámpától megvilágított arca váratlan emlékképet idézett fel...

„Igen! – majdnem felkiáltott. – Az égő gyertya."

A míniummal festett és erős rugóval rögzített nehéz ajtó akkorát dördült, mintha lőttek volna.

Morozov egyedül maradt. Már éjszaka volt. A házak közötti résekben csillagok világítottak a tiszta égen. A metró felé ment a visszhangos kis utcán, s igyekezett felidézni a nő arcát, aki az imént még mellette volt. De bárhogy igyekezett, nem sikerült. Az arc örökre eltűnt az emlékezetéből, a szívéből, mintha soha nem is létezett volna. És Morozov szinte észre se vette – csak gyenge lett és apatikus.

Nagyon jól emlékezett a táncolók lábára, emlékezett az elomló Lidocska tapasztalt, érzéki szájára, nyelve cuppogására, és fölényesen mosolyogva, gyűlölet nélkül gondolt az alvó felszarvazottra: „Informáljátok csak azt a hülyét..."

Csak később, sok idő elteltével, a fővárostól távol, élete nehéz percében jut majd eszébe Morozovnak egy bizonytalan, szétfolyó, világos foltocska, amely valamikor – akár egy égitest – elhaladt mellette, és akkor a magány szomorúsága tölti majd el. Eszébe jut a naiv legenda a szent nőről, aki három alakban jelent meg előtte azon a rosszul sikerült moszkvai estén, és megint leküzdhetetlen vágy fogja el az óriási, népes város után, amelyet odaadóan szeretett, de sohasem ismert, és nem is tudott volna teljesen megismerni, még ha olyannyira akarta volna, akkor se. Elfelejti az erkélyen lopott csókok ízét, elfelejti, milyen dühös volt a tánco-

ló és révült férfiakra, elfelejti az arcukat, ostoba fenyegetésüket, és természetesen Blinkovot is elfelejti.

Csak a füst keretezte világos foltocska bukkan majd fel minduntalan, hogy emlékeztesse és megvalósíthatatlan, homályos álomképekkel nyugtalanítsa a lelkét, melyeknek értelmét még ő, a „filozófusok emeletén" lakó se fogja sohasem megfejteni.

Katona Erzsébet fordítása

Nem elég azt mondani róla, hogy csúnya volt, taszított a csúnyasága. Erős homlokdudorai és a vastag, függőleges redők feszes csomóba rántották szürke bőrét a szemöldöke között meg az orrnyeregnél, s ettől bárgyú, primitíven dühös és bánatos lett az arckifejezése. A feszes orcák alatt, a rózsaszín orrlyuktól a vértelen száj sarkáig húzódó mély árok pedig megvetővé tette a kifejezést. Időnként olybá tűnt, hogy ez az ember sohasem nevet, egyáltalán nem is tudja kifejezni az érzelmeit, holott többen látták, hogy szüntelenül csillogó, szinte erős, ugráló fényben szikrázó apró szeme, amelyből eredeti, titokzatos ész sugárzik áthatóan, vidám nevetésre húzódik, orcája feldagad, szürke bőre kipirul, nagy fogai közül valami kohogésféle tör elő, ami nevetésre emlékeztet. De bármit tett is ez a Dremajlov nevezetű férfi – a karóráját húzta-e fel az apró tücsökként cirpelő kereket forgatva, vagy egy csomag cigarettát nyitott ki –, a szemöldöke közötti ráncok oly zordonan sűrűsödtek, szeme olyan villámokat szórt, mintha mindjárt dühös káromkodásban törne ki.

Csak akkor simult ki az arca, lett ábrándos a tekintete, szűnt meg a feszültség, oldódott fel talányosan csillogó rózsaszínű ködben, amikor mélyen és önfeledten elgondolkozott valami fontos dolgon. Ilyenkor az egész ember teljesen átalakult. Ezekben a percekben, a mások számára elérhetetlen, bölcs töprengés közepette megszépült. Ezekben a percekben szent szelídséget árasztott azok felé, akik isteni önfeledtségben láthatták, mintha valami csoda folytán arca mindenki szeme láttára egy szelíden alvó és álmában mo-

solygó gyermek arcává változott volna, aki éppen zseniális felfedezést tett a világ megismerésében.

Bizonyára egy ilyen percben szeretett belé az asszony, aki most a volántól jobbra mellette ült, s kitartóan figyelte az aszfaltszalagot, amely szürke egyhangúsággal szaladt hátrafelé az új Moszkvics kerekei alatt. Ritka, az orosz fül számára talán túlságosan is szépen hangzó nevet viselt – Euláliának hívták, de barátai valami oknál fogva Lekának nevezték.

Szavocskin, a vezető háta mögött ülő, szürke buklé micisapkás férfi már rég jogot nyert, hogy így szólítsa régi barátja, egykori iskolatársa feleségét.

Abban az évben nagyon szép tavasz volt. Alig jött el a május, a folyók vize máris kitisztult, megnyugodott az áradás után. A partokon és szurdokokban kivirágzott a zelnicemeggy. A föld fűsörtét növesztett. Kirügyeztek a fák.

Mint mindig, a városi ember számára most is gyorsan és észrevétlenül köszöntött be a gyönyörű időszak, amikor a nemrég hó borította, de már felszáradt föld szédítő és bódító illatot áraszt, amikor tele vagyunk életkedvvel, és szívesen hiszünk abban a homályos boldogságérzetben, ami mindig elfogja a közép-oroszországi embert, amikor a napsütötte zöld földet meglátja, amikor a városi házak udvarán az orgona kipattant rügye zöld virágnak, sohasem volt, sohasem látott tulipánnak tűnik. Ebben a gyönyörű időszakban könnyed, játékos, lelket vidámító gondolatok töltik meg a fejünket, s nincs az az erő, ami a városban tartana bennünket.

A horgászat, egy zöld halom a folyó partján vagy maga a folyó, de feltétlenül eszünkbe jut valami, nagyon fontossá válik, s addig nyugtalanít, gyötör, követeli, hogy teremtsünk érintkezést vele, hogy az embernek már nem is tavasz a tavasz, ha legalább egy napot és egy éjszakát, legalább huszonnégy órát nem tölt a szabad ég alatt, a puszta földön. Talán az egykori nomád kél életre a lelkünkben, talán a mohó életszeretet, de bármint legyen is – indíts! Egy rövid, icipici, jelentéktelen, értelmetlen és csodálatos útra az újjáéledt földön.

Jurij Ivanovics Szavocskin különleges módon szerette a tavaszt. Még külön elgondolása is volt arról, miért szereti ilyen szenvedélyesen éppen a tavaszt és nem a nyarat, az őszt vagy a telet.

Télen született, s feltételezése szerint a tavasz lehetett az első, amit életében tudatosan avagy öntudatlanul érzékelt. Még csak három és fél hónapja élt a földön, amikor beköszöntött az az első és egyetlen tavasz, amelyet ő, az akkor már bizonyára valamit látó, érzékelő emberke, természetesen az igazi és egyetlen lehetséges élet megnyilvánulásaként fogadott el, s amelynek illata, frissesége és melege örökre emlékezetébe vésődött. De Jurij Ivanovics Szavocskin még tovább ment, titkos gondolataiban úgy képzelte, hogy ebből a szempontból a föld összes lakói tavaszi, nyári, őszi és téli emberekre oszlanak: ki mikor született, kinek mi jutott osztályrészül, kinek milyen volt a szerencséje, vagyis élete első három-négy hónapjában ki érzékelte először azokat az illatokat, hangokat, színeket, hőmérsékletet, amelyek a telet téllé, a nyarat pedig nyárrá teszik. Erről a feltevéséről természetesen senkinek sem beszélt, félt, hogy kinevetik, de meg volt győződve az igazáról, legalábbis saját magára vonatkozólag. Időnként úgy rémlett, mintha még az első élénkpiros, napsütötte celluloid játékaira is emlékezne, az úgynevezett pozitív érzelmi robbanásra, ami az első meleg, illatos áprilisban történt, amikor mindössze három és fél hónapja élt még a földön. Úgy rémlett, emlékszik a topolya göcsörtös törzsére, amelyik mellett kocsija állt, emlékszik a vastag kérgen áttörő három-négy levelű zöld ágacskára, melyen szintén átsütött a nap, és úgy ragyogott, mint a játék, ragacsos, illatos és ragyogó levelei mozogtak a szélben; valósággal érezte azoknak az első leveleknek az illatát, amelyek olyan csodálatot és örömet váltottak ki belőle, mintha rájött volna, hogy nincs egyedül a világon, hogy rajta kívül van még egy kicsi, törékeny és hangtalan élet, s bizonytalan mosollyal a szívébe fogadta.

Mindez nyilván badarság, és Szavocskin csak csodálkozó mosollyal tudta maga elé képzelni azt az egykor érzékelt kis ágat és a játékokat, amelyek felé kezét nyújtotta élete első

áprilisának azon a meleg és illatos napján. De valahol mégiscsak látta azt az idő ette törzset és a kéreg repedésén át a napfényre törő ágacskát. Olyan közel volt és olyan elragadtatott csodálkozással nézte, hogy vagy álmában láthatta, vagy egészen kicsi korában, amikor még nem tudott gondolkozni.

Elképzelései szerint Dremajlovék is tavaszi emberek, bár egyikük novemberben született, a másik meg februárban. Szavocskin felesége viszont őszi ember, mert júniusban született, és a szeptembert szereti: nem jött el velük, bárhogy hívták is, félt a tavaszi nyirkosságtól meg a sátorban való alvástól.

A kocsikázás nagyon kellemes volt. Szavocskin régi autós, még 401-es Moszkvicson tanult vezetni, nemrég adta el lehajtott Zaporozsecét, s a vezető mögötti ülésen most úgy érezte, mintha maga ülne a volánnál: a szokásos módon kezelte a pedálokat, jobb lábát a gázpedálról a fékre helyezgette, a ballal pedig a kuplungot nyomta. Különösen akkor ment jól neki a vezetés, ha Leka ült a volánhoz, aki nemrég szerezte meg a jogosítványt. A férje akkor engedte át neki a vezetést, amikor már maguk mögött hagyták a várost, s az úton nem volt nagy forgalom.

Az asszony a volánhoz ült, kényelmesen elhelyezkedett, szeme sarkából megnézte magát a visszapillantó tükörben, és megigazította a tükröt. Szavocskin látta, mennyire izgul és mennyire szeretné bebizonyítani vezetési tudományát.

Indulás előtt leengedte az ablakot.

– Kevés a hely – mondta. – Amikor a volánnál ülök, ezen az oldalon kevés a hely, az kell, hogy szabadon befújjon a szél, érted? – kérdezte Szavocskintól. – Ülj át a másik oldalra, mert itt rád fog fújni.

– Indíts, Leka! Nem félek tőle – felelte Szavocskin, s a vezetőülés támlájára könyökölt. – Nyomd meg a gázt.

Az asszony egy pillanatig izgatottan nézte, Szavocskin pedig ki tudja, hányadszor, talán ezredszer olvasott ki valami olyasmit az asszony fojtott izgalmából, ami – immár há-

nyadszor! – elgondolkodásra késztette, s rájött arra, hogy féltenie kell a barátját meg önmagát is.

Volt valami bűnös, sőt durva ebben a tekintetben; Leka lelke mélyén Szavocskin számára is nyilvánvaló titkos romboló erő működött, és csak az asszony józan eszére, fegyelmezettségére számíthatott, mert ő maga ezekben a percekben vihar fenyegette, rozzant szalmatetőre hasonlított. De hál' istennek a vihar mindig elkerülte, csupán tehetetlenné és csüggedtté vált tőle. S ő mintha örült is volna ennek meg nem is.

Leka százkilométeres sebességgel zavarta a kocsit a tél után szürkésfehér, száraz és sötét repedésekkel teli aszfalton, ügyetlenül a fekete kormánykerékbe kapaszkodva vezetett, a férjét ijesztgetve, aki megadóan hallgatott, és a homlokát ráncolta dühös megvetésében. Szavocskint pedig mintha lehűtötte volna a félelem árnya, az asszony háta mögé rejtőzködve ült a kemény szélfúvásban, a tükörben látta a vezető bután elragadtatott, kerekre tágult, rezzenetlen szemét, s tudta, hogy Leka meg a józan ész teljesen összeegyeztethetetlen fogalmak.

A közeli vég, valami szörnyű katasztrófa előérzetében Szavocskin, mintha élete utolsó perceit élné, igyekezett mindent megtenni, olyan pózba helyezkedni, hogy az asszony erős parfümillatot árasztó haja időnként az arcához érjen, hogy legalább élete utolsó perceiben, titkon élvezhesse a nő közelségét. A fekete haj kiszabadult a fehér kötött sapka alól, és lobogott a szélben, valami furcsa, meghatározott ritmusban mozgott, és a balról jövő napsugarak megtörtek rajta.

A sebesség, a felfújt vitorlaként zúgó szél és ez a hol eltűnő, hol előbukkanó napsugár, ami a szemében felcsillanó feketeséggel keveredett, elszédítette Szavocskint. Az asszony haja már a szemét csapkodta, keményen, mint egy lófarok, a homlokát és arcát verte, erőtlenné tette és megfosztotta akaratától. Minden szembejövő kocsiról azt gondolta, hogy ez az utolsó kocsi, az utolsó kép, amit életében lát, mert Leka mintha egyenesen a kocsi közepének haladt volna, csak csoda folytán kerülvén el az összeütközést, és

minden előzés, különösen, ha a távolban szembejövő kocsi tűnt fel, félelmetes talányt jelentett a férfi számára, élethaláljátékot, reményt és istenhozzádot. Lába mintha a kocsi aljához nőtt volna – olyan erősen nyomta a maga „pedálját", mindent kicsavart önmagából is meg a kocsiból is.

Szavocskin, miközben lassan és könnyedén a Tartarosz felé haladt, furcsa ellágyulással, az élettől búcsúzva, immáron hányadszor, ismét arra gondolt, hogy Leka festi a haját, amelyet egészen átitatott a természetellenes, szédítő feketeség, mert ilyen haj, gondolta félve és elragadtatva, amikor illatát és kemény, tűszúrásokhoz hasonló csapódását érezte, ilyen mélyfekete szín nem létezhet a természetben, mint ahogy nem létezhet ennek a ragyogó, fehér bőrű asszonynak a lényében sem. Hisz a természet nem találhatta ki számára ezt a mély feketeséget, még világosabbá téve arca és nyaka anélkül is fehér bőrét, s nem adhatott ilyen esőszürke színt óriási, kissé dülledt szemének. A szempilláját biztosan tussal festi! Túlságosan eleven szájának csillogását pedig gyöngyházfényű rúzzsal tompítja...

Sohasem látta, nem ismerte másnak Lekát és nem is fogja: Szavocskin teljesen meg volt győződve, hogy egészen biztosan összetörik magukat, nekirohannak valamelyik szembejövő kocsinak, amely ágyúgolyóként, jajongó zúgással és nagy szelet kavarva nyargal tova; ha meg nem ütköznek össze, akkor a sáros útpadkára sodródnak és felborulnak, ebben a bádogdobozban lapulnak palacsintává – de valami feltétlenül történni fog! A nyelve hegyén állandóan ott lebegett a hetyke mondat, amit minduntalan ki akart mondani: „Biztos, hogy ma ripityára megyünk. Egész biztos." De hallgatott, nem akarta Leka előtt mondani.

Hat évvel ezelőtt látta meg az asszonyt először Dremajlov oldalán, és elbűvölte a szépsége. Mintha a göcsörtös kéregből kinövő fényes ágacskát látta volna meg még egyszer.

S most, amikor az asszony, aki igazában még meg sem tanult vezetni, a kocsit zavarta, hirtelen csodálkozva állapította meg, hogy neki ebben az őrült élethaláljátékban nagyon fontos tudni, hogy Leka festi a haját, hogy az a haj

természetellenes, mint csillogó nylon öltözékében maga az egész nő. De nem tudott rájönni, miért foglalkoztatja és izgatja annyira a dolog. Feszült, érzéki hangulatában, noha nem tudta pontosan, hogyan is festenek hajat, megpróbálta elképzelni, hogyan engedi Leka nehéz, nedves haját óvatosan egy fehér zománcos lavórba, valami illatos, meleg és sötét folyadékba, hogyan öblögeti benne egyetlen csepp folyadék szétfröcskölése nélkül, hogyan fésüli, bontogatja egy kis erős vagy puha kefével vagy a jó ég tudja, mivel, s teszi mindezt csupán azért, hogy a férfiaknak tessen, s természetesen elsősorban – mint titokban reménykedett és tudta – neki, Szavocskinnak.

Régebben is előfordult vele, hogy ilyen mindenki előtt titkolt érzéki hangulat fogta el, amikor társaságban Lekában gyönyörködött. Ilyenkor elkomorult és kényszeredett mosollyal felelt Dremajlov kérdéseire, aki semmit sem vett észre barátján, vagy Leka tekintetére válaszolt a mosolya, aki viszont mindent észrevett és megértett, s ettől izgalomba jött és még szebb lett.

Ez kellemes volt. Vagy legalábbis meg lehetett érteni a túlzott és bűnös érzéki izgalmat, amit egy pohár bor után barátja felesége iránt érzett. De most, amikor a szembejövő teherautó fényes nappal bekapcsolt lámpákkal, óriási sebességgel közeledett, Leka meg idejében előzni akarván, a gázpedált taposta – most hogyan gondolhat az asszony hajára, amikor saját élete is egy hajszálon függ, amikor itt a biztos vég –, hogyan gondolhat rá, és miért olyan ragyogó és bűvös ez az egész... Nyilván csak azért, mert eljött a vég. Lekának már nem lesz ideje sem fékezni, sem előzni, és a szembejövő autó lámpái fényében látván, hogy a Moszkvicsnak vége lesz, már a padka felé szorul, az előzendő kocsi szintén kissé jobbra húz, s szabaddá tesz egy keskeny, kockázatos rést, amelyen Leka bádogdoboza sértetlenül repül át, és csodával határos módon sem az egyik, sem a másik kocsit nem érinti...

Végezetül is Leka szót fogadott dühöngő férjének, óvatosan a felázott padkára állt, és engedelmesen átadta helyét a volánnál. Mintha mi sem történt volna, ismét megnézte

magát a tükörben, a sapka alá igazította a haját, Szavocskinra nézett, intett neki, s mintegy támogatást keresve megkérdezte:

– Hát történt valami? Mondd, Jurka! Normálisan vezettem. Vagy te talán féltél?

A férfi elmosolyodott és halkan mondta:

– Féltem.

De az asszony a tekintetéből kitalálta, miért félt, elnevette magát:

– Na tessék! Hogy micsoda gyáva férfiak vannak manapság!

Később, amikor Dremajlov megvető komorsággal és olyan hangosan szuszogva, mintha fűrészelne, a folyó melletti réten vezette a kocsit, Leka elszomorodott, szó nélkül nézegette a zöld füvet, amelyen gurultak. Csak egyszer szólt oda a férjének, amikor az fél kerékkel egy kis dús bokorra hajtott.

– Természetesen nem tudtad kikerülni.

– Nem tudtam – felelt a férj komoran és dühösen.

Valóban nem tehette, mert jobbról, a folyó felől szivárványosan csillogó vízzel borított, fekete folt látszott. A két csupasz kereknyom, melyet régen vágtak a kocsik a folyóparti rét fűvébe, amelyen a prüszkölő Moszkvics könnyedén rugózva haladt, mintha ő is élvezné a hűvöset, hol a part menti égerfák mellé szorult, hol pedig, az alacsonyan fekvő mocsaras részeket kikerülve, élesen elkanyarodott a folyótól. Ilyenkor a hangtompító dobjában nagy erővel durrogott a felhevült gáz, a kerekek a sáros földbe ragadtak, minden erejüket megfeszítve forogtak, csúszkáltak, a kocsi elakadt a lejtőn, aztán mégis volt annyi ereje, hogy a szárazra kapaszkodjon, közben felszántotta a földet, és ebben az évben ő sértette fel először az üdén zöldellő rétet. Ezután a kipufogó ismét magabiztosan pöfögött a szabad tér madárdalos csendjében. A teret itt szinte fizikai pontossággal lehetett érzékelni – a közelt, a távolt, a távolabbat és a nagyon, nagyon távolt, a kocsit ismét száraz, tavalyi virágok súrolták végig zizegve, megint finoman pendülve érintették a kardántengelyt a friss hajtások.

Az autó még tizenötezer kilométert sem futott, nem zörgött, nem nyikorgott, minden alkatrészt feszesre húztak benne, s még ezen az úttalan úton is lágyan, csendesen ringott rugózatán.

Volt itt a parton egy domb, amelyet patkó alakban fiatal nyírfák fogtak körbe, s ahol már jártak egyszer, amikor gombászni jöttek. De ez alkalommal a kocsi Dremajlov minden igyekezete ellenére sem tudta legyűrni a csúszós emelkedőt. Pedig sokszor nekihajtott, igyekezett egy lendületből felszaladni a csábító halomra, de a tető előtt a kerekek veszett forgásba kezdtek, a motor kimerült, és fékezve vissza kellett menni a part menti bokrokhoz.

Szavocskin is megpróbálkozott a felhajtással, de neki sem sikerült.

A domboldalon széles csíkok maradtak, mintha valaki sáros ecsettel kente volna be a zöld felületet.

A felhevült, elgyötört motor végre elcsendesedett. Az utasok kiszálltak a kocsiból. S azonnal megszólaltak körülöttük az erdő madarai. Mintha valahol fenn az égen énekeltek volna, s olyan melankolikus bánattal, amit általában a tavaszi, zsongó erdőbe került városi ember hall ki trilláikból és hangjuk zengéséből.

A hűlő motorban néha élesen megzörrent valami. Leka piros gumicsizmát húzott, belegyűrte farmerje szárát, azt mondta, ne menjenek utána, s elment.

Szavocskinnak egyetlen eredeti gondolat se jutott eszébe, így, nyújtózkodva és körülnézve, hangosan és elragadtatva azt mondta:

– Micsoda gyönyörűség, az ördög vigye el! Olyan meleg van, mintha nyár lenne... Vízszag!

– A gyönyörűség az lesz, ha sátrat verünk és tüzet rakunk – felelte komoran Dremajlov. – Menj, vágj karókat. Nesze, itt a fejsze.

Este, miután jóllakott s kissé berúgott, Dremajlov elkezdett hülyéskedni, és bárgyú mosollyal fejtegette:

– Én egy kémiai elemmel dolgozom, az én drága, egyetlen szenecskémmel. Azt mondták, foglalkozz valami mással, mire én azt feleltem: ne-em, soha. Csak az én szenecskémmel... Hát ennyire szeretem én a szenet! Kitüntetést érdemelnék ezért a szeretetért. Olyan aranyos, aranyos kis elem! Egyszerűen csodálatos! Még azt mondják, foglalkozzak másikkal... Ezt ni! A többi elem szemét és vacakság. Ismered a festőről szóló példázatot? Nem, nem ismered. Mert én Heinénél olvastam, te pedig sohasem olvastad Heinét, s még azt sem tudod, kiről van szó. Hallgass! A festőnek azt mondták, hogy fessen aranyba egy angyalt, amire ő azt felelte a megrendelőnek, hogy inkább egy vörös bikát rendeljen, mert a vörös bikát jobban szereti, mint az arany angyalt. – Dremajlov köhögött a nevetéstől. – A vörös bikát jobban meg tudja festeni! Érted? A festő azt mondta a megrendelőnek, hogy ha arany angyalt fest, az is vörös bikához fog hasonlítani. Érted?! – dörögte elragadtatva Dremajlov. – Érted? Zseniális példázat... Én is csak a szenet szeretem. Az én kedves, aranyos kis szenecskémet! Én semmi mással nem tudok és nem is akarok foglalkozni, és ne is ajánlgassanak nekem semmit. Szerelmesek vagyunk egymásba – én és a sz-sz-asz-szé-asz-szén... Érted? Akkor fogd be a szád. Ez az én vörös bikám! És semmiféle arany angyalra nincs szükségem, még ha százszor bearanyozták, akkor sem. Ezt feleltem. És kész! Ezzel pont. De miért hoztunk ilyen kevés innivalót, mi? Hova tettük az eszünket, hogy az ördög! Nincs egy kis rejtett tartalékod? Nagy kár! De mikor én a vörös bikát szeretem! Fogd be a szád! Nincs nálad valami véletlenül titokban? Mindenki hallgasson.

Dremajlov gyorsan részeg lett, s miközben berúgott, feldagadt a képe és kivörösödött. Testében olyan durva és zabolátlan energia szabadult fel, hogy képes volt minden ok nélkül elszaladni, verekedésre, gyerekes dulakodásra szólítva föl, meglökni valakit, hadonászott, forgott, mint egy labda, s közben fuldokolva nevetett, guggolóst akart tán-

colni, aztán pedig elterült a padlón vagy a földön, s arra kérte a többieket, hogy azonnal lépjenek át rajta, és egyből megsértődött, ha nem akartak szót fogadni. Néha még Leka is kérte: „Az isten szerelmére, lépjenek már át rajta, mert még megfázik a hülye." Szavocskin maga is látta, amint Dremajlov az üdülőtelep kis utcáján keresztben feküdt, és azt mondta, hogy mindenki lépjen át rajta. Ismervén hóbortját, mindenki átlépett rajta. Épp arra jött egy kocsi, és megállt a fekvő ember előtt. Az pedig nagyon szerette volna, ha a kocsi is átlép rajta.

Az utolsó években lehiggadt, kandidátusi disszertációjának megvédése után abbahagyta az ivást, s a nagydoktoriján dolgozva, csak nagy ritkán engedte meg magának, hogy lazítson, kirúgjon a hámból, még jó, hogy most már Leka is megszerezte a jogosítványt.

Részeg és boldogan fecsegő barátját figyelve Szavocskin szinte kötelezőnek érezte, hogy Lekára pillantson, tudván, hogy az asszony várja, és ráemelte tekintetét.

Leka az egyetlen összecsukható széken ült, melynek rövid lábai mélyen a puha földbe süppedtek a súlya alatt. Mintha csak így beszélt volna Szavocskinhoz: jól van, végighallgattad ezt a részeg fecsegést, de most már nézz rám, látod, milyen szép vagyok... A férfi pedig engedelmeskedett, ránézett. Könyökére támaszkodva az asszony lábánál hevert az autóponyván, s úgy gyönyörködött benne. Alulról felfelé nézett rá, és kicsinek érezte magát ez előtt a monumentális nő előtt, aki a földbe nyomta a fémszéket, és aki úgy magasodott fölé, hogy még a fénylő eget is eltakarta előle. Az asszony összekuporodva ült, fejét a kezére támasztotta, és szorosan összezárt, magasra húzott térdére könyökölt. Olyan hajlékony dereka volt, mint egy gyereknek.

„Gyönyörű vagy – mondta neki hangtalanul a férfi, s alig bírta elviselni az asszony kissé dülledt szemének révedező, hosszú tekintetét –, ha rád nézek, majd megsüketülök, úgy zúg a fülem."

Mindig így beszélt hozzá, s az asszony mintha nagyon jól értette volna. De ez alkalommal semmi sem állt össze Sza-

vocskin tudatában, és lehunyta a szemét, mert nem tudta elviselni Leka túlságosan sokat jelentő, nyomasztó tekintetét.

Az alkonyatban álmos, bágyadt cserebogarak röpködtek, súlyosan és láthatatlanul keringtek a zöldellő nyírfák fölött, elő-előbukkantak az erdő homályából, s elektromosan percegő zümmögéssel tudatták érkezésüket, majd leütve, a sötét földre hullottak.

Szavocskin és Leka a cserebogarakat kergették, és a gyufásdobozba dugták őket, amelyet a férfi tartott a kezében. Amikor végül Leka is megfogott egyet, és a futkosástól lihegve, boldogan a markába szorította, majd Szavocskin felé nyújtotta, a férfit, miközben szétfeszítette az asszony ujjait és kivette tenyeréből a kapaszkodó, selymesen síkos bogarat, hirtelen furcsa izgalom fogta el, amitől sehogy se tudott szabadulni. Az ellenálló ujjak szenvedélyes feszegetése, Leka kapkodó légzése, finom bőre és ez a gyengén kaparászó bogár a meleg és erőtlenné vált tenyérben, amelybe ő ujjaival behatolt – mindez elbódította földöntúli érzékiségével, zavart lelkében valami olyasmi történt, minek következtében Szavocskin hirtelen fiatal fiúnak érezte magát, aki szerelmes az erdőszélen piros csizmában cserebogarakat kergető kislányba. Szenvedélyesen kívánta, hogy megismétlődjön a jelenet, hogy Leka minél hamarabb fogjon még egy cserebogarat, hogy megint feléje nyújtsa, ő pedig az asszony ujjait feszegetve kivegye puha tenyeréből. Leka után futott, és amikor alacsonyan szálló cserebogarakat látott, örvendezve kiabált.

– Ott van, ni! Látod?! Fogd meg! Na!

Az asszony pedig hadonászva utánaszaladt, és szintén kiabálva igyekezett leütni a cserebogarat, de az mind elmenekült, magasra repült vagy az erdőszél sötétjébe olvadva, eltűnt a szemük elől. Micsoda bosszúság!

Az erdő fölött nagy cserebogarakhoz hasonló erdei szalonkák húztak el kerregve.

– Látod, erdei szalonka! Ott, ni, az erdő fölött. Madár!

– Aha, látom – felelte Leka. De az erdei szalonkák nem izgatták annyira, mint a cserebogarak.

Nagyon szeretett volna legalább még egyet megfogni, mintha ő is, akárcsak a férfi, az előbbiek megismétlődését várná. Nyilván az ő lelkében is történt valami.

Lenn, a folyó fölött a legbanálisabb módon fülemüle dalolt, tékozló gyönyörűséggel zengve be a füstszurke égerfás folyóvolgyet, mindent kikristályosítva maga körül énekével, különös értelemmel, tartalommal töltötte meg az estét.

A meleg levegőben a zelnicemeggy virágának kesernyés illata terjengett, a felhőszerű fák áttetszően világítottak a szürke homályba burkolódzó völgy fölött.

Leka, a vászonszéken kuporogva, csodálkozva és különös figyelemmel szemlélte Szavocskint, a fülemüledaltól zavarba jött férfi pedig nem mert visszapillantani rá a csattogás közepette, melynek hangjai mellett, szerinte, az emberiség már réges-régen elpazarolta összes érzelmeit. Holdfény, fülemüle, szerelem, virágillat – Szavocskin már a felsorolástól is elszégyellte és kényelmetlenül érezte magát. Dremajlovhoz fordulva, ugyanakkor csak Lekának címezve mondanivalóját, ki is mondta a fülemülére vonatkozó gondolatait.

– Azt mondod – angyal. Szerinted a fülemule is aranyozott angyal? Ez a kis madár...

– Milyen értelemben?

– Elcsépeltségét tekintve.

– Hát te, szerinted hülye vagy, vagy nem? – kérdezte Dremajlov. – Hogy jössz te itt szóba, amikor a fülemüle énekel? Ülj nyugton és hallgasd. A fulemüle olyan, amilyen, se nem aranyozott, se nem vörös. Ha meg nem akarod hallgatni, ne a madarat szidd, ha fáj a hasad. Fáj a hasad?

– Nem erről van szó, én úgy értettem, hogy valakinek szerelmet kell már vallani, ha ez az alávaló még tovább énekel, Leka lábához borulok. Egyébként pedig te vagy a hú-

lye. A fülemüle: orgona, márványpad a kertben, könynyek... Itt pedig egy farmernadrágos szépasszony van, üres üveg és egy részeg, nagyon szűk szakterülettel foglalkozó pasas, aki a szénbe szerelmes. Hogy jön ide a fülemüle! Már rég el kellett volna hallgattatni valami kereplővel. Tönkreteszi a lelkemet. Olyan banális alakot csinál belőlem, az ördög vinné el! Mi? Kukacot kell szednem. Azt mondom én nektek. Gilisztát kell szedni, nem pedig a fülemülét hallgatni.

Semmit sem értek az egészből - mondta Leka.

- Én magam sem értem - felelte Szavocskin. - Azért is mondtam, hogy a fülemüle aranyból való angyal, mi pedig a bikákhoz szoktunk, hozzánk közelebb áll a vörös bika. Amikor télen balkonomon a verebek csiripelnek a hidegtől meg az éhségtől, megértem őket. Olyankor jó vagyok, kölest szórok eléjük, kenyeret morzsálok. De mit csináljak, amikor ez az alávaló énekel? Csak sóhajtozni tudok. Annyit dicsérték már, hogy egészen elbízta magát, és csak énekel, egyre énekel. Még zabálni se kér. De te, Leka, nem értesz meg engem. És helyesen teszed. De hisz mi magunk vagyunk a hibásak. Hattyúk, fülemülék, fecskék - ó, de szépek! Pfuj, a varjú piszkos madár. Hát erről van szó... A veréb meg egyáltalán aljas és közismerten pimasz jószág. De miért?

Szavocskin nagyon elégedetlen volt bohócos fejtegetéseivel és zavaros allegóriáival a fülemüléről meg a gilisztákról, amelyeket szednie kellene. Homályos képet alkotott arról is, mit is akar mondani Lekának, és miért van erre az egészre szüksége: most ingerült lett és szégyellte magát, megkésve jött rá, hogy csupán annyit akart mondani, ízléstelen dolog fülemüledal kíséretében szerelmes pillantásokat vetni egymásra, különösen akkor, ha a férj az ember barátjának számít, és hogy ideje mindennek véget vetni, amíg nem késő. De nem tudta elmondani. Mit lehet tenni!

„Nem szabad így, Leka - mondta az asszonynak szemrehányó és bűntudatos pillantásával. - Ez nem helyes. Az ör-

dög tudja, mi ez! Hisz te mindent értesz. Akkor meg minek? Feleségem van, akit szeretek, és ő is szeret engem. Ugye, mondtam is neked, hogy szeretem? Mondtam. Nem lehet így. Bocsáss meg."

– Na jól van – mondta Leka megborzongva, mintha csak hallotta volna a férfi szavait, felállt, és görcsösen nyújtózott. – Ideje megágyazni. Nem félsz egyedül a sátorban? Állítottad volna a kocsi mellé, de micsoda ötlet: a dombon, az erdőben egyedül.

- Félek - felelte Szavocskin.

Dremajlov pedig félig tréfásan, félig komolyan tanácsolta:

- Vidd el a fejszét, te gyáva.

– Vigyed magad, mert még ellopom a feleséged ezen a májusi éjszakán. Ha ez az alávaló továbbra is így énekel, reggelig sem alszom el, sőt le sem fekszem. Legalább öt éve, de lehet, hogy még több ideje nem hallottam fülemüledalt. Persze, csodálatosan énekel. Egyébként hazudok... Nem öt éve, hanem tavaly hallottam a Lenin-hegyen... De hát össze se lehet hasonlítani a kettőt! Ez professzor. Nyilván éppolyan vén hülye, amilyen én vagyok.

Dremajlov köhintett, és tréfásan mormogta:

– Mi majd bezárjuk az ajtót, és vetett ágyba fekszünk a meleg kocsiban. Te pedig, vén bolond, fagyoskodj itt a földön, a fene bánja. És ha a fülemülét nem érted, akkor álmodj gilisztákkal. De reggel bökj oldalba, mert pecázni szeretnék.

Leka lement a kocsihoz, és mint egy akváriumban, elmerült a halványan megvilágított ablakos dobozban, leengedte az első ülések támláját, aztán elővette a csomagtartóból a habszivacs matracot, a bőröndből pedig a fehér lepedőket és fehér párnákat: a kocsi belseje széles, fehér dívánnyá alakult, amelyet fehér paplanhuzatba tett két gyapjútakaróval terítettek le. Dremajlovék nem szerettek semmiféle hálózsákot, felfújható matracot és egyéb turistafelszerelést, és mindig valóságos ágyat cipeltek magukkal – el kell ismerni, hogy Leka nagyon házias.

Életében hányadszor mondta már Szavocskin jóindulatú dörmögéssel és tréfás sóhajjal:

– Ha nekem ilyen feleségem lenne. Adnék én neked gilisztát.

Dremajlov pedig, szintén ki tudja hányadszor, csak hümmögött feleletként.

A kocsi ajtajai olajozottan kattanva becsukódtak. Az üres, sötét halomról Szavocskin Leka bronzszínű, megvilágított kezét látta felbukkanni: az asszony, mintha megfogta volna és tenyerébe szorította a kislámpát, mint a fénylő cserebogarat, s takarója alá rejtette.

„Ha nekem ilyen lenne – gondolta megint értelmetlenül Szavocskin. – Ilyen feleségem, ilyen kocsim és egyetlenegy ilyen éjszakám."

És nagyon elszomorodott, mert egyik sem volt és nem is lesz soha.

Természetesen előfordulhat, hogy lesz még ugyanilyen vagy ehhez nagyon hasonló éjszakája, és ő, mint most is, a sátorba cipeli majd a nyirkos, városi portól és gépolajtól bűzlő, nehéz ponyvát, akárcsak most, megpróbál lefeküdni rá, és mint egy kutya, vackot készíteni magának az alváshoz a merev és engedetlen ponyvacsomóban, az elemlámpával bevilágítja komor, zöld lakhelyét, bekötözi a sátor bejáratát, és értelmetlen ábrándozás közepette várja, mikor nyomja el végül a nehéz és nyugtalan álom. De hát mi a célja ennek az egésznek? Talán csak annyi, hogy reggel az omladékos patakparton a gyorsan folyó vízbe vesse a horogra tett cserebogarat, s reménykedjen, hogy meglátja a fehér fejes domolykó kapását?

Régóta fél bevallani önmagának, hogy egyáltalán nem a horgászás kedvéért jár Dremajlovékkal, ami iránt egyébként, bár sokat és élvezettel beszélt róla, hűvös érzelmekkel viseltetett, hanem azzal az egyetlen, már-már kínzó céllal fogadja el mindenkor nagy lelkesedéssel barátja meghívását, hogy „szellőztessék ki a fejüket" a friss levegőn, mert Lekát akarja látni, mellette akar lenni, vigasztalódni akar,

és meggyőződni – immáron hányadszor! – saját boldogtalanságáról, ami azonban furcsa módon valami kielégülést jelent neki. A Dremajlovékkal tett utazások után olyan figyelmesen viselkedett a feleségével, mint aki vétett ellene, aljasnak érezte magát, mert akkor is csak Lekára gondolt, minden lehetséges tettét, cselekedetét csak e mellett az asszony mellett tudta elképzelni, és nem tudott szabadulni az elalvás előtti, kínzóan meddő víziótól. Már megszokta, hogy Dremajlovot félretolja, megfeledkezzen róla, ne vegye figyelembe, mintha soha a világon se lett volna, néha pedig lázálmaiba feledkezve, ha zavarta a férj, elképzelte, hogy az váratlanul meghal, és ő óhaja szerint megszabadul minden kötöttségtől, övé lehet az immáron szabad asszony. Mintha játékból történne az egész, mint amikor a gyerekek fapuskákkal és kardokkal hadakoznak, de érzései és szenvedése ilyenkor egyáltalán nem volt gyermeki. Az éjszakánként rátörő szörnyű őrültség kegyetlenségével kavarta fel Szavocskin lelkét. Tudta, hogy nem folytatódhat így sokáig, de arról is meg volt győződve, hogy sohasem tudná elhagyni a családját.

A kísértés oly mélyen elrejtett titka volt, hogy reggel maga sem emlékezett semmire, de azokban a percekben, amikor Dremajlovval találkozott, akit gondolatban már többször is a másvilágra küldött, semmi pénzért, semmi kínvallatás árán nem engedte volna meg magának, hogy felidézze az éjszakai lázálmot, amitől szédült, és amit a nappali világosság hatására teljesen elfelejtett. Elrémült volna önmagán, ha valaki emlékezteti az egész szörnyűségre.

A bensejébe telepedett éjjeli állat azzal a titokzatos tulajdonsággal rendelkezett, hogy menten Szavocskin lelkének sötét zugába húzódott, amint csúszós testét napfény világította át.

Ez az undorító lény a gilisztákra hasonlított, amelyeket meleg fülemüledalos éjszakán elemlámpával a kezében szedett.

Nem tudott elaludni, nem volt képes a nyirkos sátorban feküdni, egyetlen ép gondolata sem akadt, s amikor feltételezése szerint Dremajlovék elaludtak a kocsiban, kilépett a

nászát ülő fülemüle dalára mozdulatlanságba dermedt, csodálatos, meleg éjszakába.

Az égerbokrok mélyén rejtőző madár oly zengőn és erősen trillázott, messzehangzó énekével úgy behálózta maga körül a sötét teret, olyan pontosan és biztosan tagolta a bátortalan tavaszi csillagokban folyó időt, hogy amikor Szavocskin ezt megérezte, vacogó, szent rémületében hirtelen elmosolyodott, és boldogan hunyorogva rájött, hogy ilyen éjszakán nem szabad, nem lehet aludni, ilyen éjszaka csak egyszer adódik az életben, ha egyáltalán adódik.

Az alig kivehető égerbokrokhoz ereszkedett a sötétben, munkával foglalatoskodó embernek érezte magát: legalább tucatnyi horgászáshoz megfelelő, nagy, kövér gilisztát kellett szednie. Egyszerűen nem alhatott, mert éppen neki kellett a köz javára dolgoznia, gilisztákat fognia, amelyek most a füves föld homályában járatokat ástak, és miután ruganyos, csúszós, hátul ellaposodó testükkel kibújtak a földből, a harmattól ezüstös földön a fűszálak, levelek és palástfű között hevernek, és titokzatosan rágcsálják a zsenge zöldet. Itt az égerbokrok között valóságos legelőt rendeztek be maguknak ezek a föld alatti lények: Szavocskin még a világosban észrevette a szél által megszárított, pici földkupacokat, melyeket a giliszták járataikból kitúrtak.

Most, éjjel, az elemlámpával meg egy vászonzacskóval a kezében úgy lopakodott az égerbokrok felé, mintha vadászatra indulna, halkan, óvatosan haladt, nehogy elijessze az éneklő fülemülét, amelyről egy pillanatra sem feledkezett meg, és mint az egész teret körös-körül, az ő lelkét is betöltötte a madár keményen csattogó, kérdőn füttyentő, trillázó hangja.

Amikor Szavocskin a sötét, környezetből kirívó, szagos meleget árasztó kocsi mellett haladt el, odabenn megmozdult valaki, nyikorgást hallott, s elállt a lélegzete, mert arra gondolt, hogy bizonyára Leka lehet, aki a lépteket meghallván, ijedten felkönyökölt, és most a sötétbe bámul, mint egy macska, igyekszik rájönni, ki jár odakinn. Talán ő sem tud elaludni? Szavocskin még köhintett is, hogy az asszony meghallja és megnyugodjon, s magán érezve Leka

tekintetét, az égető energia titokzatos jelenlétét, állatnak képzelte magát, akire a meleg sötétségből ember bámul, s mintegy az égés ellen védekezve végigsimított az arcán, közben elnevette magát, és olyan bódult öröm fogta el, amilyenre egész életében nem emlékezett.

A bokrok között, ahol a fülemüle énekelt, bekapcsolta a lámpát, és a lába elé nézett, meg-megállt és a fénynyalábot, mint egy ecsetet végighúzta a borzas füvön, az meg keringett az elsikló fényfoltban, rövid, futó árnyékokat vetett, életre kelt és vidáman táncolt.

A zölden villódzó zsenge fűben hirtelen fémes csillogást vett észre, halványkékes ragyogást. Egy nagy és kövér giliszta, egy anakonda a hasonszőrűek között, hevert ott olyan nyugalomban, ami csak a nagy és erős, önmagukban biztos állatoknak engedhető meg. Az alacsony, ritkás fűben, az éj homályából a fény által kiemelve, óriási szörnynek látszott, váratlanul előbukkant, életre kelt özönvíz előtti, óriás kövületnek, amely fa nagyságú páfránnyal és gigantikus zsurlóval táplálkozik.

Pontosan ilyennek látta Szavocskin, s az állat felé nyújtotta megfeszült, kígyóval folytatandó harcra és birkózásra kész kezét, amely azonban az utolsó pillanatban megremegett. A giliszta, nyálkásan csillogva, tekergőzött, kinyújtózott és eltűnt az üregben. A férfi ujjai a feltúrt, nedves földbe vájtak. Még heves szívdobogást is kapott a pillanatnyi ijedelemtől és izgalomtól.

A fény pedig lassan továbbkúszott a földön, újabb gilisztát keresve. A tüskés, mozgó árnyékok között ismét kékesen csillant egy másik gyűrűs és nyálkás test.

Furcsa, semmihez sem hasonlítható vadászat! Annyira felizgatta, annyira lekötötte Szavocskint, hogy a fülemüledalt már valami olyasminek vette, aminek ezt a vadászatot kísérnie kell, mintha zenei aláfestés lenne hozzá.

Sőt néha már szinte úgy érezte, hogy szenvedélyes, elbűvölő hangjával a fülemüle kényszeríti a föld alatti lényeket, hogy előbújjanak a nemlétből, mozdulatlanná dermedjenek és a varázslatos éneket hallgatva, az átható trillázás és csattogás hatására, amely csiszolt drágakövek koccanására ha-

sonlít, elaléljanak a gyönyörűségtől. Neki pedig csupán annyi a szerepe, hogy az elvarázsolt sötétségben megbontsa a titokzatos harmóniát, amit a kis madár magasban szárnyaló dala és a sejtelmesen csillogó, hallgatásba dermedt giliszták alakítottak ki.

Minden lépéssel közelebb került a fülemüléhez. De izgalma odáig fokozódott, hogy a következő alkalommal, amikor hiába vetődött egy giliszta után, megállt, kikapcsolta a lámpáját, és a hirtelen támadt sötétségben még a fülemülét sem hallotta, amely pedig olyan nekiveselkedve trillázott a bokrokban, hogy feltétlenül hallania kellett. Ő azonban nem hallotta, mintha mindez hallótávolságán kívül esnék, mintha nem is madárdal szólna a bokrokban, hanem az éjszaka misztikus lelke fortyog, vagy holmi égi mechanizmus méri ketyegve és a csenddel összefolyva a meleg, zengő éjszakát.

Szavocskinnak, aki természetesen tudta, hogy ez abszurd érzés, amikor a furcsa, csalóka hanghatáson elgondolkozott, mégis úgy rémlett, hogy ha a fülemüle hirtelen abbahagyná az éneklést, az éjszaka nyomban külső, felesleges zajokkal telne meg, reccsenésekkel és neszekkel, amelyek megtörnék a zengő, vérébe és agyába hatoló, fenséges és megrázó csendet.

Mintha megsüketült volna ezen az éjszakán, csak a füle csengett. Amikor pedig időnként visszanyerte hallását, olyan közelről hallotta a fülemülét, mintha a madár a vállán ülne.

A fülemüle valóban két lépésre énekelt tőle: ő is megsüketült a saját dalától, se nem hallott, se nem látott, de az is lehet, hogy egyszerűen oda sem figyelt Szavocskinra, úgy vélte, hogy a férfi is a tavaszi éjszaka lelke.

„Leka, kedvesem – könyörgött a boldogságtól eltompult aggyal Szavocskin. – Tedd, hogy reménykedhessek. Tedd, hogy mindnyájunknak jó legyen, hogy senki se szenvedjen, ne legyenek könnyek. Tedd meg, kérlek. Én mindenkit szeretek. És mindenkinek csak boldogságot kívánok... Tedd, hogy mindenki boldog legyen."

Ezekben a pillanatokban maga is egy dürrögő hímmé

változott. Soha életében nem tapasztalt még hasonló gyönyört, a test és lélek ilyen teljes oldottságát, sohasem tanúsított még ilyen bátorságot a sötét sűrűben a folyó partján, mintha nem is erdőben, hanem a saját szobájában lenne. Bizonyára nem is bátorság volt ez, hanem valami más, a minden körülvevővel való egybeolvadás érzése, talán a teljes anyagtalanná váláshoz hasonló érzés: mindig itt volt, itt van és itt lesz, de nem volt, most sincs és nem is lesz itt soha. Valami hasonlót érzett a boldog áhítat perceiben, valami teljességgel megmagyarázhatatlan, holdkóros lelkiállapotba került, amikor is a fülemüle, a giliszta, a kocsiban alvó asszony és ő maga egy sorba kerültek, és szenvedélyes gondolataiban egyenlő jelentőséget nyertek: hallgatta a fülemülét, igyekezett megfogni a síkos gilisztát, és szerette az asszonyt – és mindezt egyszerre.

Erős zelnicemeggyillat terjengett. Szavocskin állt tátott szájjal, mintha aludna, és nem tudott elmozdulni a helyéről. Megértette, sőt el is képzelte, milyen élvezettel hever az illatos fűben a giliszta, és voltak pillanatok, amikor ő is a földre akart feküdni, hogy forró arcát a fűhöz érintse. De megértette a dalába feledkezett fülemülét is, mi több, időnként icipicire zsugorodott, s úgy érezte, mintha a kismadár torkába került volna, és látná a hangok zuhatagát, amint kőről kőre ömlenek és ragyogó gyöngyszemekké alakulva feléje gördülnek, hogy elsodorják, összelapítsák, megsemmisítsék.

A legalantasabb és a legfenségesebb érzések kavarogtak lelkében ezen az éjszakán. Érzéki mámorában még sohasem látta olyan közelről Lekát, mint most. És sohasem fordult még ilyen imádságos áhítattal a közeli bádogdobozban alvó asszonyhoz, nem becézte ilyen gyöngéden, nem magasztalta ennyire.

Hajnalban, a napfelkelte világosságában, az elkínzott és ijedt Szavocskin, aki mintha szörnyű álomból ébredt volna, egészen közel ment a harmatos kocsihoz, és a belül izzadt ablakon, a vízcseppeken át meglátta az alvókat, észre-

vette az asszony félig nyitott száját, szemöldökének szabályos élettelen ívét, szorosan zárt szemhéját, és megijedve, gyorsan levette tekintetét sima, aranyszínű válláról. Ez a valóságos, ismét anyagivá lett Leka volt, akihez nem vezetett út. Szavocskin azonnal más emberré vált. Előre mosolyogva bekopogott az ablakon, és rekedten beszólt:

– Hé, te pecás! Ideje felkelni. Hé, gazda, ki kell hajtani a tehenet, te meg a lóbőrt húzod... Gyerünk, barátom, egy-kettő!

S a szeme sarkából Szavocskin hirtelen észrevette, hogy Leka megmozdítja kiszáradt ajkát, értetlenül és dühösen kinyitja a szemét, s amikor álmosan felismeri a férfit, gyorsan a feje búbjáig a takaró alá csúszik, mint egy giliszta. Szavocskin bizsergetően kellemesnek találta az eleddig ismeretlen tekintetet, kellemes volt az asszonyt azokhoz a gilisztákhoz hasonlítani, amelyekre éjjel vadászott – mindez csak még fokozta zavart és ijedt gyöngédségét.

Dremajlov nem akart felkelni, és dagadt szemmel hunyorogva csak legyintett Szavocskinra, valamit morgott, elernyedt, s máris az igazak álmát aludta.

Szavocskin is elaludt. Ám ez már délelőtt történt, amikor a nap erősen égette a bőrét, amikor körös-körül énekeltek a madarak, s a szeme előtt ott hömpölygött, egyre hömpölygött a folyó, amiből kihúzott egy kis domolykót, s az már megszáradt és megkékült a napon.

Végezetül is erőt vett rajta az álom, s ő pehelypárnának érezte a földet, amint ledőlt rá.

Semmire sem emlékezett, semmit sem álmodott, csak valami szörnyen ismerős és nagyon vidám hangot hallott, amely áramló patakként csobogott, egyre csobogott fölötte. Valami, szavak, szavak... Leka ült le mellé hirtelen, s olyan elképesztően szégyentelenül ért hozzá, olyan ördögi módon óvatlanul izgatta érintéseivel, hogy a férfi elszédült a szégyentől és a vágytól... Hol a férje, az ördögbe is! Mit csinál ez a nő! Hisz nem szabad... Körös-körül emberek vannak. Tisztára megőrült. El kell bújni.

S ekkor váratlanul távolodó nevetést hallott, amely, bármily furcsa, távolodván, egyre tisztábban és hangosabban csengett.

Felébredt, és az álmos szemű, nevető Lekát látta maga előtt, mellette meg a komor Dremajlovot. Elszörnyedve jött rá, hogy nyitott szájjal aludt, és úgy csurgott a nyála álmában, mint egy lógó nyelvű kutyának. Megtörölte a száját, mosolyogni próbált, és megint meglátta Lekát, mögötte az eget, amelyből mintha eső fenyegetett volna, holott Szavocskin tudta, hogy süt a nap.

– Hol a hal? – kérdezte Dremajlov. – Ha nem tudsz fogni, legalább engem költöttél volna fel, te nyáladzó kutya. Bogarak, giliszták! Bogarász vagy te, nem horgász – és megbökte barátját a lábával.

Szavocskin pedig elképedve megemelkedett és felült, felállni nem mert, szégyellte magát a nemrég látott, szinte valóság hatását keltő vízióért, ami nevetségessé tehette volna barátai előtt; megigazította a ruháját, kutya módra megrázta a fejét, és miután rájött, hogy minden rendben van és forrón süt a nap, azt mondta:

– Te meg mit rugdosódsz?! Mindjárt én rúgok beléd, hogy a folyóba repülsz.

– Gyerünk reggelizni – szólalt meg a nevető Leka. – Kelj fel a földről, mert még megfázol. Hogy aludtál el ilyen mélyen? Azt ígéri, hallal kínál bennünket, aztán elalszik... Ez aztán a csodabogár!

– Mennyi az idő? Ejha! Jó későre jár. Éjjel nem aludtam, itt meg azonnal elnyomott az álom. Hogy az ördög! Hát ti mit csináltatok? Régen felébredtetek? Én úgy elaludtam itt a napon, hogy a nyálam is kicsordult belé... S valami hülyeséget álmodtam. Hát ti mit csináltok?

– Mit csinálunk, mit csinálunk, téged keresünk!

Leka azonban kedvesen mondta:

– Szép kis pecás! Na, kelj csak fel.

Dremajlov már a rőzsét ropogtatta az égerbokrok között, Leka megvárta Szavocskint, s nevetett rajta, mintha örülne, hogy ő is látta aludni a férfit, és szintén felköltötte, mint az őt hajnalban.

– Na gyerünk, ne ülj itt – mondta csodálkozó nevetéssel, amikor meghallotta, hogy Szavocskin erőtlenül, majdnem sírós hangon nevén szólítja, a férfin nyugtatva tekintetét, valahogy nagyon komolyan megkérdezte: – Mi van? – s nagy zajt csapva a száraz rőzsével, amely között ibolya nőtt és kucsmagomba is akadt, a férje után indult.

Szavocskin pedig az asszony után nézett, s a vízió hatása alatt majdnem suttogta utána:

„Mi ez! Megőrülök. Már minden erőm elhagyott. Hát nem is reménykedhetek? Istenem, mennyire szeretném, hogy ettől az asszonytól gyerekem legyen!"

S a váratlanul felbukkanó kívánságtól elképedve, az álomtól tántorogva, a kocsi felé sántikált Leka nyomában – aki nylon öltözékében fényesen csillogott a hamuszürke égeresben –, s ádázul mondta a magáét, egyre hipnotizálta és bűvölte a mit sem sejtő asszonyt:

„Hogy szeretném a gyermekünket! Mit meg nem tennék, hogy boldog legyen! Csodálatos, mennyei élet volna! Szép gyerekünk lenne. Hallod? Szép gyerek lenne. Neked meg a férjednek nem születhet szép gyereketek, s ezt te is tudod. De kettőnknek nagyon szép gyerekünk lesz, teljesen mindegy, hogy fiú vagy lány. Ó, milyen csodálatos élet lenne! Micsoda boldogság! Hát igazán sohasem lesz belőle semmi?"

Abban az évben nagyon szép tavasz volt!

Négy év telt el azóta. Leka és Szavocskin Moszkva szélén, a kör autópálya mellett bérel egy kétszobás lakást. A lakásban idegen holmik vannak, és kiszellőztethetetlen idegen szag. Van telefonjuk, de néma, mert senki sem hívja fel őket.

Egyszer az éjjeli sötétben Szavocskin betörte a konyhaajtó üvegét, és jól összevagdosta magát. Leka hipermangános vízzel mosta ki a sebeket és sírt. A férfi meg csak simogatta kifakult haját, zavartan mosolygott, és ő is majdnem elsírta magát.

Az asszony régóta nem festi a haját, mert már nem divat. Kiderült, hogy kissé vöröses, napon könnyen fakuló barna haja van, melynek keretében közönségesebb lett az arca. Lefogyott, s mintha csak a soványság tenné, idegenül, gondterhelten vagy elgondolkozva néz a világba, ahogy a terhes asszonyok szoktak, pedig nem terhes. Befelé forduló tekintete állandóan ezt az önmaga számára is érthetetlen nyugtalanságot fejezi ki, mintha valóban új élet születne benne, s mindaz, ami körülveszi, egész külső élete: az új férj, az idegen holmik, mindennapi életük rendezetlensége – mindez másodrendű és ingerli, mert elvonja a belül, a lelkében élő fontosabb dologtól. De ha ingerlékeny is, erősen fegyelmezi magát, sőt mosolyog, amitől ingerültsége százszorta nagyobb súlyt kap, komolyabb lesz. A szemében, amelyet szintén nem fest már, tompa, riadt bánat, öntudatlan ijedtség jelent meg, alvás közben érez ilyet az ember, mikor azt álmodja, hogy otthonos lakását hideg, komor, gyanús lakókkal tömött nagy házra cserélte. Ilyen álom közben rendszerint arról próbálja meggyőzni magát az ember, hogy az új lakás sokkalta jobb a réginél, nagyon igyekszik becsapni önmagát, de a lelke olyan nyugtalan, annyira nyomasztja a helyrehozhatatlan hiba, hogy felébred és örül, hogy csak álmodta az egész szörnyűséget.

Pontosan ilyen állapotba került Leka Szavocskina is, önmagát győzködvén, hogy ami vele történt, az jó, pedig a lelke rettenetesen szenved.

Szavocskin nagyon jól megértette felesége lelkiállapotát, s ilyen perceiben az asszonyért hozott áldozatokra gondolt – elhagyott családjára, rendezett életkörülményeire, lelki nyugalmára, az új kocsiról szőtt ábrándjaira –, s nehezen fegyelmezte magát, bár tudta, hogy a történtekért egyedül ő a felelős.

Abban a telefonközpontban volt mérnök, ahol első felesége is dolgozott. Gyakran találkozott vele, és a gyerekek után érdeklődött. Az asszony elsápadva felelgetett, mintha holmi kegyetlen szörnnyel társalogna, a férfi pedig, érezvén az asszony fájdalmát, minden szónál komorabb lett, nem értette, miért beszélget vele, miért felel neki ez a szá-

mára halott asszony, gyermekei anyja. Néha elképesztő dolgot szeretett volna: hogy volt felesége, akit egykor szeretett, gondoskodó anyja legyen, boldogtalan nagy gyereknek tekintse őt, akit mélységesen sajnálni kell. A világon senki sem ismerte őt jobban, alaposabban ennél az asszonynál, s most már érezte, hogy nem szerezheti vissza lelkinyugalmát, míg első felesége meg nem bocsát neki, vagy legalábbis boldog nem lesz. De az nem bocsátott meg, és boldog sem lett. Szavocskinnak néha úgy rémlett, hogy az asszony súlyosan megbetegedett, és belehalt bánatába, ilyenkor arra gondolt, hogy ennél szörnyűbb dolog nem is történhetne az életében. Egyre gyakrabban rágta lelkét az éjjeli félelem kukaca, és kegyetlen bűnözőnek érezte magát, akinek bűnöző voltáról valamilyen oknál fogva a körülötte élők közül senki sem tud, továbbra is köszönnek neki, kezet fognak vele, alkalomadtán kellemes ünnepeket és boldog új évet kívánnak neki. Világos pillanataiban, gondolatban bocsánatot kért gyermekei anyjától, sajnálta első feleségét, azért könyörgött az éghez, hogy adjon neki boldogságot. Ezekben a pillanatokban mintha minden bűntől megtisztult volna a lelke, de nemcsak azért sírt, mert elhagyott feleségét sajnálta, önmagát is siratta, ezt a nagyon rendes és jó embert, akivel ilyen nagy baj történt. A kukac csak előbújt és kékesen csillogott komor gondolatai fényében. Szavocskin a magány fájdalmától szenvedett, és halálos fáradtságot érzett, mintha már ezer évet élt volna a földön, s még ugyanannyit kellene élnie, méghozzá anélkül, hogy megbocsátottak volna neki. Azelőtt elképzelni sem tudta, hogy ez ilyen szörnyű lehet.

– Miért vagy olyan komor? – kérdezte Lekától.

– Én? Nem vagyok – felelte az asszony –, csak úgy képzeled. De te valóban komor vagy.

– Dehogy vagyok, te képzelődsz, nem én.

Ismerősei révén időnként Leka is megtudott egyet s mást Dremajlovról. Állandóan érdeklődött utána, és Szavocskintól eltérően kellemetlen volt hallania, hogy „távoli rokona" megvédte a doktori disszertációját, hogy Bulgáriában vagy Csehszlovákiában, egy nemzetközi kongresz-

szuson tartott előadása nagy sikert aratott, s hogy a közeljövőben Amerikába készül.

Amikor a védésről értesült, különösen gondterhelt volt, és sehogy se tudta rászánni magát, hogy a disszertációról Szavocskinnak említést tegyen, mintha Dremajlov sikere kettőjük közös szerencsétlensége lenne, amelyről ő szerzett elsőként tudomást. Néhány napon át hallgatott, nem találta a hangot, a hangulatot, amelyben közlése hétköznapi és érdektelen dolognak hatott volna. Holmi fordított mese hősének érezte magát, aki az érzései után szaladt, a szerelem képzelt gyönyörei után, de megbüntették érte, és most a szeretett férfi mellett nagyon szenved. Úgy érezte, hogy az élet becsapta, s már semmit nem várt tőle, csak a gyors szeretkezésben feledkezett meg magáról, amelyben szintén nem tudott kielégülni.

Titkos ábrándjaiban sokszor visszatért a férjéhez, az pedig boldogan megbocsátott neki, s valami szép tengerparti országba vitte, ahol fehér ruhát viseltek az emberek, és elragadtatva nézték a smaragddal díszített szép orosz asszonyt. „A híres tudós felesége – hallotta a tisztelettel teljes és elragadtatott suttogást. – A híres tudós felesége... A híres tudós..."

Leka könnyel teli, lehunyt szemmel hallgatta e suttogást, és tudta, hogy ábrándja a valóságban elképzelhetetlen: senki a világon nem ismerte nála jobban Dremajlovot, s pontosan tudta, hogy volt férje sohasem bocsát meg sem neki, sem Szavocskinnak. És gyűlölte érte a férfit.

Mióta eljött tőle, soha sehol nem találkozott első férjével, pedig (Szavocskinnal ellentétben) nagyon szerette volna látni, és még egyszer meggyőződni, hogy helyesen cselekedett, amikor otthagyta ezt a csúf pasast.

Legtitkosabb és bűnös kívánsága pedig, ami nem hagyta nyugton, éppoly megvalósíthatatlan volt, mint a fehér ruhás emberek suttogása: arról ábrándozott, hogy egyszerre mind a két férfi – Szavocskin és Dremajlov – felesége legyen.

Leka semmi természetellenest sem látott ebben az ábrándozásban, mert nem a szenvedély szülte, hanem a mellőzés

és kisemmizettség érzése, amitől sem Dremajlov, sem most Szavocskin mellett, nem tudott szabadulni. Valamikor érzéketlen és magához túlságosan okos, száraz embernek tartotta Dremajlovot, aki valami olyasmit tud az életről, ami nagyon izgatja, de ez az ő, Leka számára elérhetetlen. Sőt, úgy érezte, hogy ez a tudás sokkal jobban izgatta a férfit, mint ő a szerelmével. Az állandó elégedetlenség bőszítette az asszonyt, és időnként gyűlölte csúnya férjét, elhibázott lépésnek tartotta, hogy ehhez az emberhez kötötte az életét.

Most pedig hiányolta a férfi eszét, a világ megismerésének azt a számára rejtett, nagy titkát, amely állandóan velük volt és beragyogta életüket. Hiányzott Dremajlov végtelen szellemi energiája.

Elég hamar meggyőződött, hogy Szavocskin, a szenvedélyes és hőn szerető férfi, semmi különleges adottsággal nem rendelkezik. S amit csinál, azt bizonyos gyakorlottsággal és tudással majdnem minden ember elvégezhetné a földön. Olyan volt, mint mindenki más, ezt maga is jól tudta, és meg se próbált kitörni hétköznapi mivoltából.

Az asszonynak egész életében nem sikerült megtalálni azt az embert, aki egyesítette volna magában mindazokat a tulajdonságokat, amelyekkel az őt feleségül bíró férfinak rendelkeznie kell. S most legalább gondolatban megpróbálta egyesíteni a kettőt, s e kísérlet közönségessége szenvedést okozott és kétségbe ejtette.

Így élnek Szavocskinék, mintha nem is saját életüket élnék, titokban elégedetlenek önmagukkal, de szilárdan kitartanak egymás mellett, mert Leka fél elveszíteni Szavocskint, az pedig az asszonyt. Jól tudják, ha ez megtörténne, mindent elveszítenének: még a változás, a megbékélés és lelki egyensúly – amiben valaha már volt részük – halvány reményét is.

Lejáróban van a határidő, amelyre a lakást bérelték, a házigazdáék hazajönnek a külföldi kiküldetésből. Tudván, milyen nehéz lakást bérelni, jó előre feladtak egy apróhir-

detést, és riadtan reménykedve olvasták az újságban: „Gyermektelen házaspár hosszú időre lakást bérelne. Lehetőleg a belvárosban."

Több mint egy hónap telt el azóta, de senki sem hívta fel őket.

Szavocskin néha úgy érzi, hogy csupán azért jött a világra egy fagyos téli napon, hogy egyszer megérjen egy tavaszt, hogy egy véletlen adta, mámorító, fantasztikus éjszakán mindenestül eltékozolja önmagát, minden erejét olyasvalamire pazarolja, aminek más számára semmi különösebb értéke és jelentősége nincs, de amiért mintha ő a világra jött volna, s ami felé vakon és öngyilkos módjára egész életén át támolygott. Azon a fülemüledallal telt tavaszi éjszakán lelkének túlfeszített mechanizmusában történt valami, valami kiugrott a helyéből, eltörött; néha úgy érzi, hogy egyszer már elérte boldogsága csúcsát, s mindaz, ami az előtt az éjszaka előtt történt, ami van és ami lesz – fárasztó, nehéz és egyhangú, s ettől sírhatnékja támad.

Katona Erzsébet fordítása

Már nem is evilági gondoktól elgyötört arcán bágyadt mosoly dereng. Valami nagyon távolinak és valószerűtlennek szól ez a mosoly – olyan távoli és valószerűtlen a női hang a telefonkagylóban, mely ott remeg száraz, májfoltos kezében.

– Mármint én? Jól. És jól is érzem magam. Lejárok a térre, elüldögélek egy padon... Így élek, kedves, de beszélj inkább magadról. Teljesen elfeledkeztél rólam. Teljesen! Értem én: a család, a temérdek tennivaló... Azért eljöhetnél. Nagyon vágyom utánad. Tudod, mit, gyere el, elbeszélgetünk a gondjaidról, talán együtt kisütünk valamit. Helyes, várlak, drágám. De ne csapj be. Várlak, mint az ünnepet. Hát akkor... Csókollak. Mindjárt munka után? Szóval este fél hétkor? Jól van, szépségem.

Visszaakasztja a horogra a kezében táncoló kagylót,ráncos arcáról lefoszlik a mosoly, mintha vértelen ajkával megrágná, majd undorral lenyelné. És ezzel a mostanában gyakori utálkozó arckifejezésével megy a járdán, a házfalakhoz lapulva. Szél marta, kivörösödött szemében kékes könnycsepp csillog. Divatjamúlt, zsírpecsétes hajtókájú, cementszürke gabardin felöltője a bokáját verdesi, és úgy lobog rajta, akár egy lovassági köpeny. A válla lelóg, és a foszlott kabátujjból csak kihegyesedett ujjainak vége látszik ki. Fűzős cipője csoszog a járdán, aprókat, bizonytalanul lépked. Az állandó öreges, tehetetlen aggodalom a mély szenvedés vonásait véste arcára – járás közben folytonosan ügyelnie kell, nehogy megbotoljék, nehogy elessen az úttesten, átérjen a túloldalra, amíg még zöld a lámpa.

Ócska szürke filckalap, a szalagja szalonnás, a kabát gallérja alatt ide-oda csúszkáló vékony selyemsál. A kalap keskeny karimája hullámos, már soha ki nem simul, valaha divatos betűrése megtört, s a horpadt fejrész felvette a koponya formáját.

Mostanában minden ingerli! Még a nők is, akik már régóta nem jelentik számára azt a bizonyos gyengébb nemet. Ma már erősnek látja őket, és haragszik, ha félretolják az üzletajtóban s nem engedik előre, rájuk förmed a trolin vagy a metrón, ha nem adják át a helyüket, figyelmességet követel magának, de megadóan eltűri, ha nem nő, hanem férfi az, aki pimaszul ülve marad. A férfiaktól fél, távol tartja magát a hangoskodó társaságoktól, nagy ívben kikerüli a részegeket, gyanakvón, lopva fürkészi a szembejövőket, sőt némelykor megáll, maga elé engedi a mögötte sietőjárókelőt.

Ez a parasztian nyers, keménykötésű ember, aki annak idején alázatos és félénk emberekkel vette körül magát, s egyetlen pillantásával torkára forrasztotta bárkinek a szót, de képes volt szeretni és nagylelkűen megbocsátani – ez az ember, családi nevén Rogov, hetvenéves korára annyira megöregedett, testben és lélekben úgy megtört, hogy még azok is alig ismertek rá, akiket hajdan szinte álmaikban is kísértett és akik úgy reszkettek a dolgozószobájában, hogy felszólítása ellenére sem mertek leülni.

Anatolij Vasziljevics Rogov mindig egy újságkivágatokkal teli, meglehetősen vastag dossziét tartott kéznél; volt abban mindenféle cikk: gazdasági, erkölcsi és aktuális napi kérdésekről, *A tárgyalóteremből* című rovatból, számtalan glossza, amelynek valamiféle nevelő vagy tanító célzata van. Hibázó beosztottját Anatolij Vasziljevics hellyel kínálta, és elfoglaltságára hivatkozva, udvariasan és mintegy mellékesen ezt mondta neki:

– Ülj csak le és olvasd el ezt, amíg én végzek itt ezzel a kis munkával. Olvasd figyelmesen, és ha majd befejezted, elmondod a cikk tartalmát. Tessék... Ülj és olvass.

Kihúzott a dossziéból egy újságcikket, amely véleménye szerint nála jobban megérteti a vétkessel tettének súlyát és

jelentőségét, aztán munkájába merült. És csak miután a beosztott a cikket elolvasta, tért rá a lényegre, s közben elfeledkezve a pedagógiáról, egyáltalán nem fukarkodott az éles és sértő kifejezésekkel.

Ezt a stílust Rogov még ifjúkorában sajátította el hajdani, ma már halott főnökétől, aki nem egyszer morális témájú cikkek elolvasására kényszerítette, és amikor ő beszámolt róluk, álnok naivitással, meglepetést színlelve kérdezte: „Mit nem mondasz! Nem igaz! Komolyan ezt írják? No, olvasd csak fel." És Rogov olvasott, ezekben a percekben gyűlölte önmagát, és lelke mélyén elátkozta kínzóját.

Rogov személyes tapasztalatból tudta, hogy ezzel a pedagógiával csínján kell bánni, nem szabad túlfeszíteni a húrt, és nem tanácsos felbőszíteni az embert, ezért nem mindig folyamodott a megdolgozás ilyen – szerinte hatásos – módszeréhez, mivel jobbnak tartotta, ha régi és jól ismert munkatársaival nem sokat teketóriázik.

– Hát kérlek szépen, ülj csak le, te csirkefogó, ülj egy kicsit, nézz a szemembe, nem vagyok én holmi kisasszony, te meg nem vagy huszár, le is ülhetsz – mondta enyhén ózó, határozott és behízelgő hangon, majd tréfálkozva hozzátette: – Egyelőre erre a székre, aztán majd meglátjuk, megfontoljuk és eldöntjük, hova ültessünk inkább. Így ni. Helyezkedj el jól, kényelmesen, még kényelmesebben. Komoly beszédem lesz veled, a titkárnőmnek meg is parancsoltam, senkit se engedjen be, ne zavarjanak. De mért sunyítasz, mint egy iskolás gyerek?! Talán a szüleidet is be kellett volna hívnom? Majd küldök nekik írásbeli felszólítást, hogy jöjjenek ide, és tőlük kérek magyarázatot a semmirekellő fiuk helyett, ha egyszer te úgy hallgatsz, mint egy kisfiú, aki rossz fát tett a tűzre. Meddig játszod még a némát!? – tört ki hirtelen, és a szemében álnok, ördögi fény villant. És nem a harag, hanem valamiféle bohócos vidámság változtatta meg az arcát, gonosz mosoly játszott az ajkán. – Nos akkor – mondta, le nem véve szemét áldozatáról –, ide figyelj! Menj el a fürdőbe! Ma aligha fogunk beszélgetni, mert látom, kivert a veríték ijedtedben, nekem pedig, ha izzadságszagot érzek, nehezemre esik a gondol-

kodás. Hát akkor eredj, vegyél szappant, fürdővesszőt meg csutakot és dörgöld le magad jó alaposan... Mehetsz! Hé, megállj! Nyisd ki jobban a szellőzőablakot, engedj be egy kis jó tavaszi levegőt, hadd járja át a szobám. Így ni. Megállj! – kiáltotta újra, a bűnöst most már az ajtóból szólítva vissza. – Gyere ide... Ülj le.

– Igazán, miért csinálja ezt, Anatolij Vasziljevics, már egészen... – mondta a bűnös sértődötten, tudván, hogy a főnök haragját most már kegyes hangulat váltja fel, és megengedheti magának, hogy duzzogjon. – Hol menjek el, hol jöjjek vissza... Jajaj! Hány esztendeje dolgozunk együtt, és soha sincs békesség, mindig ez a kiabálás. Isten uccse, néha az ember legszívesebben fütyülne az egészre és elmenne a fenébe. A türelemnek is van határa! Úgy bánni, mint valami taknyos kölyökkel...

– Na, elég a siránkozásból! – mennydörgött most már Rogov, az arca bíborvörösre váltott az indulattól. – Elvégre nekem is van nyakam, itt ni! – Meredek tarkójára csapott. – És kedvesebb, mint a tiéd. Ha folyton megsértődünk egymásra, mint holmi kisasszonyok, ki fog akkor dolgozni, a mindenségit neki?! Megorroltál! Inkább azt mondd meg, te csirkefogó, mikor hívsz meg már egyszer horgászni? Mert magadtól, ugye, eszedbe se jut? Pedig a menyhal harapni akar, nem? A kapásjelzők már mind berozsdásodtak – tette hozzá nevetve. – És ne hajtogasd folyton a régi sérelmeidet, unom hallgatni! Menjünk el, Fegyenyka, most pénteken... Hányadika is lesz? Igen, pénteken indulunk és ott hálunk. Tisztelgő látogatásra, igaz? Régóta nem tettük tiszteletünket, Fegyenyka, régóta. Megparancsolom a sofőrnek... Új sofőröm van, jóformán kölyök még, hetykébb egy kicsit a kelleténél, de közlöm veled, kedves barátom, Fegyenyka, a sofőröm horgász. Horgász bizony! Hetyke a csirkefogó, de vérbeli horgász, magától is eljön... Meg se kell parancsolni neki. Szinte kitüntetésszámba veszi. A többiről, Fegyenyka, te gondoskodsz. Kiadtam a parancsot: ha nem teljesíted, biztos lehetsz benne, hogy elküldelek a fenébe. No, ezzel végeztünk. És most ide figyelj: nyomatékosan kérlek, barátilag, hogy mozgasd

meg a beosztottjaidat. A nagyjavítás határideje lejárt. Te meg egyre húzod-halasztod a munkát. Akit kell, ragadd torkon, a másikat szíves szóval biztasd. Nem kell erre téged tanítani! Ne hagyd pácban a főnöködet. Végtére is nincs vasból a nyakam, hogy csak én húzzam az igát... Ezt vésd jól az eszedbe. Komolyan beszélek.

– Értettem, Anatol Vasziljics – mondta a felnőtt korú Fegyenyka, és olyan élénk lett, hogy valóban kisfiúra emlékeztetett. – Kettesben megyünk, Anatol Vasziljics, vagy?... – kérdezte teljes odaadással, ravasz buzgalomtól áthatottan.

– E-eh! Ki hozott téged a világra! Gondolom, egy asszony!

– Én is úgy gondolom – értette el a szót Fegyenyka.

– Mi az, hogy „én is úgy gondolom", te gazember? A vendéged leszek. Te hívtál meg, te vagy a házigazda. Mindenért te felelsz – mondta Rogov, és hirtelen elvörösödve, öklével megfenyegette Fegyenykát. – De csak csöndben és diszkréten! Világos? Ó, micsoda szoknyapecér vagy te, Fegyka! Micsoda szoknyapecér... Undor rád nézni. Péntek reggel várom a telefonodat... Hol találhatsz meg?! Mindig a helyemen vagyok – berzenkedett, mint jóllakott varjú a fészkében, nem törődve már Fegyenykával, akit éppen az imént hordott le. – Én, édes egykomám – ismételte meg határozottan és oktatóan Rogov, miközben néhány szót firkantott a naptárára –, mindig a helyemen vagyok – és ebben a mondatban homályos, de mély, sőt ahogy ő érezte, titokzatos értelem rejlett.

A füstszínű Pobeda – amelynek puha, süppedő ülésein Fegyenyka és Anatolij Vasziljevics kényelmesen ringatózik, s velük együtt két hallgatag, mosolygó nő, szinte csak az alkalomra várva, hogy nevetésre fakadhassanak – lágyan rugózva suhan a száraz országúton.

– Fegyka – jegyzi meg Rogov, anélkül, hogy hátrapillantana –, meséld csak el a lányoknak azt az esetet, amikor ga-

tya helyett nadrágot húztál fel és a nadrágra a gatyát... Emlékszel?

De el sem kell mesélni, amúgy is mindenki érti, a nők nekipirultan kacagnak.

– Hát arra emlékszel-e, Fegyenyka, hogyan lőtted agyon a macskát az árnyékszékben?... Az volt ám a lövés! Kapitális találat. Egy faluban a szállásadónőnk, tudod... vadászni voltunk. Az asszony megkérte, hogy lője agyon a macskáját – nyávog, aszongya, nyávog szüntelenül: hol az utcára kérdzkedik, hol vissza – ha kiengedi, újra be akar jönni, és nyávog, egyre nyávog. Már nekünk is agyunkra ment ez a macska. Fegya kivitte a veteményesbe, ősszel történt a dolog, és rémületében elvétette... A macska elszaladt, és bemenekült az árnyékszékbe. Fegyka utána. Az a szerencsétlen meg hova bújjon? Beugrott a lyukba. Vergődött ott, nyivákolt, Fegyka pedig a lyukra irányítja a puskáját, sajnálja a macskát, kínlódik szegény! Durr bele! Jól megjárta a csirkefogója. A sörétezéstől az egész szoáré a képébe csapódott... vastagon. Halálra rémített: bömböl, akár a bika, jajong, a puskát eldobta, köpköd veszettül. El kellett menni a boltba kölnivízért, de az se mindjárt segített. Emlékszel, Fegyka...

És a nők újra hahotáznak, visítanak, fuldokolnak a nevetéstől.

Rogov elhallgat, önelégült mosollyal nézi a száraz aszfaltutat, a nedves útszélét, a szürke havat, amely foltokban áll a fenyők alatt.

A kormánynál ülő legényke, akinek még nem nőtt ki rendesen a haja a katonaság után, szintén mosolyra húzza a száját, és zavartan lehajtja a fejét, mert még nem szokta meg a gazdája tréfáit.

– Jól adja – jegyzi meg halkan. – De jól adja...

– Vaszilij Ignatyevics – fordul hozzá Rogov –, te fiatal ember vagy, még vezetni sem tanultál meg rendesen, baleset még sohasem ért, ezért ne hajts annyira. Csökkentsd a sebességet, mert én ezt nem szeretem. Láttad, milyen útszakaszt hagytunk el, legalább a kocsit kíméld, ha már bennünket nem sajnálsz. Szóval így vezess. Nem sietős az

utunk – fűzi hozzá barátságos mosollyal, saját természetéhez és szokásaihoz idomítva új sofőrjét. – És ne felejts el, Vaszilij Ignatyevics, megállni a százegyes kilométerkőnél... Közvetlenül az oszlop előtt. Mi ketten már idősebb, babonás emberek vagyunk... De jól vigyázz, el ne szalaszd! Egyenesen az oszlophoz vidd a kocsit. Rég volt már, ugye, Fegyenyka – kiált fel hangosan és vidáman –, amikor fejet hajtottunk a bálványunk előtt, rég volt, ugye?!

Alkonyatkor érnek a százegyes kilométerkőhöz. Rogov azt kívánja, hogy a sofőr lassítson, nehogy túlhajtsanak régóta áhított „bálványán", ahogy a kilométerkövet nevezi.

– Hát itt van a drága – mondja Rogov bohókás kedvvel, megpillantván az oszlopot. – Itt van ő, a kedves, áll rendületlenül, fehéren és takarosan. A mi drágánk. Állj meg, Vaszilij Ignatyevics... Gyerünk, Fegyka, hódoljunk neki...

Kiszállnak a kocsiból, az oszlophoz mennek, és a nők kacagása közepette földig hajolnak előtte.

– Jó napot, atyám – mondja Rogov, sűrűn hajlongva. – Szolgáid, Fjodor és Anatolij irgalmadért könyörögnek... Mi mindannyian, atyám, istenfélők vagyunk, így hát könyörülj rajtunk, bűnösökön. Imáinkban megemlékezünk rólad, és kívánjuk, hogy örökétig élj, most pedig bocsáss meg, elhagyunk, mert egy kis időre horgászni megyünk. Fegyenyka, hozd csak ide az üveget, iszunk hármasban egy kortyot.

Fegyenyka nevetve a kocsihoz fut, elővesz egy üveg konyakot és három újezüst kupicát, tölt, két kupicát odaad Rogovnak, aki egyiknek a tartalmát a százegyes számra löttyenti, a másikat felhajtja és elégedetten krákog. Fegyenyka is iszik, de nem issza ki fenékig, a maradékot ő is a kőre önti.

Az autóból kikukucskáló két nő majd megszakad a nevetéstől. A fiatal sofőr is nevet gazdája bohóckodásán: még sohasem látott ilyet, és nem mindjárt jön rá ennek a kultikus szertartásnak az értelmére, de megérti, amikor Rogov tettetett szigorúsággal és valamiféle rejtett szégyenlősség-

gel felvilágosítja, hogy nekik ez már régi szokásuk; tisztelетüket tenni a százegyes kilométerkőnél.

– Persze, ez tréfa – dörmögi nevetve. – Öreg emberek szórakozása. Nem hallottad még, hogy valakit a százegyes kilométerkőhöz küldenek? Na, ugye... Hát csak így bolondozunk. Ne törődj vele, és ne jártasd a szádat, maguk pedig, lányok, szintén ne beszéljenek a dologról. A lelkünk gyermeki érzésekkel telik el, őseinkre emlékezünk, pogány eleinkre. No, igen. Fegyka és én pogányok vagyunk, hiszünk mindenféle erdei manóban, víziszellemben, így hát tiszteljük a bálványokat is. Tréfából persze. Játszunk! Jó, hogy megértik. Induljunk, Vaszilij Ignatyevics, már nem vagyunk messze – mondja hirtelen elszomorodva. – Jaj, de elfáradtam, Fegya! Régóta nem pihentem.

És az út hátralévő részén hallgatnak. Még a nők is elcsöndesednek, ők is mintha szomorkodnának. A szembejövő autók már reflektorukat villogtatják. Rubinfényben csillog az előttük futó teherautók stoplámpája. Lilás-ködös minden körös-körül, csak ezek a rubinszínű pontok meg a sárga reflektorok világítják meg az országút kék szalagját. És zavaros-zöldes ég feszül fejük fölött.

Minderre már nem emlékszik vagy nem akar emlékezni a roskatag öregember, aki a tavaszi naptól átlangyosodott padon üldögél. A kezében cukrászdai kartondoboz, papírzsineggel átkötve. Körülötte a téglaszínű, nedves salakon szürke galambok nyüzsögnek, amelyeket a padon ülő ősz hajú asszony etet. Az öregember hosszan és egykedvűen nézi, hogyan kapkodják a mohó galambok a likacsos fehérkenyér-darabkákat, hogyan csapnak le minden morzsára, szárnyukkal sebesen verdesve és piszkos evezőtollukat borzolva, hogyan bólogat járás közben gyöngyházszínű fejecskéjük, villan meg piros lábuk, és tekintete hirtelen találkozik az egyik madár értelmetlenül kerek, figyelő, piros gyűrűs szemével, amely, legalábbis neki úgy tűnik, gyűlölettel és kihívó szemtelenséggel mered rá.

Rogov félig szomszédnője felé fordulva, zsémbesen dörmögi:

– Mennyi kenyeret elpazarol ezekre az ingyenélőkre! Csak szórja, szórja nekik egyre... Az emberek gépeket gyártottak, ekét, vetőgépet, boronát, kombájnt, malmot, sütödét. Az egész ország erejét megfeszítve gürcölt, aztán az emberek éjt nappallá téve igyekeztek betakarítani a termést, be is takarították, megőrölték a gabonát, elszállították, beadták a terményt. És minek? Azért, hogy maga, az idős asszony, tizenhárom kopejkáért megvehessen egy zsúrkenyeret és ezeket a parazitákat etesse. Teljesen egyre megy, hogy kidob az ablakon tizenhárom kopejkát vagy kenyeret vesz rajta. Rossz példa ez a gyerekeknek, nagyon rossz példa!

– Hagyja ezt a koldusfilozófiát... Tudom, mi a kenyér, és mi a galamb. Ki szaporította el őket a városokban? Az emberek. És ki etesse őket, ha nem az emberek? Vagy akkor pusztítsuk el mindet, rendezzünk tömegmészárlást. Szép kis példa a gyerekeknek!

– Így nem fogjuk megérteni egymást – mondta Rogov.

– Hála az égnek – feleli rá az asszony, és tovább szórja a morzsát a galamboknak.

A kis téren már bontogatja lilás bimbóit az orgona. Léptek ropognak a téglaszínű salakon...

– Mennyi az idő? – kérdi Rogov az öregasszonytól.

– Nincs órám – feleli rá amaz, leporolva kezét. – Először sérteget, aztán az időt kérdi... – Három felé jár. Egyébként nem azt kell kérdezni, hogy mennyi az idő, hanem hány óra. – És föláll, elmegy.

A galambok szárnysuhogtatva, zajosan felrepülnek. Az orgonabokrok közt verebek csiripelnek. Fehér pillangó csapong egy bíborvörös virágokkal teli ágyás fölött. Tiszta és élénk színek körös-körül, akár egy festményen.

Anatolij Vasziljevics Rogov csaknem egész tudatos élete folyamán vezető beosztásban dolgozott. Ez alatt az idő alatt minduntalan egyik gazdasági intézményből a másikba

helyezték, az új körülményekhez gyorsan hozzászokott, igyekezett magával vinni jó embereit, és mindig talált okot arra, hogy eltávolítsa azokat, akiknek a helyére az előbbieket ültette.

Ha tevékenységének útját grafikonon próbáljuk ábrázolni, akkor azt látjuk, hogy a görbe először hirtelen magasba szökik, azután fokozatosan ereszkedni kezd, lefele tart az idő függvényében, majd végül meredeken a mélybe zuhan. Ebből egy olyan figura alakul ki, amely körvonalaiban a Krím félszigeti híres Medve-hegyre emlékeztet.

Rogov egész életére mintha furcsa, centrifugális erő hatott volna, amely tevékenységének csaknem minden új szakaszával mind messzebb és messzebb vetette Anatolij Vasziljevicset az élete virágában elért csúcstól. Pedig talán éppen az ellenkezőjének kellett volna történnie: tapasztalatokra tett szert, összeköttetésekre, magabiztosabb lett, nem félt a felelősségtől és a kockázattól, megvoltak a maga megbízható emberei, akikre úgy támaszkodhatott, akár önmagára, és nagy dolgokat vihetett véghez velük. De mindig közbejött valami. Botrányos válása első feleségétől, akit valaha szeretett, és aki egy leányt szült neki. Házassága egy fiatal, harmincéves asszonnyal, aki fiút szült neki, és hamarosan elhagyta őt egy másik férfi kedvéért. Futó szerelmi viszonyai különböző nőkkel, s e viszonyokról valamilyen oknál fogva okvetlenül tudomást szerzett mindenki. Azután titokzatos, csak ideig-óráig leplezhető hivatali baklövések kerültek napvilágra, akadt nála képzettebb és rugalmasabb vezető, aki elfoglalta a helyét, Rogovot pedig sürgősen átdobták valami nagyon rázós munkaterületre, ahol vezetési módszereivel sikerült rendet teremtenie, mindaddig, amíg nem érkezett el az előre nem látott bajok és áskálódások újabb korszaka.

Ezen a hosszú úton szinte az utolsó állásáig mindössze két ember nem hagyta cserben: Fegyenyka és Ljuszja, aki a titkárnője volt, „leszakadt" róla, ahogy tréfásan mondogatni szokta, a két asszony, a két gyerek, akik már felnőttek, és szinte megfeledkeztek apjukról, és „hű csatlósainak" sokasága, akik ugyancsak nyomtalanul eltűntek, habár annak

idején úgy vélekedett mindenki, hogy Rogov halászta elő őket az ismeretlenségből, vezetői érzéket plántált beléjük, és neki köszönhették előmenetelüket is. Mindenesetre maga Rogov így gondolta, és rendkívül felháborította és lelkileg megviselte, amikor elfordultak tőle. Ő bezzeg nem így járt volna el! Fegyenykát például egyszer maga beszélte le arról, hogy kövesse új munkahelyére, mivel ott sokat veszített volna anyagilag. Fegyenyka az illendőség kedvéért kicsit szomorkodott, aztán beleegyezett, és hamarosan ő is felszívódott, akár a többiek, még a telefonhoz sem ment, ha Rogov kereste. De Rogov rá nem haragudott.

Csak Ljuszja maradt mindvégig végtelenül hűséges hozzá, vele dolgozott mindaddig a szomorú napig, amikor Rogovot nyugdíjba küldték. Ljuszja sírt, átadta neki szerény búcsúajándékát; két habkönnyű csészét, a legfinomabb áttetsző porcelánból.

– Hogy hívnak? – kérdezte annak idején ezt a csaknem gyermeklányt, aki egyenesen nála jelentkezett munkára és nem a személyzeti osztályon.

– Ljuszja – felelte a lány. – A vezetéknevem Voronyenko... Ljudmila Ivanovna. Tessék a személyi igazolványom.

Rogov elnevette magát, és az igen rokonszenves és önálló ajánlkozót nézegetve – akinek Moszkvában se rokona, se ismerőse, vagy ahogy mondani szokás, se kutyája, se macskája nem volt, még bejelentett lakása sem – barátságosan elbeszélgetett vele. Nagyon megtetszett neki a lány.

– Én meg, Ljuszja, a falumban, Ovrazskiban nyaraltam egyszer – van egy ilyen nevű falu –, és ott a felsőtagozatos iskolás gyerekek meg az úttörők a kolhoz egy kimustrált teherautóját saját kezűleg megjavították, a hiányzó alkatrészeket az iskola műhelyében megköszörülték, összeállították, a kocsit beszabályozták, aztán furikázni kezdtek rajta, és az autónak a Ljuszja nevet adták. Hogy miért, nem tudom, nem is kérdeztem. Autóbuszjárat nincs ezekben a távoli falvakban, így hát ezt a Ljuszja nevű teherautót autóbusznak rendezték be, megmagasították az oldalpalánkját, padokat helyeztek el benne. Most állnak az emberek a meg-

állóban és várják Ljuszját... Rozoga ugyan, de működik. Hát ez a mi Ljuszjánk! Szóval ilyen ez a Ljuszja. Te pedig könyvelő voltál a kolhozban. Hát igen...

Rogov felvette a lányt, ideiglenesen elhelyezte a munkásszálláson, azután állandó bejelentett lakást szerzett neki, ami abban az időben meglehetősen nehéz volt, bár egyszerűbb, mint manapság.

Ljuszja nem is volt olyan fiatal, mint Rogov az első pillanatban gondolta – huszonegy éves, bár legfeljebb tizenhatnak látszott. Volt valami szokatlan az alakján, amely rögtön szembeötlött: mintha a természet tévedésből felcserélte volna két különböző ember testrészeit, vagyis a keskeny felsőtest, a kislányosan törékeny és szinte fejletlen mellkas, váll és kar valami furcsa módon összhangban állt nőiesen izmos lábával, amely különösen formásnak és erősnek látszott, amikor Ljuszja magas sarkú cipőt kezdett viselni. Az eleven és talpraesett lány gyorsan elsajátította a titkárnői teendőket, megtanult gépelni az ormótlan, szögletes, öreg automobilhoz hasonló, de megbízható Continental írógépen, mozdulataiban, hangjában és tekintetében megjelent az az aggodalom és szigorúság, ami csak azokat a titkárnőket jellemzi, akik odaadóan őrzik nem túlságosan jelentékeny, viszont igen gyakran háborgatott főnökük nyugalmát. Rogov nagyon elégedett volt Ljuszjával, bár az néha olyan mély és szomorúan elgondolkozó, réveteg tekintetet szegezett rá, hogy Rogovot nyugtalanság fogta el és zavarba jött: Ljuszja fiatalabb volt a lányánál, és ez nyomban eszébe is jutott...

Rogov nemrégiben ünnepelte az ötvenedik születésnapját, még tele volt reménnyel, sikeres, magabiztos ember benyomását keltette: széles arc, durván faragott vonások, erős, markáns áll, alacsony homlok, gondosan hátrafésült egyenes és kemény szálú, sűrű, aranyos árnyalatú őszbe vegyülő haj. Egész külsejéből valami őserő áradt, olyan vadság és szilajság, amelyet csak nagy nehezen tudott a keményített fehér gallér és nyakkendő alá rejteni. Nagydarab, izmos, nagy csontú ember lévén, sehogy se illett a dolgozószobájába, mintha véletlenül és ideiglenesen került volna a

papírokkal megrakott íróasztalához, mintha itt is, akárcsak Ljuszjánál, hiba történt volna, de ezt nem a természet, hanem a sors követte el, amely ezt a csupa energia, izmos embert íróasztal mellé ültette, holott valami egészen más – talán fizikai – munkára termett, vagy katonának. Úgy tűnt, nagyon nehezére esik minden alkalommal begyömöszölnie magát a karosszékbe, tétlenségre kárhoztatni izmait, és erős ujjai közé fogni a ceruzát vagy a töltőtollat.

Egyszer tovább maradt bent, mert jelentést kellett készítenie, hazaküldte a sofőrt és Ljuszját is. De Ljuszja nem fogadott szót, és Rogov nagyon meglepődött, amikor egyszer csak belépett hozzá.

– Mi az, Ljuszenyka? – kérdezte feltekintve munkájából. – Miért nem mentél haza?

A lány pedig révetegen és egyszersmind ijesztő elszántsággal odalépett hozzá, szó nélkül és konokul befurakodott a karosszék és az íróasztal közé, megrettentve és elerőtlenítve Rogovot, a térdére ült, illetve a karosszék karfájára dőlt és onnan az ölébe, átölelte és nyugodtan, a legcsekélyebb habozás vagy félelem nélkül ezt mondta:

– Szeretném megcsókolni, Anatolij Vasziljevics. Maga olyan sokat tett értem... Ki vagyok én magának? Senki. Ez így nem megy. Azt akarom, hogy legyek valakije. Könnyebben érzem majd magam.

– Ne bolondozz, Ljuszja – mondta Rogov, és gyengéden eltolta magától. – Ne bolondozz, kislányom... Mire való ez... Koros, nős ember vagyok, a lányom is idősebb nálad. Ne bolondozz, kérlek. Inkább majd én csókollak meg, amúgy atyai módon. Olyan leszel számomra, mint a saját lányom. – És nagy nehezen feltápászkodva, ellökte magától a széket, mely nagy zajjal felborult, két kezébe fogta a lány fejét és homlokon csókolta.

Az pedig hirtelen sírva fakadt, olyan keservesen és szenvedélyesen zokogott, hogy Rogov teljesen elvesztette fejét, nem tudta, hogyan csillapítsa ezt a hisztérikus rohamot, így hát rákiáltott a lányra, és kis híján lekent neki egy pofont.

– Mi a fenét akarsz, te ostoba! – kiabálta, fel-alá járkálva a dolgozószobában. – Mit akarsz? Neked férjhez kell men-

ned, gyerekeket szülnöd, szeretni a férjedet. És te bolond, hozzám, vén emberhez dörgölődzöl! Verd ki a fejedből ezt a hülyeséget. Mert tudod, Ljuszka... Én, Ljuszka, férfi vagyok, és bevallom, nem éppen ijedős... Ljuszka, én annyi nőt ismertem, hogy te inkább ne kísérts engem. Ne kísérts, te ostoba! És ne bőgj! Elment az eszed?! No, tessék, igyál egy kis vizet, csillapodj le. Mit csinálsz?! Nyugodj meg... Olyan fiatal vagy, olyan szép, imádni fog a férjed. Én pedig... Ljuszka, Ljuszka... Ha ismernél, te ostoba!

De Ljuszka szipogva, gyermeki konoksággal ezt hajtogatta:

– Maga se ismer engem, Anatolij Vasziljevics... Nem ismer. Ne is mondjon semmit... Maga még nem ismer engem.

– Na, elég legyen, elég legyen! Mi az, hogy nem ismerlek?! Keresztüllátok rajtad. Még hogy nem ismerlek! Ha akarod, az egész életedet elmesélhetem, az összes gondolatodat, mindent!

– Nem ismer maga engem, Anatolij Vasziljevics... Nem bizony...

– Na jó – mondta a férfi beleegyezően. – Nem ismerlek. Legyen úgy, ahogy akarod. De most hazakísérlek. Töröld le a könnyeidet, menj, mosakodj meg, hozd rendbe magad. Légy észnél! Hiszen tudod, hogy van ez! Valaki meglátja, hogy itt sírsz a szobámban... Mit fognak gondolni az emberek! Érted? Teljesen elment az esze ennek a lánynak! No, igyekezz, igyekezz! Siess, kedves. Ahogy mondani szokás, csak csöndben és diszkréten. Egyik lábad itt legyen, a másik ott. Hisz én gyáva ember vagyok, mindentől félek, most is meg vagyok rémülve! És legjobban, Ljuszenyka, önmagamtól félek. Minden ördögnél és pokolnál jobban félek önmagamtól! Tudod, hogy van ez, értsd meg hát!

Ezúttal a lány szót fogadott, és hamarosan visszatért, sírástól duzzadt szemmel ugyan, de már megnyugodva, kipúderezve, sőt ügybuzgó arckifejezéssel.

– Nem kell elkísérnie, egyedül megyek – mondta úgy,

mintha valami fontos dolgon gondolkozna, és sehogyan se jutna az eszébe.

De most valamilyen erő, valamiféle furcsa energia, amelyet ismert magában, töltötte el Rogovot, már felébredt benne a vágy, hogy hazavigye ezt a kisírt szemű kislányt, mellette ülhessen a taxi meleg félhomályában, és valamiféle hálát érzett iránta. Csodálkozva tapasztalta, hogy szeretne egy kicsit együtt lenni vele, hadd hallja végre tőle azt, amiből minden megvilágosodik számára. Szinte kikívánkozott belőle a kérdés: „Mi a csuda, tán belém szerettél?" – hogy az igenlő válaszra újra csak zavartan és elfogódottan ezt mondhassa: „Ostoba gyerek! Hiszen olyan fiatal és szép vagy, én pedig valóságos aggastyán vagyok hozzád képest. Keress magadnak fiatal férjet, szeretni fog, gyerekeket szülsz majd neki."

Ilyen gondolatok forogtak Rogov fejében. Szinte kevesellte, amit hallott és érzett, mindent meg akart tudni, a végére járni, és elfelejteni örökre, kiiktatni tudatából ezt a beszélgetést, hogy soha többé ne kelljen emlékeznie a lány könnyeire. Bűnösnek is érezte magát vele szemben, mintha kötelessége volna, hogy szánalommal legyen iránta, engedjen neki és valami olyat tegyen, amire gondolni sem mert. De azt is megértette, hogy a leghelyesebb lesz, ha hazakíséri a lányt, meggyőződik róla, hogy már lecsillapodott, és ő maga is megnyugszik. E zűrzavaros érzések közepette még az is megfordult a fejében, hogy Ljuszját alighanem máshová kell helyeznie, például a könyvelésbe, hogy a jövőben, ne adj isten, meg ne ismétlődjenek ezek a könnyes, szenvedélyes jelenetek.

De Anatolij Vasziljevics mégse helyezte át a lányt. Ljuszja vele dolgozott az utolsó napig, amíg nyugdíjba nem ment.

Hamarosan megtörtént a botrányos válás az első feleségével, majd összeházasodott a harmincesztendős asszonnyal, aki a fiát szülte, és aki elhagyta egy másik férfi kedvéért, és a gyermeket is magával vitte.

Ljuszjának természetesen semmi köze nem volt ezekhez

a dolgokhoz, maradt hűséges segítőtársa, követte Rogovot egyik munkahelyről a másikra, de ugyanolyan tűnődve és szinte révetegen, hosszan szemlélte Anatolij Vasziljevicset, észrevéve, hogyan őszül a haja, milyen fáradtan törölgeti gyulladt szemét, és hogyan ül az asztalnál valami ernyedt, csüggedt állapotban: csak a válla hegyesedik ki a zakóból, és mintha egy üres nyakkivágásból meredne elő teknősbékáéhoz hasonló ráncos nyaka, eláll csontos füle, mely a gallérra támaszkodik, és szinte tartja fáradt, ébren álmodó „kobakját", ahogy a fejét nevezte: „Fáj a kobakom, Ljuszja, adj valami tablettát."

Ljuszja ebben az időben már férjnél volt, megszületett a kisfia, akit főnöke tiszteletére Anatolijnak nevezett el, habár a férjét is Ivan Anatoljevicsnek hívták – így hát úgy látszott, mintha a kisfiú a nagyapja után kapná a nevét. Amikor Ljuszja megismerkedett Ványával, magában már eldöntötte, hogy legalább két évig udvaroltat majd magának, és akkor talán hozzámegy. De egyszer vendégségben leültek kártyázni, és Ljuszja hirtelen elhatározta, hogy nyomban feleségül megy Ványához, ahogy megkéri. Ványa háttal ült a tükrös ruhásszekrénynek, a kártyáit pedig úgy tartotta, hogy mindenki látta, és ezért egész idő alatt a bolondját járatták vele. „Mit nevetnek?!" – kérdezte zavartan, amíg Ljuszja nem mondta meg neki, hogy látni a kártyáit a tükörből. „Aha – mondta lassan Ványa. – Én meg folyton azon gondolkodom, mit nevetgélnek."

Nagyon derék és hiszékeny ember volt, imádta az ő Ljuszjáját.

Az idős özvegyasszonynak, akivel Rogov a szanatóriumban ismerkedett meg, nagy nyaralója volt, hatalmas telekkel, Moszkva környékén. Az asszonyt Marija Szergejevnának hívták.

Marija Szergejevnának fájt a lába, és valami baja volt a májának. Még a legforróbb nyári időben is ócska, vastag talpú nemezcsizmában lépkedett le a teraszlépcsőkön, a nemezcsizmából kilátszott kék eres, sovány lába, amelyre

gyapjú sportnadrágot húzott. Kissé ostoba, világosszürke szemével büszkén, mint egy sasmadár, végigtekintett birodalmán, és odabotorkált a fenyő alatt földbe ásott kerek asztalkához, diót és napraforgómagot szórt rá, amellyel a telkén tanyázó mókusokat etette.

Az asztal lapjára régi katonai térkép karton vastagságú fényképe ragasztva, rajta ismeretlen folyók fekete erezete, bejelölve a lakott települések és a vasúti csomópontok. Megboldogult férje törzskari tábornok volt. Özvegyére ezt a nyaralót hagyta, és csúnya és igen szemérmes egy szem lányát, aki az egész világon csak az anyját és Oktáva nevű fehér uszkárját szerette.

Anya és leánya minden tavasszal fölfogadtak egy ácsot, hogy megjavítsa a kerítés elkorhadt deszkáit, betömjön minden lyukat vagy cserélje ki a kertajtó zárját, ha rosszul záródik; mindent elkövettek, hogy a környékbeli kankutyák ne férkőzzenek a jóindulatú Oktáva közelébe, és ne rontsák el tiszta vérvonalát. Ehhez a nőstény uszkárhoz, amelynek olyan ostobácska, de mindig derűs szeme volt, mint a gazdasszonyának, számos udvarló járt.

Marija Szergejevna, de főképp a lánya, nagyon féltek, mert egyszer egy mocskos, borzas szőrű foxterrier lyukat kapart a terasz alatt, és ott megbújt, mert megérezte a magányos Oktáva szagát. Anya és lánya sehogy se tudták megérteni kedvencük furcsa viselkedését. A kutya fejét oldalra hajtva, állandóan a festett padlódeszkák közötti résbe bámult, és néha halkan, fájdalmasan felnyüszített. A kerítésen túl, a kertajtó közelében két kankutya üldögélt, egyik hitványabb a másiknál, gyáván, nehézkesen lihegve, de pimasz és aljas szándékkal. Amikor Marija Szergejevna elkergette őket, farkukat felcsapva eliszkoltak. Az asszony visszatért a teraszhoz, mire az udvarlók ismét elfoglalták őrhelyüket a kertajtó mellett.

Az alattomos foxterrier viszont mindüket bolonddá tette, mivelhogy lyukat kapart, és megbújt a terasz alatt, s várta a kedvező alkalmat. Ki gondolta volna, hogy Oktáva tud az udvarló jelenlétéről, de álnok módon eltitkolja gaz-

dái elől, akik mindenre csak akkor jöttek rá, amikor már megtörtént a baj.

Anatolij Vasziljevics Rogov kis híján maga is az ügyefogyott kérő szerepébe került, mert elhatározta, hogy vénségére meghódítja az özvegy szívét, szívével együtt pedig övé lesz a gyönyörű boronaház, amelyet a leleményes asszony nyárra bérbe adott, s minden családtól hatszáz rubelt zsebelt be az emeleti négy szobáért, ugyanennyit a három földszintiért, maga pedig lányával a kicsi, de legmelegebb szobában húzta meg magát. Iszonyatosan nagy bér volt ez ezekért a bútorozatlan és általában nem éppen otthonos helyiségekért. De Marija Szergejevna először is tehetős lakókat választott, másodszor – s ez volt a fő stratégiai furfang – olyan embereket, akik szívesen megvásárolták volna a nyaralót, az igen nagy, fás-bokros földdarabbal. Marija Szergejevna betegségére és nehéz helyzetére hivatkozva, minden bérlőjének elmondta, hogy valószínűleg hamarosan áruba bocsátja a nyaralót, mégpedig nem túl drágán, és egy teljesen reális, nem nagyon magas, sőt viszonylag alacsony összeget jelölt meg. Vendégei csak ősz felé jöttek rá, hogy Marija Szergejevnának esze ágában sincs eladni a házat. Ezért mindenki csak egy nyarat töltött nála. Már kora tavasszal elkezdődött az új érdeklődők toborzása, amelyben az asszonynak barátai segítettek, idős, magányos férfiak, akiknek igen szilárd társadalmi helyzetük volt, és tekintélyes ismerőseik nyaralót szándékoztak venni.

Rogov akaratlanul, hogy úgy mondjam, Marija Szergejevna felhajtó ügynöke lett: elkezdett jómódú lakókat keresni neki. Nem volt egyedül: a házhoz tartozó fészerfélében egy furcsa, igen művelt ember élt, szinte soha nem búját elő, hanem egész nap deszkákat kopácsolt ott, és mindig megvetően végigmérte Rogovot, valahányszor az a nyaralóba érkezett.

Rogov köszönt neki, gondolván, hogy ez valami őr vagy az ács, akit Marija Szergejevna szokott felfogadni, és most a munkájával foglalatoskodik: az pedig dölyfösen megbiccentette kopaszodó fejét, és nyomban eltűnt a fészer homályában. Ez volt a fő ellenfél, aki szintén arról ábrándozott,

hogy öregségére – akárcsak Rogov – talál egy jó embert, letelepszik valahol Moszkva környékén, és kerti munkával tölti el hátralévő napjait. Amint később Marija Szergejevna gúnyos mosollyal mesélte, ez az ember életében nem tudott beverni egy szöget, most meg mindenképpen bizonyítani igyekezett igényes menyasszonyjelöltjének, aki igazi gazdát akart a házába, hogy ő igen szorgalmas és a gazdasághoz jól értő férfiú. Valahol rozsdás szögekkel televert deszkákat talált, becipelte a fészerbe, és kalapáccsal, harapófogóval felfegyverkezve, egész nap hajtogatta és húzogatta ezeket a szögeket. Rogov nagyon aggódott, hogy a kopasz, a maga hallgatagságával és állandó kopácsolásával, amely reggeltől estig betöltötte a házat és zavarta a nyaralókat, többre jut, mint ő. Persze semmiféle szerelemről nem volt szó, mindamellett Marija Szergejevna tetszett neki a maga közvetlenségével, amely általában a tisztfeleségekre jellemző, jóságával és derűs kedélyével meg azzal az asszonyi tehetetlenségével, amely Rogovot mindig arra indította, hogy segítsen a szegényen, hogy jót tegyen neki, de hálára ne tartson igényt. Eleinte a legvérmesebb reményekkel volt eltelve, de most már némiképpen kiábrándult, ám azért nem mondott le titkos terveiről, és megpróbált Marija Szergejevna modorában, ironikus mosollyal beszélni vetélytársáról.

– Látta már, tudja-e, mit csinál ott a fészerben? Nem? Menjen csak be... No, majd ha egyszer nem lesz itthon, megmutatom magának a munkáját.

– Ja, tudom én azt! – legyintett Marija Szergejevna. – De mit csináljak, Anatolij Vasziljevics? Szerelmes belém! Mit tegyek vele?! Elkergessem? Kegyetlenség volna. Annyi éve már, hogy segít nekem... Hadd maradjon.

Néhány esztendő alatt Rogov vetélytársa több ezer kisebb-nagyobb szöget húzott és egyenesített ki. Furnérládákban rozsdásodtak, és lassan valamiféle vashulladékká váltak. Még szerencse, hogy a deszkákat fel lehetett tüzelni.

Rogov keserűen nevetve nézte az elhanyagolt telket. Kis híján hangosan sóhajtozott bánatában, mert kétségei támadtak, hogy a ház asszonya valaha is nőül megy hozzá.

– Hogy lehet ez, Marija Szergejevna – mondta komikus elkeseredéssel. – Hiszen ez valóságos kincs! Tudnia kell, micsoda ritka manapság – félhektárnyi földterület! Nézzen meg engem. Nem vagyok deli legény? Hogy élhetnénk mi itt! Jaj, micsoda életünk lenne! Már megbocsásson, de nyaralókat nem tartanánk! Minek?! Azt a pénzt más úton is megkereshetnénk. Nézze a két kezemet – képes volnék szétszedni ezt a nyaralót és újra fölépíteni. Vágyom dolgozni, Marija Szergejevna, fizikai munkára vágyom.

– Szeret maga engem vagy nem, Anatolij Vasziljevics, ez a kérdés – mondta erre negédesen Marija Szergejevna. – Hiszen nem csak gazdára van szükségem, hanem élettársra is.

– Eh, Marija Szergejevna! Mennyit szerettem én életem során! Habár meglehet, maradt még valami érzés bennem. Jöjjön hozzám feleségül, és azzal minden rendben lesz. Nekünk már csak a szamovár mellett illik a szerelemről beszélgetnünk.

– Félreértett, Anatolij Vasziljevics... Nem bolondultam meg, nem... Mi tagadás, nagyon jól éltünk a férjemmel, különösen akkor, amikor a háború előtt Keleten szolgált. Mert később, mondhatnám, úgyszólván nem is láttam. Éjszaka a törzsnél volt, nappal pihent. Mindig egyedül voltam. Miféle élet ez! Aztán meg is halt... A nyaraló már majdnem készen állt, akkor vett valamiféle deszkát, padlónak, estefelé hozta el, ez decemberben történt, és a jéghideg házban töltötte az éjszakát. Megfázott, tüdőgyulladást kapott, és tüdővizenyő lépett fel... Pedig micsoda edzett ember volt. Hányszor éjszakázott kint a hóban. A nemezköpenyével takarózott, s reggelre a köpenyt belepte a hó. De neki meg se kottyant! Akkor azonban félt, hogy ellopják a deszkát, és lám... Nem érte meg, hogy a saját házában élhessen. Amikor ezt a telket kaptuk, itt még mindenütt erdő volt körös-körül, igazi erdő. Kivágta a fákat, kituskózta – mindent egyedül, mindent egyedül. Azt mondta nekem, amit maga, hogy vágyik a keze a munkára. De szomorú ez! És most mi van? A lányommal ugyan miféle gazdák vagyunk mi! Én is magányos vagyok, a lányom

is az... Ő nagyon zárkózott, hallani sem akar a férjhezmenésről. Amiről maga beszél, azt még előbb meg kell tanácskoznom a lányommal, nélküle nem dönthetek - mondta szinte panaszosan Marija Szergejevna, miközben kávét főzött a kormos, megfeketedett török kávéfőzőben. – Természetesen beszélek vele. Igyekszem meggyőzni...

Meg kell tanácskozni a dolgot a lányával – mindig ezt mondta lakóinak, akiket a nyaraló eladásával kecsegtetett. Ugyanilyen hangnemben, ugyanilyen gondterhelten és cinkos suttogással ígérte meg, hogy kicsikarja makacs és szigorú lánya jóváhagyását.

Rogov egy idő múlva már csaknem biztosan tudta, hogy a lány sohasem adja beleegyezését. De hát nem is lehetett szó beleegyezésről, hiszen Marija Szergejevna sohasem kérdezte őt meg semmiről, miután egyszer és mindenkorra szólóan megállapodtak ebben az eladási komédiában, amellyel a hiszékeny embereket lépre csalták. Mindketten tökéletesen megelégedtek a nyaralóktól húzott évi bevétellel.

De Rogovnak majdnem három évébe tellett, amíg kiismerte e manőver minden fortélyát, és meggyőződött róla, hogy nincs semmi reménye.

Ó, hogy átkozta magát ostobaságáért, hogy szégyellte ezeket a véget nem érő beszélgetéseket a házasságról a ház asszonyával, ostoba ábrándjait a nyugodt öregségről! És hogy fájt a lelke, amikor végre elhatározta, hogy sejtéseit közli Marija Szergejevnával, és szemrehányást tesz neki kegyetlenségéért és ravaszságáért. Ezekben a percekben úgy érezte, mintha ennek a szívtelen nőnek, akit kérők vesznek körül, odaadta volna a már tulajdonában lévő nyaralót, lemondva leghőbb vágyáról.

– Csúnya dolog ez, asszonyom! – mondta izgalmában köhécselve. – Idős nő, és egyre csak a férjhezmenés. Inkább a lányával törődne, önmagáról már ideje volna megfeledkezni. Mi ketten, asszonyom, elvettük az élettől a magunkét, ki többet, ki kevesebbet. Most az ő jövője a fontos. Csúnya dolog ez, asszonyom... Nekem, vén bolondnak

meg úgy kellett! Ellágyultam, álmodozásba merültem, után, végtelenül ostobán...

Marija Szergejevna ránézett áttetsző sasszemével, és szemöldökét haragosan összevonva, sápadtan és félelmetesen, hatalmas nemezcsizmájában és kék tréningnadrágban – madárijesztő, nem asszony – ez a Marija Szergejevna csodálkozva, kezét összecsapva harsogta:

– Milyen pimasz! Milyen pimasz! Pimasz! Pimasz!

– Sajnálom a tábornokot! Ha valakit sajnálok, hát ő az! – mondta begerjedve Rogov. – Végtelenül sajnálom! Mintha a testvérem lett volna... Hiszen őt is becsapta, asszonyom. Bemocskolta az emlékét, asszonyom!

– Ilyen pimasz! Úristen! Takarodjék innét!

– No, efelől nyugodt lehet. Mert én, őszintén szólva, nem magára vetettem szemet, nem, nem magára, gyönyörűségem, hanem a villájára... Gondoltam, megszerzem magamnak ezt a villát! Volt egy ilyen tervem... És jól jegyezze meg, asszonyom, hogy a kérői, akárcsak én, ugyanezt akarják. Mert mi a fenének kellene nekik egy ilyen roskatag vénasszony, mint maga!

– Takarodjék, gazember! – rikácsolta Marija Szergejevna, és hátratántorodva a szívéhez kapott.

Rogov csak ekkor távozott, hátra sem tekintve, s nem tudta meg, hogy összerogyott-e az asszony vagy kiállta a megpróbáltatást. Ez után a kellemes kis beszélgetés után még sokáig gyötörte a lelkiismeret – könnyebben vált el a két feleségétől, mint ettől az öregasszonytól, aki négy évvel volt idősebb nála. A lelkiismeret pedig azért gyötörte, mert ő is aljasnak érezte magát, és nagyon nem tetszett önmagának. Olyannyira, hogy üvölteni szeretett volna kínjában.

– Megöregedtem – panaszkodott Ljuszjának. – És a kutyának sem kellek. Valamikor tetszettem a nőknek, Ljuszenyka, most pedig még egy vén banya is elfordul tőlem.

– Hogyhogy megöregedett? – mondta erre Ljuszja tűnődő mosollyal. – Még nagyon jól bírja magát, Anatolij Vasziljevics.

– Csak ne próbálkozz, Ljuszja, te áldott lélek! Annak idején, ha egyszer kiszemeltem valakit és komolyan ráhajtottam, mindig csatát nyertem. Nem ismertem vereséget, még ezt a szót sem akartam hallani. Szuvorov voltam, győztes hadvezér! Most pedig udvaroltam, udvaroltam, tettem a szépet egy tisztes korú hölgynek, az pedig úgy az ujja köré csavart, ahogy csak akart, mint egy bolondot.

– Egyszóval bolond – jegyezte meg Ljuszja.

– Nem, napsugaram, nem bolond. Csak engem tett bolonddá, ahogy már mondtam.

Gyanúsan gyakran terelte újra meg újra a szót erre a hölgyre, és Ljuszja már azt gondolta, hogy Rogov öregségére szerelmes lett. Kínosan érintette ez a felismerés, de nem mutatta, és vigasztalta a férfit, ahogy csak tudta. Csupán egyszer tört ki belőle a panasz:

– Mit gondol, én mindent kibírok? Nekem mindent el lehet mesélni? Hiszen én... – Nem mondta végig, elakadt a szava, ámbár a felkiáltás – „Hiszen én!"... – olyan fájdalmasan és keserűen hangzott, hogy bármi rejtőzhetett mögötte.

Rogov ezt hallván, szemét összehúzta, mintha ütés érte volna, ajka eltorzult, tenyerébe temette arcát, és sokáig ült így bús töprengés közepette. Azután odahívta Ljuszját, megparancsolta, hogy zárja kulcsra az ajtót, és megkérdezte, nagy nehezen préselve ki magából a szavakat, mint aki agyvérzést szenvedett:

– Szerettél te engem valaha?

– Most is szeretem – felelte Ljuszja.

– De én az igazi szerelemről beszélek. Bocsáss meg nekem, bűnös léleknek.

– Nem tudom, milyen szerelem ez, igazi-e vagy sem... Többet nem mondhatok.

– Add a kezedet – szólt sóhajtva a férfi. – Milyen ostoba vagyok! Add a kezed, Ljuszenyka. Hadd csókolom meg. Te vagy az én napsugaram, igen, az vagy.

Hosszan simogatta Ljuszja kezét, a tenyerén tartotta, mint valami selymes szőrű, kedves kis állatkát, a lány pedig ott állt fölötte, ahogy a karosszékében ült, és zokogott.

– Maga annyit tett értem, Anatolij Vasziljevics – mondta könnyek között. – Maga olyan jó ember.

– Rossz vagyok, napsugaram! Gonosz ember vagyok.

– Nem, maga jó. Nem is tud róla. Életemben nem találkoztam különb emberrel. Jólelkű, okos és nagyon szép. És olyan boldog vagyok, hogy találkoztunk... Mert én úgy járok be a munkahelyemre, mintha találkára sietnék. De ki vagyok én magának? Mondja csak meg! Ki vagyok? Senki. Maga pedig annyi jót tett velem, hogy még a szüleim sem voltak ilyen jók hozzám.

– Ugyan, mit tettem én! Hadd halljam.

– Azt tudnia kell.

– Hát én nem tudom! Ha megölsz is, akkor sem tudnám megmondani. Hogy idevettelek dolgozni? Ugyan már, jóságos Isten! Hiszen ez... Nem, nem értem.

– Maga mindent megtett értem, megváltoztatta az egész életemet. Szinte újjászülettem.

– Köszönöm, Ljuszja, ezeket a szavakat. Te is olyan vagy számomra, mintha az édes lányom lennél. Hanem ide hallgass, Ljuszja! Tudod, mit mond neked a vén bűnös? Menjünk el ma munka után egy vendéglőbe. Rendelünk egy üveg pezsgőt, a férjednek pedig azt mondod... kitalálsz valamit, azt mondod, hogy egyik kollégádnak születésnapja vagy jubileuma van, azt ünneplitek... Mit szólsz ehhez a kis családhoz, nem utasítod el a bolond vén embert?

Ljuszja aznap este volt először Rogov lakásán, első ízben csalta meg a férjét, a legcsekélyebb habozás vagy lelkiismeret-furdalás nélkül, mintha régi adósságát törlesztette volna, csupán egy hozta zavarba: életében először szólította Rogovot a keresztnevén, Toljának.

Tettét nem hűtlenségnek fogta föl, mintha éppen a férjhezmenetelével követett volna el hűtlenséget, ez pedig kötelessége, amit mindig meg kellett volna tennie, de a körülmények alakulása folytán elmulasztotta, s ezért állandó

bűntudatot érzett Rogovval szemben, akit szeretett, és úgy nézett föl rá, mint egy maga teremtette bálványra.

– Nem, Tolja, ezt verd ki a fejedből. Erre sohasem fog sor kerülni – mondta, amikor a férfi újra meg újra azzal hozakodott elő, hogy váljon el a férjétől, és házasodjanak össze. – Ivannak soha nem szabad megtudnia semmit, belehalna bánatába. Hadd legyen ő is boldog. Annyira bízik bennem, bármit mondok, elhiszi. És a kis Tolenykámat is sajnálnám.

Ljuszja ekkorra már szemmel láthatóan meghízott, a hasán vastag, rengő háj keletkezett, amúgy is telt keble még dúsabb lett, szeme alatt vizenyős táska képződött, s maga a szeme mintha mindig könnyben úszott volna, a lába is megvastagodott. Az idegeivel is sokat bajlódott, alighanem a titkos élete okozta, amelyet most már kénytelen volt folytatni; Rogov, ahogy öregedett, szeszélyessé és sértődékennyé vált, és Ljuszjának a kedvében kellett járnia, sőt néha gyors és kockázatos elhatározásokra jutnia. A férje néha, mintegy mellékesen, de látható nyugtalansággal kérdezgette, hol marad olyan soká esténként, amire Ljuszja felelet helyett vidáman és jókedvűen nevetni kezdett, a nevetése furcsa kacagásba csapott át, arca bíborvörössé vált.

– Mit nevetsz? – kérdezte mosolyogva Ivan. – Nevet, egyre nevet! Nem mondtam semmi mulatságosat.

– Örülök – felelte Ljuszja nevetve –, hogy a férjem féltékeny. Azért maradok olyan soká, Vanyecska, mert különmunkát vállalok, gépelést. Szeretnék néhány új holmit beszerezni. Honnan vegyük rá a pénzt? Ha a férjétől nem várhatja az ember, kénytelen maga megkeresni.

Ivan hitt neki, mivel Ljuszja valóban igen gyakran vásárolt új holmit: hol drága cipőt, hol francia parfümöt, amelynek illata nem tetszett Ványának. „Temetőszaga van" – mondta, amire Ljuszja elvörösödve így felelt: „Gondold meg, mit beszélsz, nem vagy eszednél."

Otthon a főnökét, azaz Rogovot, csak papának emlegette: „papa azt mondta, papa elment", amikor pedig Rogov nyugdíjba ment, attól fogva szemben is papának szólította.

Most már nem titkolta a férje előtt, hogy rendszeresen

látogatja a papát. És mivel a férje és a fia tudták, milyen sokat köszönhet Ljuszja Rogovnak, Ivan még üdvözletét is küldte neki. Egy alkalommal ő maga is elment hozzá vendégségbe, amit Ljuszja előre megbeszélt Rogovval, mert úgy látta, itt az ideje, hogy megismerkedjenek.

Ljuszja azon az estén szünet nélkül nevetett, Rogov pedig tűnődő és aggódó mosollyal pillantgatott rá, hogy sokatmondó tekintetével megállítsa ezt a hisztérikus kacarászást.

Ivan, aki becsípett, és akinek Rogov szemlátomást megtetszett, részegen és bárgyún ezt mondta:

– Hát igen, egyre nevet és nevet. Hogy mi neki olyan mulatságos, senki se tudja. Ljuszja, mi olyan mulatságos? Ő se tudja.

– Jó természet – jegyezte meg óvatosan Rogov; először látta Ljuszját ilyen idegesen nevetgélőnek. – Szerencséje van a feleségével.

– Meghiszem azt! Nincs okom panaszra – bólintott Ivan, és ez újabb nevetőrohamot váltott ki feleségéből.

– Ljudmila Ivanovna – mondta lágyan és óvatosan Rogov. – Ljuszja, egyszer még megszakad a nevetéstől. Nem szabad így nevetni.

Ljuszja nagy erőfeszítéssel fékezte meg magát, és izzó, vörös, verejtékes arcát legyezgetve, felajzottan megjegyezte:

– Úgy látszik, a bor hatása... Tehetek én róla?! Ez ugye krími? „Naposvölgy"? Töltsön még egy pohárkával.

– Hogy tudjál nevetni – tréfálkozott Ivan. – Egy pohárkával, hogy tudjál nevetni. Töltsön kérem, Anatolij Vasziljevics, hadd nevessen. Mi csak megmaradunk a magunkénál, a fehérnél, a vodkánál, abból hörpölgetünk.

– Aha – bólintott Ljuszja. – Aha! – És ez az „aha" úgy buggyant ki a száján, mint a kacagás.

Rogov óvatosan töltött az aranyszínű italból, és szeme sarkából félénk, gúnyos figyelemmel Ljuszjára sandított, mintha azt mondaná: „Légy résen, lányom! Ne áruld el magad. Igyekezz, Ljuszenyka, csak csöndben és diszkréten. Nagyon kérlek."

A kapatos Ivan örült, hogy megismerkedett Rogovval, felesége volt főnökével, és mikor hazaértek, megjegyezte Ljuszjának:

– Tetszik nekem. Nagyon derék ember, igazi férfi – mondta tisztelettudóan és mély meggyőződéssel.

– Így van, Vanyecska... És annyi jót tett velem, hogy nem is tudom, hogyan hálájam meg. Egyszerűen nem tudom! De hát ki ő nekem? Senkim... De olyan jóindulattal volt irántam, egyszerű lány iránt, hogy valósággal rokonomnak, igazi apámnak érzem.

– Nem kellene valami ajándékot adni neki? – kérdezte Ivan. – Talán egy gázöngyújtót vagy másvalamit.

– Ezen majd törjed te a fejedet – turbékolta Ljuszja; szörnyen boldog volt, hogy sikerült összeismertetni a férjét Rogovval, és hogy Ivan semmit sem gyanít. – Te férfi vagy, jobban tudod, mit lehet egy férfinak ajándékozni – mondta, de a lelke mélyén félelmet érzett, a férje végtelen hiszékenysége és a saját hazugsága miatt. – Ehhez én egyáltalán nem értek.

– Majd gondolkozom... Te pedig tudd meg, mikor van a születésnapja, majd akkor adjuk oda. De mi legyen az? Valami értékes holmi. Jeles ember. Egész életében vezetőállásban dolgozott. Ehhez van szokva.

Még kissé büszke is volt az ismeretségre.

Hol van már a régi Rogov! Nehezen nyitja ki az ajtót, nehezen veti le kabátját és kalapját, aztán sokáig üldögél a széken, szendergéshez hasonló tűnődésbe merülve. Az idő oly lassan halad, és ez annyira kimeríti, hogy Rogov néha úgy érzi, az idő nagyon érdes tapintású, és ez az érdesség feldörzsöli és összekarmolássza lelkét, ahogy áthalad rajta.

Este hét óra tájt megérkezik a szétfolyóan kövér asszony, a szatyrával, és kabátját le sem vetve, nyomban az ablakhoz megy és kitárja.

A szoba fülledt, öregség és piszkos fehérnemű áporodott szagát árasztja. Az asztalon üres csészék, tealerakódással, összeszáradt sajthéjak. Egy újságpapíron kemény kenyér-

darab. Csupán a kartondobozban csillognak a krémes cukrászsütemények.

Az asszony anyai gyöngédséggel homlokon csókolja az öregembert, eltolja magától reszkető kezét, s úgy beszél hozzá, mint egy beteghez:

– Erre semmi szükség, papa. Nyughass már.

Az asszonynak igen vastag, betegesen püffedt lába van, erősen görbe, iksz alakú, amely járását nehézkessé és otrombává teszi: hallani, ahogy minden lépésénél összedörzsölődik a kapronharisnyája.

– Eljött az én napsugaram – motyogja az öreg, könnyes mosollyal. – Én meg cukrászsüteményt vettem.

És amíg az asszony összetakarítja a lakást, nedves rongygyal felmossa a padlót, ágyneműt vált, a szennyest pedig a szatyrába süllyeszti, elmossa az edényt, és rendbe hozza a piszkos, zsírkarimás mosogatót, letörli a gázrezsó rózsáit, amíg felforralja a teavizet, az öregember egész idő alatt a sarkában jár, ott lábatlankodik körülötte, hol a vállát fogja meg, hol a haja felé nyújtogatja aszott kezét, de nem sikerül megsimogatnia, s a keze a levegőben marad. Szemében bába, egyszersmind fájdalmas öröm fénylik, olyan, akár egy doromboló macska, amely jóságos gazdasszonya lábához törleszkedik.

– Papa, hol tartod a teát? Nincs itthon teád? Mért nem szóltál?! Igazán furcsa vagy.

– A tea – mondja az öreg szomorúan bólogatva egyetértése jeléül. – Elfeledkeztem róla, Ljuszenyka. Mindjárt leszaladok... Egy pillanat alatt...

– Maradj csak. Még hogy leszalad! Majd iszunk egy kis kávét. Kávéd van itthon. Az is megteszi.

Nem kérdi, hogy érzi magát, hiszen anélkül is látja, amit lát: rossz bőrben van az öreg.

Amikor asztalhoz ülnek, és iszogatják a kávét a csészékből, amelyeket annak idején még Ljuszja ajándékozott Rogovnak, az öreg minden átmenet nélkül a tábornoknéról kezd beszélni, aki, meglehet, nem is él már.

– Most természetesen a teraszon, a jó friss levegőn, és a szamovárból kellene teát inni... Ha a saját villámban lak-

nék, mindig eljöhetnél hozzám látogatóba... Sajnálom, hogy – s mély sóhajjal elhallgat.

– Mit sajnálsz?

– Háát... Sajnálom, hogy... Annak idején, amikor nálunk telkeket osztottak, én visszautasítottam. Nagy kár. Nem olyanokat persze, mint a tábornoké, de azért elég szép telkeket. Arra gondoltam, minek növelni a magántulajdont! Micsoda példa ez a beosztottjaimnak... Visszautasítottam. Ez még azelőtt történt, mielőtt te beléptél hozzánk.

Teázás, illetve a híg, átforralt kávé után, amit Ljuszja nem tudott főzni, és mint a levest, egy lábosban melegítette, Rogov előveszi a Ljuszja nevére szóló, már régóta megírt végrendeletét, és diadalmasan közli:

– Tessék! Látod, megírtam! Összeállítottam a teljes leltárt, és rájöttem, hogy a halálom után semmivel sem tudlak megörvendeztetni. Szegény vagyok, mint a templom egere. Egy szekrény, egy ágy meg hat darab szék. Nem tudtam én élni, Ljuszenyka! Se aranyom, se ezüstöm... Egyetlen értékes holmim az óarany jegygyűrűm, még az anyámtól kaptam, amikor először nősültem, nászajándékba, anyámra pedig a nagybátyjától maradt. A nagybátyja vagyonos ember volt.

És elővesz a szekrényből egy gyűrött, régi, érdes papírba burkolt nehéz gyűrűt, amely kicsúszik papírburkolatából, oldalát villogtatva az asztalra gurul, kört ír le, majd csengve a padlóra esik, ott pörög egy ideig, míg végül visszhangos pengéssel az ajtó mellett állapodik meg.

– Gondoltam, még egyszer az ujjamra húzom – mondja Rogov Ljuszjában gyönyörködve, aki a földről fölvett gyűrűt nézegeti, a sötétsárgán csillogó fémet. – Gondoltam, hogy vőlegényként ülök még a lakodalmi asztalnál a tábornokné mellett. Mit szólsz hozzá? Miről nem álmodoztam! Ilyen boldogságról! A tábornokné meg a villa ráadásul.

– Elég legyen, papa! Unom már a tábornoknédat – szakítja félbe Ljuszja, aki már nemegyszer hallotta ezt a történetet, torkig van vele, és sértve érzi magát, amit Rogov egyáltalán nem hajlandó észrevenni.

– Tudod, hol követtem el a hibát? – mondja Rogov felcsillanó szemmel. – A lányának kellett volna udvarolnom. Hogy ez nem jutott az eszembe! Te is anya vagy, érted? A lányának kellett volna udvarolnom, dicsérnem őt, keresni a találkozást vele... Erre ráharapott volna a tábornokné. Hidd el nekem, vén bűnösnek. A tábornokné, mint egy sügér, a lányát megelőzve kapott volna a csali után, és biztosan horogra akad. Ilyen a természete! A lánya a vetélytársnője lett volna. Mi a csuda, az én hódolóm, és a lányom körül legyeskedik?! Ezt már nem tűrhetem!

– Szép darab – jegyzi meg Ljuszja, miközben visszaadja Rogovnak az aranygyűrűt.

– Tedd el – legyint bágyadtan Rogov. – Neked szántam. Mindenért!

Ljuszja nem akar hinni a szemének, forgatja az ujján a drága antik gyűrűt, arcon csókolja Rogovot, eltolja az öreg érdes kezét, amely mint valami mesebeli száraz ág, fájdalmasan a derekába akaszkodik.

– Ennek semmi értelme, papa – szól rá zavartan. – Nyughass. – És az ablakhoz lép, amelyen túl sötéten és frissen illatoznak a topolyák.

– A papánál voltam – mondja otthon a férjének. – Nagyon rossz állapotban van. Hamarosan meghal. Nézd, mit kaptam tőle.

Ivan közömbösen pillant a gyűrűre.

– Arany?

– Huszonnégy karátos. A legdrágább.

– Igen, értékes ajándék.

– Arra kér, hogy felváltva éjszakázzunk nála – mondja Ljuszja. – Fél, hogy egyedül fog meghalni. Ki törődik vele? Magányosan él, senki sem látogatja.

– Meg kell fontolni – mondja Ivan. – Komoly dolog. Nem kellene kórházba vitetni?

– Hol vennék fel? Nem beteg.

– Ez is igaz.

Ivan feszülten töpreng, sápadt homlokát körkörös moz-

dulattal dörzsölgeti, mintha valamiféle ködös gondolatokat akarna elűzni. De nem a papa kérésére gondol, amelyet teljesen irreálisnak tart, hanem a Ljuszjának ajándékozott aranygyűrűre. Tudatában sehogyan sem férnek meg a különböző gondolatok és sejtések, úgyhogy csak keringenek, keringenek, mint a körhinta, hol egy aranyozott patájú lovacska suhan el előtte, hol egy hosszú nyakú zsiráf, hol egy orrszarvú – kereng, kereng ez az egész állatsereglet, de sohasem érik utol egymást, zene helyett pedig valami ismerős, gyöngyöző nevetés hallik.

– Olyan ember – hallja a gyűrűt nézegető felesége hangját –, hogy az egyszerűen elmondhatatlan! Annyit segített nekem, olyan megértően. Jóformán kislány voltam, ő meg felkarolt, elintézte, hogy állandó moszkvai lakos lehessek, munkát adott. Kötelességünk kitartani mellette. Hiszen már egészen elaggott. Neked kellene eljárnod hozzá. Hiszen most nagyon rossz a helyzete. Míg főnök volt, mindenki körültáncolta, most meg a kutyának sem kell. Annak idején mindenkit támogatott, mindenkin segített, most, hogy ő szorul segítségre, mindenki elhagyta. Jaj, az emberek, az emberek! Én erre nem vagyok képes. Olyan nekem, mint az édes szülőm. Mit édes szülőm! Még annál is kedvesebb! A szüleimtől soha egy jó tanácsot nem kaptam, csak örökös szemrehányást. A papa faragott embert belőlem. Nála derekabb emberrel életemben nem találkoztam. Vanyecska, valahogy gondoskodnunk kell róla, segíteni rajta. Egyedül már nem győzöm. Neked is meg kell látogatnod. Kérdezősködött felőled, érdeklődött, hogy vagy. Te pedig teljesen elfeledkeztél róla.

– Meg kell fontolni – hajtogatja konokul Ivan, a homlokát dörzsölgetve.

A lovacska a zebra után nyargal, a zebra a zsiráf után, a zsiráf a tigris után, a tigris az orrszarvú után... És sehogy sem tudják utolérni egymást. Ivan ezt szinte mulatságosnak tartja.

Ljuszja nagyon gondterhelt és izgatott. Ez alkalommal sehogy sem tudja meggyőzni a férjét, hogy a papa derék és jószívű ember. Szavai szinte elhalnak a levegőben, nem jut-

nak el a férfi tudatáig. Ljuszja haragszik Ivanra, azzal vádolja, hogy szőrösszívű, habár titkon meg is érti, s ettől még jobban megdühödik.

– No, mi van ebben olyan nagy dolog! - fakad ki haragosan. – Hát aztán, egy kis gyűrű! Különben is, az a végakarata, hogy minden holmija rám maradjon. Fölösleges kacatok persze, de hogy mondja meg neki az ember, ha egyszer nem fogja fel? Bántsuk meg, igen? Ugyan miért? Mondd csak... Azért, mert jó volt hozzám? Menj oda és mondd meg neki te magad, hogy nekünk nem kell semmi. Tőlem a gyűrűt is visszaviheted. Én képtelen vagyok rá... Nincs hozzá erőm. Hiszen jó szívvel adta. Ő is érzi, hogy hamarosan meghal, valami örömöt akart szerezni nekünk. Ez minden. Hát nem érted, hogy valóban hamarosan meghal?

Ljuszja persze nem téved. Anatolij Vasziljevics Rogovnak hamarosan meg kell halnia. A temetésén megjelennek hajdani munkatársai. Nagyon valószínű, hogy ott lesz a két volt felesége, ott lesznek a gyermekei, sőt talán az unokái is, habár soha semmit nem mesélt Ljuszjának ezekről az emberekről, csupán csak néha fájlalta, hogy elvált az első asszonytól. „Nem találtam más megoldást, Ljuszenyka. Bár a válás sem megoldás – mondta szomorú mosollyal. – Néha szeretettel gondolok vissza rá. Olyan szépen kezdődött az életünk!"

A temetésre persze elmegy Ljuszja is. Már most, előre érzi, hogy sírni fog, nehezen fogja visszatartani könnyeit, és már most arra gondol, jó lenne, ha Ivan nem állna ott mellette.

Ezenkívül egy egyelőre érthetetlen és nem tudatos, de vágyott szabadság furcsa előérzete is gyötri. Szinte már előre tudja, hogy amikor eltávozik az élők sorából ez az erős ember, aki meghódította a szívét, amikor elhangzottak a gyászbeszédek, és a mélybe eresztett koporsót elnyeli a sír, minden embernek, aki élőként a földön marad, s ve-

lük együtt neki is lesz még kit szeretnie – lesz, ki betöltse lelkét. De ez már más szeretet lesz. Hogy valójában milyen, azt Ljuszja most még nem tudja, habár hisz és reménykedik megtisztító erejében.

Nyíri Éva fordítása

TARTALOM

Sorjázó napok *(Nagy Elek)* 5
ДНЕЙ ЧЕРЕДА

Frígiai imola *(Katona Erzsébet)* 130
ФРИГИЙКИЕ ВАСИЛЬКИ

Sancta *(Katona Erzsébet)* 165
СВЯТАЯ

Valahol egyszer történt valami... *(Katona Erzsébet)* 186
ГДЕ-ТО ЧТО-ТО ТАМ ТАКОЕ

Csak csöndben és diszkréten... *(Nyíri Éva)* 215
БЕЗ ШУМА И ПЫЛИ

KIADTA AZ EURÓPA KÖNYVKIADÓ – A KIADÁSÉRT AZ EURÓPA KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA FELEL – SZEDTE A NYOMDAIPARI FÉNYSZEDŐ ÜZEM – NYOMTA AZ ALFÖLDI NYOMDA – A NYOMDAI RENDELÉS TÖRZSSZÁMA: 1337.66-14-2 – KÉSZÜLT DEBRECENBEN, 1982-BEN

FELELŐS SZERKESZTŐ: NYÍRI ÉVA – A FEDÉLRAJZ MACZÓ ZSUZSANNA MUNKÁJA MŰSZAKI SZERKESZTŐ: MACZÓ ZSUZSANNA – MŰSZAKI VEZETŐ: SZEGLETH KÁROLY KÉSZÜLT 12 600 PÉLDÁNYBAN, 12,8 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN

EU-1-8283

ISBN 963 07 2692 0

MARCEL AYMÉ

Csudapofa

Egy köztiszteletben álló, de szépnek éppen nem mondható párizsi ügynök arca egyik pillanatról a másikra megváltozik, és arcával nemcsak a külleme, hanem az egész élete is. A furcsa csodát persze senki se hiszi el, és a főhős kénytelen új arcával új életet élni. Vonzó külsejével mindenkit könnyen meghódít, még a felesége is szerelemre lobban iránta. Ez nem volna baj, de a régi én eltűnése furcsábbnál furcsább bonyodalmakat idéz elő, sőt már-már bűntényt sejtet barátai körében. De a legváratlanabb pillanatban újabb csoda történik vele...

A faljáró és *A zöld kanca* című regényeiből, valamint elbeszéléseiből jól ismert francia író mulatságos története kipellengérezi az álnok embereket, akik néha egész életükön át csak színlelnek, hazudnak maguknak – és a világnak.

Fordította: Szoboszlai Margit

P. D. JAMES

Nem nõnek való

Fekete Zsebkönyvek

„Mark fiam Cambridge-ben volt történelem szakos hallgató. – Ez volt az utolsó éve. Öt héttel ezelõtt, anélkül hogy nekem egy szót is szólt volna, otthagyta az egyetemet, és kertésznek szegõdött egy bizonyos Markland õrnagyhoz, aki Duxford külsõ övezetében lakik egy kertes házban. Tizennyolc nappal a beköltözése után alkalmazójának nővére holtan találta: felakasztva függött a kerti ház nappalijában. A halottszemle megállapította, hogy elborult elmével cselekedett. Én nagyon keveset tudok a fiam lelkéről, de ezt a kényelmesen szépítő kifejezést képtelen vagyok elfogadni. Józan, értelmes fiú volt. Ha megtette, volt rá oka. Tudni szeretném, mi volt az az ok." – mondja a híres orvosprofesszor, aki egy fiatal magánnyomozólányt, Cordelia Gray-t fogadta fel, hogy járjon végére fia titokzatos öngyilkosságának. A változatos kalandok során Cordelia nemcsak az ügyet oldja meg, hanem azt is bebizonyítja, hogy – sok ismerõse véleményével ellentétben – a detektívmesterség is lehet nõnek való munka.

A regényt Róna Ilona fordította.

SZEMJONOV

SORJÁZÓ NAPOK

Az orosz klasszikusok nyomdokain haladó Georgij Szemjonov tájfestő leírásokban természeti képekben gazdag, lírai novellákkal kezdte pályáját. A magánélet szférájában játszódó elbeszélései már akkor is sejtették, hogy az író rendkívül érzékeny a morális problémák iránt, s azok többoldalú, sohasem harsány, de annál mélyebb ábrázolására törekszik. A mai, érett Szemjonov a korábbinál nagyobb szerepet juttat az emberi viselkedés lélektani motívumainak. Hagyományos történetében mindig van valami rendhagyó elem: olyan pillanatokat villantanak fel, amikor az ember keresztútra kerül, tovább kell mennie valamerre, de csak találomra választ lehetőségei közül. Ezért lesz céltalan a magányos farkas – egy mai „felesleges" ember – lázadása, örömtelen egy nagyszerűnek ígérkező házasság, tiszavirág-életű az oroknek látszó nagy szerelem, s redukálódik önsajnáló szánalommá a viharos szenvedély. A csehovi tömörségű és finomságú kamaradrámák – mert

12,– Ft

mindegyik elbeszélés voltaképpen az – az egyéni boldogság és a társadalom jó közérzetének szoros összefüggését teszik mindnyájunk számára nyilvánvalóvá.

EURÓPA ZSEBKÖNYVEK

MEGJELENT:

Hol lészen szállásunk
Szovjet írók új elbeszélései

Updike
Gyere hozzám feleségül

Malamud
A segéd

ELŐKÉSZÜLETBEN:

L. Leonov
Az utolsó kirándulás

EURÓPA KÖNYVKIADÓ